

ជីកា

ភាសាចារ្យ

អភិជម្ពូបិជកេ

ធម្មសង្កណ្ឌ

មូលជីកា

។ និមោ តស្ស ភក្ត្រតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

អភិធម្មបិដកេ

ធម្មសង្គណ្ឌ-មូលដិកា

វិសតិកាថាវណ្ណានា

១. ធម្មសំវណ្ណនាយំ សត្តិ បណាមករណំ ធម្មស្ស ស្វាភ្នាតកាវេន សត្តិ
បសាទជននត្ថំ, សត្ត ច អវិតចទេសនការ្យប្បកាសនេន ធម្មេ បសាទជននត្ថំ។
តទុកយប្បសាទា ហិ ធម្មសម្មជីបត្តិ មហាតោ ច អត្ថស្ស សិទ្ធិ ហោតីតិ។ អថ
វា រតនត្ថយបណាមវចនំ អត្ថនោ រតនត្ថយបសាទស្ស វិញ្ញាបនត្ថំ, តំ បន
វិញ្ញនំ ចិត្តារាជនត្ថំ, តំ អដ្ឋកថាយ កាហណាត្ថំ, តំ សព្ទសម្មត្តិនិច្ឆាទនត្តន្តិ។
ឥទំ បន អាចរិយេន អធិប្បតប្បយោជនំ អន្តរាយវិសោសនំ។ វក្ខតិ ហិ
“និបច្ចការស្សេតស្ស... បេ... អសេសតោ” តិ។ រតនត្ថយបណាមករណាញិ
អន្តរាយករាបុញ្ញវិយាតករាបុញ្ញវិសេសការតោ មជ្ឈលការតោ
កយាទិឧបទ្ទវនិវរណតោ ច អន្តរាយវិសោសនេ សមត្ថំ ហោតិ។ កថំ
បនេតស្សាបុញ្ញវិយាតករាទិកាវោវិជានិតញោតិ? “យស្មី មហាឆាម សមយេ
អរិយសារកោ តថាគតំ អនុស្សរតិ, នេវស្ស តស្មី សមយេ រាគបរិយុដ្ឋិតំ ចិត្តំ
ហោតី” តិអាទិវចនតោ (អ. និ. ៦.១០; ១១.១១), “បូជា ច បូជនេយ្យានំ, ឯតំ
មជ្ឈលមុត្តម” ត្ថិ (ខុ. ចា. ៥.៣; សុ. និ. ២៦២) ច, “ឯវំ ពុទ្ធិ សរន្តានំ, ធម្មំ សង្ឃញ្ញា
ភិក្ខុវោ។ ភយំ វា ធម្មិតត្ថំ វា, លោមហំសោ ន ហោស្សតី” តិ (សំ. និ. ១.២៤៩) ច
វចនតោតិ។

តត្ថ យស្ស សត្តនោ បណាមំ កត្តកាមោ, តស្ស គុណវិសេសនស្សនត្ថំ
“ករុណាវិយា”តិអាទិមាហ។ គុណវិសេសវា ហិ បណាមារហោ ហោតិ,
បណាមារហោ ច កតោ បណាមោ វុត្តប្បយោជនសិទ្ធិករោ ហោតីតិ។
ភគវតោ ច ទេសនាវិនយបិដកេ ករុណាប្បធានា, សុត្តន្តបិដកេ
បញ្ញាករុណាប្បធានា។ តេនេវ ច ការណេន វិនយបិដកស្ស សំវណ្ណនំ
ករោន្តេន ករុណាប្បធានា ភគវតោ ថោមនា កតា, អាគមសំវណ្ណនព្វា
ករោន្តេន ឧភយប្បធានា, អភិធម្មទេសនា បន បញ្ញាប្បធានាតិ កត្វា
បញ្ញាប្បធានមេវ ថោមនំ ករោន្តោ “ករុណាវិយ សត្តេស្វ”តិ ករុណំ
ឧបមាភាវេន គហេត្វា បញ្ញាយ ថោមេតិ។

តត្ថ ករុណាវិយាតិ និទស្សនវចនមេតំ, យស្ស យថា ករុណា សត្តេសុ
សត្តេសុ បវត្តិត្ត, វេសំ សត្តេសុ ព្រោយ្យធម្មេសុ បញ្ញាបិ បវត្តិត្តាតិ អត្តោ។
សត្តេស្វតិ វិសយនិទស្សនមេតំ។ បញ្ញាតិ និទស្សេតព្ពធម្មនិទស្សនំ។ យស្សតិ
តទទិដ្ឋានបុគ្គលនិទស្សនំ។ មហេសីនោតិ តត្ថិសេសនំ។ ព្រោយ្យធម្មេស្វតិ
បញ្ញាវិសយនិទស្សនំ។ សត្តេស្វតិ តត្ថិសេសនំ។ បវត្តិត្តាតិ កិរិយានិទស្សនំ។
យថាវចិតិ វសីការនិទស្សនំ។

តត្ថ កិរតីតិ ករុណា, បរទុក្ខំ វិក្ខិបតិ អបនេតីតិ អត្តោ។ រូបាទីសុ សត្តា
វិសត្តាតិ សត្តា។ តស្ស បន បញ្ញាតិយា ខន្ធសន្តានេ និរុទ្ធការតោ និច្ចន្តរកាបិ
“សត្តា”តិ វុច្ឆន្តិ។ បដាណាតីតិ បញ្ញា, យថាសភាវំ បកាវេហិ បដិវិជ្ឈតីតិ
អត្តោ។ យស្សតិ អនិយមនំ។ “តស្ស ចារេ នមស្សិត្វា”តិ ឯតេន និយមនំ
វេទិតព្ពំ។ មហេសីតិ មហាន្តេ សីលក្ខន្ធានយោ ឯសិ គវេសីតិ មហេសិ។
ព្យាតព្ពាតិ ព្រោយ្យ, សភាវធារណាទិនា អត្តេន ធម្មា។ តត្ថ “ព្រោយ្យ”តិ
វចនេន ធម្មានំ អព្រោយ្យត្ថំ បដិក្ខិបតិ។ “ធម្មា”តិ វចនេន ព្រោយ្យានំ

សត្វដ៏វាទិការំ បដិភិបតិ។ ព្រេយ្យា ច តេ ធម្មា ចាតិ ព្រេយ្យធម្មា។ សព្វេស្វតិ
អនវសេសបរិយាទានំ។ តេន អញ្ញាតាការំ និស្សេតិ។ បវត្តិត្តាតិ ឧប្បជ្ជិត្ត។
យថារុចិ យា យា រុចិ យថារុចិ, រុចិតិ ច ឥន្ទា, កត្តកាមតា សា។ យា យា
បវត្តា តប្បភេទា, យថា វា រុចិ តថា, រុចិអនុរូបំ បវត្តា “យថារុចិ បវត្តិត្តា” តិ
វុច្ឆតិ។ យថា យថា វា រុចិ បវត្តា, តថា តថា បវត្តា បញ្ញា “យថារុចិ បវត្តិត្តា” តិ
វុច្ឆតិ។

តត្ថ ភកវតិ បវត្តាវ ករុណា ភកវតោ បញ្ញាយ និទស្សនន្តិ គហេតញ្ញា។
សា ហិ អសាធារណា មហាករុណា, ន អញ្ញា។ យស្សាតិ ច ករុណាបញ្ញានំ
ឱទិន្នម្បិ អាធារឫគ្គលនិទស្សនំ។ ន ហិ និរាធារា ករុណា អត្ថិតិ “ករុណា” តិ
វុត្តេ តទាធារត្វតោ ឫគ្គលោ និទស្សេតញ្ញោ ហោតិ, សោ ច ឥធ អញ្ញោ វុត្តោ
នត្ថិ, ន ច អាសន្នំវុដ្ឋេត្វា ទូរស្ស គហលោ បយោជនំ អត្ថិតិ “យស្សា” តិ
និទស្សិតឫគ្គលោវ ករុណាយ អាធារោ។ តេន ឥទំ វុត្តំ ហោតិ “យស្ស អត្ថនោ
ករុណារិយ បញ្ញាបិ បវត្តិត្តា” តិ។ កេមំ បន ករុណា សត្តេសុ បវត្តិត្ត យថា
បញ្ញាបិ ធម្មេសុ បវត្តិត្តាតិ? និវសេសតោ យថារុចិ ច។ ភកវតោ ហិ ករុណា
កត្វា សត្តំ អវុដ្ឋេត្វា សព្វេសុ សត្តេសុ និវសេសេសុ បវត្តិតិ, បវត្តមាធា ច
រុចិវសេន ឯកស្មី អនេកេសុ ច អញ្ញេហិ អសាធារណា បវត្តិតិ។ ន ហិ អញ្ញោសំ
“មហោយបក្ខន្ធានំ សត្តានំ នត្តញ្ញោ កោចិ ឱយា ឧទ្ធតា អញ្ញាត្រ មយា” តិ
បស្សន្តានំ ករុណាក្កមនំ ហោតិ យថា ភកវតោតិ។ បញ្ញាបិ ភកវតោ
សព្វេសុ ធម្មេសុ និវសេសេសុ បវត្តិតិ, បវត្តមាធា ច ឯកស្មី អនេកេសុ ច
ធម្មេសុ សភាវកិច្ចាទិជាននេន អនាវរណា អសាធារណា បវត្តិតិ យថារុចិ,
យថា ច បស្សន្តស្ស ភកវតោ ករុណាយថារុចិ បវត្តិតិ។ តំ សត្ថំ
បដិសម្ពិទាមគ្គេ មហាករុណាញាណារិកត្តវសេន ជានិតត្ថំ, បញ្ញាយ ច
យថារុចិ បវត្តិ សេសាសាធារណាញាណារិកត្តាទិវសេន។ បញ្ញាគហលោន ច

តីសុ កាលេសុ អប្បជីហតញ្ញាណំ ចតុសច្ចញ្ញាណំ ចតុបដិសម្ពិទ្ធាញ្ញាណំ,
ករុណាគហលោន មហាករុណាសមាបត្តិញ្ញាណាស្ស គហិតត្តា តំ វុដ្ឋេត្វា
អញ្ញានិ អសាធារណញ្ញាណានិ ចតុវេសារដ្ឋញ្ញាណំ ទសពលានិ ធម៌ អភិញ្ញា
ចតុចត្តាលីស ញ្ញាណាវត្ថុនិ សត្តសត្តតិ ញ្ញាណាវត្ថុនិ ឯវមាទយោ អនេកេ
បញ្ញាប្បភេទា សង្ក្ខយ្ហន្តិ, តស្មា តស្ស តស្ស បញ្ញាយ បវត្តិវសេន យថាវចិ
បវត្តិ វេទិតញ្ញា។ តេនាហ “ករុណាវិយ... បេ... យថាវចិ” តិ។

តត្ថ ករុណាគហលោន មហាពោធិយា មូលំ ទស្សេតិ។
មហាទុក្ខសម្ពាធប្បជីបន្ទញ្ញំ សត្តនិកាយំ ទិស្វា “តស្ស នត្ថញ្ញោ កោចិ
សរណំ, អហមេតំ មុត្តោ មោចេស្សមី” តិ ករុណាយ សញ្ញោទិតមានសោ
អភិនិហារំ ទីបង្គំស្ស ភគវតោ ចាទមូលេ កត្វា ពោធិសម្ពារេ សមោធានេត្វា
អនុបុព្វេន សម្ពោធិ បត្តោតិ ករុណា មហាពោធិយា មូលន្តិ។ សត្តស្វតិ ឯតេន
មហាពោធិយា បយោជនំ ទស្សេតិ។ សត្តា ហិ មហាពោធិ បយោជេន្តិ។
សត្តសន្តារណាត្ថញ្ញំ សព្ពញ្ញតា អភិបត្តិតា។ យថាហ -

“កី មេ ឯកេន តិណ្ណោន, បុរិសេន ថាមទស្សនា;
សព្ពញ្ញតំ ចាបុណិទ្វា, សន្តារេស្សំ សនេវក” ត្ថិ។ (ពុ. វិ. ២. ៥៦);

បញ្ញាគហលោន មហាពោធិ ទស្សេតិ។ សព្ពញ្ញតាយ ហិ បទដ្ឋានភូតំ
មគ្គញ្ញាណំ, មគ្គញ្ញាណាបទដ្ឋានញ្ញា សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ “មហាពោធិ” តិ វុច្ចតីតិ។
ញ្ញេយ្យធម្មេសុ សព្ពេស្វតិ ឯតេន សន្តារេតព្ពានំ សត្តានំ
អភិញ្ញេយ្យបរិញ្ញេយ្យបហាតព្ពកាវេតព្ពសង្ខិកាតព្ព
ខន្ទាយតនធាតុសង្ខិទ្រុយបដិច្ចសមុប្បាទសតិបដ្ឋានាទិភេទេ កុសលាទិភេទេ
ច សព្ពធម្មេ ទស្សេតិ។ បវត្តិត្ថ យថាវចិតិ ឯតេន
បដិវេធបច្ចវេក្ខណាបុព្វត្ថមទេសនាញ្ញាណាប្បវត្តិទីបនេន បយោជនសម្បត្តិ

ទស្សន៍។ សព្វធម្មានត្តិ បដិវេទន្តោ ពោធិបល្លង្កេ អហោសិ។
មគ្គញ្ញាណមេវ ហិ តន្តិ។ បច្ឆវេក្ខណញ្ញាណញ្ចវិសេសេន រតនយរសត្តាហោ
អហោសិ។ ឯវំ បដិវិទូបច្ឆវេក្ខិតានំ ធម្មានំ ធម្មចក្កប្បវត្តនាធិសុ
ទេសនាញ្ញាណំ អហោសិ, វិសេសេន ច បណ្ឌិតម្ហូលសិលាយំ
សត្តប្បករណទេសនាយន្តិ។ ទេសនាញ្ញាណោន ច ទេសនោ ភគវា សត្តេសុ
ហិតបដិបត្តិ បដិបន្នតិ។ ឯតេន សព្វេន អត្តហិតបដិបត្តិ បរហិតបដិបត្តិញ្ច
ទស្សន៍។ មហាពោធិទស្សនេន ហិ អត្តហិតបដិបត្តិ, ឥតវេហិបិ
បរហិតបដិបត្តិ ទស្សិតាតិ។ តេន អត្តហិតបដិបន្នាធិសុ ចតូសុ បុគ្គលេសុ
ភគវតោ ចតុត្ថបុគ្គលភាវំ ទស្សន៍, តេន ច អនុត្តរទក្ខិណោយ្យភាវំ
និរតិសយបណាមារហភាវញ្ច អត្តនោ ច កិរិយាយ ខេត្តផ្គតភាវំ ទស្សន៍។

ឯត្ថ ច ករុណាគហណោន លោកិយេសុ
មហាគ្គតភាវប្បត្តាសាធារណគុណធិបនតោ សព្វលោកិយគុណសម្បត្តិ
ភគវតោ ទស្សិតា ហោតិ, បញ្ញាគហណោនបិ
សព្វញ្ញាតញ្ញាណាបទដ្ឋានមគ្គញ្ញាណធិបនតោ សព្វលោកុត្តរគុណសម្បត្តិ។
ករុណាវចនេន ច ឧបគមនំ និរុបក្កិលេសំ, បញ្ញាវចនេន អបគមនំ ទស្សន៍។
ឧបគមនំ ទស្សនោ ច លោកេ សញ្ញាតសំវឿភាវំ ទស្សន៍, អបគមនំ
ទស្សនោ លោកេន អនុបលិត្តតំ។ “ករុណាវិយ សត្តេសុ” តិ ច
លោកសមញ្ញានុរូបំ ភគវតោ បវត្តិ ទស្សន៍, “ព្រោយ្យធម្មេសុ សព្វេសុ
យថារុចិ បញ្ញា បវត្តិត្តា” តិ ឯតេន សមញ្ញាយ អនតិធាវនំ។
សព្វធម្មសភាវានវពោធនេ ហិ សតិ សមញ្ញំ អតិធាវិត្វា “សត្តោជីវោ អត្ថី” តិ
បរាមសនំ ហោតិ។ សព្វេសញ្ច ពុទ្ធកុណានំ ករុណា អាធិ តន្តិធានភាវតោ,
បញ្ញា បរិយោសានំ តតោ ឧត្តរិករណីយាភាវតោ។
អាធិបរិយោសានទស្សនេន ច សព្វេ ពុទ្ធកុណា ទស្សិតាវ ហោន្តិ។

ករុណាគហណោ ច សីលក្ខន្ធមុតុត្ថមោ សមាធិក្ខន្ធា ទស្សិតោ ហោតិ។
ករុណានិទានញ្ញំ សីលំ តតោ ចាណាតិចាតាធិវរិតិប្បវត្តិតោ តស្ស ច
ឈានត្ថយសម្បយោគតោ។ បញ្ញាវចនេន បញ្ញាក្ខន្ធា។ សីលញ្ច
សត្តពុទ្ធកុណានំ អាធិ, សមាធិ មជ្ឈំ, បញ្ញា បរិយោសានន្តិ វេរម្បិ
អាធិមជ្ឈបរិយោសានកល្យាណា សត្តេ ពុទ្ធកុណា ទស្សិតោ ហោតិ។

២. វេរំ សង្ខេបេន សត្តពុទ្ធកុណាហិ ភក្កន្តំ ថោមេត្វាយស្ស វេរំ ឈានំ
កត្តកាមោ, តាយ អភិធម្មទេសនាយ អញ្ញេហិ អសាធារណាយ ថោមេត្តំ
“ធម្មាយ តាយា” តិអាធិមាហា។ តស្ស បន ទេសនាយ និទានញ្ច សមុដ្ឋានញ្ច
ទស្សេត្តំ “ធម្មាយ តាយា” តិអាធិ វុត្តំ។ និទានញ្ច ធិវិធំ អព្ពន្ធនំ ពាហិវញ្ញាតិ។
អព្ពន្ធនំ ករុណា, ពាហិវំ ទេសកាលាធិ។ សមុដ្ឋានំ ទេសនាបញ្ញា។ តត
អព្ពន្ធនិទានំ ទស្សេត្តោ “ធម្មាយ តាយ សត្តេសុ, សមុស្សហិតមានសោ” តិ
អាហា។ តត ធម្មាតិ ករុណា អធិប្បតា។ តាយ ហិ សមុស្សហិតោ
អភិធម្មកថាមគ្គំ សម្បវត្ថយិតិ។ តាយាតិ អយំ ត-សង្ខោ បុព្វេ វុត្ថស្ស
បដិទិទ្ទេសោ ហោតិ។

បុរិមកថាយ ច បធានភាវេន បញ្ញា និទ្ទិដ្ឋា, តត្ថិសេសនភាវេន ករុណា។
សា ហិ តស្ស និទស្សនភូតា អប្បធានា តំ វិសេសេត្វាវិនិវត្តា, តស្មា
“តាយា” តិ បដិទិទ្ទេសំ នាវហិតិ។ យា ច បធានភូតា បញ្ញា, សា ទេសនាយ
សមុដ្ឋានំ, ន សមុស្សហិតិ តស្ស ច បដិទិទ្ទេសោ ន យុត្តោតិ? បញ្ញាយ តាវ
បដិទិទ្ទេសោ ន យុត្តោតិ សុវុត្ថមេតំ, ករុណាយ បន បដិទិទ្ទេសោ នោ ន យុត្តោ
“ធម្មាយ តាយា” តិ ធិន្នំ បទានំ សមាធិករណភាវតោ។
សមាធិករណានញ្ញំ ធិន្នំ បទានំ រូបក្ខន្ធាធិនំ វិយ វិសេសនវិសេសិតត្ថភាវោ
ហោតិ។ រូប-សង្ខោ ហិ អញ្ញាក្ខន្ធនិវត្តនត្តំ វុច្ឆមានោ វិសេសនំ ហោតិ, ឧទ្ធ-

សន្តោ ច និវត្តតព្ពគហោតព្ពសាធារណាវចនការតោវិសេសិតព្ពោ, ឯវមិធាបិ
“ធម្មាយ តាយា”តិ ធូន្នំ បធានំ ឯកវិភត្តិយុត្តានំ សមាធាធិករណាការតោ
វិសេសនវិសេសិតព្ពកាវោ ហោតិ។ តត្ថ ធម្មា សមុស្សហិជិតិ បធានា,
និវត្តតព្ពគហោតព្ពសាធារណាវចនព្ពាធំ។ តស្មា “ធម្មាយា”តិ
វិសេសិតព្ពាវចនមេតំ, តស្ស ច យថាវិសេសនំ ហោតិ “តាយា”តិ ឥទំ វចនំ,
តថា តស្ស បដិធិទ្ទេសកាវោ យោជេតព្ពោ។ ន ហិ បញ្ញាបដិធិទ្ទេសកាវោ
ធម្មាវិសេសនំ ត-សន្តោ ហោតិ, ករុណាបដិធិទ្ទេសកាវោ ច ហោតីតិ។
បធានព្ពា បញ្ញំ វុដ្ឋេត្វា “ធម្មាយា”តិ ឯតេន សម្ពុជ្ឈមាធា “តាយា”តិ អយំ ត-
សន្តោ អប្បធានាយ ករុណាយ បដិធិទ្ទេសោ ភវិតុមហោតិ។ អយមេត្ថ អត្តោ
- យាយ ធម្មាយ សមុស្សហិតោ, ន សាយា កាចិ, សព្ពញ្ញតញ្ញាណស្ស បន
និទស្សនក្ខតា មហាករុណា, តាយ សមុស្សហិតោតិ។

កថំ បន ករុណា “ធម្មា”តិ ញាតព្ពា, ននុវុត្តំ “ធម្មាបន្នោ”តិ ឯតស្ស
អដ្ឋកថាយំ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ១.៨) “មេត្តចិត្តតំ អាបន្នោ”តិ, តស្មា ធម្មា មេត្តាតិ
យុដ្ឋេយ្យ, ន ករុណាតិ? យធិ ឯវំ “អធម្មាបន្នោ”តិ ឯតស្ស អដ្ឋកថាយំ
“និក្ករុណាតំ អាបន្នោ”តិ វុត្តន្តិ ធម្មា មេត្តាតិ ច ន យុដ្ឋេយ្យ, តស្មា ធម្មា-សន្តោ
យត្ថ យត្ថ បវត្តតិ, តត្ថ តត្ថ អធិប្បាយវិសេន យោជេតព្ពោ។ ធម្មា-សន្តោ ហិ
អនុវត្តណាត្ថំ អន្តោជិតំ កត្វា បវត្តមាធា មេត្តាយ ច ករុណាយ ច បវត្តតីតិ
នោ ន យុដ្ឋតិ។ ឯវញ្ញំ អដ្ឋកថានំ អវិរោធា ហោតីតិ។ ករុណា ច ទេសនាយ
និធានកាវេន វុត្តា, ន មេត្តា “អច្ចន្តមេវ ហិ តំ សមយំ ភគវា ករុណាវិហារេន
វិហាសី”តិ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ១.១; ម. និ. អដ្ឋ. ១.១ មូលបរិយាយសុត្តវណ្ណនា; សំ. និ.
អដ្ឋ. ១.១.១; អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១) ឯវមាធិសុ, តស្មា ឥធ ករុណាវ ធម្មាវចនេន
គហិតាតិ វេទិតព្ពា។ សា ហិ សមុស្សហិជិតិ, ន មេត្តា, មេត្តា បន
បញ្ញាគតិកបវត្តនិ ហោតីតិ។

“សត្តេស្វ”តិ កស្មា ឯវំ វុត្តំ, ននុ “តាយា”តិ ឯតេន វចនេន សត្តវិសយា
ករុណា គហិតាតិ? នោ ន គហិតា, បុរិមតាថាយ បន “សត្តេសុ ករុណា
យថាវុចិ បវត្តិតា”តិ សប្បទេសសត្តវិសយា និប្បទេសសត្តវិសយា ច សព្វា
វុត្តា, ឥធម បន និប្បទេសសត្តវិសយតំ គហិតុំ “សត្តេស្វ”តិ
និប្បទេសសត្តវិសយភូតា ទស្សិតា។ តេន សព្វសត្តវិសយាយ ករុណាយ
សមុស្សហិតោ អភិធម្មកថាមគ្គំ ទេវានំ សម្បវត្តយិ, ន ទេវវិសយាយ ឯវ,
តស្មា សព្វសត្តហិតត្ថំ អភិធម្មកថាមគ្គំ ទេវានំ សម្បវត្តយិ, ន ទេវានំយេវ
អត្ថាយាតិ អយមត្ថោ ទស្សិតោវ ហោតិ។ អថ វា “សត្តេស្វ”តិ ឥទំ ន ទយាយ
អាលម្ពននិទស្សនំ, សមុស្សហានវិសយោ បន ឯតេន ទស្សិតោ។
អភិធម្មកថាមគ្គប្បវត្តនត្ថញ្ញិ ភគវា ករុណាយ ន ទេវេសុយេវ
សមុស្សហិតោ, សព្វពោធនេយ្យេសុ បន សត្តេសុ សមុស្សហិតោ សព្វេសំ
អត្ថាយ បវត្តិតា, តស្មា សត្តេសុ សមុស្សហិតមានសោតិ សត្តេសុ
វិសយភូតេសុ និមិត្តភូតេសុ វា សមុស្សហិតមានសោ ឧយ្យាជិតចិត្តោតិ
អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ឯវំ អព្ពន្ធនិទានំ ទស្សេត្វា ពាហិរនិទានំ ទស្សេត្តោ
“ចាជិហិរវសានម្ហិ”តិ អាទិមាហា។ តត្ថ យស្មី កាលេ ភគវតោ
អភិធម្មកថាមគ្គោ បវត្តិតោ, តំ ទស្សេតុំ “ចាជិហិរវសានម្ហិ វសន្តោ”តិ វុត្តំ។
“អវសានម្ហិ វសន្តោ តិទសាលយេ”តិ វចនតោ យស្សវសានម្ហិ តិទសាលយេ
វសិ, តំ កណ្តាម្ហូម្ហូលេ កតំ យមកចាជិហារិយំ ឥធម “ចាជិហិរ”ន្តិ វុត្តំ, ន
ពោធិមូលាធិសុ កតំ ចាជិហារិយំ, នាបិ អាទេសនានុសាសនិយោតិ វិញ្ញាយតិ,
ចាកជត្តា ច អាសន្នត្តា ច តទេវ គហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ចាជិហារិយបទស្ស វចនត្ថំ
(ឧទា. អដ្ឋ. ១; ឥតិវុ. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា) “បដិបក្ខហរណតោ
រាគាទិកិលេសាបនយនតោ ចាជិហារិយ”ន្តិ វទន្តិ, ភគវតោ បន បដិបក្ខា

រាគានយោ ន សន្តិយេ ហវិតត្ថា។ បុព្វដ្ឋានឱ្យ ហិវិតតុបក្កិលេសេ
អដ្ឋង្គគុណសមន្នាគតេ ចិត្តេ ហតបជីបក្ខេ ឥទ្ធិវិធំ បវត្ថតិ, តស្មា តត្ថ
បវត្ថវេហារេន ច ន សក្កា ឥធ “ចាជីហារិយ”ន្តិ វុត្ថំ។ សេច បន
មហាការុណិកស្ស ភគវតោ វេនេយ្យគតា ច កិលេសា បជីបក្ខា, តេសំ
ហរណតោ “ចាជីហារិយ”ន្តិ វុត្ថំ, ឯវំ សតិ យុត្តមេតំ។ អថ វា ភគវតោ ច
សាសនស្ស ច បជីបក្ខា តិត្តិយា, តេសំ ហរណតោ ចាជីហារិយំ។ តេ ហិ
ទិដ្ឋិហរណាវសេន ទិដ្ឋិប្បកាសនេ អសមត្ថការេន ច
ឥទ្ធិអាទេសនានុសាសនីហិ ហវិតា អបជិតា ហោន្តិតិ។ អថ វា បជិតិ អយំ
សន្នោ “បច្ឆា”តិ ឯតស្ស អត្ថំ ពោធចតិ “តស្មី បជីបវិជ្ជម្ហិ, អញ្ញោ អាគព្ពិ
ព្រាហ្មណោ”តិ អាទីសុ (សុ. និ. ៨៨៥; ចូឡនិ. ចារាយនវគ្គ, វត្ថុគាថា ៤) វិយ,
តស្មា សមាហិតេ ចិត្តេ វិតតុបក្កិលេសេ ច កតកិច្ចេន បច្ឆា ហវិតតំ
បវត្ថតត្ថន្តិ បជីហារិយំ, អត្ថនោ វា ឧបក្កិលេសេសុ ចតុត្ថជ្ឈានមគ្គេហិ
ហវិតេសុ បច្ឆា ហរណំ បជីហារិយំ, ឥទ្ធិអាទេសនានុសាសនីយោ ច
វិតតុបក្កិលេសេន កតកិច្ចេន ច សត្តហិតត្ថំ បុន បវត្ថតត្ថា, ហវិតេសុ ច
អត្ថនោ ឧបក្កិលេសេសុ បរសត្ថានំ ឧបក្កិលេសហរណានិ ហោន្តិតិ
បជីហារិយានិ ភវន្តិ, បជីហារិយមេវ ចាជីហារិយំ។ បជីហារិយេ វា
ឥទ្ធិអាទេសនានុសាសនីសមុទាយេ ភវំ ឯកេកំ ចាជីហារិយន្តិ វុត្ថតិ។
បជីហារិយំ វា ចតុត្ថជ្ឈានំ មគ្គោ ច បជីបក្ខហរណតោ, តត្ថ ជាតំ, តស្មី វា
និមិត្តត្រេត, តតោ វា អាគតន្តិ ចាជីហារិយំ។ ចាជីហារិយមេវ ឥធ “ចាជីហិរ”ន្តិ
វុត្ថំ។ អវសានម្ហិ វសន្តោតិ ឯតេហិ កាលំ និទស្សតិ។
ចាជីហិរករណាវសានេន ហិ តិទសាលយវាសេន ច បរិច្ឆិន្នោ
អភិធម្មកថាមគ្គប្បវត្តនស្ស កាលោតិ។ តិទសាលយេតិ ទេសំ និទស្សតិ។
សោ ហិ អភិធម្មកថាមគ្គប្បវត្តនស្ស ទេសោ តត្ថ វសន្តេន បវត្ថិតត្ថាតិ។

៣. តត្ថាបិ ទេសវិសេសទស្សនត្ថំ “ចារិច្ចត្តកម្មលម្អី” តិអាទិ វុត្ថំ។
យុគនូវតិ សីតបព្ពតេស្វកោ ទ្វេចត្តាលីសយោជនសហស្សុព្ពេជោ, អាទិទ្វោ
ច តទុព្ពេជមគ្គចារី, សោ សតិ សម្ពវេ យថា យុគនូវ សោភេយ្យ, វេ
សោភមាណោ និសិន្នោតិ អត្ថោ។

៤-៥. ឥទានិ បុគ្គលេ ធម្មបដិក្កាហកេ អបទិសន្តោ
“ចក្កវាឡសហស្សេហី” តិអាទិមាហា។ សព្វសោតិ សមន្តតោ អាគម្ម សព្វេហិ
ទិសាការកេហិ, សន្និវេសវសេន វា សមន្តតោ សន្និវិជ្ជេហិ ទសហិ
ចក្កវាឡសហស្សេហីតិ អធិប្បាយោ, ន សព្វសោ ចក្កវាឡសហស្សេហិ
ទសហិ ទសហីតិ។ វេ សតិ ចត្តាលីសចក្កវាឡសហស្សេហិ អធិកេហិ វា
អាគមនំ វុត្ថំ សិយា, ន ចេតំ អធិប្បតន្តិ។ សមន្តតោ សន្និសិន្នោតិ វា
យោជេតព្ពំ។ សមំ, សម្មា វា និសិន្នេន សន្និសិន្នេន, អញ្ញមញ្ញំ អព្យាពារេនត្វា
ភកវតិ ការំ កត្វា សោតំ ឱទហិត្វា និសន្និទោសេ វុត្ថិតព្ពំ វុត្ថិត្វា និសិន្នោតិ
អត្ថោ។ មាតរំ បមុខំ កត្វា សន្និសិន្នេន ទេវានំ គណេន បរិវារិតោតិ វា, មាតរំ
បមុខំ កត្វា អភិធម្មកថាមគ្គំ សម្បវត្ថយីតិ វា យោជនា កាតព្វា។

ឥទានិ ទេសនាយ សមុដ្ឋានំ ទស្សន្តោ “តស្ស បញ្ញាយ តេជសា” តិ អាហា។
យា សា អាទិម្ហិ ករុណាយ ឧបមិតា សព្វព្រាយ្យធម្មានំ
យថាសភាវជាននសមត្ថា, តេសំ ទេសេតព្ពប្បការជាននសមត្ថា,
ពោធិតព្ពបុគ្គលានំ អាសយាធិមុត្តិយាទិវិការំនសមត្ថា ច បញ្ញា, តស្ស ច
យថាវុត្តពលយោគតោតិ អត្ថោ។ តេន សព្វញ្ញតញ្ញាណមេវ អភិធម្មកថាយ
សមុដ្ឋានការេ សមត្ថំ, នាញ្ញន្តិ ឥមមត្ថំ ទីបេន្តោ អភិធម្មកថាយ
អសាធារណការំ ទស្សតិ។ មគ្គោតិ ឧបាយោ។ ខន្ធយតនាទីនំ
កុសលាទីនព្វា ធម្មានំ អវពោធិស្ស, សច្ចប្បដិវេធស្សេវ វា ឧបាយការតោ

“អភិធម្មកថាមគ្គោ”តិ វុត្តោ។ បពេន្វា វា “មគ្គោ”តិ វុច្ចតិ។ សោ ហិ ជីយត្តា
មគ្គោ វិយាតិ មគ្គោ, តស្មា អភិធម្មកថាបពេន្វា “អភិធម្មកថាមគ្គោ”តិ វុត្តោ។
ទេវានំ គណេន បរិវារិតោតិ វត្វា បុន ទេវានន្តិ វចនំ តេសំ គហលាសមត្ថតំ
ជីបេតិ។ ន ហិ អសមត្ថានំ ភគវា ទេសេតីតិ។

៦. ឯវំ ករុណាបញ្ញាមុខេហិ គុណេហិ ភគវតោ
អភិធម្មកថាមគ្គប្បវត្តនេន ច ហិតប្បដិបត្តិយា បរមបណាមារហតំ
ទស្សត្វា ឥនានិ អធិប្បតំ បណាមំ ករោន្តោ អាហា “តស្ស ចារទេ
នមស្សិត្វា”តិ។ ភគវតោ ថោមនេនេវ ច ធម្មស្ស ស្វាគ្វាតតា សង្ឃស្ស ច
សុប្បដិបទ្ធតា ទស្សិតា ហោតិ តប្បភវស្ស អនញ្ញាថាភាវតោ, តស្មា
បណាមារហំ តញ្ច រតនទ្ធវយំ បណាមន្តោ “សទ្ធម្មញ្ញស្ស...បេ.... ចញ្ញលិ”ន្តិ
អាហា។ តត្ថ យស្មា ពុទ្ធា “សទេវកេ លោកេ តថាគតោ វន្តនិយោ”តិ, សង្ឃោ ច
“សុប្បដិបន្នោ...បេ.... អញ្ញលិករណីយោ”តិ (អ. និ. ៦.១០) វុត្តោ, តស្មា “តស្ស
ចារទេ នមស្សិត្វា, កត្វា សង្ឃស្ស ចញ្ញលិ”ន្តិ វុត្តំ។ ធម្មោ បន
ស្វាគ្វាតតាទិគុណយុត្តោ តថានុស្សរណេន បូជេតញ្ចោ ហោតិ “តមេវ ធម្មំ
សក្កត្វា ករុំកត្វា ឧបនិស្សយ វិហរេយ្យ”ន្តិ (សំ. និ. ១.១៧៣; អ. និ. ៤.២១)
វចនតោ, កាយវាចាចិត្តេហិ សព្វថា បូជេតញ្ចោ, តស្មា “សទ្ធម្មញ្ញស្ស
បូជេត្វា”តិ វុត្តំ។ សិរីមតោតិ ឯត្ថ សិរីតិ បញ្ញាបុញ្ញានំ អធិវចនន្តិ វន្តន្តិ។ អថ វា
បុញ្ញនិព្ពត្តា សិរីសោភគគ្គាទិសម្បត្តិ កតបុញ្ញេ និស្សយតិ, កតបុញ្ញេហិ វា
និស្សយតីតិ “សិរី”តិ វុច្ចតិ, សា ច អតិសយវតី ភគវតោ អត្ថីតិ សិរីមា, ភគវា,
តស្ស សិរីមតោ។

៧. និបច្ចការស្សាតិ បណាមកិរិយាយ។ អានុភាវេនាតិ ពលេន។
សោសេត្វាតិ សុក្ខាបេត្វា អន្តរធាបេត្វា អត្ថំ បកាសយិស្សាមីតិ សម្ពុទ្ធា។

អន្តរាយតិ អត្ថប្បកាសនស្ស ឧបយាតកេ។ អសេសតោតិ និស្សេស
សកលេ។

៨. ឥទានិ អភិធម្មស្ស គម្ពីរត្ថត្តា អត្ថប្បកាសនស្ស ទុក្ខរការំ ទីបេតុ
“វិសុទ្ធាចារសីលេនា”តិ អាទិនា អភិយាចនំ ទស្សេតិ។ ដុល្លច្ចយាទិវិសុទ្ធិយា
វិសុទ្ធាចារេ, ចារាជិកសង្ឃាទិសេសវិសុទ្ធិយា វិសុទ្ធសីលោ។
ចារិត្តវាវិត្តវិសុទ្ធិយា វាវិសុទ្ធាចារសីលោ, តេន។ សក្កច្ចន្តិ ចិត្តិ កត្វា។
អភិយាចិតោតិ អភិមុខំ យាចិតោ។ តេន អនាទិវយំ អត្ថប្បកាសនេ កាតុំ
អសក្កណោយ្យំ ទស្សេតិ។

៩. ឥទានិ យស្ស អត្ថំ បកាសេតុកាមោ, តំ ទស្សេតុ “យំ
ទេវទេវោ”តិ អាទិមាហ។ តត្ថ យន្តិ អភិធម្មំ។ ទេវទេវោតិ
វិសុទ្ធិសម្មតិឧបបត្តិទេវានំ ទេវោ។ លោកេ ហិ យេ “សរណំ បរាយណា”ន្តិ
គន្ធព្ពា គតិភូតា, តេ “ទេវា”តិ វុច្ចន្តិ, ភគវា ច សព្វទេវានំ គតិភូតោតិ។
នយតោតិ សង្ខេបតោ។ សមាចិត្តិសិ សម្មា អាចិត្តិ យថា បេរោ ពុជ្ឈតិ។
វេនេយ្យសត្តេ វិនេតីតិ វិនាយកោ, នាយ កវីរហិតោ វា, សយម្ពតិ អត្តោ។

១០-១២. យញ្ញាតិ យញ្ញា អភិធម្មំ ភិក្ខុនំ បយិរុទាហាសីតិ សម្ពុទ្ធា។
បយិរុទាហាសីតិ កថេសិ។ ឥតីតិ ឥមិនា អនុក្កមេន។ “យោ ធារិតោ”តិ យន្តិ
ឧបយោគវសេន វុត្តោ យំ-សទ្ធា ធារិតោតិ បច្ចេត្តន សម្ពុជ្ឈមាណោ
បច្ចត្តវសេន បរិណាមតិ, តស្មា យោ ធារិតោ, យោ ច សង្គតោ, តស្ស អត្ថំ
បកាសយិស្សមីតិ យោជនា កាតព្វា។ វេទេន បញ្ញាយ ព្យាហតិ បវត្តតីតិ
វេទេហោ, តេន មុនិនា។ អភិណ្ឌាសោតិ ពហុសោ។ អភិធម្មស្សាតិ ឯតំ “អត្ថំ
បកាសយិស្សមី”តិ ឯតេន យោជេតព្ពំ។ ឥទានិ យោ អត្ថប្បកាសនស្ស

និស្សយោ, តំ ធនេស្សតុំ “អាទិតោ” តិអាទិមាហ។ តត្ថ អាទិតោតិ អាទិម្ហិ
បឋមសង្កតិយំ។

១៣. យា អដ្ឋកថា សង្កតា, កស្ស បន សា អដ្ឋកថាតិ? អញ្ញាស្ស វុត្ថស្ស
អភាវា “យស្ស អត្ថំ បកាសយិស្សមី” តិ វុត្ថំ, អធិការវសេន “តស្ស
អភិធម្មស្ស” តិ វិញ្ញាយតិ។ សង្កតាតិ អត្ថំ បកាសេតុំ យុត្តជ្ជានេ “អយំ
ឯតស្ស អត្ថោ, អយំ ឯតស្ស អត្ថោ” តិ សង្កហេត្វា វុត្ថោ, បច្ឆាបិ ច
ទុតិយតតិយសង្កតិសុ អនុសង្កតា។

១៤-១៦. អភិសង្កតាតិ វចិតា។ តតោតិ អដ្ឋកថាតោ។ តន្តិនយានុគន្ធិ
តន្តិគតី អនុគតំ។ ភាសន្តិ មាគធកាសំ។ និកាយន្តរលទ្ធិហិតិ អន្តរន្តរា
អនុប្បវេសិតាហិ។ អសម្មិស្សន្តិ អវេកិណ្ណំ។ អនាគុលន្តិ សនិកាយេបិ
អនាវិលំ បរិនិច្ឆន្នំ។ អសម្មិស្សោ អនាគុលោ ច យោ មហាវិហារវាសីនំ
អត្ថវិនិច្ឆយោ, តំ ធិបយន្តោ អត្ថំ បកាសយិស្សមីតិ។ ឯតេន
តិបិដកច្ចុឡាធាតុរាជីហិ វុត្ថោ ថេរវាទោបិ សង្កហិតោ ហោតិ។ អថ វា
តម្កបណ្ណិកាសំ អបនេត្វា មាគធកាសញ្ញា អាហេបេត្វា បកាសិយមាណោ យោ
អភិធម្មស្ស អត្ថោ អសម្មិស្សោ អនាគុលោយេវ ច ហោតិ
មហាវិហារវាសីនញ្ញាវិនិច្ឆយត្វតោ, តំ អត្ថំ “ឯសោ មហាវិហារវាសីនំ
វិនិច្ឆយោ” តិ ធិបយន្តោ បកាសយិស្សមី។ តប្បកាសនេនេវ ហិ សោ តថា
ធិបិតោ ហោតិតិ។

១៧. តោសយន្តោវិចក្ខណេតិ វិចក្ខណេ តោសយន្តោ គហេតត្ថំ
គហេត្វាធាតិ ឯវំ យោជេត្វា “គហេតត្ថជ្ជានេយេវ គហិតំ សុដ្ឋ កត” ត្ថិ ឯវំ
តោសយន្តោតិ អត្ថំ វទន្តិ។ ឯវំ សតិ គហេតត្ថគ្គហណេនេវ តោសនំ កតំ, ន
អញ្ញេន អត្ថប្បកាសនេធាតិ ឯតំ អាបដ្ឋេយ្យ។ តោសយន្តោ អត្ថំ

បកាសយិស្សមីតិ ឯវំ បន យោជនាយ សតិ គហេតត្ថគ្គហណំ អញ្ញញ្ច សត្តំ
អត្ថប្បកាសនំ ហោតីតិ សព្ពេន តេន តោសនំ កតំ ហោតិ, តស្មា
តោសយន្តោ អត្តំ បកាសយិស្សមីតិ យុត្តរូបា។

១៨-២០. ឥនាទិ យំ អត្ថប្បកាសនំ កត្តកាមោ, តស្ស មហត្ថំ បរិហរិតុំ
“កម្មជ្ជានាទិ”តិ អាទិមាហា។ អត្តវណ្ណានន្តិ ឯត្ថ វណ្ណានា នាម វិវិទ្ធាវិត្តាវេត្វា
វចនំ។ ឥតីតិ “អបនេត្វា តតោ ភាស”ន្តិ ឯវមាទិនាយ ថា ទស្សីតប្បកាវេន។
ឥតិ សោត្វនំ ឧស្សហុប្បាទនស្ស ហេតុំ ទស្សេតិ។ អភិធម្មកថន្តិ
អភិធម្មជ្ជកថំ។ និសាមេថាតិ សុណាថ។ ឥនាទិ អវស្សំ អយំ សោតញ្ចយេវាតិ
ទន្ធិំ ឧស្សហេន្តោ អាហា “ទុល្លភា ហិ អយំ កថា”តិ។

វីសតិកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

និទានកថាវណ្ណានា

អដ្ឋសាលីនី តាវ វណ្ណានេហិ អាចរិយេហិ តស្ស វសន្តិវេសោ វិភាវេតញ្ចោ។
តស្មា ឥទំ វុច្ចតិ -

“វចនត្តោ បរិច្ឆេទោ, សន្និវេសោ ច ចាឡិយា;
សាគរេហិ តថា ចិន្តា, ទេសនាហិ គម្ពីរតា។

“ទេសនាយ សរីរស្ស, បវត្តិគ្គហណំ តថា;
ថេរស្ស វាចនាមគ្គ-តប្បការីតតាបិ ច។

“បដិវេទា តថា ពុទ្ធ-វចនាទីហិ អាទិតោ;
អភិធម្មិកការស្ស, សាធនំ សព្ពេនស្សិនោ។

“វិនយោនាថ គោសិដ្ឋ័-សុត្តន ច មហាសិរីនា;
ភាសិតត្ថស្ស សំសិទ្ធិ, និទានេន ច ធិបិតា។

“បកាសេត្វា ឥមំ សព្វំ, បដិញ្ញាតកថា កតា;
អដ្ឋសាលិនិយា ឯតំ, សន្និវេសំ វិការាយេ” តិ។

វេទនត្ថវិជាននេន វិទិតាភិធម្មសាមញ្ញត្ថស្ស អភិធម្មកថា វុច្ចមាណ
សោភេយ្យាតិ អភិធម្មបរិជាននមេវ អាទិម្ហិ យុត្តវបន្តិ តទត្ថំ បុច្ឆតិ “តត្ថ
កេនជ្ឈន អភិធម្មោ” តិ។ តត្ថ តត្ថាតិ “អភិធម្មស្ស អត្ថំ បកាសយិស្សមី” តិ
យទិទំ វុត្ថំ, តស្មី។ “យស្ស អត្ថំ បកាសយិស្សមី” តិ បដិញ្ញាតំ, សោ អភិធម្មោ
កេនជ្ឈន អភិធម្មោតិ អត្ថោ។ តត្ថាតិ វា “អភិធម្មកថ” ត្ថិ ឯតស្មី វេទនេ យោ
អភិធម្មោ វុត្ថោ, សោ កេនជ្ឈន អភិធម្មោតិ អត្ថោ។

ធម្មាតិវេកធម្មវិសេសជ្ឈនាតិ ឯត្ថ ធម្មោ អតិវេកោ ធម្មាតិវេកោ,
សុត្តន្តាធិកា ចាឡីតិ អត្ថោ។ ធម្មា វិសេសោ ធម្មវិសេសោ ធម្មាតិសយោ,
វិចិត្តា ចាឡីតិ អត្ថោ, ធម្មាតិវេកធម្មវិសេសា ឯវ អត្ថោ

ធម្មាតិវេកធម្មវិសេសជ្ឈោ។ ទិដ្ឋម្បី អត្ថានំ អភិធម្មសទ្ធស្ស អត្ថការេន
សាមញ្ញតោ ឯកវេទននិទ្ទេសោ កតោ។ តស្មាតិ យស្មា “អភិក្កមន្តិ,
អភិក្កន្តវណ្ណា” តិ អាទិសុ វិយ អតិវេកវិសេសជ្ឈនិបកោ អភិសន្នោ, តស្មា
អយម្បី ធម្មោ ធម្មាតិវេកធម្មវិសេសជ្ឈន “អភិធម្មោ” តិ វុច្ចតីតិ សម្ពុត្តោ។

តត្ថ សិយា - “អភិក្កមន្តិ, អភិក្កន្តវណ្ណា” តិ ឯត្ថ ធាតុសទ្ធស្ស បុរតោ
បយុជ្ជមាណោ អភិសន្នោ កិរិយាយ អតិវេកវិសេសភាវជីបកោ ហោតីតិ យុត្ថំ
ឧបសគ្គភាវតោ, ធម្មសន្នោ បន ន ធាតុសន្នោតិ ឯតស្មា បុរតោ អភិសន្នោ
បយោគមេវ នាវហតិ។ អថាបិ បយុជ្ជេយ្យ, កិរិយាវិសេសកា ឧបសគ្គា, ន ច
ធម្មោ កិរិយាតិ ធម្មស្ស អតិវេកវិសេសភាវជីបនំ ន យុត្តន្តិ? នោ ន យុត្តំ។

អញ្ញាស្សបិ ហិ ឧបសគ្គស្ស អធាតុសទ្ធា បុរេតោ បយុជ្ជមានស្ស អភិរិយាយបិ
អតិរេកវិសេសភាវធិបកស្ស ធស្សនតោតិ ឯតមត្ថំ វិភាវេតុំ
អតិធន្តាធិឧទាហរណំ ធស្សន្តោ អាហា “យថា”តិអាធិ។ ឯវមេវាតិ យថា
ធន្តាតិរេកធន្តវិសេសាធិអត្ថន អតិធន្តាធិយោ ហោន្តិ អតិសទ្ធស្ស
ឧបសគ្គស្ស អធាតុសទ្ធស្សបិ បុរេតោ បយុជ្ជមានស្ស អភិរិយាយ ច
តញ្ញាវធិបកត្តា, ឯវមយម្មិ ធម្មា ធម្មាតិរេកធម្មវិសេសជ្ជន “អភិធម្មា”តិ
វុច្ចតិ អភិ-សទ្ធស្ស ឧបសគ្គស្ស អធាតុសទ្ធស្សបិ បុរេតោ បយុជ្ជមានស្ស
អភិរិយាយ ច តញ្ញាវធិបកត្តាតិ អធិប្បាយោ។

ឯកទេសេនេវវិភត្តាតិ “កតមេ ច, ភិក្ខុវេ, បញ្ចក្ខន្ធា? រូបក្ខន្ធា... បេ...
វិញ្ញាណក្ខន្ធា។ កតមេ ច, ភិក្ខុវេ, រូបក្ខន្ធា? យំ កិញ្ចំ រូបំ អតីតា... បេ...
សន្តិកេ វា, អយំ វុច្ចតិ រូបក្ខន្ធា”តិឯវមាធិនា (សំ. និ. ៣.៤៨; វិភ. ២)
ឧទ្ទេសនិទ្ទេសមត្តេនេវវិភត្តា, “តត្ថ កតមំ រូបំ អតីត”តិឯវមាធិនា (វិភ. ៣)
បដិនិទ្ទេសស្ស អភិធម្មភាជនីយស្ស បញ្ញាបុច្ឆកស្ស ច អភាវា ន និប្បទេសេន។
អភិធម្មំ បទ្វា បន... បេ... និប្បទេសតោវវិភត្តា, តស្មា អយម្មិ ធម្មា
ធម្មាតិរេកធម្មវិសេសជ្ជន “អភិធម្មា”តិ វុច្ចតិ និប្បទេសានំ តិណ្ណាម្មិ នយានំ
អតិរេកចាឡិការតោវិសេសចាឡិការតោ ចាតិ អធិប្បាយោ។ សុត្តន្តេ
ពារីសតិយា ឥន្ទ្រិយានំ ឯកតោ អនាគតត្តា ឥន្ទ្រិយវិភង្គេ សុត្តន្តភាជនីយំ
នត្ថិ។ “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា សម្ពុវត្តិ”តិអាធិនា បដិច្ចសមុប្បាទេ តស្ស តស្ស
បច្ចយធម្មស្ស បច្ចយុប្បន្នធម្មានំ បច្ចយភារោ ឧទ្ទិដ្ឋោ, ឧទ្ទិដ្ឋធម្មានព្វា
កុសលាធិភារោ បុច្ឆិទ្វាវិស្សន្តេតព្វោ, ន ចេត្ត “អវិជ្ជាសង្ខារា”តិ ឯវំ វុត្តោ
ឧទ្ទេសោ អតីតិ បញ្ញាបុច្ឆកំ នត្ថិ។ សុត្តន្តេ បញ្ច សិក្ខាបទានិ ឧទ្ទិដ្ឋានិ
ចាលាភិចាតា វេរមណីតិអាធិនិ។ សា បន វេរមណី យទិ
សភាវកិច្ចាធិវេសេនវិភជីយេយ្យ, “អារតិ វិរតី”តិអាធិនា

អភិធម្មភាជនីយមេវ ហោតិ។ អថាបិ ចិត្តប្បាទវសេនវិភជីយេយ្យ, តថាបិ
អភិធម្មភាជនីយមេវ ហោតិ។ អញ្ញោ បន វេរមណីនំវិភជិតព្ពហ្មកាពោ នត្ថិ,
យេន បកាវេន សុត្តន្តភាជនីយំ វុត្តព្ធំ សិយា។ តស្មា សិក្ខាបទវិភង្គេ
សុត្តន្តភាជនីយំ នត្ថិ។

វចនតូតោ អភិធម្មញ្ញតេ បរិច្ឆេទតោ ញ្ញាបេតុំ អាហា
“បករណបរិច្ឆេទតោ”តិអាទិ។ កតិបយាវ បញ្ញាវាវា អវសេសាតិ
ធម្មហធម្មវិភង្គេ អនាគតា ហុត្វា មហាធម្មហធម្មេ អាគតា
ធម្មហធម្មវិភង្គេវចនវសេន អវសេសា កតិបយាវ បញ្ញាវាវាតិ អត្ថោ។ ឯត្ថេវ
សង្កហិតាតិ “អបុព្វំ នត្ថិ”តិ វុត្តំ។ អប្បមត្តិការ តន្តិ អវសេសាតិ
ធម្មហធម្មវិភង្គេ អនាគត្វា មហាធម្មហធម្មេ អាគតតន្តិតោ យទិ បថវីអាទិនំ
វិត្តារកថា មហាធាតុកថា រូបកណ្ណាធាតុវិភង្គាធិសុ, អថ ធាតុកថាយ
វិត្តារកថា ធាតុកថាយ អនាគត្វា មហាធាតុកថាយ អាគតតន្តិ
អប្បមត្តិការវាតិ អធិប្បាយោ។

យំ បន វុត្តំ “សាវកភាសិតត្ថា ធម្មេន ន”ត្ថិ, តំ ពុទ្ធភាសិតការទស្សនេន
បដិសេធតុំ “សម្មាសម្ពុទ្ធា ហី”តិអាទិមាហា។ ចតុសុ បញ្ចេស្វតិ “ឧបលព្ពតិ
នុបលព្ពតិ”តិ បដិញ្ញាយ គហិតាយ បដិក្ខេបគហណាតុំ “យោ សច្ចិកជ្ជោ”តិ
វុត្តំ សច្ចិកជ្ជនិស្សយំ កត្វា ឧបាទាយ បវត្តា ទ្វេបិ បញ្ចកា ឯកោ បញ្ចោ,
“សព្ពត្ថា”តិ សរីរំ សព្ពំ វា ទេសំ ឧបាទាយ បវត្តា ឯកោ, “សព្ពទា”តិ
កាលមុបាទាយ ឯកោ, “សព្ពេស្វ”តិ យទិ ខន្ធយតនាធម្មោ គហិតា, តេ
ឧបាទាយ បវត្តា, អថ បន “យោ សច្ចិកជ្ជោ សព្ពត្ថ សព្ពទា”តិ ឯតេហិ ន កោចិ
សច្ចិកជ្ជោ ទេសោ កាលោ វា អគ្គហិតោ អត្ថិ, តេ បន សាមញ្ញវសេន គហេត្វា
អនុយោកោ កតោ, ន ភេទវសេនាតិ ភេទវសេន គហេត្វា អនុយុញ្ជិតុំ

“សព្វេស្វ” តិ វុត្តា សច្ចិកជ្ឈនេសកាលប្បនេសេ ឧបាទាយ ច បវត្តា ឯកោតិ
ឯតេសុ ចតុសុ។ ទ្វិន្ទបញ្ចកានន្តិ ឯត្ថ “បុគ្គលោ ឧបលព្ពតិ... បេ... មិច្ឆា” តិ ឯកំ,
“បុគ្គលោ ឧបលព្ពតិ... បេ... មិច្ឆា” តិ (កថា. ១៨) ឯកំ, “ត្វំ ចេ បន មញ្ញាសិ... បេ...
ឥទំ តេ មិច្ឆា” តិ (កថា. ៣) ឯកំ, “ឯសេ ចេ ធុន្ទិគ្គហិតេ... បេ... ឥទំ តេ មិច្ឆា” តិ
ឯកំ, “ន ហេវំ និគ្គហេតព្ពេ, តេន ហិ យំ និគ្គល្ហាសិ... បេ... សុកតា
បជិចាទនា” តិ (កថា. ១០) ឯកន្តិ ឯវំ និគ្គហករណំ, បជិកម្មករណំ, និគ្គហស្ស
សុនិគ្គហភាវំ ឥច្ឆតោ បជិញ្ញាបបនេន បជិកម្មវេបនំ, បជិកម្មស្ស
ធុប្បជិកម្មភាវំ ឥច្ឆតោ តំនិទស្សនេន និគ្គហស្ស ធុន្ទិគ្គហភាវំនិទស្សនេន
និគ្គហនិព្ពេបនំ, អនិគ្គហភាវារោបនាទិនា ធរោតិ អយំ ឯកោ បញ្ចកោ, យោ
អជ្ឈកថាយំ

អនុលោមបញ្ចកបជិកម្មចតុក្កនិគ្គហចតុក្កឧបនយនចតុក្កនិគមនចតុក្ក
នាមេហិ សកវាទិបុព្ពបក្ខេ អនុលោមបច្ចនីកបញ្ចកោតិ វុត្តោ,
បរវាទិបុព្ពបក្ខេ ច ឯវមេវ បច្ចនីយានុលោមបញ្ចកោតិ វុត្តោ។ ឯវំ ទ្វេ បញ្ចកា
វេទិតញ្ញា។ ឯវំ សេសបញ្ចេសុប័តិ អជ្ឈ បញ្ចកា អជ្ឈមុខាវាទយុត្តិ តិ វុត្តោ។
យុត្តិ តិ ឧបាយោ, វាទស្ស យុត្តិ វាទយុត្តិ, វាទប្បវត្តនស្ស ឧបាយោតិ អត្ថោ។

អនុលោមបច្ចនីកបញ្ចកោ អាទិនិគ្គហំ ទស្សេត្វា បច្ចនីយានុលោមបញ្ចកោ
ច អាទិនិគ្គហមេវ ទស្សេត្វា មាតិកំ ដីបេតុំ “សា បនេសា” តិ អាទិមាហា។
បុគ្គលោតិ អត្តា សត្តោ ដីវោ។ ឧបលព្ពតិ តិ បញ្ញាយ ឧបគន្ធាលព្ពតិ។
សច្ចិកជ្ឈបរមជ្ឈនាតិ មាយាមរិចិអាទយោវិយ នាភូតាការេន, អនុស្សវាទិហិ
គហេតញ្ញាវិយ ន អនុត្តមត្ថភាវេន, អថ ខោភូតេន ឧត្តមត្ថភាវេន
ឧបលព្ពតិ តិ បុច្ឆតិ។ ឥតរោ តាទិសំ ឥច្ឆន្តោ បជិជានាតិ។ បុន យោ
សច្ចិកជ្ឈបរមជ្ឈន ឧបលព្ពតិ, សោ សច្ចិកជ្ឈបរមជ្ឈតោ អញ្ញោ តទាធារោ,
អញ្ញាត្រ វា តេហិ, តេសំ វា អាធារភូតោ, អនញ្ញោ វា តតោ វុប្បនាទិសភាវតោ

សប្បុរសធម៌សភាវតោ វា ឧបលព្វមាណោ អាបជ្ជតីតិ អនុយុញ្ជតិ “យោ
សច្ចិកដ្ឋោ...បេ.... បរមជ្ជេនា”តិ។ ឥតរោ បុគ្គលស្ស រូបាទីហិ អញ្ញត្ថំ
អនញ្ញត្ថញ្ច អនិច្ឆន្តោ “ន ហោវ”ន្តិ បដិក្ខិបតិ។ បុន សកវាទី បដិញ្ញាយ
ឯកត្តាបន្ទំ អប្បដិក្ខិបិតព្ពំ បដិក្ខិបតីតិ កត្វា និគ្គហំ អាហេបេន្តោ អាហា
“អាជាតាហិ និគ្គហ”ន្តិ។ “បុគ្គលោ នុបលព្វតី”តិ បុដ្ឋោ សកវាទី បុគ្គលទិដ្ឋិ
បដិសេធន្តោ “អាមន្តា”តិ បដិជាតាតិ។ បុន ឥតរោ យោ សច្ចិកដ្ឋេន នុបលព្វតិ
បុគ្គលោ, សោ សច្ចិកដ្ឋបរមជ្ជតោ អញ្ញោ វា អនញ្ញោ វា នុបលព្វតីតិ អាបជ្ជតិ
អញ្ញស្ស បការស្ស អភាវាតិ អនុយុញ្ជតិ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ...បេ....
បរមជ្ជេនា”តិ។ យស្មា បន បុគ្គលោ សព្វេន សព្វំ នុបលព្វតិ, តស្មា តស្ស
អញ្ញត្តានញ្ញត្តានុយោគោ អនុយោគោ បុគ្គលលទ្ធិ បដិសេធន្តស្ស
អនាបជ្ជនតោតិ “ន ហោវ”ន្តិ បដិក្ខិបតិ។ ឥតរោ បដិញ្ញាយ អាបជ្ជនលេសមេវ
បស្សន្តោ អរិបរីតំ អត្ថំ អសម្ពុជ្ឈន្តោយេវ និគ្គហំ អាហេបេតិ “អាជាតាហិ
និគ្គហ”ន្តិ។

ឥតីតិ យំ ទិស្វា មាតិកា បរិបត្តា, ឯវំ ទេសិតត្ថាតិ អធិប្បាយោ។ យថា កិច្ច
យេន បការេន ពុទ្ធភាសិតំ នាម ជាតំ, តំ និទស្សនំ កិច្ច អត្តោ។ យតោនិទានន្តិ
យំការណា ធម្មជ្ឈតិកពាហិរាយ តនាទិនិទានន្តិ អត្តោ។ បបញ្ចសញ្ញាសម្ពាសិតិ
តណ្ហាមានទិដ្ឋិបបញ្ចសម្បយុត្តា សញ្ញាកោដ្ឋាសា។ សមុទាចរន្តីតិ
អដ្ឋាចរន្តី។ ឯត្ថ ចេតិ ឯតេសុ អាយតនាទីសុ តណ្ហាមានទិដ្ឋិហិ អភិទន្ធិតព្ពំ
អភិវទិតព្ពំ អដ្ឋោសិតព្ពំ ទត្ថិ ចេ។ ននុ នត្ថិយេវ, កស្មា “នត្ថិ ចេ”តិ វុត្ថន្តិ?
សច្ចំ នត្ថិ, អប្បហិរាភិទន្ធនាភិវទនន្តោសាធានំ បន បុព្វជ្ជនាទំ
អភិទន្ធិតព្ពំធិប្បការាទិ អាយតនាទីនិ ហោរន្តីតិ តេសំ ន សក្កា “នត្ថិ”តិ វុត្ថំ,
បហិរាភិទន្ធនាទីនំ បន សព្វថា នត្ថិតិ “នត្ថិ ចេ”តិ វុត្ថំ។ ឯសេវន្តោតិ

អភិធនុនាធិនំ នត្ថិការករោ មគ្គោ តប្បដិប្បស្សន្តិក្ខតំ ដលំ វា វាគានុសយាធិនំ
អន្តោ អវសានំ, អប្បវត្ថិតិ អត្ថោ។

ជានំ ជានាតីតិ សព្ពញ្ញតញ្ញាលោន ជានិតតំ ជានាតិ។ ន ហិ
បទេសញ្ញាលាវា ជានិតតំ សត្តំ ជានាតីតិ។ បស្សំ បស្សតីតិ
ទិព្ពចក្ខុបញ្ញាចក្ខុធម្មចក្ខុពុទ្ធចក្ខុសមន្តចក្ខុសម្ព័ន្ធតេហិ បញ្ចហិ ចក្ខុហិ
បស្សិតតំ បស្សតិ។ អថ វា ជានំ ជានាតីតិ យថា អញ្ជោ សវិបល្លាសា
កាមរូបបរិញ្ញាវាទិនោ ជានន្តាបិ វិបល្លាសវសេន ជានន្តិ, ន ឯវំ ភគវា, ភគវា
បន បហំនវិបល្លាសត្តា ជានន្តោ ជានាតិយេវ, ទិដ្ឋិទស្សនស្ស ច អភាវា
បស្សន្តោ បស្សតិយេវាតិ អត្ថោ។ ចក្ខុក្ខតោតិ បញ្ញាចក្ខុមយត្តា សត្តេសុ ច
តទុប្បាទនតោ លោកស្ស ចក្ខុក្ខតោ។ ញ្ញាលាភូតោតិ ឯតស្ស ច ឯវមេវ
អត្ថោ ទដ្ឋញ្ជោ។ ធម្មា ពោធិបក្ខិយា។ ព្រហ្មា មគ្គោ, តេហិ ឧប្បន្នត្តា លោកស្ស
ច តទុប្បាទនតោ តព្ភតោ។ វត្ថាតិ ចតុសច្ចធម្ម វទតីតិ វត្ថា។ បវត្ថាតិ ចិរំ
សច្ចប្បដិវេធំ បវត្ថេន្តោ វទតីតិ បវត្ថា។ អត្ថស្ស និន្នេតាតិ អត្ថំ ឧទ្ធវិទ្ធា
ទស្សេតា, បរមត្ថំ វា និព្វានំ ចាបយិតា។ អមតស្ស ធាតាតិ អមតសង្ខតិវិយំ
សត្តេសុ ឧប្បាទេន្តោ អមតំ ទទាតីតិ អមតស្ស ធាតា។ ពោធិបក្ខិយធម្មានំ
តទាយត្ថការតោ ធម្មស្សមី។ សុវណ្ណាលិដ្ឋន្តិ សុវណ្ណមយំ អាលិដ្ឋំ
ខុទ្ទកមុទិដ្ឋំ។ សុបុប្ផិតសតបត្ថបទុមមិវ សស្សិរិកំ សសោភំ
សុបុប្ផិតសតបត្ថសស្សិរិកំ។

អនុមោទិតកាលតោ បដ្ឋាយ...បេ... ពុទ្ធភាសិតំ នាម ជាតន្តិ ឯតេន
អនុមោទនា ពុទ្ធភាសិតការស្ស ការណាត្តិ អយមត្ថោ វុត្ថោវិយ ទិស្សតិ,
ឯវញ្ញ សតិ កថាវត្ថុស្ស ពុទ្ធភាសិតការោ ន សិយា អនុមោទិតត្តា, តស្មា
ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋញ្ជោ - “មហាកថាយនោ ឯវំវិភទិស្សតី”តិ ទិស្វា ភគវា

មាតិកា ៣៦ កិច្ចបិទ វិហារ បរិវេណ, តថេវ ច ថេវោ ភក្កតា ទិន្ននយោន
បរិវេណមាតិកាយ វិភជិតំ ពុទ្ធភាសិតំ នាម ជាតំ, តំ បន អនុមោទនាយ ចាកដំ
ជាតន្ត្រី ឯតមត្តំ សន្ធាយ “ឯវំ សត្តារា... បេ... នាម ជាត”ន្ត្រី វុត្តន្ត្រី។

ឥនាទិ ចាឡិយា សន្និវេសំ ទស្សេតុំ “តត្ថ
ធម្មសង្គណីបករណា”តិអាទិមាហ។ កាមាវចរកុសលតោ អដ្ឋាតិ
កាមាវចរកុសល ចត្តារោ ខន្ធ គហេត្វា តតោ អដ្ឋ ចិត្តានិ ឧទ្ធពរតិ។ បឋមា
វិភត្តិតិបិ វេទន្តិ។ ឯកូននវុតិ ចិត្តានិ យត្ថ ឯតានិ ចិត្តានិ វិភត្តានិ, តេ
ចាឡិយ្យទេសា “ឯកូននវុតិ ចិត្តានិ”តិ វុត្តា។ តេសញ្ច សមុទាយោ ចិត្តវិភត្តិ,
តស្មា ឧបបន្នមេតំ “ឯកូននវុតិ ចិត្តានិ ចិត្តវិភត្តិ”តិ។ មាតិកញ្ច ឧទ្ធិសិទ្ធា តត្ថ
ឯកេកំ បទំ ឧទ្ធពរត្វាយស្មា ចិត្តានិ វិភត្តានិ, តស្មា មាតិកាបិ
ចិត្តវិភត្តិអន្តោគធាយេវាតិ ចិត្តប្បទកកណ្ណំ មាតិកាបទកាជនីយវសេន
ទុវិជន្តិ ឥទម្បិ វេចនំ យុជ្ជតិ។

មូលតោតិ “តីណិ កុសលមូលានី”តិអាទិនា (ធរ. ស. ៩៨៥) កុសលានីនំ
មូលវសេន សន្និបិទ្វា វេចនំ។ “វេទនាក្ខន្ធា”តិអាទិនា ខន្ធតោ។
“កាយកម្ម”ន្តិអាទិនា ទ្វារតោ។ “សុខភូមិយំ កាមាវចរេ”តិអាទិនា (ធរ. ស.
៩៨៨) ភូមិតោ។ អត្ថោតិ ហេតុផលំ។ ធម្មោតិ ហេតុ។ “តីណិ កុសលមូលានិ
តីណិ អកុសលមូលានី”តិអាទិនា (ធរ. ស. ៩៨៥-៩៨៦) ហេតុវសេន សង្កហោ
ធម្មតោ និក្ខេបោ។ “តំសម្បយុត្តោ, តំសមុជ្ជានា តទេកជ្ជា ច
កិលេសា”តិអាទិនា (ធរ. ស. ៩៨៥-៩៨៦) ហេតុផលវសេន សង្កហោ អត្ថតោ
និក្ខេបោ។ អថ វា ធម្មោតិ ភាសិតោ។ អត្ថោតិ ភាសិតត្ថោ។ “តយោ
កុសលហេតុ”តិ (ធរ. ស. ១០៥៩) ធម្មោ។ “តត្ថ កតមេ តយោ កុសលហេតុ
អលោកោ”តិអាទិ (ធរ. ស. ១០៦០) អត្ថោ, សោ ច ធម្មោ។ “តត្ថ កតមោ

អលោកោ"តិអាទិ (ធរ. ស. ១០៦១) អត្ថោតិ ឯវំ អត្ថធម្មវសេន និក្ខេបោ
វេទិតញ្ចោ។ ឆាមតោតិ "តិណ្ឌិ កុសលមូលានិ"តិ វុត្ថធម្មានំ
អលោកោតិអាទិនាមវសេន។ លិង្គតោតិ ឧទ្ទិដ្ឋស្ស ឯកស្សេវ ធម្មស្ស
"អលោកោ អលុព្ពនា អលុត្ថិតត្ថ"ន្តិ (ធរ. ស. ១០៦១) បុរិសាទិលិង្គវសេន
និក្ខេបោ។

គណននាវន្តិ គណនប្បវត្តិ។ សមាទេន្តិ តិ សមាទំ ករោន្តិ បូរេន្តិ, តថា
សមាទេតព្ពន្តិ ឯត្ថាបិ។ "វិជ្ជាកាគិនោ អវិជ្ជាកាគិនោ"តិ (ធរ. ស. ទុកមាតិកា
១០១) ឯវមាទិសុ ឯត្ថ វិញ្ញាតេសុ អាភិធម្មិកត្ថេរា សុត្តន្តំ សុណន្តា ចិន្តន្តា ច
សុត្តន្តេសុ "វិជ្ជាកាគិនោ"តិអាទិសុ អាគតេសុ អត្ថស្ស វិញ្ញាតត្ថា ន
កិលមន្តិ ឯតមត្ថំ សន្ធាយ វុត្ថំ "អាភិធម្មិកត្ថេរានំ... បេ... អកិលមត្ថំ
បេបិតា"តិ។

អនមតត្ថោតិ អញ្ញាតត្ថោ។ ខន្ធន្តវន្តិ ខន្ធនានត្ថំ, ខន្ធមេវ វា។ គហេតុំ
អសក្កុណោយ្យត្ថា សណ្ឋំ, សុខុមាយ បញ្ញាយ គហេតព្ពតោ សុខុមញ្ច ធម្មំ
សណ្ឋាសុខុមធម្មំ។ ពលវតា ញាណវេគេន បវត្ថត្ថា ពលវតោ ញាណវេគស្ស
និមិត្តការតោ ច ពលវំ។ គម្ពីរមេវ គម្ពីរគតំ, គម្ពីរាទិ វា គតានិ គមនានិ
ឯតស្ស សន្តិ គម្ពីរគតំ។ យថានុបុព្វន្តិ យថានុបុព្វេន។ និឱលេនាតិ
និវសេសេន ទេសិតំ, បញ្ចទិលវហិតេន វា ភគវតា ទេសិតំ។ រូបគតំវាតិ
ហត្ថគតំ រូបំ វិយ ចក្កនា។ "បដិវេធស្រាណោន សមន្តបជ្ជានំ យោ បស្សតិ, សោ
អត្ថេវ, នោ នត្ថិ"តិ អត្តានំ សន្ធាយ បេរោ វេទតីតិ។

ខុទ្ទកវត្ថុវិកង្កេ អាគតេសុ ឯកាធិកេសុ អជ្ជសុ កិលេសសតេសុ
អជ្ជសតតណ្ហាវិចរិតានិ អបនេត្វា សេសា ឆ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិយោ ច
ឧប្បន្នានុប្បន្នការេន ទិគុណិតានិ ទិយឡ កិលេសសហស្សានិ ទសាធិកានិ

ហោត្តិ, អប្បកំ បន ឧនមធិកំ វា ន គណនូបកំ ហោត្តិ
“ធិយឡកិលេសសហស្ស”ន្តិ វុត្តំ។ ឥតវេសំ អតីតាទិកាវាមសនា អគ្គហណំ
ខេបនេ ធន្តំ។

មេចកបជាតិ នីលនិកា បជា។ ចិត្តសមុជ្ជានា វណ្ណធាតូតិ
ចិត្តបច្ចយឧតុសមុជ្ជានា វណ្ណធាតូតិ អត្ថោ គហោតញ្ចោ។ កស្មា? ន ហិ
ចិត្តសមុជ្ជានំ រូបំ ពហិ និកច្ចតីតិ, ចិត្តសមុជ្ជានរូបបរម្បរាយ អាគតត្តា បន
ឯវំ វុត្តំ។ អថ វា ចិត្តសមុជ្ជានា វណ្ណធាតូតិ ឯត្ថ បច្ចយឧតុសមុជ្ជានំ លោបំ កត្វា
សោយេវ បុព្វេ វុត្តោ អត្ថោ សុវណ្ណតា សុស្សរតាវិយ។ ឯត្ថ ហិ “សុស្សរតា”តិ
ឧបាទិន្នកាធិការេ អាគតំ, ន ច សន្នោ ឧបាទិន្នកោ អត្ថិ, តស្មា
ឧបាទិន្នករូបឌីដ្ឋតាលុអាទិនិស្សយត្តា ឯវំ វុត្តន្តិ, ឯវមេត្តាបិ
ចិត្តបច្ចយឧតុសមុជ្ជានំ សន្ធាយ “ចិត្តសមុជ្ជានា វណ្ណធាតូ”តិ វនេតិ។

កាយសក្ខិន្តិ បច្ចក្ខំ។ ធន្តាវរណន្តិ ឌីដ្ឋទ្វយំ។ មុខាធានន្តិ មុខិវិវំ។ សិលីដ្ឋន្តិ
សំគតំ សុសណ្ឌិតំ។ សវេ និមិត្តំ គហោត្វាតិ “ធម្មោ ឯសោ វុច្ចតី”តិ
ធម្មស្សវវេសេន និមិត្តំ គហោត្វា, ន កិលេសានុញ្ញនវេសេន។
ឯកប្បហារេនាតិ ឯត្ថ បហារោតិ ធិវេសស្ស តតិយោ ភាគោ វុច្ចតិ។ ឯវំ
សន្តេតិ បុព្វេ វុត្តមគ្គហោត្វា វាចនាមគ្គស្ស ថេវប្បកវត្តវចនមេវ គហោត្វា តេន
បុរិមវចនញ្ច បដិក្ខិបន្តោ ចោទេតិ។

តេនេតមេតស្សាតិ វិនយស្ស។ អត្តត្ថបវត្តាទិភេទេតិ យោ តំ សុត្តំ
សដ្ឋាយតិ សុណាតិ វាចេតិ ចិន្តេតិ ទេសេតិ, សុត្តេន សង្កហិតោ
សីលាទិអត្ថោ តស្សបិ ហោតិ, តេន បរស្ស សាធម្មតត្ថោ បរស្សបិ ហោតីតិ
តទុកយំ តំ សុត្តំ សូចេតិ ធិបេតិ។ តថា ធិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិ កត្ថេ
លោកិយលោកុត្តរត្ថេតិ ឯវមាទិភេទេ អត្ថោ អាទិសន្នេន សង្កណ្ឌាតិ។

អត្តសន្តោ បាយំ ហិតបរិយាយវចនំ, ន ភាសិតត្ថវចនំ។ យទិ សិយា, សុត្តំ
អត្តនោបិ ភាសិតត្ថំ សូចេតិ បរសុត្តស្សបីតិ អយមត្ថោ សិយា, សុត្តន ច យោ
អត្ថោ បកាសិតោ, សោ តស្សេវ ហោតីតិ ន តេន បរត្ថោ សូចិតោ ហោតិ,
តេន ច សូចេតព្ពស្ស បរត្ថស្ស និវត្តេតព្ពស្ស អភាវា អត្តគ្គហណំ ន កត្តព្ពំ,
អត្តត្ថបរត្ថវិនិមុត្តស្ស ភាសិតត្ថស្ស អភាវា អាទិគ្គហណាញ ន កត្តព្ពំ, តស្មា
យថាវុត្តស្ស អត្តស្ស សុត្ត អសម្ពវតោ សុត្តាធារស្ស បុគ្គលស្ស វសេន
អត្តត្ថបរត្ថា វុត្តា។

អថ វា សុត្តំ អនបេក្ខិត្វាយ អត្តត្ថាធម្មោបិ អត្តប្បភេទា វុត្តា និទ្ទេសេ
(មហានិ. ៦៩; ចូឡនិ. មោយរាជមាណាវបុទ្ធានិទ្ទេស ៨៥) “អត្តត្ថោ បរត្ថោ
ឧភយត្ថោ ទិដ្ឋជម្ពីកោ អត្ថោ សម្បរាយិកោ អត្ថោ ឧត្តានោ អត្ថោ គម្ពីរោ
អត្ថោ គុទ្ទោ អត្ថោ បដិច្ចន្នោ អត្ថោ នេយ្យោ អត្ថោ នីតោ អត្ថោ អនវដ្ឋោ
អត្ថោ និក្ខិលេសោ អត្ថោ វោទានោ អត្ថោ បរមត្ថោ អត្ថោ” តិ, តេ សុត្តំ
សូចេតីតិ អត្ថោ។ អថ វា “អត្តនា ច អប្បិទ្ធោ ហោតី” តិ អត្តត្ថំ, “អប្បិទ្ធកថញ្ច
បរេសំ កត្តា ហោតី” តិ បរត្ថំ សូចេតីតិ។ ឯវ “អត្តនា ច ចាណាតិចាតា
បដិវរតោ ហោតី” តិ អាទិសុត្តានិ (អ. និ. ៤.៩៩) យោជេតញ្ចានិ។ វិនយាភិធម្មេហិ
ច វិសេសេត្វា សុត្តសទ្ធស្ស អត្ថោ វត្តញ្ចោ, តស្មា
វេនេយ្យជ្ឈាសយវសប្បវត្តាយ ទេសនាយ អត្តហិតបរហិតាទិនិ សាតិសយំ
បកាសិតានិ ហោតិ, ន អាណាធម្មសភាវវសប្បវត្តាយាតិ ឥទមេវ “អត្តានំ
សូចនតោ សុត្ត” តិ វុត្តំ។

សុត្ត ច អាណាធម្មសភាវា វេនេយ្យជ្ឈាសយំ អនុវត្តន្តិ, ន វិនយាភិធម្មេសុ
វិយ វេនេយ្យជ្ឈាសយោ អាណាធម្មសភាវេ អនុវត្តតិ, តស្មា វេនេយ្យានំ
ឯកន្តហិតបដិលាភសំវត្តនិកា សុត្តន្តទេសនា ហោតីតិ “សុវុត្តា ចេត្ត

អត្តា"តិអាទិ វុត្តំ។ បសវតីតិ ជលតិ។ "សុត្តាលា"តិ ឯតស្ស អត្ថំ បកាសេតុំ
"សុដ្ឋ ច នេ តាយតី"តិ វុត្តំ។ អត្ថត្ថបវត្តាទិវិធានេសុ ច សុត្តស្ស បមាណភារោ
តេសញ្ច សង្គាហកត្តំ យោជេតព្ពំ, តទត្ថប្បកាសនេ បធានត្តា សុត្តស្ស
ឥតវេហិវិសេសនញ្ច។ ឯតន្តិ "អត្តានំ សូចនតោ"តិអាទិកំ អត្តវចនំ។
ឯតស្សតិ សុត្តស្ស។

អភិក្កមន្តិតិ ឯត្ថ អភិ-សន្នោ កមនស្ស វុទ្ធិការំ អតិវេកត្តំ ជីបេតិ។
អភិក្កន្តនាតិ ច ឯត្ថ កន្តិយា អធិកត្តំ វិសេសភាវន្តិ យុត្តំ កិរិយាវិសេសកត្តា
ឧបសគ្គស្ស។ អភិញ្ញាតា, អភិរាជា, អភិវិនយេតិ ឯត្ថ
លក្ខណាបូជិតបរិច្ឆេទសុ វត្តិអាទិសុ អភិ-សន្នោ វត្តតីតិ កថមេតំ
យុដ្ឋេយ្យាតិ? លក្ខណាករណញ្ញាណាបូជនបរិច្ឆេទកិរិយាជីបនតោ តាហិ ច
កិរិយាហិ វត្តិរាជីនយានំ យុត្តត្តា។ ភាវនាជរណាវុទ្ធិហិ វុទ្ធិមន្តោ។
អារម្មណាទិហិ អារម្មណាសម្បយុត្តកម្មទ្វារបជីបនាទិហិ។ អវិសិដ្ឋន្តិ
អញ្ញមញ្ញវិសិដ្ឋេសុ វិនយសុត្តន្តាភិធម្មេសុ អវិសិដ្ឋំ សមាទំ បិដកសន្តិ
អត្តោ។ យថាវុត្តនេវាតិ "ឯវំ ទុវិជត្តនា"តិអាទិនា នយេន។

កថេតព្ពានំ អត្តានំ ទេសកាយត្តេន អាណាទិវិធីនា អតិសង្ខនំ បពោធនំ
ទេសនា។ សាសិតព្ពបុគ្គលគតេន យថាបរាធាទិនា សាសិតព្ពភារេន
អនុសាសនំ វិនយនំ សាសនំ។ កថេតព្ពស្ស សំវរាសំវរាទិនោ អត្ថស្ស កថនំ
វចនបដិពទ្ធករណំ កថា។ ភេទ-សន្នោ វិសុំ វិសុំ យោជេតព្ពោ "ទេសនាភេទំ
សាសនភេទំ កថាភេទញ្ច យថាវហំ បរិធិបយេ"តិ។ ភេទន្តិ នាទត្តំ,
នាទាករណន្តិ អត្តោ។ សិក្ខា ច បហានានិ ច គម្ពីរភារោ ច
សិក្ខាបហានគម្ពីរការំ, តញ្ច បរិធិបយេ។ យន្តិ បរិយត្តិអាទី។ យថាតិ
ឧទារម្ពាទិហេតុ បរិយាបុណានាទិប្បកាវេហិ។

តិសុបិ ចេតេសុ ឯតេ ធម្មត្ថនេសនាបដិវេធាតិ ឯត្ថ តន្តិអត្ថោ តន្តិនេសនា
តន្តិអត្ថបដិវេធា ច តន្តិវិសយា ហោត្តិតិ វិនយបិដកាធិនំ
អត្ថនេសនាបដិវេធាធារភារោ យុត្តោ, បិដកានិ បន តន្តិយោយេវាតិ
ធម្មាធារភារោ កេចំ យុទ្ធម្បាទិ? តន្តិសមុទាយស្ស អវយវតន្តិយា
អាធារភាវតោ, ធម្មាធិនញ្ច ទុក្ខោគាហភាវតោ តេហិ វិនយាធយោ គម្ពីរាតិ
វិនយាធិនញ្ច ចតុត្ថិដោ គម្ពីរភារោ វុត្តោ, តស្មា “ធម្មាធយោ ឯវ ទុក្ខោគាហត្ថា
គម្ពីរា, នវិនយាធយោ”តិ ន ចោទេតព្ពមេតំ។ តត្ថ បដិវេធស្ស ទុក្ខរភាវតោ
ធម្មត្ថានំ, នេសនាញ្ញាណស្ស ទុក្ខរភាវតោ នេសនាយ ច ទុក្ខោគាហភារោ
វេទិតញ្ច។ បដិវេធស្ស បន ឧប្បាទេតុំ អសក្កុណោយ្យត្ថា
តត្ថិសយញ្ញាណុប្បត្តិយា ច ទុក្ខរភាវតោ ទុក្ខោគាហតា វេទិតញ្ច។

ហេតុម្ហិ ញ្ញាណំ ធម្មបដិសម្ពិទាតិ ឯតេន វចនត្ថេន ធម្មស្ស ហេតុភារោ
កេចំ ញ្ញាតញ្ចាតិ? “ធម្មបដិសម្ពិទា”តិ ឯតស្ស សមាសបទស្ស អវយវបទត្ថំ
ទស្សន្តេន “ហេតុម្ហិ ញ្ញាណ”ត្ថិ វុត្តត្ថា។ “ធម្ម បដិសម្ពិទា”តិ ឯត្ថ ហិ “ធម្ម”តិ
ឯតស្ស អត្ថំ ទស្សន្តេន “ហេតុម្ហិ”តិ វុត្តំ, “បដិសម្ពិទា”តិ ឯតស្ស ច អត្ថំ
ទស្សន្តេន “ញ្ញាណ”ត្ថិ, តស្មា ហេតុធម្មសទ្ធា ឯកត្ថា ញ្ញាណបដិសម្ពិទាសទ្ធា
ចាតិ ឥមមត្ថំ ទស្សន្តេន សាធិតោ ធម្មស្ស ហេតុភារោ។ អត្ថស្ស
ហេតុផលភារោ ច ឯវមេវ ទដ្ឋញ្ច។ យថាធម្មត្ថិ ឯត្ថ ធម្ម-សទ្ធា ហេតុ
ហេតុផលញ្ច សព្វំ គណ្ណាតិ។ សភាវវាចកោ ហេស, ន
បរិយត្តិហេតុភាវវាចកោ, តស្មា យថាធម្មត្ថិ យោ យោ អវិជ្ជាសង្ខារាធិធម្មោ,
តស្មី តស្មីត្ថិ អត្ថោ។ ធម្មាភិលាចោតិ អត្ថព្យញ្ញនកោ អវិបរីតាភិលាចោ។
ឯតេន “តត្ថ ធម្មនិរុត្តាភិលាចេ ញ្ញាណំ និរុត្តិបដិសម្ពិទា”តិ (វិភ. ៧១៨-៧២០)
ឯត្ថ វុត្តធម្មនិរុត្តិ ទស្សតិ។ អនុលោមាធិវសេន វា កថនត្ថិ ឯតេន តស្ស
ធម្មនិរុត្តិយា អភិលាបំ កថនំ តស្ស វចនស្ស បវត្ថនំ ទស្សតិ។ អធិប្បាយោតិ

ឯតេន “ធនេនាតិ បញ្ញត្តិ” តិ ឯតំ វចនំ ធម្មនិរុត្តាភិលាបំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន
តត្ថិនិមុត្តំ បញ្ញត្តិ សន្ធាយាតិ ធនេនតិ។

សោ ច លោកិយលោកុត្តរោតិ ឯវំ វុត្តំ អភិសមយំ យេន បការេន
អភិសមេតិ, យព្វា អភិសមេតិ, យោ ច តស្ស សភារោ, តេហិ ចាកដំ កាតុំ
“វិសយតោ អសម្មោហតោ ច អត្តាធិអនុបំ ធម្មាធិសុ អវពោធា” តិ អាហា។
តត្ថ ហិ វិសយតោ អត្តាធិអនុបំ ធម្មាធិសុ អវពោធា
អវិជ្ជាធិធម្មសម្ពាទិអត្តតទុកយបញ្ញាបនាវម្ពណោ លោកិយោ
អភិសមយោ។ អសម្មោហតោ អត្តាធិអនុបំ ធម្មាធិសុ អវពោធា
និព្វានាវម្ពណោ មគ្គសម្មយុត្តោ យថាវុត្តធម្មតបញ្ញត្តិសុ សម្មោហាវិទ្ធិសនោ
លោកុត្តរោ អភិសមយោតិ។ អភិសមយតោ អញ្ញម្បិ បដិវេធត្ថំ ធនេនតុំ
“តេសំ តេសំ វា” តិ អាធិមាហា។ “បដិវេធនំ បដិវេធា” តិ ឥមិនា ហិ វចនត្ថេន
អភិសមយោ, បដិវិជ្ជិយតិ តិ បដិវេធាតិ ឥមិនា តំតំរូចាធិធម្មានំ
អវិបរីតសភារោ ច បដិវេធាតិ យុជ្ជតិ។

យថាវុត្តហិ ធម្មាធិហិ បិដកានំ គម្ពីរការំ ធនេនតុំ “ឥនានិ យស្មា ឯតេសុ
បិដកេសុ” តិ អាធិមាហា។ យោ ច ត្ថាតិ ឯតេសុ តំតំបិដកេតេសុ ធម្មាធិសុ
យោ បដិវេធា ឯតេសុ ច បិដកេសុ តេសំ តេសំ ធម្មានំ យោ
អវិបរីតសភារោតិ យោជេតព្វោ។ ទុក្ខោកាហតា ច វុត្តនយេនេវ វេទិតព្វា។
អយំ បនេត្ត វិសេសោ “អវិបរីតសភាវសម្ពាទេ បដិវេធា ទុត្តិញ្ញេយ្យតាយ
ឯវ ទុក្ខោកាហោ” តិ។

យន្តិ បរិយត្តិទុក្ខហរណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អត្ថន្តិ ភាសិតត្ថំ បយោជនត្ថព្វា។ ន
ឧបបរិក្ខន្តិ តិ ន វិចារេន្តិ។ ន និជ្ឈានំ មន្តិ តិ និជ្ឈានបញ្ញំ ន មន្តិ, និជ្ឈាយិត្វា
បញ្ញាយ ធិស្វា រោចត្វា ន គហេតព្វា ហោន្តិ តិ អធិប្បាយោ។ ឥតិ ឯវំ ឯតាយ

បរិយត្តិយា វាធម្មមោក្ខានិសំសា អត្តនោ ឧបរិ បរេហិ អាហេមិតវាធស្ស
និគ្គហស្ស បមោក្ខប្បយោជនា ហុត្វា ធម្មំ បរិយាបុណ្ណន្តិ។ វាធម្មមោក្ខានិ វា
និជ្ជាបមោក្ខា។ យស្ស ចត្តាយាតិ យស្ស ច សីលាធិបរិបូរណស្ស
អនុចាធារិមោក្ខស្ស វា អត្តាយ។ ធម្មំ បរិយាបុណ្ណន្តិ ញាយេន
បរិយាបុណ្ណន្តិ អធិប្បាយោ។ អស្សាតិ អស្ស ធម្មស្ស។ នានុកោន្តិ ទិវិន្តិ
តេសំ តេ ធម្មា ទុក្ខហិតត្តា ឧចារម្ពមានធម្មមក្ខបលាសាធិហេតុការេន
ធីយរត្តំ អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តន្តិ។ ភណ្ណាការេ និយុត្តោ ភណ្ណាការិកោ,
ភណ្ណាការិកោ វិយាតិ ភណ្ណាការិកោ, ធម្មរតនានុចាលកោ។ អញ្ចំ អត្តំ
អនបេក្ខិត្វា ភណ្ណាការិកស្សេវ សតោ បរិយត្តិ ភណ្ណាការិកបរិយត្តិ។

តាសំយេវាតិ អវធារណំ ចាបុណ្ហិតញ្ចនំ ធម្មភិញ្ញាចតុបដិសម្ពិទានំ
វិនយេ បភេទវចនាការំ សន្ធាយ វុត្តំ។ វេរញ្ចកណ្ណោ ហិ តិស្សោវិជ្ជាវ
វិភត្តាតិ។ ទុតិយេ តាសំយេវាតិ អវធារណំ ចតស្សោ បដិសម្ពិទា អបេក្ខិត្វា
កតំ, ន តិស្សោវិជ្ជា។ តា ហិ ធនុ អភិញ្ញាសុ អន្តោគធាតិ សុត្ត
វិភត្តាយេវាតិ។ ញាត្វា សង្កយ្ហមានន្តិ យោជនា។ តេសន្តិ តេសំ បិដកានំ។
សត្តម្បីតិ សត្តម្បី ពុទ្ធវចនំ។

អត្តានុលោមនាមតោ អនុលោមិកោ។ អនុលោមិកត្តំយេវ វិភាវេតុំ
“កស្មា បនា”តិអាទិ វុត្តំ។ ឯកនិកាយម្បីតិ ឯកសម្ពហម្បី។ ចោណិកា ច
ចិក្ខុល្លិកា ច ខត្តិយា, តេសំ និវាសោ ចោណិកនិកាយោ ចិក្ខុល្លិកនិកាយោ
ច។ ឯវំ ធម្មក្ខន្ធតោ ចតុរាសីតិ ធម្មក្ខន្ធសហស្សនីតិ ពុទ្ធវចនបិដកាធីនិ
និជ្ជាបេត្វា អនេកច្ឆរិយចាតុការវបដិមណ្ឌិតាយ សង្កីតិយា
បឋមពុទ្ធវចនាធិកោ សញ្ញា វុត្តប្បភេទោ អញ្ញាបិ ឧទ្ធានសង្កហាធិកេទោ
សង្កីតិយា ញាយតីតិ ឯតស្ស ធន្សនត្តំ “ឯវមេតំ សត្តម្បី”តិអាទិ អារទ្ធុំ។ អយំ

អភិធម្មោ បិដកតោ អភិធម្មបិដកន្តិអាទិនា បិដកាទិការទស្សនេនេវ
មជ្ឈិមពុទ្ធវចនភារោ តថាគតស្ស ច អាទិតោ អភិធម្មិកភារោ ទស្សិតោតិ
វេទិតញោ។

ឯត្ថ សិយា “យទិ តថាគតភាសិតភារោ អភិធម្មស្ស សិទ្ធោ សិយា,
មជ្ឈិមពុទ្ធវចនភារោ ច សិទ្ធោ ភវេយ្យ, សោ ឯវ ច ន សិទ្ធោ”តិ តស្ស
វិនយាទីហិ ពុទ្ធភាសិតភារំ សាធម៌តំ វត្ថុំ ទស្សន្តោ “តំ ធារយន្តេសុ
ភិក្ខុសូ”តិអាទិមាហ។ សព្វសាមយិកបរិសាយាតិ សព្វនិកាយិកបរិសាយ
បញ្ចបិ និកាយេ បរិយាបុណ្ណិយា។ ន ឧគ្គហិតន្តិ សកលស្ស វិនយបិដកស្ស
អនុគ្គហិតត្តា អាហា។ វិនយមត្តំ ឧគ្គហិតន្តិវិភង្គទ្វយស្ស ឧគ្គហិតត្តា អាហា។
វិនយំ អវិវណ្ណាតុកាមតាយ “អភិធម្មំ បរិយាបុណ្ណស្ស”តិ ភណ្ឌន្តស្ស
អនាបត្តិ, អភិធម្ម អនោកាសកតំ ភិក្ខុំ បញ្ចំ បុច្ឆន្តិយា ចាចិត្តិយញ្ច វេទន្តេន
ភគវតោ អភិធម្មស្ស ពុទ្ធភាសិតភារោ ទីបិតោ ពុទ្ធភាសិតេហិ
សុត្តាទីហិសហ វចនតោ, ពាហិរកភាសិតេសុ ច ព្យាទិសស្ស វចនស្ស អភារា។

ឥតោបិ ពលវតំ អភិធម្មិកស្ស សាធុការទានេនវិចិត្តិច្ឆាវិច្ឆេទស្ស
កតត្តា។ កម្មតោ អញ្ចំ កម្មំ កម្មន្តំ, តំ កាមាវចរាទី រូចាវចរាទិភារេន,
កណ្ណាវិចាកាទី សុក្កាវិចាកាទិភារេន កថេន្តោ អាលោឡេតិ។

ជិនចក្កេតិ ជិនសាសនេ។ វិសំវាទេតីតិ វិប្បលម្ពេតិ។ ភេទករវត្ថុសុ
ឯកស្មិន្តិ “ភាសិតំ លបិតំ តថាគតេន អភាសិតំ អលបិតំ តថាគតេនាតិ
ទីបេតី”តិ ឯកស្មី សន្មិស្សតិ។ ឧត្តរិបិ ឯវំ វត្តញោ...បេ... ន អញ្ជេសំ
វិសយោ...បេ... និទានកិច្ចំ នាម នត្ថិតិ អចាកដានំ កាលទេសទេសកបរិសានំ
ចាកជការករណត្ថំ តទុបទេសសហិតេន និទានេន ភវិតព្វំ, អញ្ជេសំ
អវិសយត្តា ទេសកោ ចាកដា, ឌីក្កន្តិកាលាទីនំ ចាកជត្តា កាលោ ច,

ទេវលោក ទេសិតការស្ស ចាកជត្តា ទេសបរិសា ច ចាកជាតិ ក៏ និទានកិច្ច សីលាតិ។

យត្ថ ខន្ធទាយោ និប្បទេសេន វិភត្តា, សោ អភិធម្មា នាម, តស្មា តស្ស និទានេន ខន្ធទីនំ និប្បទេសតោបិ បដិវិទ្ធជ្ឈានេន ភវិតត្ថន្តិ អធិប្បាយេន ថេរោ “មហាពោធិនិទានោ អភិធម្មា” តិ ទស្សតិ។ “សោ វេ បដាធាមិ សម្មាទិដ្ឋបច្ចយាបិ វេទយិត” តិ អាទិនា (សំ. និ. ៥.១២) នយេន បច្ចយាទិហិ វេទនំ ឧបបរិក្ខត្តោ ខន្ធទិបទេសានំ វេទនាក្ខន្ធទីនំ វសេន វិហាសិ។ ធម្មតិ កុសលាទិអរណន្តេ។

ធម្មំ បរិវត្តន្តោតិ សាដ្ឋកថំ ចាឡិ បរិវត្តន្តោ ឯតំ បរវាទីចោទនំ បត្វា “អយំ បរវាទី” តិ អាទិមាហ។ អម្ពាទិសេសុ និទានំ ជានន្តេសុ បដិសរណេសុ វិជ្ជមានេសុ អប្បដិសរណោ អរញ្ញោ កន្ធន្តោ វិយ និទានសញ្ញាវេ សក្ខិក្ខតេសុបិ អម្ពេសុ វិជ្ជមានេសុ អសក្ខិកំ អខ្ពំ ករោន្តោ វិយ ហោតិ, និទានស្ស អត្ថិការម្មំ ន ជាតាតិ, ននុ ឯតំ និទានន្តិ កថេន្តោ វេមាហ។ ឯកមេវាតិ ទេសនានិទានមេវ អជ្ឈាសយានុរូបេន ទេសិតត្តា។ ទ្វេ និទានានិ តិ អធិគន្ធត្ថទេសេតត្ថធម្មានុរូបេន ទេសិតត្តា។ អភិធម្មាធិកមស្ស មូលំ អធិកមំ និទេតីតិ អធិកមនិទានំ។ ពោធិអភិវិហារសទ្ធាយាតិ យាយ សទ្ធាយ ធិបត្តិរទសពលស្ស សន្តិកេ ពោធិយា ចិត្តំ អភិវិហរិ បណិទានំ អកាសិ។

សុមេធកថាវណ្ណាថា

ចតុរោ ច អសន្តិយេតិ (ពុ. វ. អដ្ឋ. ២.១-២) ឧទ្ធចំ អាហោបាលវសេន អតិក្កមិត្វា អមរំ នាម នគរំ អហោសីតិ វេទនសេសយោជនា កាតត្តា។ ទសហីតិ ហត្ថិអស្សរថភេរីសន្តមុទិដ្ឋិវណាគីតសម្មតាឡេហិ “អស្មាថ បិរថ ខាទថា” តិ

ធនមេន សធន។ តេ បន ឯកធនេន ធនេស្សតុំ “ហត្ថិសទ្ធី” ត្ថិអាទិ វុត្ថំ។
ហត្ថិសទ្ធី ករណេត្ថ ឧបយោគោ ធន្នញ្ចោ។ ភេរិសង្ខារថានញ្ច សធនេហិ អវិវិត្តត្ថិ
វា យោសិតត្ថិ វា យោជេតត្ថំ។ ហត្ថិសទ្ធី វា ហត្ថិសទ្ធីវន្តំ នករំ។ ខាទថ បិវេ
ចេវាតិ ឥតិ-សធនោ ញាតត្ថត្តា អប្បយុត្តោ ធន្នញ្ចោ។

សត្តន្តសម្មន្នំ ឧយ្យានោក្ខរណីអាទិសម្មន្នត្តា។ លក្ខណេតិ
ឥតិលក្ខណោ បុរិសលក្ខណោ ច។ ឥតិហាសេតិ ចោរណោ។ សធម្មេតិ អត្តនោ
តេវិជ្ជធម្មេ ច យញ្ញវិធិអាទិកេ ច។ ចារមិន្តិ ចារញ្ញាណំ ចារាធិកមំ គតោ។
ចិន្តេសហន្តិ ចិន្តេសី អហំ សុមេធខតោតិ សត្តា វេទតិ។ អត្តិ ហេហិតិ តិ សោ
វិជ្ជមានោ ភវិស្សតិ។ ន ហេតុយេតិ អភវិតុំ។ ឯវមេវាតិ ឯវមេវំ។ ន គវេសតិ តិ
ន គន្ធិ ឯសតិ ន ឥច្ឆតិ នាមុកច្ឆតិ វា។ ជោវេតិ ជោវន្តេ។ សេវិតិ សាយត្តិកោ។
សយំវសីតិ សវសោ។ មហាចោរសមោវិយាតិ កាយសារាគវសេន
ធុច្ឆរិតានេសនេហិ កុសលកណ្ឌោច្ឆនោ។ នាថាតិ នាថវន្តោ។
បញ្ចោនោសវិវត្តិតត្ថិ ឯវមាទិកស្ស អត្តោ កេសុចិ អជ្ឈកថាចោត្ថកេសុ
លិខិតោតិ កត្វា ន វក្ខាម។

សាសនេតិ ឯត្ថ តាបសសាសនំ ឈានាភិញ្ញា ច។ វសីភូតស្ស សតោ។
មយំ ឯវភូតេ ធិបត្តរោ ជិនោ ឧប្បជ្ជិ។ សោធនេតិ ជនោ។ អញ្ញសំ វដុមាយនត្ថិ
បរិយាយវេនេហិ មគ្គមេវ វេទតិ។ មា នំ អក្កមិត្តាតិ ឯត្ថ នត្ថិ បទបូរណមត្ថ
និចាតោ។ យាតិយាមហន្តិ ឯត្ថ ច អ-ឥតិ ច ហំ-ឥតិ ច និចាតា, អហំ-ឥតិ វា
ឯកោ និចាតោ សាមុទាសិកោ កតោ។ អាហុតីនត្ថិ ធឹក្ខណាហុតីនំ។ មន្តិ មម,
មំ វា អត្រិ។

កប្បេ អតិ ក្កមិត្វា វុត្ថេបិ ពោធិម្ហិ មាតាទិសំកិត្តនេ សង្កណ្ឌិតុំ “ពោធិ
តស្ស ភគវតោ” តិអាទិមាហា។ សុខេនាតិ ឧត្តមេន សុខេន។ អសមោតិ

តាបសេហិ អសមោ។ អភិញ្ញាសុខតោបិ វិសិដ្ឋំ វ្យាទិសំ ពុទ្ធត្ថព្យាករណំ សុខំ
អលភី។ យាតិ យានិ និមិត្តានិ។ អាកុដតីតិ អារត្តតិ។ អភិវត្តតិ សទ្ធិំ ករោត្តិ។
ធុទ្ធាតិ និក្ខត្តា។ ធុទ្ធិសតីតិ ន ធុទ្ធិ គប្បតិ។ ឧភយន្តិ ឧភយវចនំ។ ធុវសស្សតន្តិ
ឯកន្តសស្សតំ, អវិបរីតមេវាតិ អត្ថោ។ អាបន្នសត្តានន្តិ គព្វិនំ។ យាវតាទស
ទិសា, តត្ថ។ ធម្មធាតុយាតិ ធម្មធាតុយំ, សព្ពេសុ ធម្មេសុ វិចីនាមីតិ អត្ថោ។

យស្ស សម្មុល្លោ, តំ វមតេវ ឧទកំ និស្សេសំ។ ឯតេតិ ឯកិស្សបិ
ធានចារមិតាយ អនេកប្បការតាយ ពហុវចននិទ្ទេសោ កតោ។ បដិលត្តិតំ
រក្ខតីតិ វចនសេសោ, ភុម្មត្ថេ វា ឧបយោតោ។ ចតុសុ ភូមីសូតិ
ចាតិមោក្ខាទិសុ សំវរភូមីសុ។ អទ្ទេជ្ឈមានសោតិ កធាបិ ខមនំ កធាបិ
អក្ខមនំ, កស្សបិ ខមនំ កស្សបិ អក្ខមនន្តិ ឯវំ ទ្វេធាការំ អនាបន្នមានសោ
ហុត្វា។ សច្ចស្ស វិចី នាម ទិដ្ឋាទិ ច អទិដ្ឋាទិ ច យថាភូតំវ វត្ថុ។ អធិដ្ឋានន្តិ
កុសលសមាធានាធិដ្ឋានំ, សមាទិន្នេសុ កុសលេសុ អចលតា អធិដ្ឋានំ នាម។
បថវិយា ឧបេក្ខនំ នាម វិការាណាបត្តិ។ អញ្ញាត្រាតិ អញ្ញំ។
សភាវវសលក្ខណេតិ ឯត្ថ ភាវេតិ អវិបរីតតាវិជ្ជមានតា, សហ ភាវេន
សភាវេ, អវិបរីតោ អត្ថនោ ពោធិបរិចាចនកិច្ចសម្ពាតោ រសោ,
អនវជ្ឈវត្ថុបរិច្ចាគាទិសម្ពាតំ លក្ខណញ្ច សភាវវសលក្ខណំ, តតោ
សម្មសតោ។ ធម្មតេជេនាតិ ញ្ញាណតេជេន។ ចលតាតិ ចលតាយ
កម្មនតាយ។ សេសីតិ សយិ។ មា ភាថាតិ មា ភាយិត្ថ។ សព្វីតិយោតិ សព្វា
វ្យាតិយោ ឧបទ្ធកំ តំ វិវជ្ឈន្តុ។

សុមេធកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បវច្ឆតីតិ នេតិ។ យោគនាតិ ឧបាយេន។ សមីសូតិ សន្និបតីសុ។
អប្បត្តមានសាតិ អប្បត្តអរហត្តា ភិក្ខុ ករហិតា ភវន្តិ។ វត្តាតិ សុញ្ញា

អន្តរហិតា។ សាលកល្យាណំ នាម ឯកោ រុក្ខោ។ ពុទ្ធចក្កវត្តិ កាលេយេវ កិរ
ឯកាហេនេវ ឧប្បជ្ជតិ។

លិង្គសម្បត្តិ តិ បុរិសលិង្គតា។ ហេតុតិ តិហេតុកបដិសន្ធិតា។
គុណសម្បត្តិ តិ អភិញ្ញាសមាបត្តិលាភិតា។ អធិការោតិ ពុទ្ធានំ
សក្ការករណំ។ ធនូតាតិ ពុទ្ធត្ថប្បត្តិយំ ធនូសមាយោគោ។ សព្ពដ្ឋសម្បជ្ជាតិ
អដ្ឋង្គានិ សមោធានេត្វា កតបណិធានា។ បក្ខិកាតិ បីបសប្បិកា។
បណ្ឌាកាតិ ឧភយលិង្គរហិតា។ ពោធិសត្តា ច
ព្រហ្មលោកុបបត្តិបឋមកប្បិកេសុ កាលេសុ ឧភយលិង្គរហិតា ហោន្តិ, ន បន
បណ្ឌាកបរិយាបជ្ជាតិ ឯតមត្ថំ ធស្សេតុំ “បរិយាបជ្ជា ន កវន្តិ” តិ វុត្ថំ,
យថាវុត្ថេសុ វា ទោសេសុ សព្ពេសុ បរិយាបជ្ជា ន កវន្តិ, ពោធិសត្តេសុ វា
បរិយាបជ្ជា តទន្តោគធា, បរិច្ឆិន្ទសំសារត្តា វា បរិយាបជ្ជា ពោធិសត្តា
ឧភតោព្យញ្ញនបណ្ឌាកា ន កវន្តិ តិ អត្ថោ។ សព្ពត្ថ សុទ្ធតោចរា យស្មា, តស្មា
មិច្ឆាធិដ្ឋិន សេវន្តិ។ មិច្ឆាធិដ្ឋិន្ត នត្តិកាហេតុកាកិរិយធិដ្ឋិ។ ភវាភវេតិ ឧទ្ធតោ
ចេវ មហាន្តេ ច ភវេ។ ភោជបុត្តេតិ លុទ្ធតោ។ លគន្ធិ សង្កោ។ អញ្ញថាតិ
លីនតា។ តាមណ្ឌាលាតិ តាមធារកា។ រូបន្តិវិប្បការំ។ អយំ តាវ និទានកថា
យាយ អភិធម្មស្ស ពុទ្ធភាសិតតាសិដ្ឋិតិ អត្ថយោជនា កាតព្វា។

និទានកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១. ចិត្តប្បាទកណ្ឌំ

តិកមាតិកាបទវណ្ណានា

ឥឡូវនេះ បដិញ្ញាតកថា កាត់ “ឥឡូវនេះ ឥត មេ...បេ... កថាណាសោ
សម្បត្តា” តិអាទិមាហ។ ឥតោ បដ្ឋាយាតិ កុសលធម្មបទតោ បដ្ឋាយ។

១. សព្វបទេហិ លទ្ធនាមោតិ តិសុបិ បទេសុ វេទនាសទ្ធស្សវិជ្ជមានត្តា
តេន លទ្ធនាមោ សព្វបទេហិ លទ្ធនាមោ ហោតិ។ ននុ សុខាយ វេទនាយ
សម្បយុត្តា ធម្មាតិ ចត្តារិ បទានិ, ឯវំ សេសេសុបីតិ ធានសេតានិ បទានិ, ន
តីណីតិ វេទនាសទ្ធស្ស បទត្តយាវយវត្ថំ សន្ធាយ “សព្វបទេហិ” តិ វុច្ចយ្យ, ន
យុត្តំ។ “វេទនាយា” តិ ហិវិសុំ បទំ ន កស្សបិ បទស្ស អវយវោ ហោតិ, នាបិ
សុខាទិបទការំ ភជតីតិ តេន លទ្ធនាមោ កថំ សព្វបទេហិ លទ្ធនាមោ
សិយាតិ? អធិប្បតប្បការត្ថកមកស្ស បទសមុទាយស្ស បទត្តា។ បដ្ឋតិ
អវុច្ចិយតិ ឯតេនាតិ ហិ បទំ, “សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា ធម្មា” តិ ឯតេន
ច បទសមុទាយេន យថាធិប្បតោ អត្តោ សមត្តោ វិញ្ញាយតិ, តស្មា សោ
បទសមុទាយោ “បទ” តិ វុច្ចតិ។ ឯវំ ឥតវេបិ វេទិតញ្ញា។ តស្មា តេសំ តិណ្ណំ
សមុទាយានំ អវយវេន លទ្ធនាមោ សព្វបទេហិ លទ្ធនាមោតិ យុត្តោ។

គន្ថតោ ច អត្ថតោ ចាតិ ឯត្ថ ហេតុបទសហេតុកបទានីហិ សម្ពន្ធត្តា
គន្ថតោ ច ហេតុអត្ថសហេតុកត្តាទីហិ សម្ពន្ធត្តា អត្ថតោ ច
អញ្ញមញ្ញសម្ពន្ធនោ វេទិតញ្ញោ។ សហេតុកហេតុសម្បយុត្តទុកា ហិ ហេតុទុកេ
ហេតុហិ សម្ពន្ធត្តា ហេតុទុកសម្ពន្ធនោ, ហេតុសហេតុកទុកោ
ហេតុទុកសហេតុកទុកសម្ពន្ធនោ ឧតយេកបទវសេន។ តថា
ហេតុហេតុសម្បយុត្តទុកោ ហេតុទុកហេតុសម្បយុត្តទុកសម្ពន្ធនោ,
នហេតុសហេតុកទុកោ ឯកទ្វិបទវសេន
ហេតុទុកសហេតុកទុកសម្ពន្ធនោតិ។ កណ្ណិការិយាតិ បុប្ផមយកណ្ណិការ
វិយ។ យដាវិយាតិ បុប្ផហត្ថកាទីសុ បុច្ឆាទីនំ សម្មហោវិយ។

កណ្តិកាយជាដីសុ ហិ បុត្តាជីនិ វណ្ណាជីហិ អញ្ញមញ្ញសម្ពន្ធានិ ហោន្តិតិ
តថាសម្ពន្ធតា ឯតេសំ ទុកានំ វុត្តា។ ទុកសាមញ្ញតោតិ អញ្ញេហិ
ហេតុទុកាជីហិ ទុកវសេន សមាណភាវា។ អញ្ញេហិតិ សាវម្ពណទុកាជីហិ។
អសង្កហិតោ បទេសោ យេសំ អត្ថិ, តេ សប្បទេសា។ យេសំ បន នត្ថិ, តេ
និប្បទេសា។

“កច្ចិ នុ ភោតោ កុសល”ន្តិ ឯវំ បុច្ឆិតមេវត្ថំ ចាកជំ កត្វា បុច្ឆិតុំ “កច្ចិ
ភោតោ អនាមយ”ន្តិ វុត្ថំ, តស្មា កុសលសន្នោ អនាមយត្ថោ ហោតិ។
ពាហិតិកសុត្ត (ម. និ. ២.៣៦១) ភគវតោ កាយសមាចារាធយោ វណ្ណាន្តេន
ធម្មកណ្តិកាវិកេន “យោ ខោ, មហារាជ, កាយសមាចារោ អនវដ្ឋោ”តិ
កុសលោ កាយសមាចារោ វុត្តោ។ ន ហិ ភគវតោ សុខវិចាកំ កម្ពំ អត្ថិតិ
សត្តសាវដ្ឋវហិតា កាយសមាចារាធយោ កុសលាតិ វុត្តា។ កុសលេសុ
ធម្មេស្វតិ ច ពោធិបក្ខិយធម្មា “កុសលា”តិ វុត្តា។ តេ ច
វិបស្សនាមគ្គដលសម្បយុត្តា ន ឯកន្តេន សុខវិចាកាយោវាតិ អនវដ្ឋត្ថោ
កុសលសន្នោ។ អង្គបច្ឆន្នានន្តិ កុសលសន្នាយោគេន ភុម្មត្ថេ សាមិវចនំ,
អង្គបច្ឆន្នានំ វា នាមកិរិយាបយោជនាជីស្វតិ អត្ថោ។ នច្ចគីតស្សាតិ ច
សាមិវចនំ ភុម្មត្ថេ, នច្ចគីតស្សាវិសេសេស្វតិ វា យោជេតព្ពំ។ កុសលានំ ធម្មានំ
សមាធានហេតុ ឯវមិទំ បុញ្ញំ បវឡីតិ បុញ្ញវិចាកនិព្ពត្តកកម្ពំ “កុសល”ន្តិ
វុត្ថំ។ ធម្មា ហោន្តិតិ សុញ្ញធម្មត្ថា សភាវមត្ថា ហោន្តិតិ អត្ថោ។ ឯវំ ធម្មេសុ
ធម្មានុបស្សីតិ ឯត្ថាបិ សុញ្ញតត្ថោ ធម្មសន្នោ ទដ្ឋព្ពោ។

សលយន្តិ...បេ.... វិទ្ធីសេន្តិតិ ឯត្ថ បុរិមស្ស បុរិមស្ស បច្ឆិមំ បច្ឆិមំ អត្ថវចនំ។
អថ វា សលនស្ស អត្ថធិបនានិ ចលនាជីនិ តីណិ តទង្គប្បហានាជីហិ
យោជេតព្ពានិ។ អប្បហានភាវេន សន្តានេ សយមាណា អកុសលា ធម្មា

រាគាទិអសុចិសម្បយោគតោ នាវាវិធានុក្ខហេតុតោ ច កុដ្ឋិតេន អាការេន
សយន្តិ។ ញាណាវិប្បយុត្តានម្បិ ញាណំ ឧបនិស្សយបច្ចយោ ហោតីតិ សព្វេបិ
កុសលា ធម្មា កុសេន ញាណេន បវត្តេតញ្ញាតិ កុសលា។
ឧប្បន្នំសានុប្បន្នំសភាគេសុ សង្កហិតត្ថា ឧភយភាគគតំ សំកិលេសបក្ខំ
បហានានុប្បាទនេហិ លុនន្តិ សម្មប្បធានទ្វយំ វិយ។

សត្តាទិកាហាកានំ ចិត្តានំ កោចរា សត្តាទយោ វិយ បញ្ញាយ
ឧបបរិក្ខិយមាណ ន និស្សភាវា, កិន្តុ អត្តនោ សភាវំ ជារេន្ទីតិ ធម្មា។ ន ច
ជារីយមាណសភាវា អញ្ញោ ធម្មា នាម អត្ថិ។ ន ហិ វុប្បនាទីហិ អញ្ញោ
រូចាទយោ, កក្កឡាទីហិ ច អញ្ញោ បថីវាទយោ ធម្មា វិជ្ជន្តីតិ។ អញ្ញោថា បន
អវពោធនុំ ន សក្កាតិ នាមវសេន វិញ្ញាតាវិញ្ញាតេ សភាវធម្មេ អញ្ញោ វិយ
កត្វា “អត្តនោ សភាវំ ជារេន្ទី”តិ វុត្ថំ។ សប្បច្ចយធម្មេសុ វិសេសំ ទស្សន្តោ
“ជារីយន្តិ វា បច្ចយេហិ”តិ អាហា។ ជារីយន្តិ ឧបជារីយន្តិ, លក្ខិយន្តិ អត្តោ។

អកុសលាតិ កុសលបដិសេធនមត្តំ កុសលភាវមត្តវចនំ
តទញ្ញមត្តវចនំ វា ឯតំ ន ហោតិ, កិន្តុ តប្បដិបក្កវចនន្តិ ទស្សនុ
“មិត្តបដិបក្កា អមិត្តា វិយា”តិ អាទិ វុត្ថំ។ តប្បដិបក្កវចនតា ច
អព្យាកតតតិយរាសីវចនេន វិញ្ញាយតិ។ យទិ ហិ កុសលភាវមត្តវចនំ
អកុសលសន្តោ, តេន ន កោចិ ធម្មា វុត្តោតិ អព្យាកតវចនេនេវ ច តតិយោ
រាសី វុត្តោ ន សិយា, កុសលា ចេវ ធម្មា អព្យាកតា ចាតិ ទុកោវាយំ អាបជ្ជតិ,
ន តិកោ, ឯវញ្ញ សតិ អកុសលវចនេន ន កោចិ អត្តោ។ អថ សិយា,
“អនព្យាកតា”តិ ច វុត្តព្ភំ សិយា កុសលានំ វិយ អព្យាកតានញ្ច
អភាវមត្តសម្ពា, តស្មា អភាវមត្តវចនេ អព្យាកតភាវមត្ត វិយ
កុសលភាវមត្តំ អកុសលំ ន កោចិ រាសីតិ “អព្យាកតា”តិ តតិយោ រាសី ន

សិលា។ តតិយរាសីភាវេន ច អព្យាកតា វុត្តាតិ អកុសលោ ច ឯកោ រាសីតិ
វិញ្ញាយតិ។ តស្មា នាភាវវចនតា, សភាវធារណាធិអត្ថេន ធម្មសន្នេន
សមាធាធិករណភាវតោ ច អកុសលសន្និស្ស កុសលភាវមត្តវចនតា ន
ហោតិ, នាបិ តទញ្ញមត្តវចនតា តតិយរាសីវចនតោ ឯវ។ យទិ ហិ កុសលេហិ
អញ្ញោ អកុសលោ ចេតសិកេហិ អញ្ញោ អចេតសិកាវិយ,
កុសលាកុសលវចនេហិ សព្ពេសំ ធម្មានំ សង្កហិតត្តា អសង្កហិតស្ស
តតិយរាសីស្ស អភាវា ចេតសិកទុកោវិយ អយញ្ញោ ទុកោ វត្តញ្ញោ សិលា
“កុសលា ធម្មា អកុសលា ធម្មា”តិ, ន “អព្យាកតា”តិ តតិយោ រាសី វត្តញ្ញោ,
វុត្តោ ច សោ, តស្មា ន តទញ្ញមត្តវចនំ អកុសលសន្នេន, ចារិសេសេន
តប្បដិបក្ខេសុ អ-ការស្ស បយោគនិស្សនតោ លោកេ “អមិត្តា”តិ សាសនេ
“អលោកោ”តិ ឥធាបិ តប្បដិបក្ខវចនតា អកុសលសន្និស្ស សិទ្ធា, តត្ថ
និរុទ្ធិត្តា ច ន ឥតវវចនតា, តប្បដិបក្ខភាវោ ច វិរុទ្ធសភាវត្តា
តប្បហោយ្យភាវតោ ច វេទិតញ្ញោ, ន កុសលវិធាសនតោ។ ន ហិ កុសលា
អកុសលេហិ បហាតញ្ញោ, មហាពលវតាយ បន កុសលាយេវ
បយោគនិច្ឆាធិតា សទានុសយិតេ អកុសលេ តទង្គិវក្ខម្ពនសមុច្ឆេទវសេន
បជហន្តិតិ។

នព្យាកតាតិ អកថិតា។ កថំ បនេតេ អកថិតា ហោន្តិ, ននុ “សុខាយ
វេទនាយ សម្មយុត្តា”តិអាធិហិ តិកទុកបទេហិ ចក្ខុវិញ្ញាណាធិវចនេហិ
ជស្សាធិវចនេហិ ច កថិតាតិ? នោ ន កថិតា, តានិ បន វចនានិ ឥធ
អនធិប្បតានិ អវុត្តត្តា អននុវត្តនតោ។ ន ហិ “សុខាយ វេទនាយ សម្មយុត្តា
ធម្មា”តិអាធិ វត្វា “អព្យាកតា”តិ វុត្តំ, តស្មា ន តានិ ឥធ អនុវត្តន្តិតិ
តព្ពចនីយភាវេន អកថិតតា ន ហោតិ, កុសលាកុសលវចនានិ បន ឥធ
វុត្តត្តា អនុវត្តន្តិតិ តព្ពចនីយភាវេន អកថិតតា ញ្ញាយតីតិ

“កុសលាកុសលភាវេន អកថិតាតិ អត្ថោ”តិ អាហា។ ន ព្យាកតាតិ វា
អវិចាកា, អព្យាកតវចនេនេវ ច អវិចាកត្តា ញាយន្តិ។ ន ហិ ភគវតោ វចនំ
ញាបកសាធនីយំ, អាសយានុសយចរិយាធិកុសលេន ភគវតោ យេសំ
អវពោធនត្ថំ ធម្មា វុត្តា តេសំ វចនានន្តរំ តទត្ថបដិវេជតោ, បច្ឆិមេហិ បន
យថា តេសំ អវពោធនត្ថំ ភគវតោ តំ តំ វចនំ វុត្តំ, យថា ច តេហិ តទត្ថោ
បដិវេទ្ធោ, តំ សត្តំ អាចរិយេ បយិរុចាសិត្វា សុត្វា វេទិតព្ពំ ហោតិ, តស្មា
ការណំ អវត្វា “កុសលាកុសលភាវេន អកថិតាតិ អត្ថោ”តិ អាហា។ យោ ច
វេទេយ្យ “អកុសលវិចាកភាវេន អកថិតត្ថា, កុសលា អព្យាកតាតិ អាបជ្ជន្តិ,
កុសលវិចាកភាវេន អកថិតត្ថា អកុសលាបី”តិ, សោមិ
“អញ្ញាបកសាធនីយវចនោ ភគវា”តិ និវាវេតត្ថោ
អនុវត្តមានវចនវចនីយភាវេន អកថិតស្ស ច អព្យាកតភាវតោ។ ន ហិ
អវិចាកវចនំ វុត្តំ កុសលវចនញា អវុត្តំ, យតោ អវិចាកវចនស្ស
អធិកតភាវោ កុសលស្ស ច តព្ពចនីយភាវេន អកថិតភាវោ សិយា, តស្មា ន
កុសលានំ អព្យាកតតា, ឯវំ អកុសលានញា អនព្យាកតភាវេ យោជនា
កាតញ្ចា។

អថ វា វិ-សន្នោវិរោធជវចនោ, អា-សន្នោ អភិមុខភាវប្បកាសនោ, តស្មា
អត្ថនោ បច្ឆយេហិ អញ្ញមញ្ញវិរោធាភិមុខា កតា, លក្ខណវិរោធតោ
វិនាសកវិនាសិតព្ពតោ ចាតិ ព្យាកតា, កុសលាកុសលា។ ន ព្យាកតាតិ
អព្យាកតា។ តេ ហិ លក្ខណតោ កុសលាកុសលាវិយ វិរុទ្ធា ន ហោន្តិ។ ន ហិ
អវិចាកតា ធុត្តវិចាកតាវិយ សុខវិចាកតាយ សុខវិចាកតាវិយ ច
ធុត្តវិចាកតាយ សុខធុត្តវិចាកតាហិ វិរុជ្ឈតីតិ នាម តេ កិញ្ចិ បដហន្តិ, ន ច
តេ កេនចិ បហាតញ្ចតិ អយមេត្ថ អត្ថនោមតិ។

អនុវត្តសុខវិចិត្រកលក្ខណៈ ឯត្ថ នត្ថ ឯតេសំ អវជ្ជន្តិ អនវជ្ជា,
គរហិតត្ថការវិហិតា និទ្ទោសាតិ អត្ថោ។ តេន នេសំ អគរហិតត្ថការំ ទស្សេតិ,
ន ការយ្ហវិហមត្ថំ។ អញ្ញេបិ អត្ថំ និទ្ទោសា អព្យាកតាតិ អនវជ្ជវចនមត្តេន
តេសម្បិ កុសលតាបត្ថិនោសំ ទិស្វា តំ បរិហរិតុំ សុខវិចិត្រកវចនំ អាហា។
អវជ្ជបដិបក្ខា វា ឥធ អនវជ្ជាតិ វុត្ថា, ន ពាហិតិកសុត្ថេ (ម. និ. ២.៣៦១) វិយ
បដិប្បស្សន្ធាវជ្ជាវិហិតាវជ្ជមត្តា វា, តស្មា អនវជ្ជវចនេន អវជ្ជវិធាសនភាវោ
ទស្សិតោ។ អព្យាកតេហិ បន វិសិដ្ឋំ កុសលាកុសលានំ សាធារណំ
សវិចិត្រកតាលក្ខណ្ឌន្តិ តស្មី លក្ខណោ វិសេសទស្សនត្ថំ សុខវិចិត្រកវចនំ
អវោច។ សិទ្ធា ហិ បុរិមេនេវ អកុសលាព្យាកតេហិ កុសលានំ វិសេសោតិ។
សុខាវិចិត្រកោ ឯតេសន្តិ សុខវិចិត្រកា។ តេន កុសលាកុសលានំ សាមញ្ញោ
វិចិត្រកធម្មភាវេ សុខវិចិត្រកវិបជ្ជនសភាវំ ទស្សេតិ, ន តេសំ
សុខវិចិត្រកសញ្ញាវមេវ។ អនវជ្ជា ច តេ សុខវិចិត្រកា ចាតិ អនវជ្ជសុខវិចិត្រកា។
កុសលាលក្ខិយន្តិ ឯតេនាតិ លក្ខណំ, អនវជ្ជសុខវិចិត្រកលក្ខណំ ឯតេសន្តិ
អនវជ្ជសុខវិចិត្រកលក្ខណា។ ននុ តេ ឯវ កុសលា អនវជ្ជសុខវិចិត្រកា, កបំ តេ
សយមេវ អត្ថនោ លក្ខណំ ហោន្តិតិ? វិញ្ញាតាវិញ្ញាតសទ្ធត្ថភាវេន
លក្ខណាលក្ខិតត្ថការយុត្តិតោ។ កុសលសទ្ធត្ថវសេន ហិ អវិញ្ញាតា កុសលា
លក្ខិតត្ថា ហោន្តិ, អនវជ្ជសុខវិចិត្រកសទ្ធត្ថភាវេន វិញ្ញាតាលក្ខណន្តិ
យុត្តមេតំ។ អថ វា លក្ខិយតិ តិ លក្ខណំ, សភាវោ។ អនវជ្ជសុខវិចិត្រកា ច តេ
លក្ខណញ្ញាតិ **អនវជ្ជសុខវិចិត្រកលក្ខណា**, អនវជ្ជសុខវិចិត្រកា ហុត្វា
លក្ខិយមាណា សភាវា កុសលា នាមាតិ អត្ថោ។

អថ វា អនវជ្ជវចនេន អនវជ្ជត្ថំ អាហា, សុខវិចិត្រកវចនេន សុខវិចិត្រកត្ថំ,
តស្មា អនវជ្ជញ្ញា សុខវិចិត្រកោ ច អនវជ្ជសុខវិចិត្រកំ, តំ លក្ខណំ ឯតេសំ
ករណត្ថេ ច កម្មត្ថេ ច លក្ខណាសន្នេសភាវភូតន្តិ

អនុវត្តសុខវិចារកលក្ខណៈ, អនុវត្តសុខវិចារកសភាវេនលក្ខិយមាណ
តំសភាវវន្តោ ច កុសលាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ អនុវត្តវចនេន បវត្តិសុខតំ
កុសលានំ ធស្សេតិ, សុខវិចារកវចនេន វិចារកសុខតំ។ បុរិមញ្ញំ អត្ថនោ
បវត្តិសភាវវសេនលក្ខណាតាវចនំ, បច្ឆិមំ កាលន្តរេ
វិចារកុប្បាទនសមត្ថតាយាតិ។ តថា បុរិមេន កុសលានំ អត្ថសុទ្ធិ ធស្សេតិ,
បច្ឆិមេន វិសុទ្ធិវិចារកតំ។ បុរិមេន ច កុសលំ អកុសលសភាវតោ និវត្តតិ,
បច្ឆិមេន អព្យាកតសភាវតោ សវិចារកត្ថធិបកត្តា បច្ឆិមស្ស។ បុរិមេន វា
វជ្ជបធិបក្ខការធស្សនតោ កិច្ចជ្ជន វសេន អកុសលវិទ្ធិសនសតំ ធិបេតិ,
បច្ឆិមេន សម្បត្តិអត្ថន ឥដ្ឋវិចារកសតំ។ បុរិមេន ច ឧបដ្ឋានាការជ្ជន
បច្ចុបដ្ឋានេន វោទានបច្ចុបដ្ឋានតំ ធស្សេតិ, បច្ឆិមេន ជលត្ថេន
សុខវិចារកបច្ចុបដ្ឋានតំ។ បុរិមេន ច យោនិសោមនសិការំ កុសលានំ បទដ្ឋានំ
វិភាវេតិ។ តតោ ហិ តេ អនុវត្តា ជាតាតិ។ បច្ឆិមេន កុសលានំ អញ្ញោសំ
បទដ្ឋានការំ ធស្សេតិ។ តេ ហិ សុខវិចារកស្ស ការណំ ហោន្តិតិ។ ឯត្ថ ច
សុខវិចារកសន្តោ សុខសន្តោ ឥដ្ឋបរិយាយវចនន្តិ ធន្តោ។ ឥដ្ឋបតុក្ខន្ធវិចារកា
ហិ កុសលា, ន សុខវេទនាវិចារកា។ សម្ព័ន្ធទុក្ខាបសមសុខវិចារកតាយ ច
សម្ពវោ ឯវ នត្ថិ។ ន ហិ តំវិចារកោតិ។ យធិ បនវិចារកសន្តោ
ជលបរិយាយវចនំ, និស្សន្ធវិចារកេន ឥដ្ឋរូបនាបិ សុខវិចារកតា យោជេតញ្ញា។

សាវន្តទុក្ខវិចារកលក្ខណាតិ ឯត្ថ ច វុត្តវិធិអនុសារេន អត្ថោ ច យោជនា
ច យថាសម្ពំ វេទិតញ្ញា។ វិចារកាហតា កុសលាកុសលានំ លក្ខណាភាវេន
វុត្តា, តញ្ញាវេន អកថិតា អព្យាកតា អវិចារកាហសភាវា ហោន្តិតិ អាហ
“អវិចារកលក្ខណា អព្យាកតា”តិ។ យថេវ ហិ សុខទុក្ខវិចារកាហា
សុខទុក្ខវិចារកាតិ ឯវលក្ខណតា កុសលាកុសលានំ វុត្តា, ឯវមិធាបិ
អវិចារកាហា អវិចារកាតិ ឯវលក្ខណតា អព្យាកតានំ វុត្តា។ តស្មា

“អហោសិ កម្ពំ នាហោសិ កម្មវិចារកោ ន ភវិស្សតិ កម្មវិចារកោ នត្ថិ
កម្មវិចារកោ, អត្ថិ កម្ពំ នត្ថិ កម្មវិចារកោ ន ភវិស្សតិ កម្មវិចារកោ, ភវិស្សតិ
កម្ពំ ន ភវិស្សតិ កម្មវិចារកោ” តិ (បដិ. ម. ១.២៣៤) ឯវិបការាជំ
កុសលាកុសលាជំ កុសលាកុសលភាវាធាបត្ថិ អព្យាកតភាវាបត្ថិ វា ន
ហោតិ។ ន ហិ តេ សុខទុក្ខវិចារការហា ន ហោន្តិ វិចារកធម្មត្តា, អវិចារការហា
វា ន ហោន្តិ អវិចារកធម្មត្តាភាវាតិ។

កុសលាតិ វា ធម្មាតិ វា ភិកាដីនីតិ កុសលធម្មបទានិ ទ្វេ,
អកុសលធម្មបទានិ ទ្វេ, អព្យាកតធម្មបទានិ ទ្វេតិ។ ឯកត្ថនាជត្ថានីតិ វិសុំ
វិសុំ ទិដ្ឋំ ទិដ្ឋំ អញ្ញាមញ្ញាបេក្ខំ ឯកត្ថនាជត្ថានីតិ ចោទេតិ, ន ជន្នំ។ ធាសមេត្ត
វត្ថុកាមោ ចោទកោ បុច្ឆតីតិ ព្យាត្វា អាចរិយោ អាហា “កិញ្ចេត្តា” តិ។ ឯត្ថ
ឯកត្ថនាជត្ថតាយំ កិញ្ចំ វត្ថុតំ អសមត្តា តេ ចោទនា, អវសិដ្ឋំ តាវ ព្រហ្មាតិ
វុត្ថំ ហោតិ។ យទិ ឯកត្ថានិ ឥន្ទសក្កសទ្ធានំ វិយ សទ្ធមត្តេ ឯវ ភេទោ, ឯវ
កុសលធម្មសទ្ធានំ, ន អត្ថេតិ។ យថា “ឥន្ទោ សក្កោ” តិ វុត្ថេ “ឥន្ទោ ឥន្ទោ” តិ
វុត្ថសទិសំ ហោតិ, ឯវ “កុសលា ធម្មា” តិ ឥទំ វចនំ “កុសលា កុសលា” តិ
វុត្ថសទិសំ ហោតិ។ ឯវ ឥតវេសុបិ “អកុសលា អកុសលា” តិ វុត្ថសទិសតា
“អព្យាកតា អព្យាកតា” តិ វុត្ថសទិសតា ច យោជេតព្វា។ អថ នាជត្ថានិ,
ឥន្ទកុវេសទ្ធានំ វិយ សទ្ធតោ អត្ថតោ ច កុសលធម្មសទ្ធានំ ភេទោ, តថា
អកុសលធម្មសទ្ធានីនន្តិ ធម្មា បទេហិ ចត្វហិ បទេហិ ច ធម្មត្ថា ច អត្ថា
ភិក្ខា វុត្ថាតិ កុសលត្ថិកាដីនំ កុសលធម្មាធិការោ, ហេតុទុក្កាធិនព្វា
ហេតុចតុក្កាធិការោ អាបដ្ឋតីតិ។

ននុ តិណ្ណំ ធម្មសទ្ធានំ តិណ្ណំ ឥន្ទសទ្ធានំ វិយ រូចាភេទោ អត្ថាភេទោតិ
ធម្មតា វា ន ភវិស្សតិ, តស្មា ឯវមិទំ វត្ថុតំ សិយា “តិកទុកានំ

ចតុក្កតិកភារោ អាបជ្ជតី"តិ, ន វត្ថុតំ, តិណ្ណំ ធម្មសទ្ធានំ ឯកត្តានំ តិណ្ណំ
ឥន្ទសទ្ធានំវិយ វចនេ បយោជនាភារា វុត្តានំ តេសំ មាសសទ្ធានំវិយ
អភិជ្ឈាបាទញ្ច អត្ថកេនោ ឧបបជ្ជតីតិ, ឯវមបិ យថា ឯកោ មាសសទ្ធា
អភិជ្ឈាបោ កាលំ អបរណ្ណវិសេសំ សុវណ្ណាមាសញ្ច វទតិ, ឯវំ ធម្មសទ្ធាបិ
ឯកោ ភិន្នេ អត្ថេ វត្ថុមហាតីតិ កាលាទីនំ មាសបទត្ថតាយ វិយ
តព្ភចនីយភិន្នត្តានំ ធម្មបទត្ថតាយ អកេនោតិ ចតុក្កតិកភារោ ឯវំ
អាបជ្ជតីតិ, ឆាបជ្ជតិ ឯកស្ស សទ្ធស្ស ជាតិគុណកិរិយាភិន្នានំ
អនភិធានតោ។ ន ហិ មាស-សទ្ធា ឯកោ ជាតិភិន្នានំ កាលាទីនំ អន្តរេន
សរូបេកសេសំ វាចកោ ហោតិ។ ឥធម ច យទិ សរូបេកសេសោ កតោ សិយា,
ទុតិយោ តតិយោ ច ធម្ម-សទ្ធា ន វត្ថុញ្ច សិយា, វុត្តោ ច សោ, តស្មា កុសលាធិ-
សទ្ធាវិយ អភិជ្ឈកុសលាធិជាតិសុ រូបសាមញ្ញេបិ មាស-សទ្ធាវិយ តយោ
វិនិវត្តអញ្ញជាតិសុ វត្ថុមាទា តយោ ទ្វេ ច ធម្ម-សទ្ធា អាបជ្ជាតិ តិកទុកានំ
ធក្កចតុក្កភារោ ឯវំ អាបជ្ជតីតិ។

បទានញ្ច អសម្ពន្ធាតិ កុសលធម្មបទានំ អញ្ញាមញ្ញំ តថា
អកុសលធម្មបទានំ អព្យាកតធម្មបទានញ្ច អសម្ពន្ធា អាបជ្ជតីតិ អត្ថោ។ ទ្វិន្នំ
ទ្វិន្នញ្ច ឥច្ឆិតោ សម្ពន្ធា, ន សព្ពេសំ ធន្នំ ចតុន្នំ វា អញ្ញាមញ្ញន្នំ។ ឥទំ បន កស្មា
ចោទេតិ, ននុ នាទត្ថតេ សតិ អត្ថន្តរទស្សនត្ថំ វុច្ឆមាទេសុ ធម្ម-សទ្ធាសុ
កុសលាកុសលាព្យាកត-សទ្ធានំវិយ អសម្ពន្ធា វុត្តោ យុត្តោ ឯវាតិ?
សច្ចមេតំ, អសម្ពន្ធន្នំ បន សិទ្ធន្នំ កត្វា បុរិមចោទនា កតា "តិកទុកានំ
ធក្កចតុក្កភារោ អាបជ្ជតី"តិ, ឥធម បន តំ អសម្ពន្ធន្នំ សាធជតុំ ឥទំ ចោទិតន្និ
វេទិតតំ។ អថ វា ឯវមេត្ថ យោជនា កាតញ្ចា - យទិ បន ធក្កចតុក្កភារំ ន
ឥច្ឆសិ, បទានំ សម្ពន្ធន ភវិតតំ យថាវុត្តនយេន, សោ ច សមាទិភត្តិនំ ទ្វិន្នំ ទ្វិន្នំ
សម្ពន្ធា ឯកត្ថតេ សតិ យុទ្ធយ្យ, ត្វំ បន នាទត្ថតំ វទសីតិ បទានញ្ច តេ

អសម្ពុទ្ធា អាបជ្ជតិ, នេវ នាបជ្ជតិទី។ និយមនត្ថោ ច-សន្តោ។ បុញ្ញាបរ...បេ....
និប្បយោជនានិ នាម ហោន្តិទី ធក្កចតុក្កការំ អនិច្ឆន្តស្ស, នាទត្ថតំ បន
ឥច្ឆន្តស្សាទី អធិប្បាយោ។ អវស្សញ្ច សម្ពុទ្ធា ឥច្ឆតត្ថោ
បុញ្ញាបរិវេរោធាបត្តិតោទី ទស្សេតុំ “យាបិ ចេសា” ទីអាទិមាហា។ បុច្ឆា ហិ
បទិវិបល្លាសករណោន ធម្មា ឯវ កុសលាទី កុសលធម្ម-សទ្ធានំ ឥធម ឧទ្ធិដ្ឋានំ
ឯកត្ថតំ ធិបេទិ, តវ ច នាទត្ថតំ វទន្តស្ស នេវ ហិ ធម្មា កុសលាទី កត្វា
តាយបិ បុច្ឆាយ វិរោធា អាបជ្ជតិ, វុច្ឆតិ ច តថា សា បុច្ឆាទី ន នាទត្ថតា
យុជ្ជតិ។

អបរោ នយោទិ “កុសលា ធម្មា” ទីអាទិនំ ទិដ្ឋំ ទិដ្ឋំ ឯកត្ថត្ថមេវ ទីណ្ណំ
ធម្មសទ្ធានំ ឯកត្ថនាទត្ថត្ថហិ ចោទេទី។ ទីណ្ណំ ធម្មានំ ឯកត្ថាទីអាទិម្ហិ យថា
ទីហិ ឥន្ទ-សន្តោហិ វុច្ឆមាណនំ ឥន្ទត្ថានំ ឥន្ទភាវេន ឯកត្ថា តតោ អនញ្ញេសំ
សក្កបុរិទ្ធពសហស្សក្ខុសទ្ធានំ ឯកត្ថំ, ឯវ ទីណ្ណំ ធម្ម-សទ្ធានំ ធម្មភាវេន
ឯកត្ថា តតោ អនញ្ញេសំ កុសលាកុសលាព្យាកត-សទ្ធានំ ឯកត្ថំ
អាបជ្ជតិទី អត្ថោ។ ធម្មា នាម ភាវោទី សភាវធារណាទិនា អត្ថេន ធម្មាទី
វុត្ថោ, សោ ច សភាវស្សេវ ហោទី, នាសភាវស្សាទី ឥមិនា អធិប្បាយេន វទទី។
ហោតុ ភាវោ, តតោ កិណ្ឌិ? យទិ ទីណ្ណំ ធម្មសទ្ធានំ នាទត្ថតា, ទីសុ ធម្មេសុ យោ
កោចិ ឯកោ ធម្មា ភាវោ, តតោ អនញ្ញំ កុសលំ អកុសលំ អព្យាកតំ វា
ឯកេកមេវ ភាវោ។ ភាវត្ថតា បន ធម្មា អញ្ញេ ទ្វេ អភាវា ហោន្តិទី តេហិ
អនញ្ញេ កុសលាទីសុ ទ្វេ យេ កេចិ អភាវា។ យោបិ ច សោ ឯកោ ធម្មា ភាវោទី
តហិតោ, សោបិ សមាទ្យបេសុ ទីសុ ធម្មសន្តេសុ អយមេវ ភាវត្ថោ ហោទីទី
និយមស្ស អភាវា អញ្ញស្ស ភាវត្ថត្ថ សទី អភាវោ ហោទីទី តតោ
អនញ្ញស្សបិ អភាវត្ថំ អាបន្នន្តិ កុសលាទីនំ សញ្ញេសម្បិ អភាវត្ថាបត្តិ ហោទី។
ន ហិ ឥន្ទស្ស អមនុស្សត្ថេ តតោ អនញ្ញេសំ សក្កាទីនំ មនុស្សត្ថំ អត្ថិទី។

ននុ ឯវមបិ ឯកស្ស ភាវត្ថំ វិនា អញ្ញេសំ អភាវត្ថំ ន សក្កាវត្ថំ, តត្ថ ច
ឯកេនេវ ភាវេន ភវិតព្ពន្ធិ និយមាភាវតោ តិណ្ណាម្បិ ភាវត្ថេ សិទ្ធនេហិ
អនញ្ញេសំ កុសលាធិនម្បិ ភាវត្ថំ សិទ្ធិំ ហោតីតិ? ន ហោតិ តិណ្ណំ ធម្ម-សទ្ធានំ
នានត្ថភាវស្ស អនុញ្ញាតត្ថា។ ន ហិ តិណ្ណំ ភាវត្ថេ នានត្ថតា អត្ថិ, អនុញ្ញាតា
ច សា តយាតិ។ ននុ តិណ្ណំ ធម្មានំ អភាវត្ថេបិ នានត្ថតា ន សិយាតិ? មា ហោតុ
នានត្ថតា, តវ បន នានត្ថតំ បដិជានន្តស្ស “ឯសោ ធាសោ” តិ វទាមិ, ន បន
មយា នានត្ថតា ឯកត្ថតា វា អនុញ្ញាតាតិ កុតោ មេ វិរោធា សិយាតិ។ អថ វា
អភាវត្ថំ អាបន្នេហិ ធម្មេហិ អនញ្ញេ កុសលាធយោបិ អភាវា ឯវ សិយុន្តិ ៩ធំ
វចនំ អនិយមេន យេ កេចិ ទ្វេ ធម្មា អភាវត្ថំ អាបន្នា, តេហិ អនញ្ញេសំ
កុសលាធិសុ យេសំ កេសញ្ចិ ទ្ធិន្នំ កុសលាធិនំ អភាវត្ថាបត្ថិ សន្ធាយ វុត្ថំ
ឯកស្ស ភាវត្ថា។ យម្បិ វុត្ថំ “តេហិ ច អញ្ញោ កុសលបរោបិ អភារោ សិយា” តិ,
តំ អនិយមនស្សនត្ថំ វុត្ថំ, ន សព្វេសំ អភាវសាធនត្ថំ។ អយញ្ចិ តត្ថ អត្ថោ
អកុសលបរស្ស វា អព្យាកតបរស្ស វា ធម្មស្ស ភាវត្ថេ សតិ តេហិ អញ្ញោ
កុសលបរោបិ អភារោ សិយាតិ។

សព្ពមេតំ អការណាន្តិ ឯត្ថ ការណំ នាម យុត្តិ។ កុសលកុសលសទ្ធានំ
វិយ ឯកន្តឯកត្ថតំ, កុសលរូបចក្ខម-សទ្ធានំ វិយ ឯកន្តនានត្ថតព្វា
វិកប្បេត្វា យាយំ បុនវុត្តិ ធក្កចតុក្កាបត្ថិ អសម្ពន្ធវិរោធាភាវាបត្ថិ
ធាសារោបនយុត្តិ វុត្តា, សព្ពា សា អយុត្តិ, តថា ឯកត្ថនានត្ថតាភាវតោតិ វុត្ថំ
ហោតិ។ យា យា អនុមតិ យថានុមតិ អនុមតិយា អនុមតិយា
វោហារសិទ្ធិតោ។ អនុមតិយា អនុរូបំ វា យថានុមតិ, យថា អនុមតិ បវត្តា,
តថា តទនុរូបំ វោហារសិទ្ធិតោតិ អត្ថោ។ អនុមតិ ហិ
វិសេសនវិសេសិតព្វាភាវតោ អច្ឆន្ទមភិន្នេសុ កត្ថចិ
កិរិយាគុណាធិបិគ្គហវិសេសេន អវិវជនត្ថវិវរណត្ថំ បវត្តា យថា “សក្កោ

ឥន្ទ្រា បុរិទ្ធោនា”តិ។ កត្តចិ អច្ឆន្តំ ភិទ្ទេសុ យថា “ធម្មោ ខទិរោ បលាសោ ច
អាជីយន្ត”តិ។ កត្តចិ វិសេសនវិសេសិតព្ភការតោ ភេទាភេទវន្តេសុ
សេយ្យថាបិ “នីលុប្បលំ បណ្ឌិតបុរិសោ”តិ, តាយ តាយ អនុមតិយា
តទន្ទបញ្ចតេ តេ វោហារា សិទ្ធា។ តស្មា ឥហាបិ កុសលធម្ម-សទ្ធានំ
វិសេសនវិសេសិតព្ភការតោ វិសេសត្ថសាមញ្ញត្ថបរិគ្គហេន សមាទេ អត្ថ
ភេទាភេទយុត្តេ បវត្តិ អនុមតាតិ តាយ តាយ អនុមតិយា តទន្ទបញ្ច សិទ្ធា
ឯសោ វោហារោ។ តស្មា វុត្តំ “សព្វមេតំ អការណា”ន្តិ។

អត្ថនោ អត្ថនោ អត្ថវិសេសំ តស្ស ជីបេន្តិតិ អត្ថនា បរិគ្គហិតំ អត្ថនា
វុច្ចមានំ អនវជ្ជសុខវិចារកាធិកុសលាធិការំ ធម្ម-សទ្ធស្ស ជីបេន្តិ តទត្ថស្ស
តញ្ញាវជីបនវសេនាតិ អធិប្បាយោ។ ន ហិ ធម្ម-សទ្ធា កុសលាធិការោ
ហោតីតិ។ ឥមិនាវាតិ “ធម្ម-សទ្ធា បរិយត្តិអាទិសុ ទិស្សតី”តិអាទិនា “អត្ថនោ
សការំ ធារេន្តិ”តិអាទិនា ច នយេន។ សោ ហិ សព្វត្ថ សមាទោ, ន កុសល-
សទ្ធា អាហេត្យាទិសុ ទិស្សតីតិ “កុច្ឆិតេ សលយន្តិ”តិអាទិកោ, សោ ច
វិសេសនយោ “ឥតោ បរំ វិសេសមត្ថមេវ វត្តាមា”តិ ឯតេន អបដិតោតិ
ទដ្ឋញ្ញោ។ ន ហិ កុសលាធិវិសេសំ គហេត្វា បវត្តា សុខាយ វេទនាយ
សម្បយុត្តាតិអាទយោ វិសេសាតិ។

២. សុខស្ស ច បហាធាតិ ឯត្ថ សុខិន្ទ្រិយំ “សុខ”ន្តិ វុត្តំ, តញ្ញា សុខវេទនាវ
ហោតីតិ “សុខវេទនាយំ ទិស្សតី”តិ វុត្តំ, ន បន “តិស្សោ ឥមា, ភិក្ខុវេ, វេទនា
សុខា វេទនា”តិឯវមាទិសុ (សំ. និ. ៤.២៤៩ អាទយោ) សុខ-សទ្ធាវិយ
សុខវេទនាសទ្ធន សមាទត្តត្តា។ អយញ្ញិ សុខិន្ទ្រិយត្ថោ សុខ-សទ្ធា
កាយសុខំ កាយានុគ្គហំ សាតវិសេសំ គហេត្វា បវត្តា, ន បន សុខា វេទនា
“យំ កិញ្ច វេទនំ វេទេតិ សុខំ វា (ម. និ. ១.៤០៩), យោ សុខំ ទុក្ខតោ”តិឯវមាទិសុ

(សំ. និ. ៤.២៥៣) សុខ-សន្តោវិយ សាតសាមញ្ញំ គហេត្វា បរេត្តាតិ។ យស្មី សតិ សុខហេតុនំ បរេត្តិ, តំ សុខមូលំ។ ពុទ្ធប្បទេ ច កាមសមតិក្កមាធិកេវិរាគេ ច សតិ សុខហេតុនំ បុញ្ញបស្សន្តិអាទីនំ បរេត្តិ ហោតីតិ តំ “សុខមូលំ សុខ”ន្តិ វុត្តំ។ សុខស្ស ច អារម្មណត្ថា “រូបំ សុខ”ន្តិ វុត្តំ។ បុញ្ញានិច្ចិ យទិទំ វេចនំ, តំ សុខស្ស ច អធិវេចនំ ឥដ្ឋវិចាកកស្ស អធិវេចនំ តទត្ថស្ស ឥដ្ឋវិចាកវិបច្ឆនតោតិ អត្ថោ។ សុខបច្ចយានំ រូចាទីនំ ឥដ្ឋានំ ហំនំ ឱកាសោ សត្តា នន្ទនញ្ញាតិ “សុខា សត្តា សុខំ នន្ទន”ន្តិ វុត្តំ។ ទិដ្ឋធម្មេតិ ឥមស្មី អត្តភាវេ។ សុខវិហារាតិ បឋមជ្ឈានវិហារាទី។ នីវរណាទិព្យាពាធរហិតត្ថា “អព្យាពជ្ឈា”តិ វុត្តា។ សត្តសង្ខារទុក្ខនិព្វាបនតោ តំនិរោធត្ថា វា “និព្វានំ សុខ”ន្តិ វុត្តំ។ អាទិ-សន្តោ “អទុក្ខមសុខំ សន្តំ, សុខមិច្ឆេវ ភាសិត”ន្តិ អទុក្ខមសុខេ។ “ទ្វេបិ មយា, អានន្ទ, វេទនា វុត្តា បរិយាយេន សុខា វេទនា ទុក្ខា វេទនា”តិ (សំ. និ. ៤.២៦៧) សុខោបេក្ខាសុ ច ឥដ្ឋាសូតិ ឯវមាទីសុ បរេត្តិ សង្កហិតា។

ទុក្ខវត្ថុតិ ទុក្ខស្ស ឱកាសោ។ អត្តនោ បច្ចយេហិ ឧប្បជ្ជមានម្យិ ហិ តំ ទុក្ខំ ជាតិអាទីសុ វិជ្ជមានេសុ តព្ពត្ថកំ ហុត្វា ឧប្បជ្ជតិ។ ទុក្ខបច្ចយេតិ ទុក្ខហេតុម្ហិ, ទុក្ខស្ស ជនកេតិ អត្ថោ។ ទុក្ខបច្ចយដ្ឋានេតិ ទុក្ខជនកកម្មស្ស សហាយភូតានំ អនិដ្ឋរូចាទីបច្ចយានំ ហំនេ។ បច្ចយសន្តោ ហិ ជនកេ ជនកសហាយេ ច បរេត្តតីតិ។ អាទិ-សន្តោ “យទិនិច្ឆំ តំ ទុក្ខ”ន្តិអាទិនា (សំ. និ. ៣.១៥, ៤៥-៤៦, ៧៦) សង្ខារទុក្ខាទីសុ បរេត្តិ ទដ្ឋញ្ញា។ សម្បយុត្តេ វត្ថញ្ញា ករជកាយំ សុខយតិ លទ្ធស្សទេ អនុគ្គហិតេ ករោតីតិ សុខា។ សុខាតិ វេទនាសទ្ធមបេក្ខិត្វា សុខការមត្តស្ស អប្បកាសនេន នប្បុសកលិដ្ឋតា ន កតា។ សភាវតោ សង្កប្បតោ ច យំ ឥដ្ឋំ, តទនុកវេនំ ឥដ្ឋាការាទុកវេនំ វា ឥដ្ឋានុកវេនំ។

សមន្តិ អវិសមំ។ សមា ឯកីការ្យបគតាវិយ យុត្តា, សមំ វា សហ យុត្តាតិ
 យោជេតត្ថំ។ ឯកុប្បាទាតិ ឯកោ សមាធា ឧប្បាទោ ឯតេសន្តិ ឯកុប្បាទា,
 សមាធបច្ឆយេហិ សហុប្បត្តិកាតិ អត្តោ។ សហុប្បត្តិកានំ រូចារូចានញ្ច
 អញ្ញមញ្ញសម្មយុត្តតា អាបដ្ឋេយ្យាតិ “ឯកនិរោធា”តិ វុត្ថំ, យេ សមាធប្បាទា
 សមាធនិរោធា ច, តេ សម្មយុត្តាតិ រូចារូចានំ អញ្ញមញ្ញសម្មយោគោ
 និវារិតោ ហោតិ។ ឯវមបិ អវិនិព្វោគរូចានំ អញ្ញមញ្ញសម្មយុត្តតា
 អាបដ្ឋេយ្យាតិ “ឯកវត្ថុកា”តិ វុត្ថំ, យេ ឯកុប្បាទា ឯកនិរោធា ឯកវត្ថុកា ច,
 តេ សម្មយុត្តាតិ។ ឯវមបិ អវិនិព្វោគរូបេសុ ឯកំ មហាភូតំ
 សេសមហាភូតោចារូចានំ និស្សយបច្ឆយោ ហោតីតិ តេន តានិ
 ឯកវត្ថុកានីតិ, ចក្ខាទិនិស្សយភូតានិ វា ភូតានិ ឯកំ វត្ថុ ឯតេសុ សន្និស្សិតន្តិ
 ឯកវត្ថុកានីតិ កប្បន្តស្ស តេសំ សម្មយុត្តតាបត្តិ សិយាតិ តន្តិវារណត្ថំ
 “ឯការម្មណា”តិ វុត្ថំ, យេ ឯកុប្បាទា...បេ... ឯការម្មណា ច ហោន្តិ, តេ
 សម្មយុត្តាតិ។ បដិលោមតោ វា ឯការម្មណាតិ វុត្ថេ ឯកវិជីយញ្ច
 បញ្ជាវិញ្ញាណសម្មជីច្ឆនានំ នាធាវិជីយំ បរសន្តានេ ច ឯកស្មី អារម្មណោ
 ឧប្បជ្ឈមាធានំ ភិន្នវត្ថុកានំ សម្មយុត្តតា អាបដ្ឋេយ្យាតិ “ឯកវត្ថុកា”តិ វុត្ថំ,
 យេ ឯកវត្ថុកា ហុត្វា ឯការម្មណា, តេ សម្មយុត្តាតិ។ ឯវមបិ
 សម្មជីច្ឆនសន្តិវណាទីនំ សម្មយុត្តតា អាបដ្ឋេយ្យាតិ “ឯកនិរោធា”តិ វុត្ថំ, យេ
 ឯកនិរោធា ហុត្វា ឯកវត្ថុកា ឯការម្មណា, តេ សម្មយុត្តាតិ។ កី បន
 នាធប្បាទាបិ ឯវំ តិវិធលក្ខណា ហោន្តិ, អថ ឯកុប្បាទា ឯវាតិ វិចារណាយ
 ឯកុប្បាទា ឯវំ ឯវំ តិវិធលក្ខណា ហោន្តិតិ ទស្សនត្ថំ “ឯកុប្បាទា”តិ វុត្ថំ។

៣. វិបក្កការ្យមាបន្នានំ អរូបធម្មានន្តិ យថា សាលីពិជាទីនំ ដលានិ
 តំសទិសានិ និព្ពត្តានិ វិបក្កានិ នាម ហោន្តិ, វិចាកនិវុត្តិញ្ច លភន្តិ, ន
 មូលន្តីរបត្តខន្ធនាឡានិ, ឯវំ កុសលាកុសលានំ ដលានិ អរូបធម្មការ្យេន

សារម្មណ៍ការវេន សុក្ខកណ្ណាទិការវេន ច តំសធិសានិវិបក្កការវេនបន្ទានីតិ
វិចាកនិរុត្តិ លកន្តិ, ន រូបធម្មា កម្មនិព្ពត្តាបិ កម្មាសធិសាតិ ទស្សន៍តុ វុត្តំ។
ជាតិជរាសភាវាតិ ជាយនជីវណសភាវា។វិចាកបកតិកាតិ
វិបច្ឆនបកតិកា។វិបច្ឆនសភាវតា ច អនុបច្ឆន្នាវិជ្ជាតណ្ហាមានសន្តានេ
សព្វាចារតា, តេន អភិញ្ញាទិកុសលានំ ភាវនាយបហាតញ្ញាទិអ កុសលានញ្ច
វិចាកានុប្បាទនេបិ វិចាកធម្មតា សិទ្ធា ហោតិ។វិបក្កការវុត្តិ ចត្ត ភាវ-សន្ទេន
សភាវោ ឯវ វុត្តោ។ តំ យថាវុត្តំ វិបក្កសភាវំ ទុតិយស្ស វុត្តំ វិបច្ឆនសភាវញ្ច
គហេត្វា “ឧភយសភាវបដិក្ខេបវសេនា”តិ អាហា។

៤. ឧបេតេន អាទិន្នា ឧចាទិន្នា។ កី បន តំ ឧបេតំ, កេន ច ឧបេតំ, កថញ្ច
ឧបេតំ, កេ ច តេន អាទិន្នាតិ? សតិ ច លោកុត្តរានំ កេសញ្ច អារម្មណ៍ការវេ
តន្តិវុត្តនត្តំ ឧបេតសន្ទសម្ពន្ធិនា ឧបយ-សន្ទេន វុច្ឆមានាហិ
ចតុត្ថិធុចាទានភូតាហិ តណ្ហាទិដ្ឋិហិ ឧបេតំ, តេហិ ច អារម្មណ៍ករណាវសេន
ឧបេតំ, ន សមន្នាគមវសេន។ សតិ ច សព្វតេភូមកធម្មានំ ឧចាទានារម្មណត្ថ
យេហិវិចាកកជត្តារូចានិ អម្ពេហិ និព្ពត្តត្តា អម្ពាកំ ឯតានិ ដលានីតិ
តណ្ហាន្តេហិវិយ អាទិន្នានិ, តានិ តេភូមកកម្មានិ កម្មការវេន ឯកត្តំ ឧបនេត្វា
ឧបេតន្តិ ៩ធុ គហិតានិ។ តេហិ ច និព្ពត្តានិវិចាកកជត្តារូចានិ ឧចាទិន្នា
ធម្មាតិ សព្វមេតំ ទស្សន៍តុ “អារម្មណ៍ករណាវសេនា”តិអាទិ វុត្តំ។ អយញ្ច
អត្ថនយោ យថាសម្ពុំ យោជេតញ្ច, ន វចនានុបុព្វេនាតិ។ ឯត្ថាហា - យទិ
អារម្មណ៍ករណាវសេន តណ្ហាទិដ្ឋិហិ ឧបេតេន អាទិន្នា ឧចាទិន្នា,
សព្វតេភូមកធម្មា ច តណ្ហាទិនំ អារម្មណា ហោតិ, ន ច ឧបេតសន្ទោ កម្មេ ឯវ
និរុទ្ធោ, តេន កម្មស្សេវ គហាលោ ការណំ នតិ, តស្មា
សព្វតេភូមកធម្មបច្ចុប្បន្នានំ អវិជ្ជាទិហេតុហិ និព្ពត្តានំ សម្ពាទិដលានំ
ឧចាទិន្នត្តំ អាបជ្ជតិ តេសម្បិ តេហិដលការវេន គហិតត្តា។ ឧប-សន្ទេន ច

ឧបេតតាមត្តំ ជោតិតំ, ន អារម្មណាករណំ សមន្នាគមនីវត្តកំ, អាទិន្ន-សន្តោន
ច គហិតតាមត្តំ វុត្តំ, ន កម្មសមុជ្ជានតាវិសេសោ។ តស្មា សព្វបច្ចុប្បន្នានំ
ឧបាទិន្នត្តំ អាបជ្ជតីតិ? នាបជ្ជតិ ពោធនេយ្យជ្ឈាសយវសេន
នេសនាបវត្តិតោ។ យេសញ្ចិ ពោធនត្ថំ “ឧបាទិន្នា”តិ ឯតំ វុត្តំ, តេ តេនេវ
វេចនេន យថាវុត្តប្បការេ ធម្មេ ពុជ្ឈីសុ, ឯតវហិ បន តាវតា ពុជ្ឈីតុ
អសក្កោន្តេន សុត្វា តទត្ថោ វេទិតញ្ចាតិ ឯសា អត្ថវិការវនា កតា
“កម្មនា”តិ។

អយំ បន អបរោ អត្ថោ ទដ្ឋញ្ចោ - ឧប-សន្តោ ឧបេតំ ជីបេតិ។ អយញ្ចិ ឧប-
សន្តោ សមាសេ បយុជ្ជមាណោ “អតិមាលា”តិ អាទិសុ អតិ-សន្តោ វិយ
អតិក្កមនំ សសាធនំ ឧបកមនំ សសាធនំ វេទិតិ, ឧបកមនញ្ចា ឧបាទានឧបយោ,
តេន ឧបកតំ ឧបេតំ។ កី បន តន្តិ? យំ អសតិ ឧបាទានេន ន ហោតិ, តំ
“ឧបាទានបច្ចុយា ភវោ”តិ ឯវំ វុត្តំ តេភូមកកម្មំ បច្ចុយភាវេន
បុរិមជាតុប្បន្នេន ឧបាទានេន ឧបកតត្ថា “ឧបេត”ន្តិ វុច្ចតិ។ ន ហិ កោចិ
អនុបគ្គម្ម អនិច្ចន្តោ កម្មំ ករោតីតិ។ តេន ឧបេតេន កម្មនា បុនព្យវស្ស អាទានំ
ហោតិ។ កម្មនា ហិ សាសវេន សត្តា អាទិយន្តិ បុនព្យវំ, តស្មា អាទាតព្ពកាវេន
ចាកដោ បុនព្យវោ។ សោ ច ឧបបត្តិភវោ តេភូមកវិចាកកដត្តារូបសង្កហោ
“ភវបច្ចុយា ជាតិ”តិ ឯតុ ជាតិវេចនេ សមវុទ្ធោតិ ឧបាទិន្នវេចនេន ឧបបត្តិភវោ
វុច្ចតិ, ឧបបត្តិភវោ ច តេភូមកវិចាកកដត្តារូបាជិតិ ធាតុកថាយំ
បកាសិតមេតំ។ តស្មា ឧបេតេន អាទិន្នាតិ តេ ឯវ ធម្មា វុច្ចន្តីតិ សិទ្ធោ
អយមត្ថោតិ។ ឧបាទិន្ន-សន្តស្ស អត្ថំ វត្វា តំ វិស្សន្នេត្វា ឧបាទានិយ-សន្តស្ស
វិសុំ ឧបាទិន្នសន្តានបេក្ខំ អត្ថំ វុត្តំ “អារម្មណាការំ ឧបកន្ធា”តិ អាទិមាហា។ តស្មា
ឯវ អវិសេសេត្វា “ឧបាទានស្ស អារម្មណបច្ចុយភូតានមេតំ អធិវេចន”ន្តិ វុត្តំ។

តំ បន ឧបាទានិយំ ឧបាទិន្នំ អនុបាទិន្នន្តិ ធុរិយំ។ តស្មា តំ វិសេសនេន ទស្សន្តោ
“ឧបាទិន្នា ច តេ ឧបាទានិយា ចា”តិអាទិមាហ។

៥. សំកិលេសោតិ ទស កិលេសវត្ថុនិ វុច្ចន្តិ។ សំកិលិដ្ឋាតិ តេហិ វិពាធិតា
ឧបតាបិតា ច។ តេ បន យស្មា សំកិលេសសម្បយុត្តា ឯកុប្បាទាធិហិ
និដ្ឋានត្តា ឯកីការមិវ គតាវិសាធិហិ វិយ សប្បិអាទយោវិទូសិតា មលីនា
វិពាធិតា ឧបតាបិតា ច នាម ហោន្តិ, តស្មា អាហ “សំកិលេសេន សមន្នាគតា
សំកិលិដ្ឋា”តិ។ សំកិលេសំ អវហន្តិ តិ សំកិលេសស្ស អារម្មណភាវេន តំ លទ្ធិ
អវហន្តិ តិ អត្ថោ។ អារម្មណភាវានតិក្កមនតោតិ ឯតេន
សំកិលេសានតិក្កមនមេវ ទស្សតិ, វត្ថុយុតិកសុដ្ឋសាលិកសទ្ធានំ វិយ
សំកិលេសិក-សទ្ធស្ស បវត្តិ វេទិតញ្ច។

៦. សហវិតក្កេន ហោន្តិ តិ វចនសេសោ យោជេតញ្ចោ អវុច្ចមានស្សបិ
ភវតិ-អត្ថស្ស វិញ្ញាយមានត្តា។ មត្តាតិ បមាណាវាចកំ ឯកំ បទន្តិ គហេត្វា
“វិចារោវ មត្តា ឯតេស”ន្តិ អត្ថោ វុត្ថោ។ អញ្ញត្ថ អវិប្បយោគីសុ វិតក្កវិចារេសុ
វិចារោវ ឯតេសំ មត្តា, តតោ ឧទ្ធិវិតក្កេន សម្បយោគំ ន គច្ចន្តិ តិ អត្ថោ។
អយមបរោ អត្ថោ - មត្ត-សន្នោវិសេសនិវត្តិអត្ថោ។ សវិតក្កសវិចារា ធម្មា ហិ
វិតក្កវិសិដ្ឋនវិចារេន សវិចារា, ឯតេ បនវិចារមត្តេន
វិតក្កសម្ពាតវិសេសវហិតេន, តស្មា “វិចារមត្តា”តិ វុច្ចន្តិ, វិចារមត្តវន្តោតិ
អត្ថោ។ វិចារមត្តវចនេន អវិតក្កត្ថេ សិទ្ធន អវិតក្កានំ អញ្ញេសម្បិ
អត្ថិការវោតនត្ថំ អវិតក្កវចនំ។ អវិតក្កា ហិវិចារមត្តា ច សន្តិ អវិចារា ចាតិ
និវត្តេតញ្ច គហេតញ្ច ច ហោន្តិ, តេសុ អវុច្ចមានេសុ និវត្តេតញ្ចគហេតញ្ចស្ស
អទស្សិតត្តាវិចារមត្តាវអវិតក្កាតិ អាបន្នេយ្យាតិ។ វិសេសនិវិសេសិតព្ពភារោ

បនយថាកាមំ ហោតីតិ សាមញ្ញេន អវិតក្កភាវេន សហវិចារមត្តតាយ
ធម្មវិសេសនការំ ធស្សេតុំ “អវិតក្កវិចារមត្តា”តិ បទានុក្កមោ កតោ។

អថ វា សវិចារា ធុរិជា សវិតក្កា អវិតក្កា ច, តេសុ អវិតក្កេ និវត្តេតុំ
អាធិបទំ វុត្តំ។ អវិចារា ច ធុរិជា សវិតក្កា អវិតក្កា ច, តេសុ សវិតក្កេ និវត្តេតុំ
តតិយបទំ វុត្តំ។ យេ បន ធូហិបិ និវត្តិតា អវិតក្កា សវិតក្កា ច សវិចារា
អវិចារា ច, តេសុ អញ្ញាតរទស្សនំ វា កត្តព្ភំ សិយា ឧភយទស្សនំ វា។
ឧភយទស្សនេ ករិយមាទេ យទិ “សវិតក្កសវិចារា”តិ វុច្ចយ្យ, អាធិបទត្ថតារ
អាបជ្ជតិ។ អថ “អវិតក្កអវិចារា”តិ វុច្ចយ្យ, អន្តបទត្ថតា។ អថ បន
“អវិតក្កសវិចារា សវិតក្កអវិចារា”តិ វុច្ចយ្យ, អជ្ឈត្តាហិទ្ធានំ វិយ
អត្តន្តរភាវោ វា សង្ករទោសោ វា ឯកស្សេវ
សវិតក្កាវិតក្កតាសវិចារាវិចារតាវិរោធា វា អាបជ្ជេយ្យ, តស្មា
អញ្ញាតរទស្សនេន ឥតរម្យិ បកាសេតុំ អវិតក្កវចនេន ធូប្បការេសុ វត្តព្ពេសុ
សវិតក្កអវិចារេ និវត្តេត្វា អវិតក្កសវិចារេ ធស្សេត្តោ អាហ
“អវិតក្កវិចារមត្តា”តិ។ អថ វា វិតក្កភាវេន ឯតេវិចារមត្តា, នវិចារតោ
អញ្ញាស្ស កស្សបិ ធម្មស្ស អភាវាតិ ធស្សេតុំ អវិតក្កវចនេនវិចារមត្តា
វិសេសិតា។

៧. ឧបេក្ខតីតិ វេទយមាធាបិ មជ្ឈត្តវេទនា សុខាការេ ធុក្ខាការេ ច
ឧទាសិទា ហោតីតិ អត្តោ។ អថ វា ឧបេតា យុត្តា សុខធុក្ខានំ អវិរុទ្ធា ឥក្ខា
អនុកវនំ ឧបេក្ខា។ វិសេសទស្សនវសេនាតិ នាទត្តទស្សនវសេនា។ យទិ ហិ
បីតិសហគតា ឯវ សុខសហគតា សិយុំ, “បីតិសហគតា”តិ ឯតេនេវ សិទ្ធត្តា
“សុខសហគតា”តិ ឥទំ នវត្តព្ភំ សិយា, “សុខសហគតា”តិ វា វុច្ចមាទេ
“បីតិសហគតា”តិ នវត្តព្ភំ, តតោ តិកំ បូរេន្តេន ធុក្ខសហគតបទំ វត្តព្ភំ

សិលា, ឯវញ្ញសតិ “វេទនាត្តិកោ ឯវាយ” ឆ្លុះរុត្តរចនំ អាបជ្ជតិ, តស្មា
“បីតិសហគតា” តិ វត្វា “សុខសហគតា” តិ វនន្តោ បីតិវិប្បយុត្តម្បី សុខំ
អត្ថិតិ តតិយជ្ឈានកាយវិញ្ញាណសម្បយុត្តំ សុខំ សប្បីតិកសុខតោ ភិក្ខុ
កត្វា ធស្សេតីតិ អធិប្បាយោ។ អថ វា បីតិសុខានំ ទុព្ពិញ្ញេយ្យនានត្ថានំ
នានត្ថនស្សនត្ថំ អយំ តិកោ វុត្តោ។ “បីតិសហគតា” តិ ឯត្ថ ហិ សុខេកធនេសោ
សង្កហិតោ, ន បីតិ។ “សុខសហគតា” តិ ឯត្ថ បីតិ សង្កហិតា, ន សុខំ។
បីតិវិប្បយុត្តសុខសហគតា ច បុរិមេន អសង្កហិតា បច្ឆិមេន សង្កហិតា តិ
សិទ្ធា បីតិសុខានំ វិសេសោតិ។

៨. និព្វានំ ធស្សនតោតិ និព្វានាវម្ពណាតំ សន្ធាយាហា។ អថ វា ធម្មចក្ក
បុនប្បនំ និព្វត្តនេន ភាវនាភាវំ អប្បត្តំ ធស្សនំ នាម, ធម្មចក្ក ច
បរិញ្ញាធិកិច្ចករណេន ចតុស្កង្គធម្មធស្សនំ តទតិសយោ, តស្មា នត្ថត្ថ
កោត្រភុស្ស ធស្សនភាវាបត្តិតិ។ ឧបាយបដិក្ខេបវសេនាតិ ទ្វីហិ បទេហិ
វុត្តធម្មបដិក្ខេបវសេន, ន បហាយកបដិក្ខេបវសេន។ តថា ហិ សតិ
ធស្សនភាវនាហិ អញ្ញោ សមុច្ឆេទវសេន បហាយកោ អត្ថិ, តេន បហាតព្ពា
នេវ ធស្សនេន ន ភាវនាយ បហាតព្ពាតិ អយមត្ថោ អាបជ្ជតិ, ន ច អញ្ញោ
បហាយកោ អត្ថិ អញ្ញេហិ វិក្ខម្ពិតានព្វា បុនប្បវត្តិសព្ពាវា, នាបិ បហាតព្ពា
តតិយបទេន សង្កយ្ហន្តិ, កិក្ខុ អប្បហាតព្ពា ឯវាតិ។ តស្មា បហាតព្ពបទំ បច្ចេកំ
យោជេត្វា នេវ ធស្សនេន បហាតព្ពា ន ភាវនាយ បហាតព្ពាតិ ធស្សនេន
ភាវនាយ បហាតព្ពេហិ អញ្ញោ គហិតាតិ វេទិតព្ពា។

៩. ឯវមត្តំ អគ្គហេត្វាតិ អត្តាយុត្តិកោ ច សទ្ធាយុត្តិកោ ច អគ្គហេតព្ពតំ
ធស្សេតិ។ ធស្សនភាវនាហិ អប្បហាតព្ពហេតុមត្តេសុ ហិ គយ្ហមាទេសុ
អហេតុកា អសង្កហិតាតិ យថាធិប្បេតស្ស អត្ថស្ស អបរិបុណ្ណត្តា អត្តាយុត្តិ,

បហាតព្ពសទ្ធស្ស និច្ចសាបេក្ខត្ថេ ច សតិ ន សម្ពន្ធិសទ្ធតោ បហាយកតោ
អញ្ញំ បដិសេធំ អបេក្ខមាណស្ស ហេតុសទ្ធនំ សមាសោ ឧបបន្ន័តិ សទ្ធាយុត្តិ
ច វេទិតញ្ញា។ ឯវមត្តោ គហេតញ្ញោតិ បហាតព្ព-សទ្ធិំ បដិសេធន អយោជេត្វា
យេសំ អញ្ញបទេត្ថ សមាសោ, តត្ថិសេសនំ អត្ថិតិ ឥទំ បដិសេធន យោជេត្វា
ទស្សនភាវនាហិ បហាតញ្ញោ ហេតុ ឯតេសំ នេវត្ថិតិ អត្តោ គហេតញ្ញោតិ វុត្តំ
ហោតិ។ ឯវញ្ញ សតិ យថាធិប្បតត្តោ សញ្ញោ សង្កហិតោតិ។ អត្តាយុត្តិ មា
ហោតុ, សទ្ធា បន ឥធាបិ ន យុត្តោ។ ឯកន្តយោគីនំ អត្ថិ-សទ្ធមេវ ហិ
អបេក្ខមាណនំ ឧភិន្នំ បហាតព្ពហេតុ-សទ្ធានំ សមាសោ យុត្តោ, ន បដិសេធំ
អបេក្ខមាណនន្តិ, តស្មា គហេតព្ពត្ថទស្សនមត្តំ ឯតំ កតំ, សទ្ធា បន យថា
យុត្តិតិ, តថា យោជេតញ្ញោ។ ឯវំ បន យុត្តិតិ - បហាតញ្ញោ ហេតុ ឯតេសំ អត្ថិតិ
បហាតព្ពហេតុកា។ កេន បហាតញ្ញោតិ? ទស្សនេន ភាវនាយ ច។ តយិទំ
បហាតព្ពហេតុកបទំ ទស្សនភាវនាបទេហិ វិសុំ វិសុំ យោជេត្វា តេហិ យុត្តេន
យេ ទស្សនេន បហាតព្ពហេតុកា នេវ ហោតិ, ភាវនាយ បហាតព្ពហេតុកា ច
ន ហោតិ បដិសេធិវិសុំ វិសុំ យោជេត្វា តេ នេវ ទស្សនេន ន ភាវនាយ
បហាតព្ពហេតុកាតិ វុច្ចន្តិ។ នេវិចាកនិចាកធម្មធម្មវចនំ វិយ ហិ
បុរិមបទទ្ធយសង្កហិតធម្មបដិសេធនេន តទញ្ញធម្មនិទស្សនមេតំ ហោតិ, ន
អហេតុកបទំ វិយ ហេតុវិវហប្បកាសនេនាតិ។ ឯវញ្ញ កត្វា ទ្វេ បដិសេធា
យុត្តា ហោតិ។

ហេតុយេវ ហិ តេសំ នត្ថិ, យោ ទស្សនភាវនាហិ បហាតញ្ញោ សិយាតិ
បុរិមស្មិត្តិ អត្តេ ហេតុនំ ទស្សនភាវនាហិ បហាតព្ពតា បដិក្ខត្តា, បដិក្ខេចា
ច បហាតព្ពសង្កាសញ្ញាវេ ហោតិ, បហាតព្ពសង្កា ច ហេតុម្ហិ សតិ សិយា,
តេសំ បន អហេតុកានំ ហេតុយេវ នត្ថិ, យោ ទស្សនភាវនាហិ បហាតញ្ញោ
សិយា, តទភាវា បហាតព្ពសង្កា នត្ថិតិ តំនិវារណត្តោ បដិក្ខេចា ន សម្ពរតិ,

តស៊ូ “នេវទស្សនេន ន ភាវនាយ បហាតញ្ញោ ហេតុ ឯតេស” ដ្ឋី ឯវំ
អហេតុកានំ គហណំ ន ភវេយ្យតិ អត្ថោ។ អថ វា ឥតរថា ហិ អហេតុកានំ
អគ្គហណំ ភវេយ្យតិ អត្ថស្ស ចាកជត្តា ន ការណសាធនីយោ ឯសោតិ
គហេតព្ពត្ថស្សេវ ការណំ វទន្តោ “ហេតុយេវ ហិ តេសំ នត្ថី” តិ អាទិមាហ។
តេសញ្ញិ នេវទស្សនេន ន ភាវនាយ បហាតញ្ញោ ហេតុ កបទវ ចនីយានំ យោ
ទស្សនភាវនាហិ បហាតញ្ញោ សិយា, សោ ឯវំ បកាវោ ហេតុ នត្ថិ។ តេ ហិ
អនេកប្បការា សហេតុកា អហេតុកា ចាតិ, តស៊ូ នេវទស្សនេន ន
ភាវនាយ បហាតញ្ញោ ហេតុ ឯតេសំ អត្ថីតិ អយមត្ថោ គហេតញ្ញោតិ អត្ថោ។

១០. តំ អារម្មណំ កត្វាតិ ឥទំ ចតុកិច្ចសាធនវសេន អារម្មណាករណំ
សន្ធាយ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ អញ្ញថា កោត្រតុជលបច្ឆវេក្ខណាទីនម្បិ
អបចយគាមិនោ អាបន្នេយ្យតិ។ អថ វា ហេតុភាវេន អបចយំ និព្វានំ គច្ឆន្តីតិ
អបចយគាមិនោ។ និព្វានស្ស ហិ អនិព្ពត្តនិយត្តេបិ
សមុទយប្បហានសមុទយនិរោធានំ អធិគមអធិគន្ធព្ពការតោ
ហេតុហេតុជលភាវោ មគ្គនិព្វានានំ យុជ្ជតិ។ យថាហ “ទុក្ខនិរោធ ញ្ញាណំ
អត្ថបដិសម្ពិទា, ទុក្ខនិរោធគាមិនិយា បដិបទាយ ញ្ញាណំ ធម្មបដិសម្ពិទា” តិ
(វិភ. ៧១៩)។ អត្ថោតិ ហិ ហេតុជលំ។ ធម្មោតិ ហេតុតិ។ បុរិមបច្ឆិមានំ បុរិមេ
សសម្បយុត្តា វុត្តា, បច្ឆិមេ កេវលា។ បុរិមេ វិយ បន បច្ឆិមេ អត្ថេបិ
អរិយមគ្គសីសេន សព្ពលោកុត្តរកុសលចិត្តប្បាទា គហេតញ្ញោ។ ទុតិយេ
អត្ថវិកល្យ “អាចយំ គាមិនោ” តិ វុត្តព្រូ អនុនាសិកលោចោ កតោតិ ទដ្ឋញ្ញោ។
អាចិន្តីតិ វា អាចយា, អាចយា ហុត្វា គច្ឆន្តិ បវុត្តន្តីតិបិ អត្ថោ ទដ្ឋញ្ញោ។

១១. សត្ត បន សេក្ខា សិក្ខនសីលាតិ សេក្ខា, តេសំ ឥមេតិ សេក្ខា,
អញ្ញាសាធារណា មគ្គជលត្ថយធម្មា។ សយមេវ សិក្ខន្តីតិ សិក្ខនសីលានមេតំ

និទស្សន៍។ យេ ហិ ធម្មា សិក្ខន្តិ, តេ សិក្ខនសីលា ហោន្តិតិ។ អក្ខរត្ថោ បន
សិក្ខា ឯតេសំ សីលន្តិ សេក្ខាតិ។ ន សេក្ខាតិ យត្ថ សេក្ខភាវាសង្កា អត្ថិ,
តត្ថាយំ បដិសេធាតិ លោកិយនិព្វានេសុ អសេក្ខភាវាធាបត្តិ ទដ្ឋព្វា។
សីលសមាធិបញ្ញាសង្ខាតា ហិ សិក្ខា អត្ថនោ បដិបក្ខកិលេសេហិ វិប្បមុត្តា
បរិសុទ្ធា ឧបក្កិលេសានំ អារម្មណភាវម្មិ អនុបគមនតោ ឯតា សិក្ខាតិ វត្ថុ
យុត្តា អដ្ឋសុ មគ្គជលេសុ វិជ្ជន្តិ, តស្មា ចតុមគ្គហោជ្ជិមជលត្តយធម្មា វិយ
អរហត្តជលធម្មាបិ តាសុ សិក្ខាសុ ជាតាតិ ច, តំសិក្ខាសមម្ពីនោ អរហតោ
ឥតវេសំ វិយ សេក្ខត្ថេ សតិ សេក្ខស្ស ឯតេតិ ច, សិក្ខា សីលំ ឯតេសន្តិ ច
សេក្ខាតិ អាសង្កីតព្វា សិយុន្តិ តទាសង្កានិវត្តនត្ថំ “អសេក្ខា” តិ
យថាវុត្ថេសេក្ខភាវបដិសេធា កតោ។ អរហត្តជលេ ហិ បវត្តមាធា សិក្ខា
បរិនិដ្ឋិតសិក្ខាកិច្ចត្ថា ន សិក្ខាកិច្ចំ ករោន្តិ, កេវលំ សិក្ខាជលភាវេនេវ
បវត្តន្តិ, តស្មា តា ន សិក្ខាវចនំ អរហន្តិ, នាបិ តំសមម្ពីនោ សេក្ខវចនំ, ន ច
តំសម្បយុត្តា សិក្ខនសីលាតិ សិក្ខាសុ ជាតាតិអាទិអត្ថេហិ អគ្គជលធម្មា
សេក្ខា ន ហោន្តិ, ហោជ្ជិមជលេសុ បន សិក្ខា សកទាគាមិមគ្គវិបស្សនាធិនំ
ឧបនិស្សយភាវតោ សិក្ខាកិច្ចំ ករោន្តិតិ សិក្ខាវចនំ អរហន្តិ, តំសមម្ពីនោ ច
សេក្ខវចនំ, តំសម្បយុត្តា ច សិក្ខនសីលវុត្តិតិ តត្ថ ធម្មា យថាវុត្ថេហិ អត្ថេហិ
សេក្ខា ហោន្តិ ឯវ។

សេក្ខាតិ វា អបរិយោសិតសិក្ខា ទស្សិតា។ អនន្តរមេវ “អសេក្ខា” តិ វចនំ
បរិយោសិតសិក្ខានំ ទស្សនន្តិ ន លោកិយនិព្វានានំ អសេក្ខតាបត្តិ។ វុទ្ធិប្បត្តា
វា សេក្ខាតិ ឯតស្មី អត្ថេ សេក្ខធម្មេសុ ឯវ កេសញ្ចិ វុទ្ធិប្បត្តានំ អសេក្ខតា
អាបជ្ជតិ, តេន អរហត្តមគ្គធម្មា វុទ្ធិប្បត្តា ច យថាវុត្ថេហិ ច អត្ថេហិ សេក្ខាតិ
កត្វា អសេក្ខា អាបន្នាតិ? ន, តំសទិសេសុ តព្វេហាវា។ អរហត្តមគ្គតោ ហិ
និដ្ឋានាករណំ អរហត្តជលំ វេបេត្វា បរិញ្ញាទិកិច្ចករណំ វិចាកភាវញ្ច, តស្មា

តេ ឯវ សេក្ខា ធម្មា អរហត្តជលការំ អាបន្នាតិ សក្កាវត្ថុំ, កុសលសុខតោ ច
វិចាកសុខំ សន្តតរតាយ បណ្ឌិតតរន្តិ វុទ្ធិប្បត្តា ច តេ ធម្មា ហោន្តិតិ
អសេក្ខាតិ វុទ្ធន្តិតិ។

១២. កិលេសវិក្ខម្ពនាសមត្ថតាធិហិ បរិត្តា។ “កិលេស...បេ.... តាយា” តិ
អត្ថត្ថយម្បិ កុសលេសុ យុទ្ធន្តិតិ, វិចាកកិរិយេសុ ធិយសន្តានតាវ។
បមាណករេហិ វា ឌីឡាវិកេហិ កាមតណ្ហាធិហិ បរិច្ឆន្នា បរិត្តា។ តេហិ
អបរិច្ឆន្នត្តា សុខុមេហិ រូបតណ្ហាធិហិ បរិច្ឆន្នា បមាណមហត្ថំ គតាតិ
មហគ្គតា។ អបរិច្ឆន្នា អប្បមាណា។

១៤. អតប្បកដ្ឋេនាតិ ទិវសម្បិ បច្ឆវេក្ខិយមាណា លោកុត្តរធម្មា តិភ្នំ ន
ជនេន្តិ សមាបជ្ជិយមាណាបិ ជលធម្មាតិ។

១៥. មាតុយាតាធិសុ បវត្តមាណាបិ ហិតសុខំ ឥច្ឆន្តាវ បវត្តន្តិតិ តេ ធម្មា
ហិតសុខាវហា មេ ភវិស្សន្តិតិ អាសីសិតា ហោន្តិ, តថា
អសុភាសុខានិច្ឆានត្ថេសុ សុភាធិវិបរិយាសទន្ធិតាយ
អាណន្តិយកម្មនិយតមិច្ឆាធិដ្ឋីសុ បវត្តិ ហោតិ តិ តេ ធម្មា អសុភាធិសុ
សុភាធិវិបរិតប្បវត្តិកា ហោន្តិ។ មិច្ឆាសភាវាតិ មុសាសភាវា។ អនេកេសុ
អាណន្តិយេសុ កតេសុ យំ តត្ថ ពលរំ, តំ វិបច្ឆតិ, ន ឥតរាជិតិ
ឯកន្តិវិចាកជនកតាយ និយតតា ន សក្កាវត្ថុន្តិ “វិចាកទានេ
សតិ” តិអាធិមាហា។ តត្ថ ខន្ធភេទានន្តរន្តិ ចុតិអនន្តរំ។ ចុតិ ហិ មរណានិទ្ទេសេ
(វិភ. ១៨៣) “ខន្ធនំ ភេទោ” តិ វុត្តាតិ។ ឯតេន វចនេន សតិ ជលទានេ
ចុតិអនន្តរេ ឯវ, ន អញ្ញោ ឯតេសំ ជលកាលោតិ ជលកាលនិយមេនេវ
និយតតា វុត្តា ហោតិ, ន ជលទាននិយមេនាតិ និយតជលកាលានំ
អញ្ញោសម្បិ ឧបបជ្ជវេទនីយានំ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយានម្បិ និយតតា អាបន្នតិ, តស្មា

វិចារកធម្មធម្មានំ បច្ចយន្តវិកលតាធិហិ អវិបច្ចមានានម្បិ អត្តនោ សភាវេន
វិចារកធម្មតាវិយ ពលវតា អានន្តរិយេនវិចារកេ ធិន្នេ អវិបច្ចមានានម្បិ
អានន្តរិយានំ ជលទានេ និយតសភាវា អានន្តរិយសភាវា ច បវត្ថិតិ អត្តនោ
សភាវេន ជលទាននិយមេនេវ និយតតា អានន្តរិយតា ច វេទិតញ្ញា។ អវស្សញ្ញ
និយតសភាវា អានន្តរិយសភាវា ច តេសំ បវត្ថិតិ សម្បជ្ជិតព្ភមេតំ អញ្ញស្ស
ពលវតោ អានន្តរិយស្ស អភាវេ ចុតិអនន្តំ ឯកន្តេន ជលទានតោ។

ននុ ឯវំ អញ្ញោសម្បិ ឧបបន្នវេទនិយានំ អញ្ញស្មីវិចារកាយកេ អសតិ
ចុតិអនន្តរមេវ ឯកន្តេន ជលទានតោ អានន្តរិយសភាវា និយតសភាវា ច
បវត្ថិ អាបន្នតិវិ? នាបន្នតិ អសមានជាតិកេន ចេតោបណិធិវសេន
ឧបយាតកេន ច និវត្តតព្ភវិចារកត្តា អនន្តរេកន្តជលទាយកត្តាភាវា, ន បន
អានន្តរិយកានំ បឋមជ្ឈនាធិនំ ទុតិយជ្ឈនាធិនិវិយ អសមានជាតិកំ
ជលនិវត្តកំ អត្តិ សញ្ញានន្តរិយកានំ អវិចិជលត្តា, ន ច ហេដ្ឋបបត្ថិ ឥច្ឆតោ
សីលវតោ ចេតោបណិធិវិយ ឧបរូបបត្ថិជនកកម្មជលំ អានន្តរិយកជលំ
និវត្តតុំ សមត្តោ ចេតោបណិធិ អត្តិ អនិច្ឆន្តស្សេវ អវិចិចាតនតោ, ន ច
អានន្តរិយកោបយាតកំ កិញ្ចិ កម្មំ អត្តិ, តស្មា តេសំយេវ
អនន្តរេកន្តវិចារកជនកសភាវា បវត្ថិតិ។

អនេកានិ ច អានន្តរិយកានិ កតានិ ឯកន្តេវិចារកេ សន្និយតត្តា
ឧបវតាវិបច្ចនសភាវាសង្គត្តា និច្ឆិតានិ សភាវតោ និយតានេវ។ ចុតិអនន្តំ
បន ជលំ អនន្តំ នាម តស្មី អនន្តរេ និយុត្តានិ តន្តិព្ភត្តនេន
អនន្តរករណសីលានិ អនន្តរប្បយោជនានិ ចាតិ សភាវតោ អានន្តរិយកានេវ
ច ហោន្តិ។ តេសុ បន សមានសភាវេសុ ឯកេនវិចារកេ ធិន្នេ ឥតរាជិ អត្តនា
កត្តព្ភស្ស កិច្ចស្ស តេនេវ កតត្តា ន ទុតិយំ តតិយម្បិ ច បដិសន្ធិ ករោន្តិ, ន

សមត្ថភាពវិយាតត្តាតិ នត្តិ តេសំ និយតានន្តរិយតានិវត្តិវត្តិ។ ន ហិ
សមាទសភាវំ សមាទសភាវស្ស សមត្ថតំ វិហនតីវត្តិ។ ឯកស្ស បន អញ្ញានិបិ
ឧបត្ថម្ភកានិ ហោន្តិវត្តិ ទដ្ឋញ្ញានិវត្តិ។ សម្មា សភាវាតិ សច្ចសភាវា។

១៦. បរិបុណ្ណមគ្គកិច្ចត្តា ចត្តារោ អរិយមគ្គាវ ៩៨ “មគ្គា”តិ វុត្តា។
បច្ចយដ្ឋេនាតិ មគ្គបច្ចយដ្ឋេន។ និក្ខេបកណ្ណបិ ហិ យេ មគ្គបច្ចយំ លភន្តិ, ន
បន សយំ មគ្គបច្ចយភាវំ កច្ឆន្តិ, តេ មគ្គហេតុកាតិ ទស្សេតុំ
“អរិយមគ្គសមដ្ឋីស្ស មគ្គដ្ឋានិ វេបេត្វា”តិអាទិ (ធរ. ស. ១០៣៩) វុត្តំ។ យោ បន
តត្ថេវ “អរិយមគ្គសមដ្ឋីស្ស អលោភោ អនោសោ អមោហោ, ឥមេ ធម្មា
មគ្គហេតុ”តិ អាទិនយោ វុត្តោ, តំ ទស្សេតុំ “មគ្គសម្មយុត្តា វា”តិអាទិ វុត្តំ។
“អរិយមគ្គសមដ្ឋីស្ស សម្មាទិដ្ឋិ មគ្គោ ចេវ ហេតុ ចា”តិអាទិនា បន វុត្តនយំ
ទស្សេតុំ “សម្មាទិដ្ឋិ សយ”តិអាទិមាហា។ តត្ថ បន អសង្កហិតសង្កណ្ឌានវសេន
បដិចាដិយា តយោ នយា វុត្តោ, ហេតុពហុតាវសេន តតិយោ នយោ ៩៨
ទុតិយោ វុត្តោ។

អភិកវិទ្យា បវត្តនដ្ឋេនាតិ សហជាតាធិបតិបិ បុព្វាភិសដ្ឋីវាវសេន
ជេដ្ឋកភាវេ បវត្តមាធា សហជាតេ អត្តនោ វសេ អនុវត្តយមាធា តេ
អភិកវិទ្យា បវត្តតិ, អារម្មណាធិបតិបិ តទារម្មណោ ធម្មេ តថេវ អត្តានំ
អនុវត្តយមាធា តេ ធម្មេ អភិកវិទ្យា អារម្មណភាវេន បវត្តតិ, ន
បច្ចុប្បន្នភាវេន, តស្មា អធិបតិទ្វយម្បិ សង្កហិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ “មគ្គោ អធិបតិ
ឯតេស”តិ អយព្វា អត្តោ និក្ខេបកណ្ណោ ឧទាហរណាវសេន អាគតំ អត្តនយំ
គហេត្វា វុត្តោ។ យស្មា បន បដ្ឋានេ (បដ្ឋា. ២.១៦.១១) “មគ្គាធិបតី ធម្មំ បដិច្ច
មគ្គាធិបតិ ធម្មោ ឧប្បជ្ឈតិ នាធិបតិបច្ចយា, មគ្គាធិបតី ខន្ធបដិច្ច មគ្គាធិបតិ

អធិបតី" តិ វុត្តំ, តស្មា មគ្គោ អធិបតី មគ្គាធិបតីតិ អយម្យិ អត្ថោ ចាឡិយំ
សរុបេកសេសវសេន សមាទសទ្ធត្ថវសេន វា សង្កហិតោតិ វេទិតញ្ចោ។

១៧. អនុប្បន្នាតិ ឯតេន សញ្ញោ ឧប្បន្នភារោ បដិសិទ្ធា, ន ឧប្បន្នធម្មភារោ
ឯវាតិ តេន ឧប្បន្នាវិគតា អតីតាបិ ន សង្កហិតោតិ ទដ្ឋញ្ចោ។ យទិ ហិ សង្កហិតា
សិយុំ, “អនុប្បន្នោ ធម្មោ ឧប្បន្នស្ស ធម្មស្ស អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ វេទិតោ
វុច្ចយ្យ, ន តុ វុត្តន្តិ។ អនាគតានិ វិចាកកដត្តារូចានិ អតីតេ អនាគតេ វា
កម្មេ បុរិមនិប្បន្នេ វេ ឧប្បន្និស្សន្តិ, នាទិប្បន្នេតិ បរិនិជ្ជិតការណោកទេសានេវ
ហោន្តិ, តស្មា តានិ “អវស្សំ ឧប្បន្និស្សន្តិ ឧប្បាទិនោ ធម្មា” តិ វុច្ចន្តិ។

១៨. អត្ថនោ សភាវន្តិ កក្កុឡដុសនាទិសភាវំ។

២០. វេ បវត្តមាណាតិ វេ ចក្ខាទិភារេន ដុសនាទិភារេន ច
ឯកសន្តតិបរិយាបន្នតាវសេន បវត្តមាណា។ អត្តានំ អធិ អជ្ឈត្តាតិ អធិ-សទ្ធា
សមាសវិសយេ អធិការត្ថំ បវត្តិអត្តញ្ច គហេត្វា បវត្តតីតិ អត្តានំ អធិកិច្ច
ឧទ្ទិស្ស បវត្តា អជ្ឈត្តា។ តេនាតិ យស្ស ឈានា វុជ្ជហិត្វា អជ្ឈត្ថំ ពហិត្វា
អជ្ឈត្ថពហិត្វា ច សុញ្ញតំ អានេញ្ញញ្ច មនសិករោតោ អជ្ឈត្ថសុញ្ញតាទីសុ ចិត្តំ
ន បក្ខន្ធាតិ ន បសីទតិ ន សន្តិជ្ជតិ នាទិមុច្ចតិ, យោ ច ឥតិហ តត្ថ សម្បជានោ,
តេន ភិក្ខុនា។ តស្មីយេវ បុរិមស្មី សមាទិនិមិត្តតិ
បឋមជ្ឈានាទិសមាទិនិមិត្ត។ អជ្ឈត្ថមេវាតិ ឈានគោចរេ កសិណាទិម្ហិ។ ចិត្តំ
សណ្ឋាបេតព្ពន្ធិ បឋមជ្ឈានាទិចិត្តំ សណ្ឋាបេតព្ពំ។ អជ្ឈត្ថវតោតិ គោចរជ្ឈត្ថ
និព្វានេ វតោ, សមាទិគោចរេ កម្មជ្ជានេ វា វតោ។ “សមាហិតោ ឯកោ
សន្តសិតោ តមាហុ ភិក្ខុ” តិ (ធម្ម. ប. ៣៦២) កាថាសេសោ។

អង្គត្ថំ សម្មសាទនន្តិ ឯត្ថ ឈានំ សកសន្តតិបរិយាបន្នត្ថា “អង្គត្ថ”ន្តិ
 វុត្ថន្តិ និយកង្គត្ថត្ថោ អង្គត្ថ-សន្នោ ហោតិ។ **អង្គត្ថន្តិ** សកសន្តតិនិយកំ។
 អង្គត្ថេ ភវា **អង្គត្ថិកាតិ** និយកង្គត្ថេសុបិ អត្ថន្តរា ចក្ខាទយោ វុច្ចន្តិ។ ឯត្ថ
 បន អង្គត្ថិក-សន្នោ ចក្ខាទីសុ បវត្ថមា នោ ទស្សិតោ, ន អង្គត្ថសន្នោ, អត្ថិ ច
 អង្គត្ថអង្គត្ថិកសន្នានំ ពហិទ្ធាពាហិរ-សន្នានំ វិយ វិសេសោ។ អង្គត្ថិកសន្នោ
 ហិ សបរសន្នានិកេសុ សព្ពេសុ ចក្ខាទីសុ រូចាទីសុ ពាហិរ-សន្នោ វិយ បវត្ថតិ,
 អង្គត្ថ-សន្នោ បន សកសន្នានិកេស្វេ ចក្ខុរូចាទីសុ តតោ អញ្ញេស្វេ ពហិទ្ធា-
 សន្នោ វិយ បវត្ថតិ តស្មា សន្នតោ អត្ថតោ ច អសមាទត្ថា ន ឥទមេត្ថ
 ឧទាហរណំ យុត្តន្តិ។ អយំ បនេត្ថ អធិប្បាយោ ទដ្ឋញ្ញោ - អង្គត្ថេ ភវា
 អង្គត្ថិកាតិ អយញ្ញំ វចនត្ថោ។ យញ្ញោ អង្គត្ថេ ភវំ, តេន អង្គត្ថេនេវ ភវិតព្ធំ,
 តេន តំវាចកស្ស អង្គត្ថ-សន្នស្ស អង្គត្ថិក-សន្នស្ស ច សមាទត្ថតា។ ឧភិន្នម្បិ
 សន្នានំ សមាទត្ថភាវតោ អង្គត្ថង្គត្ថេ បវត្ថមា ន អង្គត្ថិក-សន្នោ អង្គត្ថ-
 សន្នោ តត្ថ បវត្ថោតិ សក្កា វុត្ថន្តិ។

អយំ ខោ បនានន្ត, វិហារោតិ វិហារសុញ្ញតាសុត្ថេ (ម. និ. ៣.១៨៧)
 សន្តណិកាវាមតាយ រូចាទិរតិយា ច អាទិនំ វត្ថោ តប្បដិបក្ខវិហារទស្សនត្ថំ
 វុត្ថំ។ **អង្គត្ថំ សុញ្ញតន្តិ** វិសយភូតំ ឥស្សរិយជ្ជានភូតំ សុញ្ញតំ,
 សុញ្ញតាជលសមាបត្តិន្តិ អត្ថោ។ ចិត្តិស្សរា ហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ ធម្មំ ទេសេន្តាបិ
 យំ មុហុត្ថំ តុណ្ហំ ភវិតព្ធំ ហោតិ, តំ មុហុត្ថំ ជលសមាបត្តិ សមាបជ្ជន្តិ, បកេវ
 អញ្ញស្មី កាលេ, តស្មា សព្ពត្ថាបិ ឥស្សរិយានំ ពហុលំ ជលសមាបត្តិយំ
 ឥស្សរិយស្ស បវត្ថនតោ ជលសមាបត្តិ “ឥស្សរិយជ្ជាន”ន្តិ វុត្ថោ។
 អរហត្ថជលាធិគមេន វា តថាគតានំ ឥស្សរិយំ និព្ពត្តំ តំជនកេនេវ មគ្គេនាតិ
 តំ តេសំ ឥស្សរិយជ្ជានំ។ វិសយោ ច អនញ្ញត្ថភាវោវ យថា “អាកាសេ
 សកុណា ឧទកេ មច្ឆា”តិ, ពុទ្ធា ច អញ្ញត្ថ ទិស្សមាណាបិ វិវេកបញ្ញាតាយ

ផលសមាបត្តិនិដ្ឋាវ, តេជ តស្ស តស្ស កិរិយាយ អនន្តរំ
ផលសមាបត្តិយំយេវ ភវន្តីតិ សា តេសំ វិសយោ, តត្ថិសយតា ច
សច្ចកសុត្តន (ម. និ. ១.៣៦៤ អាទយោ) ទីបេតញ្ច។

២២. យេសំ ទដ្ឋព្ភកាវោ អត្ថិ, តេ សនិទស្សនា។ ចក្ខុវិញ្ញាណគោចរកាវោវ
ទដ្ឋព្ភកាវោ, តស្ស រូបាយតនា អនញ្ញត្ថបិ អញ្ញេហិ ធម្មេហិ រូបាយតនំ
វិសេសេតុំ អញ្ញំ វិយ កត្វា “សហ និទស្សនេនាតិ សនិទស្សនា” តិ វុត្ថំ។
ធម្មសភាវសាមញ្ញេន ហិ ឯកីភូតេសុ ធម្មេសុ យោ នានត្ថករោ សភាវោ, សោ
អញ្ញាវិយ កត្វា ឧបចរិតុំ យុត្តោ។ ឯវញ្ញំ អត្ថវិសេសាវពោធា ហោតីតិ។
សយញ្ច និស្សយវសេន ច សម្មត្តានំ អសម្មត្តានញ្ច បដិមុខកាវោ
អញ្ញមញ្ញបតនំ បដិហាននកាវោ, យេន ព្យាបារាទិវិការបច្ចយន្តរសហិតេសុ
ចក្ខាធិនំ វិសយេសុ វិការុប្បត្តិ។

តិកមាតិកាបទវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ទុកមាតិកាបទវណ្ណានា

១.៦. មូលដ្ឋេនាតិ សុប្បតិដ្ឋិតការសាធនេន មូលភាវេន, ន បច្ចយមត្តដ្ឋេន
ហេតុធម្មា ហេតុ ធម្មាតិ សមាសាសមាសនិទ្ទេសកាវោ ទ្វិន្នំ ចាហំនំ វិសេសោ។
តថេវាតិ សម្មយោគតោវ។ សហេតុកានំ ហេតុសម្មយុត្តការតោ
“សម្មយោគតោ” តិ វុត្ថន្តិ វេទិតព្ធំ, ន សហសទ្ធស្ស សម្មយោគត្តត្តា។ សហ-
សន្នោ បន ឯកបុញ្ញេ ឧប្បាទតោ យាវ ភដ្ឋា សហេតុកានំ ហេតុហិ
សមាទេសគហណានំ ហេតុអាទិសញ្ញាវំ ទីបេតិ, សម្មយុត្ត-សន្នោ
ឯកុប្បាទាទិវសេន សហ ហេតុហិ ឯកីភាវុបគមនំ, តតោ ឯវ ច ទ្វិន្នំ ទុកានំ
នានត្ថំ វេទិតព្ធំ។ ធម្មនានត្តាកាវេបិ ហិ បទត្ថនានត្តេន ទុកន្តរំ វុច្ចតិ។ ន ហិ

ហេតុកុសលសង្គហិតេហិ ធម្មហិ អញ្ញោ សហេតុកុកកាធិហិ វុច្ចន្តិ, តេ ឯវ បន
សហេតុកាហេតុកាធិការតោ សហេតុកុកកាធិហិ វុត្តា។ ឯវ
សហេតុកុកកុសង្គហិតា ឯវ ហេតុសម្បយុត្តវិប្បយុត្តការតោ
ហេតុសម្បយុត្តទុកេន វុត្តា។ ន ហិ ធម្មានំ អវុត្តតាបេក្ខំ ទុកន្តវចនន្តិ នត្តិ
បុនវុត្តិនោសោ។ ទេសេតព្ភប្បការជាននញ្ញិ ទេសនាវិលាសោ តថា
ទេសនាញ្ញាណញ្ញាតិ។ តេន ធម្មានំ តប្បការតា វុត្តា ហោតិ។
សកលេកទេសវសេន បឋមទុកំ ទុតិយតតិយេហិ សទ្ធិ យោជេត្វា
ចតុត្តាធយោ តយោ ទុកា វុត្តា។ សកលញ្ញិ បឋមទុកំ ទុតិយទុកេកទេសេន
សហេតុកបទេន តតិយទុកេកទេសេន ហេតុសម្បយុត្តបទេន ច យោជេត្វា
យថាភ្នំ ចតុត្តបញ្ចមទុកា វុត្តា, តថា បឋមទុកេកទេសំ នហេតុបទំ
សកលេន ទុតិយទុកេន យោជេត្វា ធម្មទុកា វុត្តា។ **ឥទម្បិ សម្ពវត្តិ** តិ ឯតេន
អវុត្តម្បិ សម្ពវសេន ធិបិតន្តិ ទស្សេតិ។ សម្ពវេ ហិ គហណាស្ស ការណាន្តិ។
យថា ហេតុសហេតុកាតិ ឥទំ សម្ពវត្តិ កត្វា គហិតំ, ឯវ
ហេតុអហេតុកាតិ ឥទម្បិ សម្ពវត្តិ កត្វា គហេតព្ភមេវាតិ ឯវ អញ្ញត្ថាបិ
យោជេតព្ភំ។

ឯវ បឋមទុកំ ទុតិយតតិយទុកេសុ ទុតិយបទេហិ យោជេត្វា “ហេតូ ចេវ
ធម្មា អហេតុកា ច, អហេតុកា ចេវ ធម្មា ន ច ហេតូ, ហេតូ ចេវ ធម្មា
ហេតុវិប្បយុត្តា ច, ហេតុវិប្បយុត្តា ចេវ ធម្មា ន ច ហេតូ” តិ យេ ទ្វេ ទុកា
កាតព្វា, តេសំ សម្ពវសេនេវ សង្គហំ ទស្សេត្វា **ខោ បន-បទេន អបរេសម្បិ**
ទុកានំ សង្គហំ ទស្សេតុំ “**តត្រ យទេត**” ន្តិ អាធិមាហា។ តត្រាតិ ចាឡិយំ។ **អយំ**
អតិរេកត្ថាតិ ឥទានិ យំ វក្ខតិ, តមត្ថមាហា។ តត្ថ បន **អញ្ញេបិ អញ្ញថាបី** តិ
ឯតេសំ វិសុំ បវត្តិយា ទ្វេ ទុកា ទស្សិតា, សហ បវត្តិយា បន អយម្បិ ទុកា
វេទិតព្វោ “ហេតូ ចេវ ធម្មា ហេតុសម្បយុត្តាបិ ហេតុវិប្បយុត្តាបី” តិ, ឯតេសុ

បន បញ្ចសុ ទុកេសុ ទុតិយទុកេន តតិយទុកោវិយ, ចតុត្ថទុកេន
បញ្ចមទុកោវិយ ច ធម្មទុកេន និដ្ឋានត្ថត្តា “ន ហេតុ ខោ បន ធម្មា
ហេតុសម្បយុត្តាបិ ហេតុវិប្បយុត្តាបី” តិ អយំ ទុកោ ន វុត្តោ។
ធស្សីតនិដ្ឋានត្ថនយោ ហិ សោ បុរិមទុកេហិតិ។ ឥតវេសុ ចតុសុ ហេតុ ចេវ
អហេតុកទុកេន សមាទត្ថត្តា ហេតុ ចេវ ហេតុវិប្បយុត្តទុកោ,
ហេតុសហេតុកទុកេន សមាទត្ថត្តា ហេតុហេតុសម្បយុត្តទុកោ ច
នហេតុហេតុសម្បយុត្តទុកោវិយ ន វុត្តញ្ញោ។ តេសុ បន ទ្វីសុ បច្ឆិមទុកេ
“ហេតុ ខោ បន ធម្មា សហេតុកា” តិ បទំ ចតុត្ថទុកេ បឋមបទេន
និដ្ឋានាករណត្ថា ន វុត្តញ្ញំ, “ហេតុ ខោ បន ធម្មា អហេតុកា” តិ បទំ “ហេតុ ចេវ
ធម្មា អហេតុកា” តិ ឯតេន និដ្ឋានត្ថា ន វុត្តញ្ញំ។ អវសិដ្ឋេ បន ឯកស្មី ទុកេ
“អហេតុកា ចេវ ធម្មា ន ច ហេតុ” តិ បទំ ធម្មទុកេ ទុតិយបទេន ឯកត្ថត្តា ន
វុត្តញ្ញំ។ ឥទានិ “ហេតុ ចេវ ធម្មា អហេតុកា ចា” តិ ឥទេមេវេកំ បទំ អវសិដ្ឋំ, ន ច
ឯកេន បទេន ទុកោ ហោតីតិ តព្វា ន វុត្តន្តិ។ ចតុត្ថទុកេ ទុតិយបទេន បន
សមាទត្ថស្ស ធម្មទុកេ បឋមបទស្ស វចនំ ទុកេបូរណត្ថំ, ឯតេន វា
គតិធស្សនេន សព្ពស្ស សម្ពុវន្តស្ស សង្គហោ កតោតិ ធម្មញ្ញោ។ តថា ហិ សញ្ញោ
សម្ពុវទុកោ បឋមទុកេ ទុតិយតតិយទុកេបក្ខេបន ធស្សីតោ, តេសុ ច
បឋមទុកេបក្ខេបនាតិ។

៧-១៣. សមាទកាលេន អសមាទកាលេន កាលវិមុត្តន ច បច្ចយេន
និប្បន្នានំ បច្ចយាយត្តានំ បច្ចយភាវមត្តន តេសំ បច្ចយានំ អត្ថិតំ ធិបេតុំ
សប្បច្ចយវចនំ, ន សហេតុកវចនំវិយ សមាទកាលានមេវ, នាបិ សនិទស្សនំ
វិយ តំសភាវស្ស អនត្តន្តវត្ថុតស្ស។ សង្ខត-សន្មោ បន សមេតេហិ
និច្ឆាទិតភាវំ ធិបេតីតិ អយមេតេសំវិសេសោ ទុកេន្តវចនេ ការណំ។ ឯត្ថ ច
អប្បច្ចយា អសង្ខតាតិ ពហុវចននិទ្ទេសោ អវិនិច្ឆិតត្ថបរិច្ឆេទធស្សនវសេន

មាតិកាបឋមនតោ កតោតិ វេទិតញ្ចោ។ ឧទ្ទេសេន ហិ កុសលាទិសភាវានំ
ធម្មានំ អត្ថិតាមត្ថំ វុច្ចតិ, ន បរិច្ឆេទោតិ អបរិច្ឆេទេន ពហុវចនេន ឧទ្ទេសោ
វុត្តោតិ។ រូបន្តិ រូបាយតនំ បថវិយាទិ វា។ បុរិមស្មី អត្ថវិកល្យេ រូបាយតនស្ស
អសង្កហិតតា អាបជ្ជតីតិ វុប្បនលក្ខណំ វា រូបន្តិ អយំ អត្ថនយោ វុត្តោ។ តត្ថ
រូបន្តិ វុប្បនសភាវោ។ ន លុដ្ឋតិ ន បលុដ្ឋតីតិ យោ គហិតោ តថា ន ហោតិ,
សោ លោកោតិ តំគហាណាហិតានំ លោកុត្តរានំ នត្ថិ លោកតា។ ទុក្ខសច្ចំ វា
លោកោ, តត្ថ តេនេវ លោកសភាវេន វិទិតាតិ លោកិយា។

ឯវំ សន្តេ ច ក្កុវិញ្ញាណោន វិជានិតព្ពស្ស រូបាយតនស្ស តេនេវ
និជានិតព្ពស្ស សទ្ធាយតនាទិកស្ស ច នាទត្តា ទិដ្ឋម្បិ បទានំ អត្ថនាទត្តតោ
ទុកោ ហោតិ។ ឯវំ បទ ទុកេ វុច្ចមានេ ទុកពហុតា អាបជ្ជតិ, យត្តកានិ
វិញ្ញាណានិ, តត្ថកា ទុកា វុត្តា សមត្តា ឋបេត្វា សព្ពធម្មាវម្ពណានិ
វិញ្ញាណានិ។ តេសុ ច ទុកស្ស បច្ឆេទោ អាបជ្ជតិ, តថា ច សតិ “កេនចី”តិ បទំ
សព្វវិញ្ញាណាសង្កាហកំ ន សិយា, និទ្ទេសេន ច វិវុទ្ធិំ ឥទំ វចនំ។ យោ ច តត្ថ “យេ
តេ ធម្មា ចក្កុវិញ្ញេយ្យា, ន តេ ធម្មា សោតវិញ្ញេយ្យាតិ អយំ ទុកោ ន ហោតិ”តិ
បដិសេធា កតោ, សោ ច កងំ យុដ្ឋេយ្យ។ ន ហិ សមត្តា អដ្ឋកថា ចាឡិ
បដិសេធតុន្តិ, ន ច កេនចិ-សទ្ធស្ស តេនេវាតិ អយំ បទត្តោ សម្ភវតិ,
“កេនចី”តិ ឯតស្ស អាទិបទស្ស អនិយមិតំ យំ កិញ្ចិ ឯកំ បទត្តោ, តំ វត្វា
វុច្ចមានស្ស “កេនចី”តិ ទុតិយបទស្ស យំ កិញ្ចិ អបរំ អនិយមិតំ បទត្តោតិ
លោកសិទ្ធិមេតំ, តថេវ ច និទ្ទេសោ បវត្តោ, ន ចេត្តវិញ្ញាតព្ពធម្មភេទេន
ទុកភេទោ សមត្តោ អាបជ្ជតិ យត្តកាវិញ្ញាតព្ព, តត្ថកា ទុកាតិ, តស្មា នត្ថិ
ទុកពហុតា។ ន ហិ ឯកំយេវ វិញ្ញាតព្ពំ កេនចិវិញ្ញេយ្យំ កេនចិ ន វិញ្ញេយ្យញ្ច,
កិណ្ឌ អបរម្បិ អបរម្បីតិ សព្វវិញ្ញាតព្ពសង្កហេ ទុកោ សមត្តោ ហោតិ, ឯវញ្ច
សតិ “កេនចី”តិ បទំ អនិយមេន សព្វវិញ្ញាណាសង្កាហកន្តិ សិទ្ធិំ ហោតិ,

វិញ្ញាណធានត្ថេន ច វិញ្ញាតតំ ភិទ្ធិត្វា អយំ ទុកោ វុត្តោ, នវិញ្ញាតញ្ចានំ
អត្ថន្តរតាយាតិ។ ឯតស្ស បន ទុកស្ស និក្ខេបរាសិនិទ្ទេសោ
ទុកសង្កហិតធម្មកទេសេសុ ទុកបទទ្វយប្បវត្តិទស្សនវសេន បវត្តោ។
អត្ថទ្វារនិទ្ទេសោ និវសេសទុកសង្កហិតធម្មទស្សនវសេនាតិ វេទិតញ្ចោ។

១២-១៩. ចក្កតោបិ... បេ... មនតោបិ តិ ចក្កវិញ្ញាណាធិវីដីសុ
តទនុគតមនោវិញ្ញាណាវីដីសុ ច កិញ្ញាបិ កុសលាធិនម្បិ បវត្តិ អត្ថិ,
កាមាសវាធម្មោ ឯវ បន វណ្ណតោ យូសំ វិយ បក្សរណកអសុចិកាវេន សន្និទ្ធ,
តស្មា តេ ឯវ “អាសវា” តិ វុច្ឆន្តិ។ តត្ថ ហិ បក្សរណកអសុចិម្ហិ និវុទ្ធា
អាសវសន្នាតិ។ ធម្មតោ យាវ គោត្រភុន្តិ តតោ បរំ មគ្គជលេសុ អប្បវត្តិតោ
វុត្តំ។ ឯតេ ហិ អារម្មណករណាវសេន ធម្ម គប្បន្តា តតោ បរំ ន គប្បន្តិ តិ។ ននុ
តតោ បរំ ភវន្តាធិនិបិ គប្បន្តិ តិ ចេ? ន, តេសម្បិ បុព្វេ អាលម្ពិតេសុ
លោកិយធម្មេសុ សាសវភាវេន អន្តោគធន្តា តតោ បរតាការតោ។ ឯត្ថ ច
គោត្រភុវចនេន គោត្រភុវេនានជលសមាបត្តិបុរេចារិកបរិកម្មានិ វុត្តានិ តិ
វេទិតញ្ចានិ, បឋមមគ្គបុរេចារិកមេវ វា គោត្រភុ អវធិនិទស្សនភាវេន គហិតំ,
តតោ បរំ មគ្គជលសមាធិតាយ បន អញ្ញេសុ មគ្គេសុ មគ្គីវិជយំ
ជលសមាបត្តិវិជយំ និរោធានន្តរញ្ច បវត្តមាទេសុ ជលេសុ និញ្ចានេ ច បវត្តិ
និវារតា អាសវានន្តិ វេទិតញ្ចោ។ សវន្តិ តិ គប្បន្តិ។ ធុរិយោ ហិ អវធិ អភិវិជិវិសយោ
អនភិវិជិវិសយោ ច។ អភិវិជិវិសយំ កិរិយា ព្យាបេត្វា បវត្តតិ “អាភវគ្គា
ភគវតោ យសោ គតោ” តិ, ឥតរំ ពហិ កត្វា “អាចាជលិបុត្តា វុដ្ឋោ ទេវោ” តិ។
អយញ្ច អា-កាវោ អភិវិជិអត្ថោ ឥធម គហិតោតិ “អន្តោករណត្ថោ” តិ វុត្តំ។

ចិរចារិវាសិយដ្ឋោ ចិរបរិវុត្តតា បុរាណភាវោ។ អាទិ-សន្នេន “បុរិមា, ភិក្ខុវេ,
កោដិ ន បញ្ញាយតិ ភវតណ្ហាយា” តិ (អ. និ. ១០.៦២) ឥទំ សុត្តំ សង្កហិតំ។

អវិជ្ជាសវកវាសវានព្វា ចិរចរិវុត្តតាយ ទស្សតាយ តត្តាវកាវីនំ
កាមាសវទិដ្ឋាសវានព្វា ចិរចរិវុត្តតា ទស្សតា ហោតិ។ អញ្ញេសុបិ យថាវុត្ត
ធម្មេ ឱកាសព្វា អារម្មណំ កត្វា បវុត្តមាទេសុ មាណីទីសុ វិជ្ជមាទេសុ
អត្តត្ថនិយាទិក្កាហវសេន អភិព្យាបនំ មទករណាវសេន អាសវសទិសតា ច
ឯតេសំយេវ, នាញ្ញេសន្តិ ឯតេស្វេវ អាសវសទ្ធោ និរុទ្ធោ ទដ្ឋព្វោ។ អាយតំ វា
សវន្តិ ជលន្តិតិ អាសវា។ ន ហិ កិញ្ចា សំសារទុក្ខំ អាសវេហិ វិនា ឧប្បជ្ជមានំ
អត្តិតិ។ អារម្មណភាវេន យេ ធម្មា វណោ វិយ អាសវេ បក្សវន្តិ, តេ
អសម្បយោគេ អតត្តាវេបិ សហ អាសវេហិតិ សាសវា, អាសវវេន្តោតិ អត្តោ។

ឱសានទុកេ “នោ អាសវា ខោ បនា” តិ អវត្វា “អាសវវិប្បយុត្តា ខោ
បនា” តិ វចនំ សាសវានំ សហេតុកានំ វិយ សម្បយុត្តេហិ តំសហិតតា ន
ហោតិ ទស្សនត្ថំ។ ឯវំ សេសគោច្ឆកេសុបិ យថាសម្ពុវិប្បយុត្តក្កហណោ
បយោជនំ ទដ្ឋព្វំ។ អបិច “នោ អាសវា ខោ បន ធម្មា សាសវា” តិ ឥទំ បទំ
ចតុត្ថទុកេ ទុតិយបទេន និដ្ឋានំ, ន ច ឯកេន ទុកោ ហោតិ, តស្មា
អាសវវិប្បយុត្តបទមេវ គហេត្វា ឱសានទុកយោជនា ព្យាយាគតាតិ កតា។
ហេតុគោច្ឆកេ បន ហេតុវិប្បយុត្តានំ សហេតុកតា នត្តិតិ តេ គហេត្វា
ទុកយោជនាយ អសក្កុណោយុត្តា នហេតុបទំ គហេត្វា ឱសានទុកយោជនា
កតា។ យេ វា បន បឋមេ ទុកេ ទុតិយស្ស បក្ខេបេ ឯកោ, តតិយស្ស ទ្វេ,
បឋមស្ស ទុតិយេ ឯកោ, តតិយេ ទ្វេ, ទុតិយស្ស តតិយេ ឯកោ, ទុតិយេ ច
តតិយស្ស ឯកោតិ អដ្ឋ ទុកា លព្ពន្តិ, តេសុ តីហិ ឥតវេ ច នយតោ ទស្សតាតិ
វេទិតព្វា។ ឯស នយោ សេសគោច្ឆកេសុបិ។

២០-២៥. កិលេសកម្មវិចារកវដ្ឋានំ បច្ចយភាវេន តត្ថ សំយោជន្តិ, សតិបិ
អញ្ញេសំ តប្បច្ចយភាវេ នវិនា សំយោជនានិ តេសំ តប្បច្ចយភាវោ អត្ថិ,

ឡើយម្ចាស់យុទ្ធម្ចាតិយសង្គហិតេហិ ច តំតំកវនិព្ពត្តកកម្មនិយមោ កវនិយមោ
ច ហោតិ, ន ច ឧបច្ឆិន្ទសំយោជនស្ស កតានិបិ កម្មានិ កវំ និព្ពត្តន្តិទិ។
សំយោជេតព្ពាតិ វា សំយោជនិយា, សំយោជនេ និយុត្តាតិ វា។ ទ្វរគតស្សបិ
អាកឡនតោ និស្សវិតុំ អប្បធានវសេន ពន្ធនំ សំយោជនំ, គន្ធករណំ
សង្ខតិកបក្កលកានំវិយ បដិពទ្ធតាករណំ វា គន្ធនំ គន្តោ, សំសិលិសករណំ
យោជនំ យោគោតិ អយមេតេសំវិសេសោតិ វេទិតព្ពោ។ ធម្មានំ
សភាវកិច្ចវិសេសញ្ញាណ បន ភកវតា សម្មយុត្តេសុ អារម្មណេសុ
តប្បច្ចយេសុ ច តេហិ តេហិ និច្ឆាទិយមាណំ តំ តំ កិច្ចវិសេសំ បស្សន្តេន តេ តេ
ធម្មា តថា តថា អាសវសំយោជនគន្តានិវសេន វុត្តាតិ “កិមត្ថំ ឯតេយេវ ធម្មា
ឯវំ វុត្តា, កស្មា ច វុត្តា ឯវំ បុន វុត្តា” តិ ន ចោទេតព្ពមេតិ។

២៦-៣៧. គន្ធនិយាតិ ឯត្ថ អយមញ្ញោ អត្តោ “គន្ធករណំ គន្ធនំ, គន្ធនេ
និយុត្តាតិ គន្ធនិយា, គន្ធយិតុំ សក្កណោយ្យា, គន្ធយិតុំ អរហន្តិទិ វា
គន្ធនិយា” តិ។ ឯវំ ឱយនិយាទិសុបិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនាតិក្កមតីតិ ឯតំ ជាតូត្ថំ
គហេត្វា ឱយនិយាតិ បទសិទ្ធិ កតា។

៥០-៥៤. ធម្មសភាវំ អគ្គហេត្វា បរតោ អាមសន្តិទិ បរាមាសា។ បរតោតិ
និច្ឆាទិតោ។ អាមសន្តិទិ សភាវបដិសេធនេ បរិមជ្ឈន្តិ។

៥៥-៦៨. សភាវតោវិជ្ជមាណំ អវិជ្ជមាណំ វាវិចិត្តសញ្ញាយ សញ្ញិតំ អារម្មណំ
អគ្គហេត្វា អប្បវត្តិតោ អាលម្ពមាណា ធម្មា សារម្មណា។ ចិន្តនំ គហណំ
អារម្មណូបលទ្ធិ។ ចេតសិ និយុត្តា, ចេតសា សំសជ្ជា វា ចេតសិកា។
ទុត្តិញ្ញោយ្យនានត្ថតាយ ឯកីការមិវុបគមនំ និរន្តរភាវុបគមនំ។ យេសំ រូចានំ
ចិត្តំ សហជាតបច្ចយោ ហោតិ, តេសំ ចិត្តស្ស ច សុវិញ្ញោយ្យនានត្ថន្តិ
និរន្តរភាវានុបគមនំ វេទិតព្ពំ។ ឯកតោ វត្តមាណបីតិ អបិ-សន្តោ កោ បន

វាទោ ឯកតោ អវត្តមាធាតិ ឯតមត្ថំ ជីវេតិ។ ឥទមេត្ត វិចារេតត្ថំ -
អវិនិញ្ញេតរូចានំ កី អញ្ញមញ្ញំ សំសជ្ជតា, ឧទាហុ វិសំសជ្ជតាតិ? វិសុំ
អារម្មណភាវេន សុវិញ្ញយ្យនានត្ថត្តា ន សំសជ្ជតា, ធាបិ វិសំសជ្ជតា
សំសជ្ជាតិ អនាសង្កនិយសភាវត្តា។ ចតុន្ទញ្ញំ ខន្ធនំ អញ្ញមញ្ញំ
សំសជ្ជសភាវត្តា រូបនិញ្ញានេហិបិ សោ សំសជ្ជភារោ អត្ថិ នត្ថិតិ សិយា អាសង្កា,
តស្មា តេសំ ឥតវេហិ, ឥតវេសញ្ច តេហិ វិសំសជ្ជសភាវតា វុច្ចតិ, ន បន រូចានំ
រូបេហិ កត្តចិ សំសជ្ជតា អត្ថិតិ តទាសង្ការតោ វិសំសជ្ជតា ច រូចានំ រូបេហិ
ន វុច្ចតិតិ។ ឯស ហិ តេសំ សភារោតិ។ ចិត្តសំសជ្ជសមុដ្ឋានាទិបទេសុ
សំសជ្ជសមុដ្ឋានាទិសទ្ធា ចិត្តសទ្ធាបេក្ខាតិ បច្ចេកំ ចិត្តសទ្ធសមុទ្ធត្តា
ចិត្តសំសជ្ជា ច តេ ចិត្តសមុដ្ឋានា ចាតិ បច្ចេកំ យោជេត្វា អត្តោ វុត្តោ។
ឧបាទិយន្តេវាតិ ភូតានិ គណ្ណានិ ឯវ, និស្សយន្តិ ឯវាតិ អត្តោ។ យថា ភូតានិ
ឧបាទិយន្តិ គយ្ហន្តិ និស្ស័យន្តិ, ន តថា ឯតានិ គយ្ហន្តិ និស្ស័យន្តិ, តស្មា ឧបាទា។
អថ វា ភូតានិ អមុញ្ញត្វា តេសំ វណ្ណានិភាទិភាវេន គហេតព្ពតោ ឧបាទា។

៧៥-៨២. សំកិលិដ្ឋត្តិកេ វុត្តនយេធាតិ សំ-សទ្ធិំ អបនេត្វា កិលិសន្តីតិ
កិលេសាតិអាទិនា នយេន។

៨៣-១០០. កាមាវចរាទីសុ អយមបរោ អត្តោ - កាមតណ្ហា កាមោ, ឯវំ
រូចារូបតណ្ហា រូបំ អរូបញ្ច។ អារម្មណករណាវសេន តានិយត្ថ អវចរន្តិ, តេ
កាមាវចរាទីយាតិ។ ឯវញ្ញំ សតិ អញ្ញាភូមិសុ ឧប្បជ្ឈមាធានំ អកាមាវចរាទីតា
កាមាវចរាទីតា ច នាបជ្ឈតិតិ សិទ្ធិំ ហោតិ។ និក្ខេបកណ្ណេបិ “ឯត្តាវចរា”តិ
វចនំ អវិចចរនិម្មិតបរិច្ឆិទ្ធនោកាសាយ កាមតណ្ហាយ អារម្មណភាវំ សន្ធាយ
វុត្តន្តិ វេទិតត្ថំ, តទោកាសតា ច តណ្ហាយ តន្តិន្ទតាយ វេទិតញ្ញា។ យទិ
បរិយាបន្នសទ្ធស្ស អន្តោគធាតិ អយមត្តោ, មគ្គាទិធម្មានញ្ច

លោកុត្តរត្ថោគធាតុ បរិយាបន្នតា អាបជ្ជតិ។ ន ហិ “បរិយាបន្នា”តិ ឯត្ថ
តេភូមកកហណំ អត្ថិតិ? នាបជ្ជតិ សព្ពុទ្ធា បវត្តមានស្ស បច្ចកូស្ស
លោកស្ស វសេន បរិយាបន្ននិច្ចយតោ។ អថ វា បរិច្ឆេទការិកាយ តណ្ហាយ
បរិច្ឆិន្ទិត្វា អាបន្នា បដិបន្នា គហិតាតិ បរិយាបន្នា។

អនិយ-សន្នោ ពហុលា កត្តអភិធាយកោតិ វដ្ឋចារកតោ និយ្យន្តិតិ
និយ្យានិយា, និ-ការស្ស រស្សត្ថំ យ-ការស្ស ច ក-ការត្ថំ កត្វា “និយ្យានិកា”តិ
វុត្ថំ, និយ្យានករណសីលា វា និយ្យានិកា។ ឧត្តវិតព្ពស្ស អញ្ញាស្ស និទ្ទិដ្ឋស្ស
អភាវា និទ្ទិសិយមាណា សឧត្តរា ធម្មាវ ឧត្តវិតព្ពាតិ “អត្តាន”ន្តិ អាហា។
រាគាធិនន្តិ រាគាធិនំ ធនន្តំ កិលេសានំ សព្ពនិយតាកុសលានំ វា។ តេហិ
នាបជ្ជការទុក្ខនិព្ពត្តកេហិ អភិក្ខតា សត្តា កន្ទន្តិ អកន្ទន្តាបិ
កន្ទនការណភាវតោ។ យស្មា បន បហានេកជ្ជតាវសេន ច “សរណា”តិ
អាហា, តស្មា “រាគាធិន”ន្តិ វចនេន រាគនោសមោហាវ គហិតាតិ ញាយតិ។
រណ-សន្នោ វា រាគាធិវេល្លាសុ និរុឡោ ធន្តោ, រណំ វា យុទ្ធី, “កាមា តេ បឋមា
សេនា”តិ (សុ. និ. ៤៣៨; មហានិ. ២៨, ៦៨, ១៤៩; ចូឡនិ. នន្ទមាលាវបុច្ឆានិទ្ទេស
៤៧) ឯវមាធិកា ច អកុសលា សេនា អរិយមគ្គយុទ្ធន ជេតព្ពត្តា សយុទ្ធត្តា
“សរណា”តិ វុច្ឆន្តិតិ។ អរណវិភង្គសុត្ត (ម. និ. ៣.៣២៣ អាទយោ) បន សទុក្ខា
សឧបយាតា សឧទាយាសា សបរិឡាហា មិច្ឆាបដិបទាភូតា
កាមសុខានុយោគាធយោ “សរណា”តិ វុត្តាតិ ទុក្ខាធិនំ រណភាវា
តន្តិព្ពត្តកសភាវានំ អកុសលានំ សរណតា ច វេទិតព្ពា។

បិដ្ឋិទុកា សមត្ថា។

សុត្តន្តិកទុកមាតិកាបទវណ្ណនា

១០១-១០៨. វិជ្ជាវាសន្តោកធម្មាវិជ្ជាសភាគតាយ តទេកទេសេ
វិជ្ជាកោដ្ឋាសេ វុត្តន្តិតិ វុត្តា។ វជិរស្ស យត្ថ តំ បតតិ, តត្ថ អភេដ្ឋំ នាម កិញ្ចំ
មណិចាសាណាទិ នត្ថិ, ន ច តេន កមនមគ្គោ វិរុហតិ, ឯវមេវ អវហត្ថមគ្គេន
យត្ថ សោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្មី សន្តានេ អភេដ្ឋោ កិលេសោ នាម នត្ថិ, ន ច ភិដ្ឋោ បុន
វិរុហតីតិ វជិរុបមតា វេទិតញ្ញា។ តទុបចារេន ពាលា យថា “មញ្ញា
ឃោសន្តី” តិ។ កណ្ណាភិជាតីតិ អចាយា វុច្ឆន្តិ មនុស្សេសុ ច ទោភគ្គិយំ។
តបនស្ស វា ទុក្ខស្ស ហិតាតិ តបនិយា។

ធាសាទីសុបិ សិរិវឌ្ឍកាទិសទ្ធាវិយ អតថត្តា វចនមត្តមេវ អធិការំ កត្វា
បវត្តា អធិវចនា។ យស្មា បន អធិវចននិរុត្តិបញ្ញត្តិបទានិ សមាទត្តានិ, សព្ពញ្ញា
វចនំ អធិវចនាទិការំ ភជតិ, តស្មា តេសុបិ វចនវិសេសេសុ វិសេសេន
បវត្តេហិ អធិវចនាទិសទ្ធម្មា សព្ពានិ វចនានិ អត្ថប្បកាសនសាមញ្ញេន
វុត្តានីតិ ឯតេនាធិប្បាយេន អយំ អត្ថយោជនា កតាតិ វេទិតញ្ញា។ អថ វា អធិ-
សទ្ធា ឧបរិភាគេ, ឧបរិ វចនំ អធិវចនំ។ កស្ស ឧបរិ? បកាសេតព្ពស្ស
អត្ថស្សាតិ វិទិតោវាយមគ្គោ។ អធិនំ វា វចនំ អធិវចនំ។ កេន អធិនំ? អត្ថេន។
តថា តំតំអត្ថប្បកាសនេ និច្ឆិតំ, និយតំ វា វចនំ និរុត្តិ។
បថវីធាតុបុរិសាទិតំតំបការេន ព្យាបនតោ បញ្ញត្តិតិ ឯវំ អធិវចនាទិបទានំ
សព្ពវចនេសុ បវត្តិ វេទិតញ្ញា។ អញ្ញថា សិរិវឌ្ឍកធនវឌ្ឍកប្បកាវនមេវ
អភិលាចានំ អធិវចនតា, អភិសម្ពុទ្ធិវេទិតិ ឯវំបកាវនមេវ និទ្ធាវណាវចនានំ
និរុត្តិតា, តក្កោវិតក្កោតិ ឯវំបកាវនមេវ ឯកមេវត្ថំ តេនតេន បកាវន
ព្យាបេន្តានំ បញ្ញត្តិតា ច អាបដ្ឋេយ្យាតិ។

១០៩-១១៨. ជស្សោ វេទនាតិ សព្ពទាបិ អរូបធម្មានំ ជស្សាទិនាមកត្តា
បថវិយាទិនំ កេសកុម្មាទិនាមន្តរាបត្តិវិយ នាមន្តរាបជ្ជនតោ ច សទា

អត្តនាវ កតនាមតាយ ចតុក្កន្ធនិព្វានានិ នាមករណេជ្ជន នាមំ។ នមនំ
អវិនាភាវតោ អារម្មណាភិមុខតា, នមនហេតុក្ខតតា នាមនំ។ អថ វា
អធិវចនសម្មស្សោវិយ អធិវចនំ នាមមន្តវេន យេ អនុបចិតពោធិសម្ភារនំ
គហាលំ ន គច្ឆន្តិ, តេ នាមាយត្តគ្គហាលា នាមំ។ រូបំ បនវិនាបិ នាមសាធនំ
អត្តនោ រុប្បនសភាវេន គហាលំ ឧបយាតីតិ រូបំ។

១១៩-១២៣. ឥតោ បុព្វេ បរិកម្មំ បវត្ថំ, ឥតោ បរំ ភវន្តំ, មជ្ឈេ សមាបត្តីតិ
ឯវំ សមាបត្តីនំ អប្បនាបរិច្ឆេទបញ្ញា សមាបត្តិកុសលតា។ វុដ្ឋានេ
កុសលភាវោ បុព្វេ វុដ្ឋានេ បរិច្ឆេទករណញ្ញាលំ។ លក្ខណាធិវសេន
អនិច្ចាធិវសេន ច មនសិ ករណំ មនសិកាវោ។

១២៤-១៣៤. សុចិសីលតា សោវច្ឆំ។ សា ហិ សោភនកម្មវតតាតិ។
សម្មោទកស្ស, សម្មោទកោ វា មុទុកាវោ សម្មោទកមុទុកាវោ, សណ្តាវាចតា។
“អគុត្តទ្វារតា”តិ វុត្ថេ កេសុ ទ្វារេសូតិ ន បញ្ញាយតីតិ “ឥន្ទ្រិយេសូ”តិ វុត្ថំ។
សម្បជានាតីតិ សម្បជានោ, តស្ស ភាវោ សម្បជញ្ញំ។ តទបិ ញ្ញាលំ យស្មា
សម្បជានាតិ, តស្មា “សម្បជានាតីតិ សម្បជញ្ញ”ន្តិ អាហា។ អប្បជិសដ្ឋានេ
និមិត្តវិសយេ វា។ វិរិយសីសេនាតិ វិរិយចាមោក្ខេន។ ឧប្បន្នំ ពលន្តិ
វិរិយោបត្ថម្ភេន ហិ កុសលភាវនា ពលវតី ជិវា ឧប្បន្នតីតិ តថា ឧប្បន្នា
ពលវតី កុសលភាវនា ពលវន្តោ សត្ត ពោជ្ឈន្តាតិបិ វុច្ឆន្តិ។ កសិណានិមិត្តំ
វិយ សញ្ញាលំវិយ សវិគ្គហំវិយ ច សុដ្ឋ ឧបលក្ខេតញ្ញាការំ “និមិត្ត”ន្តិ វុច្ឆតិ។
សមថោ ច ឯវំ អាការោតិ “និមិត្ត”ន្តិ វុត្ថោ។ តថា ហិ សោ បច្ឆវេក្ខន្តេន
បច្ឆវេក្ខណតោ គយ្ហតីតិ។ ឧទ្ធច្ឆមិវ ចិត្តំ នវិក្ខិបតីតិ, វិក្ខេបបដិក្ខេបោ វា
អវិក្ខេបោ។

១៣៥-១៤២. សីលមេវ បុនប្បដំ អាសេវិយមាណំ លោកិយំ លោកុត្តរម្បិ
សីលំ បរិបូរេតីតិ “សីលបរិបូរណតោ”តិ វុត្តំ។ សីលសម្មាសម្មាទាតិ
ការណសីលម្បិ ជលសីលម្បិ សម្មន្ទសមុទាយស្ស ឯកទេសវសេន វុត្តំ។ អថ
វា “កតមេ ច ធមតិ អកុសលា សីលា? អកុសលំ កាយកម្មំ អកុសលំ
វេទិកម្មំ ចាបកោ អាជីវោ”តិ (ម. និ. ២.២៦៤) វុត្តត្តា សព្វម្បិ កុសលាកុសលំ
“សីល”ន្តិ គហេត្វា តត្ថ កុសលសីលំ និទ្ធាវេត្វា “សីលសម្មាទា”តិ វុត្តំ។ ឯវំ
ទិដ្ឋិសម្មាទាបិ វេទិតញ្ច។

ទិដ្ឋិសុទ្ធិ ខោ បន យថាទិដ្ឋិស្ស ច បធានន្តិ កម្មស្សកតញ្ញាណាទិសដ្ឋាតា
ទិដ្ឋិសុទ្ធិ ចេវាតិ បដិចាជិយា ទិដ្ឋិសុទ្ធិ ទិដ្ឋិសុទ្ធិ ខោ បនាតិ ច បទទ្ធយស្ស
សមានត្តា បញ្ញា។ យថាទិដ្ឋិស្សាតិ និព្វត្តិតប្បការទិដ្ឋិស្ស
និព្វត្តិតតបបធានានុបទិដ្ឋិស្ស វា យថាទិដ្ឋិបវត្តកិរិយស្ស វា។ សំវេតោតិ
សហោត្តប្បំ ញ្ញាណំ, ឌីត្តប្បមេវ វា។ សមត្ថំ តុស្សនំ តិត្តិ សន្តដ្ឋិ, នត្តិ ឯតស្ស
សន្តដ្ឋិតិ អសន្តដ្ឋិ, អសន្តដ្ឋិស្ស ភាវោ អសន្តដ្ឋិតា។ វិរិយប្បវាហោ បវត្តមាទេ
អន្តរា ឯវ បដិគមនំ និវត្តនំ បដិវានំ, តំ អស្ស អត្ថិតិ បដិវានំ, ន បដិវានំ
អប្បដិវានំ, តស្ស ភាវោ អប្បដិវានិតា។ វិមុច្ចនំ នាម អារម្មណោ អធិមុត្តតា
កិលេសេហិ សព្វសង្ខារេហិ ច និស្សជតា ច។ បដិសន្ធិវសេនាតិ កិលេសានំ
តំតំមគ្គវដ្ឋានំ ឧប្បន្នមគ្គេ ខន្ធសន្តានេ បុន សំទហានវសេន។ អនុប្បាទក្ខតេតិ
តំតំជលេ។ អនុប្បាទបរិយោសានេតិ អនុប្បាទករោ មគ្គោ អនុប្បាទោ, តស្ស
បរិយោសានេ។

សុត្តន្តិកទុកមាតិកាបទវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ទុកមាតិកាបទវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ការងារចរកុសលបទភាជនីយវណ្ណា

១. “យេ វា បន... បេ... អរូបិនោ ធម្មា” តិ ឥទំ “ជស្សោ ហោតី” តិ ឯវមាទិកំ
វិយ នវិសុំ “តេបិ ហោតី” តិ ហោតិ-សន្តេន សម្ពុត្តំ កត្វា វុត្តំ, ឧទ្ទិដ្ឋាវសេសេ ច
បន គហេត្វា “ឥមេ ធម្មា កុសលា” តិ អប្បេតុំ វុត្តន្តិ អប្បនាយ អវរោធិតំ។
ឯវញ្ច កត្វា និទ្ទេសេបិ ឯតស្ស បទភាជនីយំ ន វុត្តន្តិ។ សរូបេន បន
អនស្សិតត្តា “អត្ថី” តិ វត្វា ទុតិយេន ហោតិ-សន្តេន សម្ពុត្តោ និទ្ទេសោ ច ន
កតោ, សន្តេបេន បន ឧទ្ទិសិត្វា សន្តេបេនេវ យេ វា បន ធម្មា និទ្ទិដ្ឋាតិ ឯតស្ស
ធម្មស្ស ឧទ្ទេសេ អវរោធា យុត្តោ។ ធម្មនិទ្ទេសេ ច និទ្ទេសាវសានេ វុត្តស្សតិ។

បុច្ឆាបរិច្ឆេទវចនេនេវ បុច្ឆាការេវ វិញ្ញាតេ បុច្ឆាវិសេសញ្ញាបនត្ថំ អាហា
“អយំ កថេតុកម្មតាបុច្ឆា” តិ។ បញ្ចវិធា បីតិ មហានិទ្ទេសេ (មហានិ. ១៥០;
ចូឡិន. បុណ្ណកមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស ១២; មេត្តគូមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស ១៨)
អាគតា បុច្ឆា ធស្សេតិ។ លក្ខណាន្តិញ្ញាតុំ ឥច្ឆិតោ យោ កោចិ សភារោ។
អញ្ញាតន្តិយេន កេនចិ ញ្ញាលោន អញ្ញាតភារំ អាហា។ អធិដ្ឋន្តិ ធស្សនក្ខតេន
ញ្ញាលោន បច្ចក្ខំវិយ អធិដ្ឋតំ។ អតុលិតន្តិ “ឯត្ថកំ ឥទ” ន្តិ តុលាក្ខតាយ
បញ្ញាយ អតុលិតតំ។ អតិវិតន្តិ តិរលាក្ខតាយ បញ្ញាយ
អកតញ្ញាលាកិរិយាសមាបនតំ។ អវិភូតន្តិញ្ញាលាស្ស អចាកដភារំ។
អវិភាវិតន្តិញ្ញាលោន អចាកដិកតភារំ។ អធិដ្ឋជោតីយតិ ឯតាយាតិ
អធិដ្ឋជោតនា។ អនុមតិយា បុច្ឆា អនុមតិបុច្ឆា។ “តំ កី មញ្ញេ,
ភិក្ខុវេ” តិ អធិបុច្ឆាយ បី “កា តុម្កាកំ អនុមតី” តិ អនុមតិ បុច្ឆិតា ហោតិ។
កថេតុកម្មតាតិ កថេតុកម្មតាយ។

បកេនតោ ធម្មានំ ទេសនន្តិ មាតិកាទេសនំ អាហា។ តត្ថ ហិ បុរតោ
 កុសលាធិកេ បកេនេ វត្ថោ បច្ឆតោ ធម្មា វុត្តាតិ “បកេនវន្តទស្សនត្ថ”ន្តិ និទ្ទេសំ
 អាហា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - មាតិកាយ សវិសេសនា ធម្មា វុត្តា, តេ ច
 វិសេសិតព្ពត្តា បធានា, បធានញ្ច ឥតិកត្តព្ពតាយ យុទ្ធវិធិតិ ធម្មានមេវ
 បធានានំ បុច្ឆិតព្ពតាវិស្សន្និតព្ពតា ច ហោតិ, តស្មា តេ បុច្ឆិតព្ព ទស្សេតុំ
 “កតមេ ធម្មា”តិ វុត្តំ, តេ បនវិសេសវន្តោ បុច្ឆិតាតិ ទស្សេតុំ បុន “កុសលា”តិ
 វុត្តន្តិ ឯវំ បកេនវន្តទស្សនត្ថំ អយំ បទានុក្កមោ កតោតិ។ “ឥមេ ធម្មា
 កុសលា”តិ វិស្សន្ននេបិ ឯវមេវ យោជនា កាតញ្ចា។ “បកេនតោ ធម្មានំ ទេសនំ
 ធិបេត្វា”តិ ឯតស្ស អត្ថំ វិវិតុំ “ឥមស្មីញ្ច”តិ អាទិមាហា។ អនេកប្បកេនា
 ទេសេតញ្ចាតិ សម្ពន្ធា។ តស្មាតិ អវេហារទេសនតោ ធម្មានមេវ ទេសេតព្ពត្តា
 តេសញ្ច យនវិនិញ្ញោគបដិសម្ពិទានញ្ញាណាវហនតោ បកេនវន្តានំ ទេសេតព្ពត្តា
 “កុសលា...បេ... ធិបេត្វា”តិ ឯតេន សម្ពន្ធា។ ឯវមេវ ហិ យថាវុត្តធិបនស្ស
 ហេតុំ សការណំ បកាសេតុំ បុន “ធម្មាយេវា”តិ អាទិ វុត្តន្តិ។ ធម្មាតិ
 សាមញ្ញមត្តវចនេន សម្មហាធិយនវសេន ឯកត្តគ្គហណំ ហោតិ
 ឯកត្តវិនិញ្ញោគករណំ យនវិនិញ្ញោគញ្ញាណំ អាវហតិ បកេនទេសនា, តថា
 កុសលាធិធម្មានំ អព្យាកតាធិអត្តានញ្ច ធិបនតោ ធម្មបដិសម្ពិទានិញ្ញាណញ្ច
 អាវហតិ។ “បកេនវន្តទស្សនត្ថ”ន្តិ ឯតំ វិវិតុំ “ឥទានិ យេ តេនា”តិ អាទិមាហា។
 បកេន...បេ... យុទ្ធវិធិ ឥតិកត្តព្ពតាយុត្តស្ស វិសេសនត្តា។ អថ វា ឧទ្ទេសោ
 ធម្មប្បធានោ, បុច្ឆា សំសយិតប្បធានា, ន ច ធម្មកាវេ សំសយិតោ,
 កុសលាធិកេនោ បន សំសយិតោតិ និច្ឆិតសំសយិតវសេនាយំ បទានុក្កមោ
 កតោ។

ឯត្តាតិ ឯតស្មី វចនេ។ កិមត្ថមាហា ភកវាតិ តំ ទស្សេតុំ អាហ “សមយេ
 និទ្ទិសិ ចិត្ត”ន្តិ។ បរិយោសានេតិ សមយេ ចិត្តនិទ្ទេសស្ស “យស្មី...បេ...

អារព្ភា"តិ ឯតស្ស បរិយោសានេ។ តស្មី សមយេតិ តស្មី ចិត្តប្បាទសមយេ។
ចិត្តន សមយំ និយមេត្វាន អថ បច្ឆា ពោធិតុន្តិ សម្ពន្ធោ។ វិជ្ជមានេបិ
កោជនកមនាទិសមយនានត្ថេ សមវាយាទិនានត្ថេ ច យថាវុត្ថចិត្តនិយមិតា
វិសេសិតា អញ្ញស្មី សមយេ យថាធិប្បតានំ ជស្សទីនំ អភាវា ចិត្តនិយមិតេ
សមយេ ជស្សនយោ ពោធិតុំ វិសេសនមេវ តាវ ចិត្តំ ទស្សតុំ សមយេ ចិត្តំ
និទ្ទិសីតិ អត្ថោ។ វិសេសិតញ្ចេបិ ហិ សមយោ អត្ថនោ ឧបការត្ថំ វិសេសនការំ
អាបជ្ជតិ, វិសេសនក្ខតញ្ច ចិត្តំ តឧបការត្ថំ វិសេសិតញ្ចការន្តិ។
សន្តតិយនាទីនំ អយំ វិសេសោ - បុរិមបច្ឆិមាទំ និរន្តរតាយ ឯកក្ខតានមិវ
បវត្តិ សន្តតិយនតា, តថា ជស្សទីនំ ឯកសម្មហវសេន
ទុត្តិញ្ញេយ្យកិច្ចភេទវសេន ឯការម្មណតាវសេន ច ឯកក្ខតានមិវ បវត្តិ
សម្មហាទិយនតាតិ។

កាលញ្ច សមយញ្ចតិ យុត្តកាលញ្ច បច្ចយសាមគ្គិញ្ច។ ខណោតិ
ឌីកាសោ។ តថាគតុប្បនាទិកោ ហិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស ឌីកាសោ
តប្បច្ចយបដិលាភហេតុត្តា។ ខណោ ឯវ ច សមយោ។ យោ "ខណោ"តិ ច
"សមយោ"តិ ច វុច្ចតិ, សោ ឯកោវាតិ អត្ថោ។ មហាសមយោតិ
មហាសម្មហោ។ សមយោបិ ខោតិ សិក្ខាបរិបូរណស្ស ហេតុបិ។
សមយប្បវាទកេតិ ទិដ្ឋិប្បវាទកេ។ តត្ថ ហិ និសិដ្ឋា តិត្តិយា អត្ថនោ អត្ថនោ
សមយំ បវទន្តីតិ។ អត្តាភិសមយាតិ ហិតបដិលាភា។ អភិសមេតញ្ចេតិ
អភិសមយោ, អភិសមយោ អត្ថោ អភិសមយដ្ឋោតិ បីឡនាទីនិ
អភិសមិតញ្ចកាវេន ឯកីការំ ឧបនេត្វា វុត្តានិ, អភិសមយស្ស វា បដិវេធស្ស
វិសយក្ខតោ អត្ថោ អភិសមយដ្ឋោតិ តានេវ តថា ឯកត្ថេន វុត្តានិ។ តត្ថ
បីឡនំ ទុក្ខសច្ចស្ស តំសមដ្ឋិនោ ហិ សនំ អវិច្ឆារិកតាករណំ។ សន្តាហោ
ទុក្ខទុក្ខតាទិកាវេន សន្តាបនំ បរិទហនំ។

“ឥត” តិ វេទនំ អកុសលេសុ អព្យាកតេសុ ច កេសុចិ ខណស្ស
អសម្ពុរតោ។ ននុ កុសលានញ្ច នវមេន ខណេន វិជា ឧប្បត្តិ ហោតីតិ? នោ ន
ហោតិ, ន បន នវមោ ឯវ ខណោ, ចតុចក្កានិចិ ខណោតិ វុត្តានិ។ សព្វន្តិមេន
បរិច្ឆេទេន អត្តសម្មាបណិធិខណមន្តវេន នត្តិ កុសលស្ស ឧប្បត្តិ តិ ខណោ
ឥធ គហិតោ។ ឥន្ទ្រិយវិសយមនសិការាជនំ វិញ្ញាណន្តិ ឯវមាទិ
សាធារណជលំ ទដ្ឋព្វំ។ នវមោតិ អដ្ឋក្ខណោ ឧចាទាយ វុត្តំ។ ចតុចក្កំ វុត្តតីតិ
បុន បតិវុបទេសវាសាទិសម្បត្តិ ចតុចក្កំ វិបរិវត្តតីតិ អត្ថោ។ ឱកាសភូតានីតិ
អត្តនោ និព្វត្តិយា “ឥតានិ ឧប្បជ្ឈន្ត កុសលានី” តិ អនុមតិទានំ វិយ ភូតានិ។

ចិត្តកាលោតិ ធម្មេនេវ សតា កាលោវិសេសិតោ, ន តស្ស បវត្តិត្ត
បវត្តិស្សតិ បវត្តតីតិ ឯតេន អវត្តាវិសេសេន, នាបិ តស្ស វិជាននកិច្ចេន,
តស្មា ឯវិវិដេ ធម្មេ ឧចាទាយ បញ្ញត្តោតិ វុត្តោ។ កមប្បវត្តាវិសេសា ឯវ
បដិចាដីតិ ពិជភារោ ច បដិចាដីតិ វុត្តមហាតីតិ ឥមិនាធិប្បាយេន
“ពិជកាលោតិ ធម្មបដិចាដី ឧចាទាយ បញ្ញត្តោ” តិ អាហា។ ធម្មបដិចាដី វាតិ
អដ្ឋកលាបធម្មេ សន្ធាយាហា។ សញ្ញតាវិយ គយ្ហមានកាលា ឯវ
កាលសញ្ញាយោ, យថា វា តថា វា កាលោតិ ឯកំ សភាវំ គហេត្វា អភិនិវេសំ
ករោន្តស្ស តទភិនិវេសនិសេធនត្ថំ “សោ បនេស សភាវតោ អវិជ្ជមានត្តា
បញ្ញត្តិមត្តកោ” តិ អាហា។ ញត្វាវិញ្ញេយ្យេតិ សម្ពុទ្ធា។ ឥតរោ បន ហេតុតិ
ឯស សមយោ បច្ចយោវ វិញ្ញេយ្យោ។ ឯត្តាតិ ឯតស្មី អធិការេ ន ហេតុហេតុ
សាធារណហេតុ ចាតិ អត្ថោ។ សមវាយោ បច្ចយសាមគ្គី, ហេតុ បន ឯកកោ
បច្ចយោតិ អយមេតេសំ វិសេសោ វេទិតញ្ញោ។ ចក្កវិញ្ញាណាទីនំ
អនេកបច្ចយទស្សនេន តំតំទ្វារិកានំ កុសលានញ្ច តប្បច្ចយតំ ទស្សេតិ។

បរិគ្គហោ កតោ អដ្ឋកថាចរិយេហិ។ ឯកការណាវាទោតិ
បកតិការណាវាទោ, ឥស្សរការណាវាទោ វា។ អញ្ញមញ្ញាបេក្ខាតិ អរយវានំ
អញ្ញមញ្ញាបេក្ខតាយ សមុទាយោ វុត្តោ។ អបេក្ខា ច យាវ
សហាយការណាសមាគមោ ន ហោតិ, តាវ ជលស្ស អនិច្ឆាទនំ សមាគមេ
និច្ឆាទនសមត្ថស្ស និច្ឆាទនញ្ច។ សមាគមោ ច យេសុ យុជ្ជមាទេសុ
និព្យាចារេសុបិ ជលស្ស បរត្ថិ, តេសំ សញ្ញាវោតិ។

អសាមគ្គី...បេ... បត្តិតោតិ ចក្កុវិញ្ញាណាស្ស លោកមនសិការានំ អសមវេតានំ
ចក្កុវិញ្ញាណាស្ស អហេតុភាវេ សតិ សមវេតានញ្ច តំសភាវាវិនិវត្តិតោ
ហេតុភាវាធិបត្តិតោតិ អត្ថោ។ ន ហិ សភាវន្តំ អញ្ញេន សហិតំ សភាវន្តំ
ហោតីតិ។ ឯកស្មិន្តិ អន្ធសតេ ឯកេកស្មី អន្ធមតិ អធិប្បាយោ។ អញ្ញថា
យថាវុត្ថវសេន អត្ថ គយ្ហមាទេ ឯកស្ស អន្ធស្ស ទស្សនាសមត្ថតា សព្វេសម្បិ
ន ហោតិ, ធាបិ ឯកស្ស អសមត្ថតាយ សព្វេសម្បិ អសមត្ថតា វុត្តា, កិន្ត
សព្វេសំ វិសុំ អសមត្ថតាយ ឯវាតិ ឧបមាវចនំ ន យុជ្ជយ្យ, ធាបិ
ឧបមោបមិតព្ពសម្ពុទ្ធោ។ ន ហិ ឧបមិតព្ពេសុ ចក្ខាទីសុ ឯកស្ស អសមត្ថតាយ
សព្វេសម្បិ អសមត្ថតា វុត្តា, កិន្ត សព្វេសំ វិសុំ អសមត្ថតាយ សហិតានំ
អសមត្ថតាតិ។ អន្ធសតំ បស្សតីតិ ច អន្ធសតំ សហិតំ បស្សតីតិ អធិប្បាយោ
អញ្ញថា វុត្តនយេន ឧបមិតព្ពាសមាទតាបត្តិតោ។ សាធា...បេ... បិតកាវោតិ
យេសុ វិជ្ជមាទេសុ ជលប្បវត្តិ តេសំ សមោធាទេ, យថា បវត្តមាទេសុ តេសុ
ជលប្បវត្តិ, តថា បវត្តិមាហា។ ន យេសំ កេសញ្ចិ អនេកេសំ សមោធានមត្តំ
សាមគ្គី។ ន ហិ សទ្ធកន្ធរសដោជ្ជព្ពសមោធានំ ចក្កុវិញ្ញាណាស្ស,
កដ្ឋកថាលចាសាណាសមោធានំ វា សោតវិញ្ញាណាស្ស ហេតុតិ។ តន្តិ តំ
ទស្សនំ។ អសា...បេ... សិទ្ធាតិ នាយមត្តោ សាធនតញ្ញោវិសុំ អហេតុនំ ចក្ខាទីនំ

សហិតានំ ហេតុការៈស្ស បច្ចក្ខសិទ្ធីត្ថាតិ អត្ថោ។ ន ហិ បច្ចក្ខសិទ្ធិ យុត្តិមគ្គំ
យុត្តន្តិ។

មនុស្សត្ថាជីនំ ខណ្ឌារយវានំ សាមគ្គី ខណ្ឌសាមគ្គី, តំ វិនា សោ
នវមចក្កសម្បត្តិសម្ព័ន្ធតោ ខណ្ឌា នត្ថិ។ សា ឯវ ហិ ខណ្ឌសាមគ្គី សោ
ខណ្ឌាតិ អត្ថោ។ ខណ្ឌ...បេ... ជីបេតិ អត្ថនោ ធុល្លភតាយាតិ អត្ថោ។
ខណ្ឌតោ វា សមយសន្នោ ខណ្ឌសម្ព័ន្ធតោ សមយោតិ វុត្ថោ។ សោ យស្មី ធុល្លភេ
ខណ្ឌ សតីតិ ឥមស្សត្ថស្ស វិការៈនវសេន តទាយត្ថាយ កុសលុប្បត្តិយា
ធុល្លភការំ ជីបេតិ។ ឯតេនុចាយេន សមវាយ...បេ... វុត្តិ ជីបេតិ ឯត្ថ ឥតោ
បរេសុ ច យោជនា តស្ស តស្ស តំតំជីបេនេ កាតញ្ញា។

តស្ស បុរិសស្សាតិ “សេយ្យថាបិ ភិក្ខុវេ ចត្តារោ ទទ្ទ្យ ធម្មា ធម្មុគ្គហា
សិក្ខិតា កតហត្ថា កតុចាសនា ចតុទ្ទិសា បិតា អស្ស, អថ បុរិសោ
អាគច្ឆេយ្យ ‘អហំ ឥមេសំ...បេ... កតុចាសនានំ កណ្តោ ឱត្ត ឱត្ត អប្បតិដ្ឋិតេ
បថវិយំ គហេត្វា អាហរិស្សមី” តិ (សំ. និ. ២.២២៨) ឯវំ វុត្តជវនបុរិសស្ស។ តាវ
បរិត្តកោតិ គមនស្សនានំ នេវបុត្តានំ ហេដ្ឋបរិយាយេន បដិមុខំ ជារត្តានំ
សិរសិ ចាទេ ច ពទ្ធខុរាវាសន្និចាតតោ ច បរិត្តតរោ កាលោ។
កាលសម្ព័ន្ធតោ សមយោ ចិត្តបរិច្ឆិទ្ធនោ វុច្ឆមាទោ តេនេវ បរិច្ឆេទកចិត្តេន “ឯវំ
បរិត្តោ អហ” ត្ថិ អត្ថនោ បរិត្តតំ ជីបេតិ។ យថា ចាហំ, ឯវំ សញ្ញោ
កុសលចិត្តប្បវត្តិកាលោតិ តស្ស បរិត្តតំ ជីបេតិ។ សទ្ធស្ស ជីបេនា
វុត្តនយានុសារេន វេទិតញ្ញា។

បកតិវាជីនំ មហាតោវិយ អណ្តាវាជីនំ ធ្វិអណ្តាកស្សវិយ ច ឯកស្សេវ។
ហេតុ...បេ... វុត្តិ ជីបេតិ បច្ចយាយត្ថវុត្តិជីបេនតោ តប្បវភាវា
ហេតុសម្ព័ន្ធតស្ស បរាយត្ថវុត្តិជីបេនតា វុត្តោ។ សតិ បេន បច្ចយាយត្ថភាវេ

បច្ចុប្បន្នសាមគ្គីអាយត្តតា សមវាយសង្ខារតេជ ជីវិតតិ អតប្បវត្តាវតោ
តស្ស តំជីវនតា ន វុត្តា។ អនេន សមយេន កត្តក្ខតេន, អនេន សមយេន វា
ករណក្ខតេន ភក្កតា បដិសេធិតោតិ អត្ថោ។ ឯស នយោ បុរិមាសុ ជីវនាសុ។

អធិករណវសេនាតិ អាធារវសេន។ ឯត្ថាតិ កាលសមូហសង្ខារតេ
សមយេ គហិតោតិ អត្ថោ។ កាលោបិ ហិ ចិត្តបរិច្ឆិន្នោ សភាវតោ
អវិជ្ជមានោបិ អាធារភាវេនេវ សញ្ញាតោ “អធិករណ”ន្តិ វុត្តោ
តំខណប្បវត្តានំ តតោ បុព្វេ បរតោ ច អភាវា។ ភាវោតិ កិរិយា។ កិរិយាយ
កិរិយន្តរលក្ខណំ ភាវេនភាវលក្ខណំ។ យថា ការីសុ ទុយ្ហមាធាសុ គតោ,
ទុទ្ធាសុ អាគតោតិ ទោហនកិរិយា គមនកិរិយាយ លក្ខណំ ហោតិ,
ឯវមិហាបិ “យស្មី សមយេ តស្មី សមយេ”តិ ច វុត្តេ សតីតិ អយមត្ថោ
វិញ្ញាយមាធនោ ឯវ ហោតិ អញ្ញកិរិយាសម្ពុទ្ធាភាវេន បទត្ថស្ស
សត្តាវិហារភាវតោតិ សមយស្ស សត្តាកិរិយាយ ចិត្តប្បាទកិរិយា
ជស្សទិកវនកិរិយា ច លក្ខិយតីតិ ឧកយត្ថ សមយសន្តេ ភុម្មនិទ្ទេសោ កតោ
លក្ខណក្ខតភាវយុត្តោតិ។

ឧទ្ធានតោតិ ឧទ្ទេសតោ សង្ខេបតោ។ កិលេសកាមោ វត្ថុកាមការំ ភជន្តោ
កាមនីយវសេន ភជតិ, ន កាមនវសេនាតិ កាមនវសេន កិលេសកាមោ ឯវ
ហោតិ, ន វត្ថុកាមោ។ ឧរិដោបេសោតិ វចនេន ឧរិធស្សបិ សហិតស្ស
អវចរណប្បទេសំ សង្គណ្ហាតិ។ តេន វត្ថុកាមស្សេវ បវត្តិទេសោ
រូចារូបធាតុទ្ធិយំ អបដិទំ ហោតិ។ ននុ ច ឧរិដោបិ សហិតោ រូចារូបធាតុសុ
បវត្តតិ រូចារូចារវចរធម្មានំ វត្ថុកាមត្តា តទារម្មណានំ រូចារូបរាគានញ្ច
កិលេសកាមការសិទ្ធិតោតិ? តំ ន, ពហលកិលេសស្ស កាមរាគស្ស
កិលេសកាមភាវេន ឥធសង្គហិតត្តា។ ឯវញ្ច កត្វា រូចារូបធាតុសុ

បវត្តមានេសុ កាមាវចរធម្មេសុ និកង្គិ ឥធន សង្កហិតា សុខុមត្តា។ “ឧទ្ធានតោ
ទ្វេ កាមា”តិ សត្តកាមេ ឧទ្ធិសិទ្ធាបិ ហិ “ធុរិជោបេសោ”តិ ឯត្ថ
តទេកទេសភូតា អញ្ញមញ្ញសហិតតាបរិច្ឆិទ្ធា កាមរាគតព្ពត្តកធម្មាវ
សង្កហិតាតិ, និរវេសេសោ វា កិលេសកាមោ កាមរាគោ
កាមតណ្ហារូបតណ្ហាអរូបតណ្ហានិរោធិតណ្ហារកេនោ ឥធន បវត្តតីតិ
អនវេសេសប្បវត្តតំ សឆាយ “ធុរិជោបេសោ”តិ វុត្ថំ, វត្តកាមោបិ ច អប្បកោ
ឥធាបិ ន វត្តតិ រូបារូបាវចរិចាកមត្តោ, តថាបិ បរិបុណ្ណវត្តកាមត្តា
កាមាវចរធម្មាវ ឥធន គហិតា។ ឯវញ្ច កត្វា សសត្តាវចរោបមា យុត្តា ហោតិ។
“រូបូបបត្តិយា មគ្គំ ភាវេតី”តិ (ធល. ស. ១៦៣; វិភ. ៦២៥) ឯត្ថ រូបភវោ
ឧត្តរបទលោបំ កត្វា “រូប”ន្តិ វុត្តោ, ឯវមិធាបិ ឧត្តរបទលោចោ ទដ្ឋព្ពោ។
អញ្ញថា ហិ ចិត្តំ កាមាវចរាវចរន្តិ វុច្ឆយ្យាតិ។
អារម្មណករណាវេសេនាតិអាទិកេ “កាមោ”តិ សព្វំ តណ្ហាមាហា, តស្មា
“កាមពោសា”តិអាទិ វុត្ថំ, “កាមេ អវចារេតីតិ កាមាវចារ”ន្តិ វត្តព្ពេ ចា-
សទ្ធស្ស រស្សត្ថំ កតំ។

វុទ្ធិសទ្ធនាតិ ញ្ញាណសម្បយុត្តេសុ វុទ្ធិន សទ្ធន, ញ្ញាណសម្បយុត្តេសុ
វា បវត្តិត្វា អនវដ្ឋេសុខិចាកតាយ តំសទិសេសុ ញ្ញាណវិប្បយុត្តេសុ វុទ្ធិន
សទ្ធន។ អថ វា កិញ្ចំ និមិត្តំ គហិតា សតិបិ អញ្ញស្មី តំនិមិត្តយុត្តេ
កិស្មិញ្ចេវវិសយេ សម្មតិយា ចិរកាលតាវសេន និមិត្តវិរហេបិ បវត្តិ វុទ្ធិ
នាម យថា “មហិយំ សេតីតិ មហីសោ, គច្ឆន្តីតិ គារោ”តិ, ឯវំ
កុសលសទ្ធស្សបិ វុទ្ធិភារោ វេទិតព្ពោ។ បញ្ញាធិទ្ធសេ “កោសល្ល”ន្តិ អភិធម្មេ
(ធល. ស. ១៦) វុត្ថំ, តស្ស ច ភាវា កុសលសទ្ធប្បវត្តីតិ កោសល្លយោគា
កុសលន្តិ អយំ អភិធម្មបរិយាយោ ហោតិ។ កុសលន្តិ កុសលភាវំ អាហា។

វិចារកាដីនំ អវដ្ឋបដិបក្ខតា នត្ថិតិ កុសលមេវ អនវដ្ឋលក្ខណំ វុត្ថំ។
អនវដ្ឋលក្ខណមេវាតិ សុខវិចារកសភាវស្ស លក្ខណភាវនិវារណាត្ថំ
អវធារណំ កតំ, តំនិវារណញ្ច តស្ស បច្ចុបដ្ឋានតំ វុត្ថកាមតាយ កតំ។
សម្បត្តិអត្ថន រសេន វោធានភាវវសំ។ ជលដ្ឋេន បច្ចុបដ្ឋានេន
ឥដ្ឋវិចារកបច្ចុបដ្ឋានំ។ សភាវោ កក្ខត្តាទិដ្ឋសនាទិកោ អសាធារណោ។
សាមញ្ញំ សាធារណោ អនិច្ចាទិសភាវោ។ ឥធន កុសលលក្ខណំ
សព្វកុសលសាធារណសភាវត្តា សាមញ្ញំ ទដ្ឋព្វំ, អកុសលាទិបិ
អសាធារណតាយ សភាវោ វា។ ឧបដ្ឋានាការោតិ គហេតព្វភាវេន
ញ្ញាណស្ស ឧបដ្ឋបាណាការោ។ ជលំ បន អត្ថនោ ការណំ បដិច្ច
តប្បដិព័ម្ពភាវេន, បដិមុខំ វា ឧបដ្ឋាតិ បច្ចុបដ្ឋានំ។

វិជានាតិ តិ សញ្ញាបញ្ញាកិច្ចវិសិដ្ឋវិសយគ្គហណំ អាហា។
សព្វចិត្តសាធារណត្តា យត្ថ យត្ថ យថា យថា អត្តោលព្ពតិ, តត្ថ តត្ថ តថា
តថា គហេតញ្ញាតិ។ យំ អាសេវនបច្ចយភាវេន ចិនោតិ, យញ្ច កម្មនា
អភិសង្កតត្តា ចិតំ, តំ តថា “ចិត្ត” ត្ថំ វុត្ថំ។ យំ បន តថា នហោតិ, តំ
បរិត្តកិរិយទ្ធយំ អន្តិមជវេនញ្ច លព្ពមានចិន្តនិចិត្តតាទិវសេន “ចិត្ត” ត្ថំ
វេទិតព្វំ។ ហសិវុប្បាទោ បន អញ្ញជវេនគតិកោវ។ ចិត្តានំ បនាតិ វិចិត្រានត្ថិ
អត្តោ។ តទន្តោគធាត្តា ហិ សមុទាយវោហារេន អវយវោបិ “ចិត្ត” ត្ថំ វុត្ថិតិ យថា
បព្វតនទិសមុទ្ទាទិឯកទេសេសុ ទិដ្ឋេសុ បព្វតាទយោ ទិដ្ឋាតិ វុត្ថត្ថិតិ។ ចរណំ
នាម គហេត្វា ចរិតព្វចិត្តបដោ។ រូបាជិតិ ពិម្ពានិ។

អដ្ឋត្ថិកត្ថិ ឥន្ទ្រិយពទ្ធុ វេទិតិ។ ចិត្តកតមេវាតិ ចិត្តស្ស មូលការណាតំ
សន្ធាយ វុត្ថំ។ កម្មស្ស ហេតំ ចិត្តំ ការណាត្ថិ។ តំ បន អត្ថំ វិភាវេតំ
“កាយកម្មាទិភេទ” ត្ថិអាទិមាហា។ លិង្គនានត្ថត្ថិ សណ្ឋាននានត្ថិ,

ភិន្នសណ្ឋានផ្គុំបច្ចុផ្គុំតោ សរីរស្ស វា នានត្ថំ។ វោហារវសេន
ឥត្ថិបុរិសាធិការេន វោហរិតព្ពេសុ បត្តនារិសេសា ឧប្បជ្ឈន្តិ, តតោ
កម្មរិសេសា។ ឯវមិទំ កម្មនានត្ថំ វោហារនានត្ថតោ ហោតិ។ អថា...ថេ...
កាធិតាតិ ឯវមាធិសុ អាធិ-សន្នេហិ គតិយា ឧបបត្តិយា អត្តភារេ
លោកធម្មេសុ ច នាណករណានិ សុត្តាគតានិ សង្គណ្ហាតិ។

កម្មនានត្ថាធិវសេនាតិ ឯត្ថ កុសលាកុសលវសេន កម្មនានត្ថំ វេទិតព្ពំ។
វិសធិសសការតា ហិ នានត្ថន្តិ។ កុសលកម្មស្ស នាធាធិវសេន
កាយសុចរិតាធិការេន ច បុព្វត្ថំ, អកុសលកម្មស្ស ច មជ្ឈិយាធិហិ
កាយទុច្ឆរិតាធិហិ ច បុព្វត្ថំ វេទិតព្ពំ។ ពហុប្បការតា ហិ បុព្វត្ថន្តិ។
អន្ធនាធាធិវសេន នាធាធិនំ ចាណាតិចាតារិវតិអាធិវសេន កាយសុចរិតាធិនំ
អាវាសមជ្ឈិយាធិវសេន មជ្ឈិយាធិនំ ចាណាតិចាតាធិវសេន
កាយទុច្ឆរិតាធិនព្វា បកេនោ វេទិតព្ពា។ ឯកេកស្ស ហិ បការស្ស កេនោ
បកេនោតិ។ នានត្ថាធិនំ វត្ថានំ តថា តថា វត្ថិតតា និច្ចិតតា។
ឯតេនុចាយេន លិង្គនានត្ថាធិនិ វេទិតព្ពានិ។ កម្មនានត្ថាធិហិ និព្ពត្ថានិ ហិ
តានិតិ។

បច្ចុប្បន្នស្ស លិង្គស្ស កម្មតោ បវត្ថី តទនុក្កមេន បច្ចុប្បន្នកម្មស្ស
និប្បត្តិព្វា ទស្សេត្វា តតោ អនាគតលិង្គនានត្ថាធិនិប្បត្តិទស្សនេន សំសារំ
យដេន្តោ “កម្មនាណករណំ បដិច្ចា”តិអាធិមាហា។ តត្ថ បុរិមេន កម្មវចនេន
អវិជ្ជាសង្ខារ, លិង្គាធិវចនេន វិញ្ញាណាធិនិ ភវបរិយោសានានិ,
គតិអាធិវចនេន ជាតិជរាមរណានិ គហិតានិតិ ទដ្ឋព្ពានិ។ តត្ថ គតីតិ
និរយាទយោ បព្វា គតិយោ វុច្ឆន្តិ, តាសំ នាណករណំ អបធាធិការោ។ តា ហិ
តថា ភិន្នាតិ។ ឧបបត្តិតិ

គោមប្រាំសាទិខត្តិយាទិបាតុមហារាជិកាទិឧបបត្តិយោ, តាសំ នាណករណំ
ឧទ្ធាទិតា។ ខត្តិយោ ឯវ បិ ឯកោ កុលភោគស្សរិយាទិបិ ឧទ្ធាហោតិ,
ឯកោ ឆិបោ។ តេហិ ឯវ បីនតាយ បីនោ, បធានការំ ឆិតតាយ បណីតោ,
អឡតាយ សុគតោ, ទលិទុតាយ ទុគ្គតោ។ កុលវសេន វា ឧច្ឆនិបតា,
ស្សរិយវសេន បីនបណីតតា, ភោគវសេន សុគតទុគ្គតតា យោជេតញ្ចា។
សុវណ្ណាទុព្ពណ្ណតាតិ ឱទាតសាមាទិវណ្ណសុទ្ធិអសុទ្ធិវសេន វុត្ថំ។
សុជាតទុដ្ឋាតតាតិ និក្រោធបរិមណ្ឌលាទិអាហារបរិណាហេហិ លក្ខណេហិ
វា អត្ថការបរិបុណ្ណាបរិបុណ្ណជាតតាវសេន។ សុសណ្ឌិតទុស្សណ្ឌិតតាតិ
អង្គបច្ឆន្នានំ សណ្ឋានវសេន។

អបរម្មី វុត្ថំ អដ្ឋតិកចិត្តស្ស យថាវុត្ថស្ស ចិត្តកតការសាធកំ សុត្ថំ
“កម្មតោ”តិអាទិ។ កម្មញ្ញំ ចិត្តតោ និព្ពត្តន្តិ តតោ និប្បជ្ជមានំ សព្វម្បី ចិត្តំ
ចិត្តកតមេវាតិ សាធម៌។ កម្មនិព្ពត្តតោ លិដ្ឋតោ បវត្ថមានលិដ្ឋសញ្ញា
មូលការណតោ កម្មតោ អាសន្នការណតោ លិដ្ឋតោ ច បវត្ថា ហោតិ
“កម្មតោ...បេ... បវត្ថវេ”តិ អាហា។ អថ វា លិដ្ឋញ្ច សញ្ញា ច លិដ្ឋសញ្ញា, តា
យថាសង្ខំ កម្មតោ លិដ្ឋតោ ច បវត្ថវេតិ អត្ថោ។ សញ្ញាតោ ភេទំ គច្ឆន្តិតិ តេ
ឥត្ថិបុរិសាទិលិដ្ឋសញ្ញាតោ ឥត្ថិបុរិសាទិវេហារភេទំ ធម្មា គច្ឆន្តិ, តថា តថា
វេហារិតញ្ញាតិ អត្ថោ។ ឥមាយ គាថាយ អតីតបច្ចុប្បន្នទូបដិច្ចសមុប្បាទវសេន
ចិត្តកតំ ចិត្តំ ទស្សិតំ។

លោកោ ឯវ បជាតត្តា បជាតិ បុរិមចាទស្ស វិវរណំ បដិមចាទោ ទដ្ឋញ្ចោ។
យថា រថស្ស អាណិ និពន្ធនា, ឯវ សត្តលោករថស្ស កម្មំ និពន្ធនន្តិ
ឧបមាសំសន្ននំ វេទិតញ្ញំ។ ឥមាយ ច គាថាយ អទ្ធិទ្ធយវសេន ចិត្តស្ស
កម្មវិញ្ញាណកតតា ទស្សិតា។ កិត្តិន្តិ បរម្មខា កិត្តនំ បត្តជយសតំ។ បសំសន្តិ

សម្បទា បសំសនំ ធុតី។ កម្មនាណាករណ៍ កម្មតោ និព្វត្តនាណាករណំ
កម្មជេហិ អនុមិយមាណំ កម្មស្សេវ វា នាណាករណំ។

កម្មស្សកាតិ កម្មសយា។ កម្មស្ស ទាយំ តេន ទាតព្ពំ អាទិយន្តិតិ
កម្មនាយាទា។ អណ្ណាជាទីនព្វា យោជីនំ កម្មតោ និព្វត្តត្ថា កម្មមេវ យោជិ
អត្តការបដិលាភនិមិត្តំ ឯតេសន្តិ កម្មយោជី។ ពន្ធនជ្ជេន កម្មំ ពន្ធ ឯតេសន្តិ
កម្មពន្ធ។

ចិត្តស្សាតិ កម្មវិញ្ញាណស្ស។ តស្ស បន អលទ្វោកាសតា អញ្ញេន កម្មេន
បដិពាហិតត្ថា តទិវបច្ឆនោកាសេ បុគ្គលស្ស និព្វត្តត្ថា ច វេទិតញ្ញា។
វិជ្ជមានម្យី អបរាបរិយវេទនីយ កម្មវិញ្ញាណំ
កាលគតិបយោកាទិសហការីបច្ចយវិកលតាយ អវសេសបច្ចយវេកល្លំ
ទដ្ឋព្ពំ។ ឯកច្ឆចិត្តន្តិ ចិត្តេន កត្តព្ពចិត្តេន ឯកច្ឆក្ខតំ តេន កត្តព្ពចិត្តមាហា។

អនុភវិត្វា ភវិត្វា ច អបគតំ ភូតាបគតំ។ អនុភូតភូតតា ហិ
ភូតតាសាមញ្ញេន ភូតសន្នេន វុត្តា។ សាមញ្ញមេវ ហិ ឧបសគ្គេន
វិសេសីយតីតិ។ អនុភូតសន្នោ ច កម្មវចនិច្ឆាការតោ អនុភវកវាចកោ
ទដ្ឋញ្ញា។ វិកប្បកាហវសេន រាគាទីហិ តត្ថិបក្ខេហិ ច អកុសលំ កុសលញ្ច
អារម្មណរសំ អនុភវតិ, នវិចាកោ កម្មវេគក្ខិត្តត្ថា, នាបិ កិរិយា
អហេតុកាណំ អតិទុព្ពលតាយ សហេតុកាណញ្ច ឱណកិលេសស្ស
ធម្មន្ត្តបេក្ខាវតោ ឧប្បន្នមាណំ អតិសន្តវុត្តិត្ថា។ ឯត្ថ ច បុរិមនយេ
កុសលាកុសលមេវ វុត្តំ អធិប្បាយវសេន “ភូតាបគត”ន្តិ វុត្តំ។ យំ “ឧប្បន្នានំ
អកុសលានំ ធម្មានំ បហានាយ ឧប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ បីតិយា”តិ (សំ. និ.
៥.៦៥១-៦៦២; វិភ. ៣៨០-៣៨១) ឯត្ថ ឧប្បន្នន្តិ គហេត្វា តំសទិសានំ បហានំ, វុទ្ធិ

ច វុត្តា, បដិមនយេ បន ច-សន្តេន កុសលាកុសលញ្ច អាកឡិទ្ធា សត្តំ សង្ខតំ
វុត្តំ ភូតាបគតភាវាភិជានាធិប្បាយេន។

វិបដ្ឋិតុំ ឌីកាសករណវសេន ឧប្បតិកំ អតីតកម្មញ្ច តតោ ឧប្បដ្ឋិតុំ
អារទ្ធា អនាគតោ វិចារកោ ច “ឌីកាសកតុប្បន្ន” ឆ្ល វុត្តា។ យំ ឧប្បន្នសន្តេន
វិនាបិ វិញ្ញាយមាណំ ឧប្បន្នំ, តំ សន្ធាយ “នាហំ, ភិក្ខុវេ, សញ្ញេតនិកាន” ឆ្ល អាធិ
(អ. និ. ១០.២១៧, ២១៩) វុត្តំ។ តាសុ តាសុ ភូមិសូតិ

មនុស្សនេវាធិអត្តការវសង្ខាតេសុ ឧបាទានក្ខន្ធនេសុ។ តស្មី តស្មី សន្តានេ
អនុប្បត្តិអនាថាធិតតាយ អសមូហតំ។ ឯត្ថ ច លទ្ធកូមិកំ “ភូមិលទ្ធុ” ឆ្ល វុត្តំ
អគ្គិអាហិតោ វិយ។ ឌីកាសកតុប្បន្នសន្តេន ច ឌីកាសោ កតោ ឯតេនាតិ,
ឌីកាសោ កតោ ឯតស្សាតិ ច ធុរិជេត្តបិ ឯវមេវ កតសន្តស្ស បរិនិចារតោ
វេទិតញ្ច។

សព្វនា អវត្តមានម្យី គមិយចិត្តំ បដិបក្ខបច្ចវេក្ខណាយ អវិក្ខម្ហិតត្ថា
“ឧប្បន្ន” ឆ្ល វុត្តំ។ អន្តរជាបេតីតិ វិក្ខម្ហិតា អនាថានស្សតិ វិក្ខម្ហិតិ។
អន្តរាយេវាតិ ភូមិលទ្ធុ សភូមិយំ អញ្ញោច្ឆន្នេ វិច្ឆិទ្ធិត្វាតិ អត្ថោ។ អនតីតំ
អននាគតញ្ច ខណត្ថយេ កនេសគតម្យី ឧប្បដ្ឋមាណំ “ខណត្ថយគត” ឆ្ល វុត្តំ។
នេសនាយ បដានេន គហិតោ អត្ថោ “សីស” ឆ្ល វុត្តិ។ លោកិយធម្មញ្ញិ
នេសេតព្ពំ បត្វា នេសនាយ ចិត្តំ បុព្ពង្គមំ ហោតិ, ធម្មសភាវំ វា សន្ធាយេតំ វុត្តំ។
អកុសលាតិ សញ្ញេបិ អកុសលា ធម្មា វុត្តា។ ចេតនាតិ កេចិ។
អកុសលភាគិយាតិ រាគាធយោ ឯកន្តអកុសលា។ អកុសលបក្ខិកាតិ
ជស្សនយោបិ តប្បក្ខិកា។ មនោ តេសំ ធម្មាណំ បឋមំ ឧប្បដ្ឋតីតិ
សហជាតោបិ មនោ សម្បយុត្តេ សង្ខណ្ឌិទ្ធា អធិបតិភាវេន បវត្តមា នោ បឋមំ
ឧប្បន្នោ វិយ ហោតីតិ ឯវំ វុត្តោ។ សម្បយុត្តាបិ តទនុវត្តនតាយ អន្ធកេវ

អកុសលា ធម្មាតិ វុត្តា, អនន្តរបច្ចយមនំ វា សន្ធាយ មនោបុព្ពត្តមតា វុត្តា។
ចិត្តេន និយតីតិ អភិសម្ព័ន្ធវិញ្ញាណំ សន្ធាយាហា, តណ្ហាសម្បយុត្តំ វា។
បកស្សន្តិ សភាវបណ្ណាវតំ សន្ធាយាហា។ អរក្ខិតេតិ សតិយា
អនុនយបដិយាធិហិ អរក្ខិតេ, រាគាធិហិ ព្យាបន្នេ, តេហិ វេ អវស្សតេ។
ចិត្តស្ស បុព្ពត្តមភាវសាធនេ អញ្ញមញ្ញំ ពលទានវសេន សុត្តានុវក្ខណំ, ឥធ វា
ឧបសំហតានំ អភិធម្មិកេហិ វិញ្ញាតានំ ចិរកាលប្បវត្តិវសេន វេទិតព្ធំ។

កតរបញ្ញំ ត្វន្តិអាទិ ន ចាឡិអារុឡំ, វេ ភគវា បុច្ឆតីតិ អជ្ជកថាយមេវ
វុត្តំ។ បញ្ញា បន កិមតិយាតិ ឥធម្មិ ឯកំ សុត្តំ។ “អភិញ្ញត្តា បរិញ្ញត្តា
បហានត្តា”តិ តស្ស វិស្សជ្ជនំ។

សាតន្តិ សភាវវសេន វុត្តំ, មធុរន្តិ មធុរំ វិយាតិ ឧបមាវសេន។
ចោនោព្ភិកាតិ បុនព្ភរករណសីលា។ តត្រតត្រាភិនន្ទនតោ នន្ទិ, នន្ទិភូតោ
រាគោ នន្ទិរាគោ, នន្ទិរាគភាវេន សហគតាតិ នន្ទិរាគសហគតាតិ ន ឯត្ថ
សម្បយោគវសេន សហគតភាវោ អត្ថីតិ សហគតសន្នោ តណ្ហាយ
នន្ទិរាគភាវំ ជោតេតិ។ នន្ទិរាគភូតាតិ ចស្ស អត្តោ។ និស្សយេតិ ចាទកេ។
រូចារូចារម្មណានន្តិ បថីកសិណាធិអាកាសាធិអារម្មណានំ។ សំសដ្ឋេតិ
ឡីរោទកំវិយ សមោធិតេ ឯកីភាវមិវ គតេ។ សហជាតេតិ
សម្បយុត្តសហជាតេ, ន សហជាតមត្តេ។ ឥធាបីតិ “ឥមស្មិម្បិ បទេ អយមេវ
អត្តោ អធិប្បតោ”តិ ឥមិស្សា អជ្ជកថាយ យថាទស្សិតសំសដ្ឋសន្នោ
សហជាតេ អធិប្បតោតិ។ អរូបំ រូបេនាតិ បដិសន្ធិក្ខណោ វត្ថុនា។
ឧក្ខដ្ឋនិទ្ទេសោតិ អនវសេសសង្គហោន កតោ អតិសយនិទ្ទេសោ។

អនាគដ្ឋតាយេវាតិ “ទិដ្ឋំ សុត”ន្តិអាទិសុ ទិដ្ឋតាទយោវិយ អភាសិតព្ពតា
អនាគដ្ឋតា។ សញ្ញាការេន សទិសស្ស ទុតិយចិត្តស្ស សសម្ព័ន្ធវិកតាវចនេន

ឥសស្ស អសម្ពាទិកតាវិញ្ញាយតិ, តស្មា អភាសិតព្ពតាយ ន គហិតោតិ អត្ថោ
យុជ្ជតិ។ អធិប្បាយោ បន ចាឡិយំ អភាសិតត្ថា វេ តត្ថ ទេសេតព្ពតាវេន ន
គហិតោ ន សង្កហិតោ ន តស្សត្ថស្ស អភាវាតិ។ អថ វា ចាឡិយំ
អនាគជ្ជតាយ វេ អជ្ជកថាយំ ន គហិតោ ន តស្សត្ថោ វុត្ថោ។ និយមេត្វាវាតិ
បរតោ ឯវិវិជស្សេវ សសម្ពាទិកការវេនតោ ឥធន តទវេននេវ អសម្ពាទិកការ
និយមេត្វា។

មនោវិញ្ញាណន្តិ ឯត្ថ ធារំ វត្ថុតិ វុត្ថំ, ធារេន វា តំសហាយភូតំ ហធម្មវត្ថុ
វុត្ថំ។ សរសភាវេនាតិ សកិច្ចភាវេន។ អវិជ្ជា ហិ សម្ពាទនំ បច្ចយភាវកិច្ចា,
អញ្ញាសាធារណោ វា វសិតញ្ញាវិញ្ញាតញ្ញោ ភាវោ សរសភាវោ, អវិជ្ជាសភាវោ
សម្ពាទនភាវោតិ វេមាទិកោ។ “សរសភាវេនា”តិបិ ចាថោ, សោយេវ
អត្ថោ។ អវិជ្ជាបច្ចយាតិ វា សរសេន, សម្ពាទនតិ សភាវេន។

ឯកសមុដ្ឋានាទិតា រូបធម្មេសុ វេ យោជេតញ្ញា តេសុ
តញ្ញោហារពាហុល្លតោ។ អតីតាទិភាវោ រូបារូបធម្មេសុ,
ចិត្តចេតសិកនិព្ពានាធម្មិ វា យថាសភាវំ ឯកទ្ធិនកុតោចិសមុដ្ឋានតា
យោជេតញ្ញា។ អនាចារកតាតិ ចក្ខាទីនំ អគោចរកតា សុខុមរជាទិរូបំ វិយ
វត្ថុបរិត្តតាយ តត្ថាយោគុឡេ បតិភោទកតិរូបំ វិយ ខណាបរិត្តតាយ
អតិទុរតាយ អច្ឆាសន្នាទិតាយ អតីតាធាគតតាយ ច។ វិសយោ
អនញ្ញត្តភាវេន, គោចរោ ច តត្ថ ចរណេន វុត្ថោ, តត្ថិសយនិច្ឆយេន មនោ
បដិសរណំ។ អយមត្ថោ សិទ្ធា ហោតិ អញ្ញាថា តេសំ ធម្មាវម្ពណភាវេន “នេសំ
គោចរវិសយំ បច្ចនុភោតី”តិ វេនស្ស អនុបបត្តិតោ។
ទិព្ពចក្ខុទិព្ពសោតឥទ្ធិវិញ្ញាណោហិ យថាវុត្ថនយេន អនាចារកតាទិ រូបាទីនិ

អាលម្ពិយមានានិ ន ធម្មារម្មណានិ កត្តចិ វុច្ចមានានិ ទិដ្ឋានិ, ឥតរថា ច ទិដ្ឋានិ
“ទិព្ពេន ចក្កេនា រូបំ បស្សតី”តិអាទិសូតិ។

អាចាថមាគច្ឆតិ មនសា បញ្ចវិញ្ញាណេហិ ច គហេតព្ពកាវុបគមនេន។
យដ្ឋេត្វាតិ បដិមុខភាវាចាថំ គន្ធា។ សរកាលាកស្ស ឌីសារកស្ស។ បកតិយា
ទិដ្ឋាទិវសេន អាចាថគមនញ្ច
កោជនបរិណាមឧតុកោជនវិសេសឧស្សហាទីហិ កល្យំ, រោគិនោ វាតាទីហិ
ច ឧបទ្គតំ វា កាយំ អនុវត្តន្តស្ស ជាគរស្ស ភវន្តស្ស ចលនបច្ចយានំ
កាយិ កសុខទុក្ខឧតុកោជនាទិឧបនិស្សយានំ
ចិត្តបណ្ឌិតបាណសទិសាសទិសសម្ពន្ធន្តស្សនាទិបច្ចយានំ, សុត្តស្ស ច
សុបិនន្តស្សនេ ធាតុក្ខេត្វាភាទិបច្ចយានំ វសេន វេទិតព្ពំ។ អទិជ្ជស្ស អសុតស្ស
អនាគតពុទ្ធវាទិនោ បសាទធាតុកាមតាវត្ថុស្ស តំសទិសតាសម្ពាតេន
ទិដ្ឋសុតសម្ពន្ធនេវ។ ន កេវលំ តំសទិសតាវ ឧភយសម្ពន្ធនោ, កិន្ត តត្ថិបក្ខតា
តទេកទេសតា តំសម្បយុត្តតាទិកោ ច វេទិតព្ពំ។ កេនចិ វុត្ត កិស្មិញ្ចិ
សុតេ អវិចារេត្វា សទ្ធិបាណំ សទ្ធា, សយមេវ តំវិចារេត្វា រោចនំ វុច្ចិ, “ឯវំ វា ឯវំ
វា ភវិស្សតី”តិ អាការវិចារណំ អាការបរិវិតក្កោ, វិចារេន្តស្ស កត្តចិ ទិដ្ឋិយា
និដ្ឋានក្ខមនំ ទិដ្ឋិនិដ្ឋានក្ខន្ធិ។

កេរុកហរិតាលញ្ញនាទិធាតុសុ។ សុភនិមិត្តំ សុភគ្គហណស្ស និមិត្តំ។ តំ
សុភនិមិត្តត្តា រញ្ញនិយត្តា ច លោកស្ស វត្ថុ។ និយមិតស្ស ចិត្តស្ស វសេន
និយមិតវសេន។ ឯវមិតវេសុ ជីសុ។ អាគោកោ អាកុជិតំ។ លូខបុគ្គលា
នោសពហុលា។ អនោសពហុលា សិនិទ្ធិបុគ្គលា។ តទទិមុត្តតាតិ
បីតិនិទ្ធិចិត្តតា។ ឥមេហិ...បេ... វេទិតព្ពំ បីតិយា
សោមនស្សវិប្បយោគាសម្ភវតោតិ អធិប្បាយោ។

ដីវត្ថុត្រិយា អាយតនការតោ ហត្ថារោហាទិសិប្បមេវ សិប្បាយតនំ។
កសិវាលិដ្ឋាទិកម្មមេវ កម្មាយតនំ។ អាយុវេទាទិវិដ្ឋា វេវិដ្ឋាជ្ជានំ។
អព្យាបន្នេតិ នោមនស្សព្យាបាទវិចិត្រ រូបភវេ។ ធម្មបទាតិ ធម្មកោដ្ឋាសា។
បិលវន្តិតិ ឧបជ្ឈហន្តិ បទិស្សន្តិ។ យោគាតិ ភាវនាភិយោគា សមាធិតោ។
វត្ថុវិសទកិរិយាតិ អដ្ឋត្ថិកពាហិរានំ វត្ថុនំ និម្មលភាវកិរិយា។ សទ្ធាទីនំ
ឥន្ទ្រិយានំ អញ្ញមញ្ញានតិវត្ថុនំ ឥន្ទ្រិយសមត្ថបដិចាទនតា។ គម្ពីរានំ ញ្ញាលោន
ចរិតញ្ញានំ, គម្ពីរញ្ញាលោន វា ចរិតញ្ញានំ សុត្តន្តានំ បច្ចវេក្ខណា
គម្ពីរញ្ញាលាចរិយបច្ចវេក្ខណា។

វិសោតិ អនុក្កមោ។ តន្តិតិ សន្តិតិ។ បវេណីតិ សម្ពន្ធា។ សព្វមេតំ
ចារិត្តកិរិយាបពន្ធស្ស វេចនំ។ ចារិត្តសីលត្តា សីលមយំ។ “ទស្សមី”តិ
វិចីកេទេន វត្ថុស្ស បរិណាតត្តា តតោ បដ្ឋាយ ទានំ អារទ្ធី នាម ហោតិ, យតោ
តស្ស អត្តនោ បរិណាមនាទីសុ អាបត្តិ ហោតិ។ វិជ្ជមានវត្ថុស្មី ចិន្តនកាលតោ
បដ្ឋាយ ទានំ អារទ្ធីន្តិ តត្ថ ទានមយំ កុសលំ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ ន ហិ
ទានវត្ថុ អវិជ្ជមានកម្ម្យ សន្តិរោទ្ធស្ស កុសលំ ន ហោតីតិ។ តំ បន ទានមយស្ស
បុព្វភាគោតិ តទេវ ភវេយ្យ, វត្ថុ អដ្ឋកថាយំ។ កុលវិសាទិវសេនាតិ
ឧទាហរណាមត្តមេវេតំ។ អត្តនា សមាទិន្នវត្តវសេន
សប្បវិសវត្តកាមជនបទវត្តាទិវសេន ច ចារិត្តសីលតា វេទិតញ្ញា។

សវត្ថុកន្តិ ភេរិអាទិវត្ថុសហិតំ កត្វា។ វិជ្ជមានកវត្ថុន្តិ ភេរិអាទិវត្ថុ។
ធម្មស្សវនយោសនាទីសុ ច សវត្ថុកំ កត្វា សទ្ធស្ស ទានំ សទ្ធពត្ថនំ
ហានករណានំ សសទ្ធប្បវត្តិករណាមេវាតិ តស្ស ចិន្តនំ វិជ្ជមានវត្ថុបរិច្ចាគោ
វេទិតញ្ញា។ ភាវេត្វា ទស្សេសិ ធម្មរាជា ឥធម ច រូបារម្មណាទិការំ, អញ្ញត្ថ ច
“តិណិមាទិ, ភិក្ខុវេ, បុញ្ញកិរិយវត្ថុនី”តិ (ធិ. និ. ៣.៣០៥) ទានមយាទិការំ,

អបរត្ត ច “កតមេ ធម្មា កុសលា? តីណិ... បេ... តំសមុជ្ជានំ
កាយកម្ម”ន្តិអាទិនា កាយកម្មាទិការញ្ច វេទនោ។ អបរិយាបន្នា ចាតិ
បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានត្តា អញ្ញាយតនត្តា ច អសង្កហិតា។

បរិភោគរសោ បរិភោគបច្ច័យំ បីតិសោមនស្សំ។ អយំ បន
រសសមានតាវសេន គហណំ ឧបាទាយ រសារម្មណាន្តិ វុត្តោ, ន សភាវតោ។
សភាវេន បន គហណំ ឧបាទាយ បីតិសោមនស្សំ ធម្មារម្មណាមេវ ហោតីតិ
“សុខា វេទនា ធម្មារម្មណា”ន្តិ វុត្តំ។ អារម្មណាមេវ និពទ្ធន្តិ រូចារម្មណំ... បេ...
ធម្មារម្មណាន្តិ ឯវំ និយមេត្វា វុត្តំ។ កម្មស្ស អនិពទ្ធត្ថាតិ កម្មស្ស អនិយតត្ថា។
យថា ហិ រូចាទីសុ ឯការម្មណំ ចិត្តំ អនញ្ញារម្មណំ ហោតិ, ន ឯវំ
កាយទ្វារាទីសុ ឯកទ្វារិកកម្មំ អញ្ញាស្មី ទ្វារេ ធុប្បជ្ជតិ, តស្មា កម្មស្ស
ទ្វារនិយមរហិតត្ថា ទ្វារម្បិ កម្មនិយមរហិតន្តិ ឥធម អារម្មណំ វិយ និយមេត្វា ន
វុត្តំ។ វិណា អារម្មណេន អធុប្បជ្ជនតោតិ ឯតស្សបិ ចត្តោ “យថា
កាយកម្មាទីសុ ឯកំ កម្មំ តេន ទ្វារេន វិណា អញ្ញាស្មី ទ្វារេ ចរតិ, ន ឯវំ រូចាទីសុ
ឯការម្មណំ ចិត្តំ តេនាវម្មណេន វិណា អារម្មណាន្តេ ធុប្បជ្ជតី”តិ វេទិតញ្ចោ។ ន
ហិ យថា វចីទ្វារេ ធុប្បជ្ជមានម្បិ “កាយកម្ម”ន្តិ វុច្ឆតិ, ឯវំ សទ្ធារម្មណោ
ធុប្បជ្ជមានំ “រូចារម្មណា”ន្តិ វុច្ឆតិ។

កាមាវចរកុសលំ

កាយកម្មទ្វារកថាវណ្ណានា

ឥមស្ស បនត្ថស្សាតិ កម្មទ្វារានំ អញ្ញមញ្ញាស្មី អនិយតតាយ “ទ្វារេ ចរន្តិ
កម្មានី”តិអាទិនា បកាសនត្ថំ។ បញ្ចវិញ្ញាណានីតិ ឯត្ថ ធម្មស្ស វិញ្ញាណាស្ស

តស៊ូ ច ឆ្ងាស្ស អនុធូសោ ឆ្ងាឆ្ងាវន្តានំ សហាកាវា។ និយតរូបរូបវសេន
ចតុសមុដ្ឋានិកកាយា វុត្តាតិ សន្តស្ស វិការរូចាធិនញ្ច អសង្កហោ។

បឋមជវនសមុដ្ឋិតា វាយោធាតុ យធិបិ តស្មី ខណោ រូចានំ
នេសន្តរុប្បត្តិហេតុភាវេន ចាលេតុំ ន សក្កោតិ, តថាបិ វិញ្ញត្តិវិការសហិតាវ
សា វេទិតញ្ចា។ ធនសុ ហិ ធិសាសុ យំ ធិសំ គន្ធកាមោ អង្គបច្ចដ្ឋានិ វា
ឱបិតុកាមោ, តំធិសាភិមុខានេវ រូចានិ សា សន្តម្កេតិ សន្ធាវេតិ ចាតិ
តធិភិមុខការវិការវតី ហោតិ, អធិប្បាយសហាកាវី ច វិការោ វិញ្ញត្តិតិ។ ឯវញ្ច
កត្វា អាវជ្ជនស្សបិ វិញ្ញត្តិសមុដ្ឋាបកកាវោ យថាធិប្បាយវិការរូបុប្បាធនេន
ឧបបន្នោ ហោតិ, យតោ ពាត្តិស ចិត្តានិ រូបិយាបថវិញ្ញត្តិជនកានិ វុត្តានិតិ។
យោជនំ គតោ, ធនយោជនំ គតោតិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជាបេតិ អនេកសហស្សវាវ
ឧប្បន្នា។

វាយោធាតុយា... បេ... បច្ចយោ ភវិតុន្តិ ថម្ពនចលនេសុ វាយោធាតុយា
បច្ចយោ ភវិតុំ សមត្ថោ ចិត្តសមុដ្ឋានមហាភូតានំ ឯកោ អាការវិសេសោ អត្ថិ,
អយំ វិញ្ញត្តិ នាម។ តេសញ្ចា តធាការត្ថា វាយោធាតុ ថម្កេតិ ចាលេតិ ចាតិ។ ន
ចិត្តសមុដ្ឋានាតិ ឯតេន បរមត្ថតោ អភាវំ ធស្សេតិ។ ន ហិ រូបំ អប្បច្ចយំ អត្ថិ,
ន ច និព្ពានវដ្ឋោ អត្ថោ និច្ឆោ អត្ថិតិ។ វិញ្ញត្តិតាយាតិ វិញ្ញត្តិវិការតាយ។
ចិត្តសមុដ្ឋានភាវោ វិយ មហាភូតវិការតាយ ឧបាទារូបភាវោ ច
អធិប្បតោតិ វេទិតញ្ចា។

កាយិកករណន្តិ កាយឆ្ងាប្បវត្តំ ចិត្តកិរិយំ, អធិប្បាយន្តិ អត្ថោ។
ការេតិ មញ្ញេតិ ឯតេន វណ្ណគ្គហណានុសារេន គហិតាយ វិញ្ញត្តិយាយំ
ករណំ វិញ្ញាតត្ថំ, តស្ស វិជាននេន វិញ្ញត្តិយា វិញ្ញាតត្ថំ ធស្សេតិ។ ន ហិ
វិញ្ញត្តិវហិតេសុ រុក្ខចលនាធិសុ “ឥធមេស ការេតី” តិ វិជាននំ ហោតិតិ។

ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស ហិ រូបេ អភិនិចាតមត្តំ កិច្ចំ, ន អធិប្បាយសហគុណោ
ចលនវិការស្ស គហណាំ។ ចិត្តស្ស បនលហុបរិវត្តិតាយ ចក្ខុវិញ្ញាណវីដិយា
អនន្តំ មនោវិញ្ញាណោនវិញ្ញាតម្បិ ចលនំ ចក្ខុនា ទិដ្ឋវិយ មញ្ញន្តិ
អវិសេសវិធុនោ, តស្មា យថា នីលាភិនិចាតវសប្បវត្តាយ ចក្ខុវិញ្ញាណវីដិយា
នីលន្តិ បវត្តាយ មនោវិញ្ញាណវីដិយា ច អន្តំ នវិញ្ញាយតិ, ឯវំ
អវិញ្ញាយមានន្តរេន មនោធាវិញ្ញាណោន គហិតេ តស្មី ចិត្តេន សហោវ
អនុបរិវត្តេ កាយចម្ពនវិការចោបនសម្ព័ន្ធតេ “ឥនមេស ការេតិ, អយមស្ស
អធិប្បាយោ”តិ វិជាននំ ហោតិ។

តាលបណ្ណាទិវុចានិ ទិស្វា តទនន្តវប្បវត្តាយ មនោធាវីដិយា
អវិញ្ញាយមានន្តរាយ តាលបណ្ណាទីនំ ឧទកាទិសហាចារិប្បការតំ
សញ្ញាណាការំ គហេត្វា ឧទកាទិគ្គហណាំ វិយ។ ឯត្ថ ឧទកំ
ភវិស្សតីតិអាទិនា ច ឧទកាទិសម្ពន្ធនាការេន រូបគ្គហណានុសារវិញ្ញាណោន
យំ ឧទកាទិវិញ្ញាតត្ថំ, តស្ស វិជាននេន តទាការស្ស វិញ្ញាតតា វុត្តាតិ ទដ្ឋញ្ច។
ឯតស្ស បន កាយិកករណគ្គហណាស្ស ឧទកាទិគ្គហណាស្ស ច
បុរិមសិទ្ធិសម្ពន្ធគ្គហណាំ ឧបនិស្សយោ ហោតីតិ ទដ្ឋត្ថំ។ អថ បន ឆាលម្ពិតាបិ
វិញ្ញត្តិ កាយិកករណគ្គហណាស្ស ច បច្ចយោ
បុរិមសិទ្ធិសម្ពន្ធគ្គហណោបនិស្សយវសេន
សាធិប្បាយវិការភូតវណ្ណគ្គហណានន្តំ បវត្តមានស្ស អធិប្បាយគ្គហណាស្ស
អធិប្បាយសហគុវិការភាវេ អភាវតោ, ឯវំ សតិ វណ្ណគ្គហណានន្តរេន
ឧទកាទិគ្គហណោនេវ តាលបណ្ណាទិសញ្ញាណាការេវិយ
វណ្ណគ្គហណានន្តរេន អធិប្បាយគ្គហណោនេវវិញ្ញត្តិ ចាកជា ហោតីតិ
“ឥនព្វិទព្វា ឯស ការេតិ មញ្ញេ”តិ អធិប្បាយវិជាននេនេវវិញ្ញត្តិយា វិញ្ញាតតា
វុត្តា។

អយំ នោ បហវិតុកាមោតិ អធិប្បាយវិជាននេន វិញ្ញត្តិយា ចាកជការំ
ឧស្សេតិ។ ន ហិ តទចាកជការេ អធិប្បាយវិជានំ ហោតីតិ។ សម្មាសម្ពុទ្ធ... បេ...
យេវ នាម ហោតីតិ អសម្មាសម្ពុទ្ធិតតាយ អនាចារ្យតតានំ រូចាទីនំ
ចក្កវិញ្ញេយ្យធិការោ វិយ សភាវត្ថុតំ តំ ទិដ្ឋាវិញ្ញត្តិការំ សាធនិ។ បរំ
ពោធិតុកាមតាយ វិនាមិ អភិក្កមនាទិប្បវត្តនេន សោ ចិត្តសហគ្រិការោ
អធិប្បាយំ វិញ្ញាបេតិ, សយញ្ញាវិញ្ញាយតីតិ ទិដ្ឋាបិ វិញ្ញត្តិយេវាតិ វេទិតញ្ញា។

តស្មី ទ្វារេ សិទ្ធាតិ តេន ទ្វារេន វិញ្ញាតត្ថការោ តោ តេនេវ ទ្វារេន
នាមលាភតោ តស្មី ទ្វារេ ចាកជការំ វសេន សិទ្ធា។ កុសលំ វា អកុសលំ វាតិ
ឋេបេតព្ពំ។ កស្មា? យស្មា បរវាទិនោ អវិចាកស្ស កម្មភារោ ន សិទ្ធា, ឥតវស្ស
បន សិទ្ធាតិ វិញ្ញត្តិសមុដ្ឋាបកានំ ឯកាទសន្នំ កិរិយចិត្តានំ វសេន តិកំ
បូរេត្វា ឋេបេតព្ពំ។

ទ្វារេ ចរន្តិ កម្មានិ ឯត្ថ អយមធិប្បាយោ - យទិ ទ្វារា ទ្វារន្តរចារីនោ
ហោន្តិ, ទ្វារសម្ពេទា កម្មសម្ពេទោបីតិ កាយកម្មំ កាយកម្មទ្វារន្តិ
អញ្ញមញ្ញវវត្ថានំ ន សិយា, កម្មានម្បិ កម្មន្តរចរណោ ឯសេវ នយោ។ យទិ បន
ទ្វារានម្បិ ទ្វារភារេន កម្មន្តរចរណំ កម្មានញ្ញា ទ្វារន្តរចរណំ ន សិយា, សុដ្ឋតរំ
កម្មទ្វារវវត្ថានំ សិយា។ ន បន កម្មានំ ទ្វារន្តរេ អចរណំ អត្ថិ, កិណ្ឌ ទ្វារេ
អញ្ញាស្មិញ្ញា ចរន្តិ កម្មានិ អញ្ញានិបិ។ យស្មា បន ទ្វារេ ទ្វារានិ ន ចរន្តិ, តស្មា
អទ្វារចារីហិ ទ្វារេហិ ការណាភូតេហិ កម្មានិ ទ្វារន្តរេ ចរន្តានិបិ វវត្ថិតានិ។ ន
កេវលំ កម្មានេវ, តេហិ បន ទ្វារានិបីតិ ឯវំ កម្មទ្វារានិ អញ្ញមញ្ញំ វវត្ថិតានិ
“យេតុយ្យេនវវត្ថិតាយ តត្ថហុលវវត្ថិតាយ ចា”តិ វុច្ចមានាយ វវត្ថានយុត្តិយា។
តត្ថ ទ្វារាបេក្ខត្តា កម្មានំ កាយកម្មាធិការស្ស អទ្វារចារីហិ ទ្វារេហិ វវត្ថានំ
ហោតិ, ន បន ទ្វារន្តរចារីហិ កម្មេហិ ទ្វារានំ អវវត្ថានំ

កម្មានុបេក្ខកាយទ្វារទិកាវេហិ ទ្វារេហិ វេត្តិតានំ កាយកម្មាទីនំ
កាយកម្មទ្វារទិវេត្តានករត្តា។ អថ វា ទ្វារន្តរេ ចរន្តានិបិ កាយាទីហិ
ឧបលក្ខិតានេវ ចរន្តិ ចាលាភិចាតាទីនំ ឯវំសការត្តា
អាណត្តិហត្ថវិការាទីហិ វុច្ឆមានស្សបិ កាយាទីហិ
សាធនតព្ភសភាវាវពោធនោ, តស្មា ន កម្មន្តរស្ស អត្តនិ ចរន្តស្សបិ ទ្វារន្តរំ
សនាមំ ទេតិ, នាបិ កម្មំ ទ្វារស្ស, តំតំទ្វារមេវ បន កម្មស្ស កម្មញ្ញ ទ្វារន្តរេ
ចរន្តម្យិ អត្តនោយេវ ទ្វារស្ស នាមំ ទេតីតិ សិទ្ធិំ អញ្ញមញ្ញវេត្តានំ។ បុព្វេ បន
ទ្វារេសុ អនិពទ្ធតា កម្មានំ ទ្វារន្តរចរណមេវ សឆាយ វុត្តា, ន ឯតំ វេត្តានន្តិ។

តត្ថាតិ តេសុ ទ្វារកម្មេសុ។ កាយកម្មស្ស ឧប្បជ្ឈនជ្ជានន្តិ តំសហជាតា
វិញ្ញត្តិយេវ វុច្ឆតិ។ កិញ្ញាបិ ហិ សា តស្ស កេនចិ បការេន បច្ឆយោ ន ហោតិ,
តថាបិ កម្មស្ស វិសេសិកាវិញ្ញត្តិ តំសហជាតា ហោតីតិ តស្ស
ឧប្បត្តិជ្ជានភាវេន វុត្តា យថាវុត្តនិយមេន អញ្ញវិសេសនស្ស កម្មស្ស
វិសេសនន្តរេ ឧប្បត្តិអភាវា។ កាយេន បន កតត្ថាតិ កាយវិញ្ញត្តិ ជនេត្វា
តាយ ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេនាទិនិច្ឆាទនតោ អត្តនោ និប្បត្តិវសេន “កាយេន កតំ
កម្ម”ន្តិ វុត្តំ។ ការណាភូតោ ហិ បនេត្ត កាយោតិ។

អញ្ញមញ្ញំ វេត្តិតាតិ ឯតុ កម្មនា កាយោ កាយកម្មទ្វារន្តិ ឯវំ វេត្តិតោ, ន
កាយោ ឥច្ឆេវ។ យថា សូចិកម្មនា សូចិកម្មករណាន្តិ វេត្តិតា, ន សូចិ ឥច្ឆេវ,
តថា ឥទម្យិ ទជ្ជតំ។ អញ្ញមញ្ញំ វេត្តិតាតិ ច អញ្ញមញ្ញំ វិសេសិតាតិ អត្តោ។ ឯវំ
សន្តេតិ យថាវុត្តំ វេត្តាននិយមំ អគ្គហេត្វា “ទ្វារេ ចរន្តិ កម្មានំ”តិអាទិវចនមេវ
គហេត្វា ចោទេតិ។ តត្ថ ឯវំ សន្តេតិ កម្មានំ ទ្វារចរណេ អញ្ញមញ្ញេន ច
វេត្តានេ នាមលាភេ វិសេសនេ សតីតិ អត្តោ។

កាយកម្មទ្វារកថាវណ្ណាន និដ្ឋិតា។

វិធីកម្មទ្វារកថាវណ្ណានា

ចតុប្បា, ភិក្ខុវេ, អង្គេហិ សមន្មាគតាតិ ឯត្ថ សុភាសិតភាសនសម្ពាតា
អបិសុណាវាចា, ធម្មភាសនសម្ពាតោ អសម្ពប្បលាចោ, បិយភាសនសម្ពាតា
អជរុសវាចា, សច្ចភាសនសម្ពាតោ អមុសាវាទោ ចាតិ ឯតា វាចា តថាបវត្តា
ចេតនា ទដ្ឋព្ភា។ សហសន្មា បនាតិ តស្ស វិការស្ស សន្នេន សហ សម្ពុតត្តា
វុត្តំ។ ចិត្តានុបវិវត្តិតាយ បន សោ ន យាវ សទ្ធការីតិ ទដ្ឋព្ភា, វិតក្កវិច្ឆារសន្នោ
ន សោតវិញ្ញេយ្យាតិ បវត្តេន មហាអដ្ឋកថាវាទេន ចិត្តសមុជ្ជានសន្នោវិនាបិ
វិញ្ញត្តិយដ្ឋនេន ឧប្បជ្ជតីតិ អាបជ្ជតិ។ “យា តាយ វាចាយ វិញ្ញត្តិ” តិ (ធរ. ស.
៦៣៦) ហិ វចនតោ អសោតវិញ្ញេយ្យសន្នេន សហវិញ្ញត្តិយា ឧប្បត្តិ នត្តិ
វិញ្ញាយតីតិ។

ចិត្តសមុជ្ជានំ សន្មាយតនន្តិ ឯត្ថ ច ន កោចិ ចិត្តសមុជ្ជានោ សន្នោ
អសង្កហិតោ នាម អត្ថិតិ អធិប្បាយេន មហាអដ្ឋកថាវាទំ បដិសេធិតិ។
ធម្មិយេន រូបសង្កហាទិសុ ហិ “សោតវិញ្ញេយ្យ” ត្ថិ “ទិដ្ឋសុត” ត្ថិ ឯត្ថ “សុត” ត្ថិ ច ន
កោចិ សន្នោ ន សង្កយ្ហតីតិ។ មហាអដ្ឋកថាយំ បនវិញ្ញត្តិសហជមេវ
ជ្ជីវាតាលុចលនាទិករវិតក្កសមុជ្ជិតំ សុខុមសទ្ធិំ “ទិព្ភសោតេន សុត្វា
អាទិសតី” តិ សុត្តេ បដ្ឋានេ ច ឱឡារិកសទ្ធិំ សន្មាយ “សោតវិញ្ញាណស្ស
អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ វុត្តន្តិ ឥមីនា អធិប្បាយេន អសោតវិញ្ញេយ្យតា
វុត្តា សិយា។ សន្នោ ច អសោតវិញ្ញេយ្យ ចាតិ វិវុទ្ធុមេតត្ថិ បន បដិក្ខេចោ
វេទិតព្ភាវិញ្ញត្តិបច្ចយា យដ្ឋនាវិញ្ញត្តិយដ្ឋនាវិញ្ញត្តិ ឯវ វា។
យដ្ឋនាការប្បវត្តភូតវិការោ ហិ “យដ្ឋនា” តិ វុត្តោ។ សង្ឃដ្ឋនេន សហោវ
សន្នោ ឧប្បជ្ជតិ, ន បុព្វាបរកាវេន។ បថវិធាតុយាតិ ឥទំ វាយោធាតុយាវិយ
ចាលនំ បថវិធាតុយា សង្ឃដ្ឋនំ កិច្ចំ អធិកត្ថិ កត្វា វុត្តំ, វិការស្ស ច

តប្បដ្ឋយភារោ វុត្តនយេនេវ វេទិតញោ។ តព្វិការាណញ្ចិ ភូតានំ អញ្ញាមញ្ញាស្ស
បដ្ឋយភារោតិ។ អញ្ញាម្មិ សព្វំវិធានំ កាយវិញ្ញត្តិយំ វិយ វេទិតព្ពំ។

តិសមុដ្ឋានិកកាយំ...ខេ... នលព្ពតិ។ ន ហិ ចាលនំ ឧចាទិន្នយដ្ឋនន្តិ។
ចាលនញ្ចិ ទេសន្តរុប្បាទនបរម្មរតា, យដ្ឋនំ បដ្ឋយវិសេសេន ភូតកលាចានំ
អាសន្នតរុប្បាទោតិ។ ឧបត្ថម្ភនកិច្ចម្មិ នត្ថិតិ ឧបត្ថម្ភនេន វិនា
បឋមចិត្តសមុដ្ឋានាបិ យដ្ឋនាការេន បវត្ថតិ យដ្ឋនត្ថំ ឧបត្ថម្ភនេន
បយោជនំ នត្ថិ, លទ្ធាសេវនេន ចិត្តេនេវ យដ្ឋនស្ស ពលវភាវតោ ចាតិ
អធិប្បាយោ។ ឧបត្ថម្ភនំ នត្ថិ អត្ថិតិ វិចារេត្វា គហោតព្ពំ។

វចីកម្មទ្វារកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

មនោកម្មទ្វារកថាវណ្ណានា

អយំ នាម ចេតនា កម្មំ ន ហោតីតិ ន វត្ថុញ្ចាតិ ឥទំ យស្ស ទ្វារំ មនោ,
តំទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ កប្បេតីតិ “ត្វំ ដុសនំ ករោហិ, ត្វំ វេទយិត”ន្តិ ឯវំ កប្បេន្តំ
វិយ បវត្ថតិ អត្តោ។ បកប្បនញ្ច តនេវ។ កី បិណ្ឌំ ករោតីតិ
អាយុបាណត្តវសេន បុច្ឆតិ។ ជស្សាទិធម្មេ ហិ អវិប្បកិណ្ឌោ កត្វា សកិច្ចេសុ
បវត្ថនំ អាយុបាណំ, តត្តេវ ព្យាចារណំ ចេតយនំ, តថាករណំ អភិសង្ករណន្តិ។
តេភូមកស្សេវ គហណំ លោកុត្តរកម្មស្ស កម្មក្ខយ ករត្តា។

មនោកម្មទ្វារកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

កម្មកថាវណ្ណានា

ចេតយិត្វា កម្មំ ករោតីតិ ឯត្ថ យស្មា បុរិមចេតនាយ ចេតយិត្វា
សន្និដ្ឋានកម្មំ ករោតិ, តស្មា ចេតនាបុព្ពកំ កម្មំ តំចេតនាសភាវមេវាតិ ចេតនំ

អបំ កម្មំ វេទមីតិ អត្ថោ។ អថ វា សមានកាលត្ថេបិ ការណកិរិយា
 បុព្វកាលវិយ វត្ថុំ យុត្តា, ជលកិរិយា ថ អបរកាលវិយ។ យស្មា ថ
 ចេតនាយ ចេតយិត្វា កាយវាចាហិ ចោបនកិរិយំ មនសា ថ អភិជ្ឈាទិកិរិយំ
 ករោតិ, តស្មា តស្សា កិរិយាយ ការិកំ ចេតនំ អបំ កម្មំ វេទមីតិ អត្ថោ។
 កាយេ វាតិ កាយវិញ្ញត្តិសម្ពាទេ កាយេ វា។ សតីតិ ធរមាន, អនិរោធិតេ វា។
 កាយសមុជ្ជាបិកា ចេតនា កាយសញ្ចេតនា។ ឯត្ថ ថ សុខទុក្ខប្បាទកេន
 កម្មេន ភវិតព្ធំ, ចេតនា ថ សុខទុក្ខប្បាទិកា វុត្តាតិ តស្សា កម្មភារោ សិទ្ធោ
 ហោតិ។ សញ្ចេតនិយន្តិ សញ្ចេតនសភាវវន្តំ។ សមិទ្ធិត្ថេវេន “សញ្ចេតនិយំ,
 អាវុសោ... បេ.... មនសា សុខំ សោ វេទយតី” តិ (ម. និ. ៣.៣០០; កថា. ៥៣៩)
 អវិភជិត្វា ព្យាកតោ។ សុខវេទនិយន្តិអាទិនា បនវិភជិត្វា ព្យាកាតញ្ចោ សោ
 បញ្ចោ, តស្មា សម្មា ព្យាកតោ នាម ន ហោតិ។ ឥតវទ្ធយេបិ ឯសេវ នយោ។
 យថា បន សុត្តានិ បិតានិ, តថា ចោបនកិរិយានិស្សយភូតា កាយវាចា
 អភិជ្ឈាទិកិរិយានិស្សយោ ថ មនោទ្វារានិ, យាយ បន ចេតនាយ តេហិ
 កាយាធិហិ ករណភូតេហិ ចោបនាភិជ្ឈាទិកិរិយំ ករោត្តិ វាសិអាធិហិ វិយ
 ធននាធិ, សា ចេតនា កម្មន្តិ ទ្វារប្បវត្តិយម្បិ កម្មទ្វារកេននព្វា
 កម្មទ្វារវវត្តានព្វា ទិស្សតិ, ឯវព្វោ សតិ “កាយេន ចេ កតំ
 កម្ម” តិ អាទិកាថាយោ (ធរ. ស. អដ្ឋ. ១ កាយកម្មទ្វារ) អតិវិយ យុទ្ធន្តិ។

លោកុត្តរមគ្គោ ឥធន លោកិយ កម្មកថាយំ អនធិប្បតោបិ
 ភជាបិយមាណោ ឥណ្ឌិ កម្មានិ ភជតិ។ មនេន ទុស្សីល្យន្តិ
 កាយិ កវាចសិកវីតិ ក្កមវន្តំ សព្វំ អកុសលំ សង្កណ្ឌាតិ,
 មិច្ឆាទិដ្ឋិសង្កប្បវាយាមសតិសមាធិ វា។ តម្បិ ចេតំ “មនសា សំវរោ សាធូ” តិ
 (សំ. និ. ១.១១៦; ធរ. ប. ៣៦១) វុត្តស្ស សំវរស្ស បដិបក្ខវសេន វុត្តំ, ន
 សីលវិបត្តិវសេន។ ន ហិ សា មានសិកា អត្ថីតិ មគ្គស្សេវ ភជាបនំ

មហាវិសយត្តា។ ពោជ្ឈង្គា ហិ មនោកម្មមេវ ភយេយ្យំ, ន ច ន សក្កា
មគ្គភជាបនេនេវ តេសំ ភជាបនំវិញ្ញាតុន្តិ។

កម្មបថំ អប្បត្តានម្បិ តំតំទ្វារេ សំសន្ននំ អវរោធនំ ទ្វារន្តរេ
កម្មន្តុប្បត្តិយម្បិ កម្មទ្វារាភេទនព្វា ទ្វារសំសន្ននំ នាម។ “តិវិជា, ភិក្ខុវេ,
កាយសញ្ជេតនា អកុសលំ កាយកម្ម” ត្ថិអាទិនា (កថា. ៥៣៩)
កម្មបថប្បត្តាវ សន្និជ្ជាបកចេតនា កម្មន្តុវុត្ថាតិ បុរិមចេតនា សព្វា
កាយកម្មំ ន ហោតីតិ វុត្ថំ។ អាណាបេត្វា... បេ... អលភន្តស្សាតិ អាណាត្ថេហិ
អមារិតការំ សន្ធាយ វុត្ថំ, វេទិទុច្ចរិតំ នាម ហោតិ អកម្មបថការតោតិ
អធិប្បាយោ។ “ឥមេ សត្តា ហញ្ញន្ត្រ” តិ បវត្តព្យាចាទវសេន ចេតនាបក្ខិកា វា
ភវន្តិ កាយកម្មវេហារលាភា។ អញ្ជោហារិកា វា មនោកម្មវេហារវិហារ។
សសម្ពារបថវិអាទិសុ អាចាទយោ ឯត្ថ និទស្សនំ។

កុលុម្ពស្សាតិ គព្ពស្ស, កុលស្សេវ វា។ តិស្សេវាបិ សង្កឹតិយោ អារុឡ្ហតាយ
អននុជាទនតោ “តវ សុត្តស្ស” តិ វុត្ថំ។ ទសវិជា ឥទ្ធិ បដិសម្ពិទាមគ្គ
ឥទ្ធិកថាយ គហោតព្វា។ ការនាមយន្តិ អធិជ្ជានិទ្ធិ សន្ធាយ វេទតិ។ យដភេនោ
វិយ បរូបយាតោ, ឧទកវិនាសោវិយ ឥទ្ធិវិនាសោ ច ហោតីតិ ឧបមា
សំសន្នតិ។ តវ បញ្ញោតិ ការនាមយាយ បរូបយាតោ ហោតីតិ វុត្ថោ ញាបេតុ
ឥច្ឆិតោ អត្ថោ។ អាជព្ពណិទ្ធិ វិជ្ជាមយិទ្ធិ ហោតិ។ សត្តមេ បទេតិ មណ្ឌលាទិតោ
សត្តមេ បទេ។

វេទនន្តរេន គមេតព្ពត្ថំ នេយ្យត្ថំ, សយមេវ គមិតព្ពត្ថំ នីតត្ថំ។ កិរិយតោ
សមុដ្ឋាតិ, ឧទាហុ អកិរិយតោតិ តេនាធិប្បតំ សម្បជានមុសាវាទំ សន្ធាយ
បុច្ឆតិ, ន ឧបោសថក្ខន្ធកេ វុត្ថំ។ តត្ថ អវុត្តមេវ ហិ សោ អនិយវេហារំ វុត្តន្តិ
គហោត្វា វេហារតីតិ។ វាចាគិរន្តិ វាចាសង្ខាតំ គិរំ, វាចានុច្ឆារណំ វា។

ខន្ធសិវាធម្មោ សេដ្ឋាតិ ខន្ធាតិ កុមារា។ សិវាតិ មហេស្សរា, មិច្ឆាទិដ្ឋិយា
និទស្សនត្ថមិទំ វុត្ថន្តិ ទដ្ឋព្វំ។ នត្ថិ កទិដ្ឋាធម្មោ ឯវ ហិ កម្មបថប្បត្តា កម្មន្តិ។
ចេតនា បនេត្ត អព្ពោហារិកាតិ កាយទ្វារេ វជីទ្វារេ ច សមុដ្ឋិតាបិ កាយកម្ម
វជីកម្មន្តិ ច វោហារំ នលភតិ អភិជ្ឈាទិប្បធានត្តា។ “តិវិជា, ភិក្ខុវេ,
មនោសញ្ចេតនា អកុសលំ មនោកម្ម”ន្តិ បន វចនតោ សភាវេនេវ សា
មនោកម្មំ, ន អភិជ្ឈាទិបក្ខិកត្តាតិ “អភិជ្ឈាទិបក្ខិកាវា”តិ ន វុត្ថំ។ ឥមស្មី បន
ហ្នានេ កាយផ្គុំវាចផ្គុំនិ អចោបេត្វា ចិន្តនកាលេ ចេតនាបិ
ចេតនាសម្បយុត្តធម្មាបិ មនោទ្វារេ ឯវ សមុដ្ឋហន្តិ, តស្មា ចេតនាយ
អព្ពោហារិកកាវោ កថញ្ចំ នត្ថិ អធិប្បាយោ។

“តិវិជា, ភិក្ខុវេ, កាយសញ្ចេតនា កុសលំ កាយកម្ម”ន្តិអាទិវចនតោ
(កថា. ៥៣៩) ចាលោកិចាតាទិបដិបក្ខក្ខតា តត្ថវតិវិសិដ្ឋា ចេតនាវ
ចាលោកិចាតវិវតិអាទិកា ហោន្តិ តិ “ចេតនាបក្ខិកាវា”តិ វុត្ថំ, ន
“វិវតិបក្ខិកា”តិ។ វក្ខតិ តិ អវិនាសេត្វា កថេតិ។ ភិន្ទតិ តិ វិនាសេត្វា កថេតិ។

កម្មកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ចក្កុវិញ្ញាណាទ្វារន្តិ ចក្កុវិញ្ញាណាស្ស ទ្វារំ។ ចក្កុ ច តំ វិញ្ញាណាទ្វារញ្ចាតិ វា
ចក្កុវិញ្ញាណាទ្វារំ។ ចក្កុវិញ្ញាណាទ្វារន្តិ វា អសមាសនិទ្ទេសោ។ តំ បន ចក្កុមេវ។
ឯស នយោ សេសេសុបិ។ “ចក្កុនា សំវរោ សាធូ”តិអាទិកាយ (ធម. ប. ៣៦០)
តាថាយ បសាទកាយចោបនកាយសំវរេ ឯកជ្ឈំ កត្វា កាយេន សំវរោ
វុត្តោ, តំ ឥធម ភិន្ទិត្វា អជ្ជសំវរា, តប្បដិបក្ខកាវេន អសំវរា អជ្ជ កថិតា។
សីលសំវរាធម្មាបិ បញ្ចោវ សំវរា សត្តទ្វារេសុ ឧប្បជ្ឈមាធាបិ,
តប្បដិបក្ខកាវេន ទុស្សីល្យាទីនិ អសំវរាតិ វុត្តានិ។ តត្ថ ទុស្សីល្យំ

ចាលភាគីចាតាធិបតេយ្យ។ មុជ្ជស្សន្តំ សតិបដិបក្ខា អកុសលា ធម្មា។ បមាទន្តិ
កេចិ។ សីតាធិសុ បដិយោ អក្ខន្តិ។ ជិនមិទ្ធិ កោសន្តិ។

វិជារីចីទ្វារេន សុទ្ធិ កាយទ្វារសម្ពាតន្តិ ឥទំ វិចីទ្វារសល្លក្ខិតស្ស
មុសាវាធាធិនោបិ កាយទ្វារេ បវត្តិសញ្ញាវា អសុទ្ធតា អត្ថិតិ តំនិវារណាត្ថំ វុត្ថំ។
ន ហិ តំ កាយកម្មំ ហោតិ។ សុទ្ធវិចីទ្វារេបលក្ខិតំ បន វិចីកម្មមេវ ហោតិ តិ។
ឯត្ថ អសំវារេតិ ឯតេន សុទ្ធកាយទ្វារេន ឧបលក្ខិតោ អសំវារេ ទ្វារន្តរេ
ឧប្បជ្ឈមាធាបិ វុត្តោ។ ទ្វារន្តរាឧបលក្ខិតំ សត្វំ តំទ្វារិកាកុសលញ្ចេតិ
វេទិតត្ថំ។ ឯវញ្ច កត្វា កម្មបថសំសន្ននេ “ចោបនកាយអសំវារទ្វារវសេន
ឧប្បជ្ឈមាធា អសំវារេ អកុសលំ កាយកម្មមេវ ហោតិ” តិអាធិ “អកុសលំ
កាយកម្មំ ចោបនកាយអសំវារទ្វារវសេន វិចីអសំវារវសេន ច
ឧប្បជ្ឈតិ” តិអាធិនា សហ អវិរុទ្ធិ ហោតិ។ អសំវារេ ហិ ទ្វារន្តរេ ឧប្បជ្ឈមាធាបិ
សទ្វារេ ឯវាតិ វុច្ចតិ, សទ្វារវសេន ឧប្បន្នោតិ ច, កម្មំ អញ្ញាទ្វារេ អញ្ញាទ្វារវសេន
ចាតិ ឯវំ អវិរុទ្ធិ។

អថ វា ឯត្ថាតិ សុទ្ធិ អសុទ្ធន្តិ ឯតំ អវិចារេត្វា ឯតស្មី ចោបនេតិ វុត្ថំ
ហោតិ។ ឯវំ សតិ ទ្វារន្តរេបលក្ខិតំ កម្មបថការវប្បត្តតាយ វិចីមនោកម្មំ
ចោបនកាយអសំវារទ្វារេ ឧប្បន្នំ, សេសំ សត្វំ តំទ្វារុប្បន្នាកុសលំ វិយ
“ចោបនកាយអសំវារេ” តិ វុច្ចតិ។ កម្មបថការវប្បត្តិយា ទ្វារន្តរុប្បន្នំ
កាយកម្មញ្ច តថា ន វុច្ចតិ តិ កម្មបថសំសន្ននិវារេធា សិយា, តទិវារេធំ
តត្ថេវ វត្តាម។ សីលសំវារេនយោ បញ្ច និក្ខេបកណ្តោ អវិ ភវិស្សន្តិ។ តត្ថ
ញ្ញាណសំវារេ បច្ចយសន្និស្សិតសីលស្ស, វិរិយសំវារេ ច អាជីវចារិសុទ្ធិយា
អន្តោគធា ធម្មញ្ញា។

អកុសលកម្មបថកថាវណ្ណា

សរសេរនេះ ច បតនសភាវស្ស ចាណស្ស អន្តរា ឯវ អតីវ ចាតនំ
អតិចាតោ, សណិកំ បតិភំ អនត្វាវ សីយំ ចាតនន្តិ អត្ថោ។ អតិក្កម្ម វា
សត្តាធិហិ អភិភវិត្វា ចាតនំ អតិចាតោ។ បយោគវត្ថុមហន្តតាធិហិ
មហាសាវជ្ជតា តេហិ បច្ឆយេហិ ឧប្បជ្ជមាធាយ ចេតនាយ ពលវភាវតោ។
យថាវុត្ថុបច្ឆយវិបរិយាយេបិ តំតំបច្ឆយេហិ ឧប្បជ្ជមាធាយ ចេតនាយ
ពលវាពលវវសេនេវ អប្បសាវជ្ជមហាសាវជ្ជតា វេទិតញ្ច។ ឥទ្ធិមយោ
កម្មវិចាកជិទ្ធិមយោ ជាហិកោជិកាធិនំវិយ។

កោត្តវក្ខិតា សកោត្តហិ វក្ខិតា។ ធម្មវក្ខិតា សហធម្មិកេហិ វក្ខិតា។
សសាមិកា សាវក្ខា។ យស្ស គមនេ វញ្ញា ធន្តោ ឋបិតោ, សា សបរិទណ្ឌា។
អត្តភញ្ញកោតិ កម្មបថប្បត្តំ វុត្តំ។ កម្មបថកថា ហោសាតិ។ អត្តនោ សន្តកំ
អនាតុកាមតាយាតិអាធិ មុសាវាទសាមញ្ញតោ វុត្តំ។ ហោសាធិប្បាយេន
វិសំវាទនបុរេក្ខារស្សេវ មុសាវាទោ។ សុញ្ញភាវន្តិ បីតិវិហិតតាយ វិត្តតំ។
អត្តវិបន្នតាយ ន ហធិយដ្ឋមា។ អត្តល្អាន្តតិ អសទ្ធិហាន្ត កម្មបថភេនោ ន
ហោតិ។ យោ កោចិ បន សម្មប្បលាថោ ធូហិ សម្ពាវេហិ សិជ្ឈតីតិ។ អត្តនោ
បរិណាមនំ ចិត្តេនេវាតិ វេទិតញ្ចំ។ មិច្ឆា បស្សតីតិ វិតថំ បស្សតិ។

កោដ្ឋាសតោតិ ជស្សបញ្ចមកាធិសុ ចិត្តដ្ឋកោដ្ឋាសេសុ យេ កោដ្ឋាសា
ហោន្តិ, តតោតិ អត្ថោ។ ននុ ច ចេតនា កម្មបថេសុ ន វុត្តាតិ បដិចាជិយា
សត្តន្តំ កម្មបថភាវោ ន យុត្តោតិ? ន, អវចនស្ស អញ្ញហេតុត្តា។ ន ហិ
ចេតនាយ អកម្មបថត្តា កម្មបថរាសិម្ហិ អវចនំ, កោចិ បន កម្មបថោ ហោតិ,
ន សព្ពនាតិ កម្មបថភាវស្ស អនិយតត្តា អវចនំ។ យថា បន កម្មបថោ ហោតិ,
តនា កម្មបថរាសិសដ្ឋហោ ន ធិវាវតោតិ។ “បញ្ច សិក្ខាបទា បរិក្ការម្ពណា
ឯវា”តិ ឯតេន អធិន្នាធានាធិនំ សត្តារម្ពណភាវវិរោធំ “សត្តសដ្ឋាតេ សដ្ឋាវេ

ឯវ អារព្ភ បវត្តតោ"តិ សយមេវ បរិហរិស្សតិ។ "នត្ថិ សត្តា ឌីបចាតិកា"តិ
បវត្តមាណ ទិដ្ឋិតេភូមកធម្មវិសយាវាតិ សង្ខារម្ពណាតា វុត្តា។
វិចាកនិស្សន្ទដលានិ យថាភ្នំមំ និរយាទិវិចាកទុក្ខតតាទីនិ។

អកុសលកម្មបថកថាវណ្ណាន និដ្ឋិតា។

កុសលកម្មបថកថាវណ្ណាន

ចាលាភិចាតាទីហិ បនវិរតិយោតិ ឯតំ យាហិ វិរតីហិ សម្មយុត្តា
ចេតនា "កាយវចីកម្មានី"តិ វុច្ឆន្តិ, តាសញ្ច កម្មបថភាវោ យុត្តោតិ កត្វា
វុត្តំ។ តថា ហិ វត្ថុតិ "បដិចាជិយា សត្ត ចេតនាបិ វុច្ឆន្តិវិរតិយោបី"តិ។
អល្លសសម្មសន្តិ ជីវមានកសសម្មសំ។ វោរោបេតា ហុត្វា នាភិជាតាមិ។
ទុស្សីល្យាធារម្ពណា តធារម្ពណា។ ជីវិតិព្រ្ទិយាទិអារម្ពណា កថំ ទុស្សីល្យាទីនិ
បដហន្តិតិ តំ ឧស្សេតុំ "យថា បនា"តិអាទិ វុត្តំ។ អនភិជ្ឈ...បេ... វិរមន្តស្សាតិ
អភិជ្ឈំ បដហន្តស្សាតិ អត្ថោ។ ន ហិ មនោទុច្ឆរិតាវិរតិ អត្ថិ អនភិជ្ឈាទីហេវ
តប្បហានតោ។

កម្មបថសំសន្ទនកថាវណ្ណាន

កម្មបថប្បត្តានំ ទុស្សីល្យាទីនំ អសំវរានំ តថា ទុច្ឆរិតានញ្ច
អកុសលកម្មបថហិ កម្មបថប្បត្តានមេវ ច សុសីល្យាទីនំ សំវរានំ តថា
សុចរិតានញ្ច កុសលកម្មបថហិ អត្ថតោ នានត្តាភាវទស្សនំ។ អថ វា តេសំ
ជស្សទ្វារាទីហិ អវិរោធភាវេន ទីបនំ កម្មបថសំសន្ទនត្ថិ កេចិ វុទន្តិ, តទេតំ
វិចារេតត្ថំ។ ន ហិ បញ្ចជស្សទ្វារបញ្ចអសំវរទ្វារបញ្ចសំវរទ្វារេសុ ឧប្បន្នានំ
អសំវរានំ សំវរានញ្ច កម្មបថតា អត្ថិ ចាលាភិចាតាទីនំ
បរសន្តកវត្ថុលោភបរសត្តារម្ពណាព្យាបាទអហេតុកទិដ្ឋិអាទីនញ្ច តេសុ

ឆ្ងារសុ អនុប្បត្តិតោ។ តិវិជកអាយទុច្ឆរិតាធិនំ ច កម្មបថាតិ ចាកជា ឯវាតិ
កំ តេសំ កម្មបថេហិ នាទត្តាការវេស្សនេន, ន ច ទុច្ឆរិតានំ សុចរិតានញ្ច
ជស្សទ្វារាធិវេសេន ឧប្បត្តិ ធិបិតា, នាបិ អសំវរានំ សំវរានញ្ច យតោ តេសំ
ជស្សទ្វារាធិហិ អវិរោធភារេន ធិបនា សិយា, កេវលំ បន ជស្សទ្វារាធិវេសេន
ឧប្បន្នានំ អសំវរានំ សំវរានញ្ច កាយកម្មាធិតា ធិបិតា។ យទិ ច ឯត្ថកំ
កម្មបថសំសន្ននំ, “អកុសលំ កាយកម្មំ បញ្ចជស្សទ្វារវេសេន ឧប្បជ្ជតី” តិអាធិ
កម្មបថសំសន្ននំ ន សិយា។ ឯសាបិ ធនជស្សទ្វារាធិហិ អវិរោធិបនាតិ ច,
វុត្តមេវ បការន្តរេន ទស្សេតុំ “អថ វា” តិ ន វុត្តត្ថំ។ សមុច្ចយតេ ច អថ វា-សទ្ធ
កម្មបថប្បត្តានេវ ទុស្សីល្យាធិនំ កាយកម្មាធិនាមេហិ វេទន្តេហិ មនោកម្មស្ស
ធនជស្សទ្វារវេសេន ឧប្បត្តិ ន វុត្តត្ថា។ ន ហិ តំ ចក្ខុទ្វារាធិវេសេន ឧប្បជ្ជតីតិ។ យទិ
ច កម្មបថប្បត្តា ឯវ អសំវរានយោ គហិតា, ទុច្ឆរិតេហិ អញ្ញេសំ អសំវរានំ
អភាវា តេសញ្ច តំតំកម្មការវស្ស វុត្តត្តា “ចោបនកាយអសំវរទ្វារវេសេន
ឧប្បន្នោ អសំវរោ អកុសលំ កាយកម្មមេវ ហោតី” តិអាធិ ន វុត្តត្ថំ សិយា។
វុច្ចមានេ ហិ តស្មី សង្គរោ សិយា, វេចមនោកម្មានិបិ ហិ កាយឆ្ងារ ឧប្បជ្ជត្តិ,
តថា សេសឆ្ងារសុបិ កម្មន្តរាធិតិ។

អថ បន ឆ្ងារន្តរេ ឧប្បជ្ជមានំ កម្មន្តរម្បិ តំឆ្ងារិកកម្មមេវ សិយា, “តិវិជំ
កាយទុច្ឆរិតំ អកុសលំ កាយកម្មមេវ” តិអាធិ, “អកុសលំ កាយកម្មំ
ចោបនកាយអសំវរទ្វារវេសេន វាចាអសំវរទ្វារវេសេន ច ឧប្បជ្ជតី” តិអាធិ ច
វិរុដ្ឋយ្យ។ ទុច្ឆរិតានញ្ច អញ្ញាឆ្ងារចរណំ អត្ថិ, ន ចស្ស ឆ្ងារន្តរុប្បន្នំ កម្មន្តរំ
ហោតីតិ។ តស្មា ហេជ្ជា កម្មបថប្បត្តានំ ឯវ កាយកម្មាធិការវស្ស វុត្តត្តា
សេសានញ្ច តំតំឆ្ងារុប្បន្នានំ កុសលាកុសលានំ ឆ្ងារសំសន្ននេ
តំតំឆ្ងារបក្ខិកការវស្ស កតត្តា ឥធន កម្មបថំ អប្បត្តានញ្ច ចេតនាការតោ
អកម្មានញ្ច អសំវរានំ សំវរានញ្ច ភជាបិយមានានំ កម្មបថានំ វិយ

កាយកម្មាធិតាធិបនំ, កម្មបថប្បត្តានំ តិវិជកាយទុច្ចរិតាធិនំ
តិវិជកាយសុចរិតាធិនញ្ច ទ្វារន្តរចរណោបិ កាយកម្មាធិការវិជហនធិបនំ,
យថាបកាសិតានញ្ច កម្មបថការី បត្តានំ អបត្តានញ្ច
អកុសលកាយកម្មាធិនញ្ច កុសលកាយកម្មាធិនញ្ច ជស្សទ្វារាធិហិ
ឧប្បត្តិបកាសនញ្ច កម្មបថសំសន្ននំ នាម។ កស្មា? អកម្មបថានំ កម្មបថេសុ
កម្មបថានញ្ច អកម្មបថេសុ សមាធនាមតារសេន, កម្មបថានំ កម្មបថេសុ
សាមញ្ញនាមាវិជហនសេន, ឧភយេសញ្ច ឧប្បត្តិសេន ទ្វារេសុ ឯត្ថ
សំសន្និតត្តា។

តត្ថ តិវិជកម្មទ្វារសេន ឧប្បន្នានំ កម្មានំ ញ្ញាតកម្មការតាយ
តំតំកម្មការស្ស អវចនីយត្តា កម្មទ្វារេសុ តេសំ ឧប្បត្តិយា ច វុត្តត្តា
បញ្ជវិញ្ញាណទ្វារសេន អសំវរាធិនំ ឧប្បត្តិបរិយាយវចនាការតោ ច
កម្មទ្វារវិញ្ញាណទ្វារាធិវិវដ្ណិត្វា “បញ្ចជស្សទ្វារសេន ហិ ឧប្បន្នោ” តិអាធិ
វុត្តំ។ “យមិទំ ចក្កុសម្ពស្សបច្ចយា ឧប្បន្នតិ សុខំ វា” តិអាធិនា
“ចក្កុសម្ពស្សបច្ចយា វេទនាក្ខន្ធា អត្ថិ កុសលោ” តិអាធិនា ច
បញ្ចជស្សទ្វារសេន អសំវរាធិនំ ឧប្បត្តិបរិយាយោ វុត្តោ, ន ច “យមិទំ
ចក្កុវិញ្ញាណបច្ចយា” តិអាធិវចនំ អត្ថិតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ
“ចក្កុវិញ្ញាណសហជាតោ ហិ ជស្សោ ចក្កុសម្ពស្សោ” តិអាធិ (ធម. ស. ១
កម្មកថា; មហានិ. អដ្ឋ. ៨២)។ តេន ហិ អសំវរានំ សំវរានញ្ច ចក្កុសម្ពស្សាធិហិ
អសហជាតត្តា មនោសម្ពស្សសហជាតានញ្ច ចក្កុសម្ពស្សទ្វារាធិសេន
ឧប្បត្តិ ធិបិតាតិ។ “សោ ហិ កាយទ្វារេ ចោបនំ បត្តោ អកុសលំ កាយកម្មំ
ហោតី” តិអាធិនា “ចោបនកាយអសំវរទ្វារសេន ឧប្បន្នោ អកុសលំ
កាយកម្មមេវ ហោតី” តិអាធិនា ច វចកម្មាធិនញ្ច កម្មបថប្បត្តានំ
អសំវរភូតានំ កាយកម្មាធិការេ អាបន្នេ “ចតុត្ថំ វចិទុច្ចរិតំ អកុសលំ

វីចីកម្មមេវ ហោតី” តិអាទិនា អបវាទេន និវត្តិ ទដ្ឋព្វា។ ឯវព្វា កត្វា បុព្វេ
ទស្សិតេសុ អសំវរិនិច្ឆយេសុ ទុតិយវិនិច្ឆយេសុ ច នកោចិ វិរោធា។ ន ហិ
វីចីកម្មាទិក្ខតោ ចោបនកាយអសំវរោ កាយកម្មាទិ ហោតីតិ។

អកុសលំ មនោកម្មំ បន ធនស្សទ្វារវសេន ឧប្បជ្ឈតិ, តំ កាយវីចីទ្វារេសុ
ចោបនំ បត្តំ អកុសលំ កាយវីចីកម្មំ ហោតីតិ ឯត្ថ កី តំ អកុសលំ មនោកម្មំ
នាម, ហេដ្ឋា ទស្សិតនយេន ច កាយវីចីទ្វារេសុ ឧប្បជ្ឈំ តិវិជំ មនោទុច្ចរិតំ
ចោបនំ អប្បត្តំ សព្វាកុសលញ្ច។ យទិ ឯវំ តស្ស កាយវីចីកម្មភារោ នត្ថិតិ
“ចោបនប្បត្តំ កាយវីចីកម្មំ ហោតី” តិ ន យុជ្ឈតីតិ? នោ ន យុជ្ឈតិ ចោបនប្បត្តំ
កាយេ វាចាយ ច អកុសលំ កម្មំ ហោតីតិ អត្ថសិទ្ធិតោ។ កម្មំ បន ហោន្តំ កី
កម្មំ ហោតីតិ? មនោកម្មមេវ ហោតីតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - ចោបនប្បត្តំ
អកុសលំ កាយទ្វារេ វីចីទ្វារេ ច មនោកម្មំ ហោតីតិ។ អថ វា តំ-សទ្ធស្ស
មនោកម្មេន សម្ពន្ធនំ អកត្វា ធនស្សទ្វារវសេន យំ ឧប្បជ្ឈតិ, តន្តិ
យថាវុត្តឧប្បាទមត្តបរិច្ឆិន្នេន សម្ពន្ធនោ កាតព្វោ។ កី បន តន្តិ? កម្មកថាយ
បវត្តមានត្តា កម្មន្តិវិញ្ញាយតិ, តព្វា មនោសម្ពស្សទ្វារេ ឧប្បជ្ឈមានម្យី តិវិជំ
កម្មំ ហោតីតិ។ យថា តំ ហោតិ, តំ ទស្សេតុ “កាយវីចីទ្វារេសុ ចោបនំ
បត្ត” តិអាទិមាហា។ តត្ថ និយមស្ស អកតត្តា ចោបនប្បត្តិ ឧបលក្ខណភារេន
កាយវីចីកម្មនាមសាធិការ, ន បន សព្វម្យី ចោបនប្បត្តំ កាយវីចីកម្មមេវ,
នាបិ កុសលបក្ខេ ចោបនំ អប្បត្តំ កាយវីចីកម្មំ ន ហោតីតិ អយមត្ថោ
សិទ្ធាវ ហោតីតិ។

អថ វា តន្តិ តំ ធនស្សទ្វារវសេន ឧប្បជ្ឈមានំ មនោកម្មន្តិ សព្វំ មនសាបិ
និប្បជ្ឈមានំ កម្មំ មនោកម្មន្តិ ចោទកាធិប្បាយេន គហេត្វា វទតិ, ន បុព្វេ
ទស្សិតមនោកម្មន្តិ។ យោ ហិ បរស្ស អធិប្បាយោ “មនសា និប្បត្តិតោ សព្វេន

មនោកម្មនេះ ភរិតពុំ, ន កាយវិចីកម្មនា"តិ, តំ និវត្តត្វា កម្មត្ថយនិយមំ
ធស្សេតុំ ឥទ្ធមារទ្ធំ "តំ កាយវិចីកម្មនា ចោបនំ បត្ត"ន្តិអាទិ។ ឯត្ថ ច
សង្ករភាវោ បុរិមនយេនេវ វេទិតញោ។ អថ វា កម្មន្តិ អវិសេសេន
កម្មសទ្ធមត្តន សម្ពន្ធន្តិ កត្វា យថាវុត្តោ កម្មប្បភេទោ យថា ហោតិ, តំ បការំ
ធស្សេតិ។ អសង្ករេ ច វុត្តនយោវ។ យំ បន វេទន្តិ "កាយវិចីកម្មសហជាតា
អភិជ្ឈាទយោ យទា ចេតនាបក្ខិកា ហោន្តិ, តទា តានិ មនោកម្មានិ
កាយវិចីកម្មានិ ហោន្តិ"តិ, តញ្ច ន, ចេតនាបក្ខិកានំ មនោកម្មត្តាភាវា។
អញ្ញោហារិកត្ត ច មនោកម្មតា សុដ្ឋតំ នត្តិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ "អញ្ញោហារិកា
វា"តិ។ តស្មា មនោកម្មស្ស កាយវិចីកម្មតា ន វុត្តញ្ច។
អភិជ្ឈាទិកិរិយាការិកាយ ឯវ ចេតនាយ សម្បយុត្តា អភិជ្ឈាទយោ
មនោកម្មំ, ន ចាណាតិចាតាទិកាយវិចីកិរិយាការិកាយាតិ ភិយ្យេបិ តេសំ
មនោកម្មតាតិ ន តេសំ មនោកម្មានំ សតំ កាយវិចីកម្មតា វុត្តញ្ចតិ។ ឯវំ
កម្មានំ ធារេសុ ធារានញ្ច កម្មេសុ អនិយតត្តា ធារនិពន្ធនំ ន កតំ។ ឥទានិ
អកតេបិ ច ធារនិពន្ធនេ យេសំ ធារានំ វសេន ឥទំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តេសំ
តំតំធារកម្មបថានញ្ច វសេន ឧប្បត្តិយា យថាភជ្ជចាឡិយា វុត្តាយ ច ធិបនត្តំ
"តត្ថ កាមាវចរ"ន្តិអាទិមាហា។ ចិត្តំ តិវិធកម្មធារវសេន ឧប្បជ្ជតិ ឥទំ
មនោកម្មធារភូតស្ស តេន សភាវេន ឧប្បត្តិ គហេត្វា វុត្តំ។ យថា វា ចិត្តំ
ចិត្តាធិបតេយ្យន្តិ សម្បយុត្តវសេន វុច្ចតិ, ឯវមិធាបីតិ វេទិតពុំ។
ចោបនទ្វយវហិតស្ស មនោបពន្ធស្ស មនោកម្មធារភាវេ បន វុត្តញ្ចមេវ នត្តិ។

កម្មបថសំសន្តនកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ធារកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អយំ យោជនាតិ “រូចារម្មណំ វា...បេ.... ធម្មារម្មណំ វា” តិ ឯតេន សហ “យំ យំ វា បធា” តិ ឯតស្ស អយំ សម្ពន្ធាតិ អត្ថោ។ កោ បធាយំ សម្ពន្ធាតិ? យេន វេចនានិ អញ្ញមញ្ញំ សម្ពជ្ឈន្តិ, តំ បុញ្ញបរវេចនេ បយោជនំ សម្ពន្ធា។ ឥធ ច សញ្ញារម្មណាតាទិនស្សនំ “រូចារម្មណំ វា...បេ.... ធម្មារម្មណំ វា” តិ ឯតស្ស អនន្តរំ “យំ យំ វា បធា” តិ ឯតស្ស វេចនេ បយោជនំ យោជនា ទដ្ឋព្វំ។ តត្ថ “រូចារម្មណំ វា...បេ.... ធម្មារម្មណំ វា អារត្តា” តិ ឯត្ថកេន អាបន្នំ ទោសំ ទស្សេត្វា តន្តិវត្តនវសេន “យំ យំ វា បធា” តិ ឯតស្ស បយោជនំ ទស្សេតុំ “ហេដ្ឋា” តិ អាទិមាហ។ ទុតិយេ អត្ថវិកេប្ប “យំ យំ វា បធា” តិ ឯតេន អប្បធានម្យី រូចាទី អាភឡតិ។ ន ហិ បធានស្ស ចិត្តស្ស អត្ថនោយេវ អារម្មណភារោ អត្ថិតិ។ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនាតិ សញ្ញារម្មណាតាទិនយេន។ “ហេដ្ឋា គហិតមេវ គហិតន្តិ វត្វា តស្ស វេចនេ បយោជនំ ទស្សេតុំ ‘រូបំ វា...បេ.... ឥទំ វា ឥទំ វា អារត្តា’ តិ កថេតុំ ឥទំ វុត្ត” ត្ថិ វុត្តំ។ តត្ថ ឥទំ វា ឥទំ វា តិ ឯតំ សញ្ញារម្មណាតាទី សន្ធាយ កថិតន្តិ វេទិតព្វំ។

ធម្មទ្កេសវារកថា

ជស្សបញ្ចមករាសិវណ្ណនា

អាចរិយានន្តិ វេតាចរិយស្ស។ ន បនេតំ សារតោ ទដ្ឋព្វំ។ ន ហិ ជស្សាទីនំ កាមាវចរាទិការទស្សនត្ថំ ឥទមារទ្ធី, កិណ្ឌ តស្មី សមយេ ជស្សាទិសភារទស្សនត្ថន្តិ។

ចិត្តស្ស បឋមាភិនិចាតត្តាតិ សព្វេ ចេតសិកា ចិត្តាយត្តា ចិត្តកិរិយាការេន វុច្ឆន្តិតិ ជស្សោ “ចិត្តស្ស បឋមាភិនិចាតោ” តិ វុត្តោ។ កាមំ ឧប្បន្នជស្សោ បុគ្គលោ ចិត្តចេតសិករាសិ វា អារម្មណេន ដុដ្ឋោ

ជស្សសហជាតាយ វេទនាយ តំសមកាលមេវ វេទេតិ, ជស្សោ បន ឱកាសស្ស
បដិចោវិយ វេទនាធិនំ បច្ចយវិសេសោ ហោតីតិ បុរិមកាលាវិយ វុត្តោ។
គោចានសីនំ ឧបរិ តិរិយំ វេចិតកដ្ឋំ បក្ខចាសោ។ កដ្ឋទ្វយាទិវិយ ឯកទេសេន
ឯកបស្សេន អនល្លិយមាធាបិ រូបេន សហ ជស្សស្ស សាមញ្ញំ អនល្លិយមាធិ
សង្ឃជ្ជនមេវ, នវិសយភារោ, សង្ឃជ្ជនញ្ច ជស្សស្ស ចិត្តាវម្មណានំ
សន្និបតនភារោ ឯវ។ វត្តាវម្មណសន្និចាតេន សម្បជ្ជតីតិ សង្ឃជ្ជនសម្បត្តិកោ
ជស្សោ។ ចាណិទ្វយស្ស សន្និចាតោវិយ ចិត្តាវម្មណសន្និចាតោ ជស្សោ
ចិត្តស្ស អារម្មណេ សន្និបតិតប្បវត្តិយា បច្ចយោ ហោតីតិ កិច្ចដ្ឋនេវ វសេន
សង្ឃជ្ជនវសោ។ តថា បច្ចយភារោ ហិ តស្ស ជស្សស្ស សង្ឃជ្ជនកិច្ចន្តិ។ យថា
ហិ ចាណិយា ចាណិម្ហិ សង្ឃជ្ជនំ តព្វិសេសភូតា រូបធម្មា, ឯវំ ចិត្តស្ស
អារម្មណេ សង្ឃជ្ជនំ តព្វិសេសភូតោ ឯកោ ចេតសិកធម្មោ ទដ្ឋញ្ចោ។
ចិត្តេយេវាតិ ឯតេន ចេតសិកសភាវតំ វត្តាវម្មណេហិ អសំសជ្ជំ សង្ឃជ្ជនំ
វេទនាយ ទស្សេតិ, ន បន វត្ថុនិស្សយតំ បដិក្ខិបតិ។ តស្ស ជស្សស្ស
ការណភូតោ តទន្ធរូចោ សមន្នាហារោ តជ្ជាសមន្នាហារោ។ ឥន្ទ្រិយស្ស
តទភិមុខភារោ អារជ្ជនាយ ច អារម្មណករណំ វិសយស្ស បរិក្ខតតា
អភិសង្ខតតាវិញ្ញាណស្ស វិសយភាវករណន្តិ អត្ថោ។

សុខវេទនាយមេវ លព្ពតិ អស្សនការតោតិ អធិប្បាយោវិស្សវិតាយាតិ
អរហតាយ។ អនេកតត្ថា ហិ ធាតុនំ អរហតោ វិបុញ្ចោ សុសន្នោ។ វិស្សវំ វា
សជនំ វសិតា កាមការិតាវិស្សវិតា។ អារម្មណាវសេកទេសមេវ អនុកវន្តិ
ឥន្ទំ ដុសនាទិកិច្ចំ ឯកទេសានុកវនមិវ ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ។ វេទយិតសភារោ
ឯវ ហិ អនុកវនន្តិ។ ដុសនាទិកាវេន វា អារម្មណគ្គហណំ ឯកទេសានុកវនំ,
វេទយិតកាវេន គហណំ យថាកាមំ សញ្ញានុកវនំ។ ឯវំ សភាវានេវ តានិ
គហណានីតិ ន វេទនាយវិយ ជស្សធិនម្បិ យថាសកកិច្ចករណេន

សាមីភារៈនុកវនំ ចោទេតព្ពំ។ អយំ ឥនាតិ ឯតេន បញ្ចសុ វេទនាសុ ឥមស្មី
ចិត្តេ អធិប្បតំ សោមនស្សវេទនំ វេទនិ, តស្មា អសោមនស្សវេទនំ អបនេត្វា
គហិតាយ សោមនស្សវេទនាយ សមាធា ឥដ្ឋាការសម្ភោគរសតា វុត្តាតិ
វេទិតព្ពំ។

និមិត្តេន បុនសញ្ញាននកិច្ចា បច្ឆាភិញ្ញាណាសា។ បុនសញ្ញាននស្ស
បច្ឆយោ បុនសញ្ញាននបច្ឆយោ, តទេវ និមិត្តំ បុន...បេ.... និមិត្តំ, តស្ស ករណំ
បុន...បេ.... ករណំ។ បុនសញ្ញាននបច្ឆយក្ខតំ វា និមិត្តករណំ បុន...បេ....
ករណំ, តទស្ស កិច្ចន្តិ អត្ថោ។ បុនសញ្ញាននបច្ឆយនិមិត្តករណំ
និមិត្តការិកាយ និមិត្តេន សញ្ញានន្តិយា ច សញ្ញាយ សញ្ញាយ សមាធា វេទិតព្ពំ។
ញាណមេវ អនុវត្តតិ, តស្មា អភិធិវេសការិការិបរីតគ្គាហិតា ច ន ហោតីតិ
អធិប្បាយោ។ ឯតេនុចាយេន សមាធិសម្បយុត្តាយ អចិរដ្ឋានតា ច ន ហោតីតិ
ទដ្ឋព្ពំ។

អភិសន្ធិហតីតិ បពន្ធតិ បវត្តតិ។ ចេតនាភារោ ព្យាចារភារោ។
ទិគុណុស្សហាតិ ន ទិគុណំ វិរិយយោគំ សន្ធាយ វុត្តំ, អត្តនោ ឯវ បន
ព្យាចារកិច្ចស្ស មហាន្តការំ ធិបេតិ។ ឧស្សហានភារេនាតិ អាទរភារេន។ សា ហិ
សយំ អាទរភូតា សម្បយុត្តេ អាទរយតីតិ។

វិជាននំ អារម្មណស្ស ឧបលទ្ធិ។ សន្ធិហនំ ចិត្តន្តរស្ស អនុប្បពន្ធនំ។ ចក្កនា
ហិ ទិដ្ឋន្តិ ចក្កនា ទដ្ឋព្ពំ។ យថា “ទិដ្ឋំ សុតំ មុតំ វិញ្ញាត”ន្តិ ទដ្ឋព្ពំទិ វុច្ឆតិ,
ឯវមិធាបិ វេទិតព្ពំ។ ចក្កនា ហិតិអាទីសុ ចក្កនា...បេ.... មនសា ធារេនាតិ
អត្ថោ។ នគរគុត្តិកស្ស វិរិយ ចិត្តស្ស អារម្មណវិការីនមត្តំ ឧបដារណាមត្តំ
ឧបលទ្ធិមត្តំ កិច្ចំ, អារម្មណបដិវេទនបច្ឆាភិញ្ញាណាទិ បន កិច្ចំ
បញ្ញាសញ្ញាទិន្តិ វេទិតព្ពំ។ បុរិមនិទ្ធិដ្ឋន្តិ សមយវវត្ថានេ និទ្ធិដ្ឋំ។ ភារេន្តោវិយ

ន ឧប្បជ្ជតិ, កិណ្ឌ ឧប្បជ្ជតិ ទស្សន៍ “ចិត្តំ ហោតិ” តិ វុត្តន្តិ ឯតំ ហោតិ-
សទ្ធស្ស ឧប្បជ្ជតិ-សទ្ធស្ស ច សមាទត្តត្ថេ សតិ យុទ្ធកាយ, តទត្តត្ថេ ច តត្ថ
ឧប្បជ្ជំ ហោតិ តិ ន វុទ្ធកាយ។ ន ហិ យុត្តំ ឧប្បជ្ជំ ឧប្បជ្ជតិ វុត្តំ។ ចិត្តស្ស ច
ឧប្បន្នតា សមយវវត្ថានេ វុត្ថាន ឯវាតិ កី តស្ស បុន ឧប្បត្តិទស្សនេន។ យេន ច
សមយវវត្ថានំ កតំ, តស្ស និទ្ទេសោ ន ន សក្កា កាតុន្តិ កី តំ និទ្ទេសត្ថំ
ឧទ្ទេសេន ទុតិយេន, និទ្ទេសេនេវ ច ជស្សាទីហិ ច អញ្ញត្ថំ ចិត្តស្ស សិជ្ឈតិ តិ កី
តទត្ថេន បុន វេនេន, អញ្ញប្បយោជនត្ថា បន បុរិមស្ស ចិត្តវេនស្ស បច្ឆិមំ
វុត្តំ។ បុរិមញ្ញំ សមយវវត្ថានតមេវ វុត្តំ, ន វវត្ថិតសមយេ វិជ្ជមានធម្មទស្សនត្ថំ,
ឥតវញ្ញ តស្មី សមយេ វិជ្ជមានធម្មទស្សនត្ថំ វុត្តំ, ន សមយវវត្ថានត្ថំ, ន ច
អញ្ញទត្ថំ វេនំ អញ្ញទត្ថំ វេនិ, ន ច លេសេន វុត្ថោតិ កត្វា មហាការុណិកោ
អត្ថំ ចាកជំ ន ករោតិ តិ។

ជស្សបញ្ចមករាសិវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ឈានផ្គរាសិវណ្ណានា

វិតក្កេតិ ធម្មតោ អញ្ញស្ស កត្តនិវត្តនត្ថំ ធម្មមេវ កត្តារំ និទ្ធិសតិ។
តស្ស បន វសវត្ថិការនិវារណត្ថំ “វិតក្កេនំ វា” តិ ការនិទ្ទេសោ។ រូបំ រូបន្តិ បដិវិ
បដិវិតិ វា អាគោដេន្តាវិយ ហោតិ តិ អាគោជនលក្ខណោ។ អាទិតោ, អភិមុខំ
វា ហាននំ អាហាននំ, បរិតោ, បរិវត្តត្វា វា អាហាននំ បរិយាហាននំ។ វិចារតោ
ឱឡារិកជ្ជេន វិចារស្សេវ បុព្ពត្ថមជ្ជេន អនុវរតោ ឱឡារិកោ តស្ស ច បុព្ពត្ថមោ
យណ្ឌាភិយាតោវិយ ហោតិ វិតក្កោ។ សោ យថា យណ្ឌាភិយាតោ
បឋមាភិទិចារតោ ហោតិ, ឯវំ អារម្មណាភិមុខនិរោបនជ្ជេន បឋមាភិទិចារតោ
ហោតិ។ វិចារវាតិ វិចលនយុត្តោ។ អនុប្បពន្ធនេន បវត្ថិយន្តិ ឧបចារេ វា

អប្បធាយំ វា សន្តានេន បវត្តិយំ។ តត្ថ ហិ វិតក្កោ និច្ចលោ ហុត្វា អារម្មណំ
អនុបរិសិទ្ធា បវត្តតិ។ មណ្ឌលន្តិ ខលមណ្ឌលំ។

បិណយតីតិ តប្បតិ, វេឡតិ វា។ ជរណាសាតិ បណ៌តរូបេហិ កាយស្ស
ព្យាបនរសា។ ឧទគ្គកាវោ ឡិទគ្យំ។ ឧទ្ទិកាលហំ លោមហំសនមត្តំ កត្វា ភិដ្ឋា ន
បុន ឧប្បជ្ជតិ។ ខណិកា ពហុលំ ឧប្បជ្ជតិ។ ឧព្ពេកតោ ជរណា និច្ចលត្តា
ចិរជ្ជិតិកត្តា ច បណ៌តតរា។ បស្សន្ធិយា និមិត្តភាវេន គព្វំ កណ្ណាន្តិ។
អប្បធាសម្បយុត្តារ បីតិ អប្បធាសមាធិបូរិកាតិ កត្វា សា វបិតា។ ឥតរា ទ្វេ
ខណិកោបចារសមាធិបូរិកា បីតិ។

សមាធិចិត្តេនាតិ សមាធិសហិតចិត្តេន។ អវិសារោ អត្ថនោ វេ
អវិសរណាសភាវោ។ អវិក្ខេហោ សម្បយុត្តានំ អវិក្ខិតតា។ យេន សម្បយុត្តា
អវិក្ខិតា ហោន្តិ, សោ ធម្មោ អវិក្ខេហាតិ។ វិសេសតោតិ យេភុយ្យេន។
សុខិរិហិតោបិ ហិ អត្ថិ សមាធិតិ។ បធិបនិទស្សនេន សន្តានជ្ជិតិការំ
សមាធិស្ស ទស្សេតិ។

ឈានដ្ឋរាសិវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ឥន្ទ្រិយរាសិវណ្ណានា

សទ្ធិហន្តិ ឯតាយាតិ សទ្ធិហនកិរិយាយ បវត្តមាធានំ ធម្មានំ តត្ថ
អាធិបច្ចកាវេន សទ្ធាយ បច្ចយតំ ទស្សេតិ។ តស្ស ហិ ធម្មានំ តថាបច្ចយកាវេ
សតិ “បុគ្គលោ សទ្ធិហតី”តិ វោហារោ ហោតិ។ បសាទនីយដ្ឋានេសុ បសាទស្ស
បធិបក្ខត្វតំ អកុសលំ អស្សន្ធិយំ មិច្ឆាធិមោក្ខោ ច។ បសាទភូតោ និច្ចយោ
វត្ថុតតោ អធិមោក្ខលក្ខណំ, ន យេវាបនកាធិមោក្ខាតិ។ ឥន្ទ្រជ្ជំ កាវេតីតិ “មំ
អន្តរេន តុម្ហាកំ អធិមុច្ឆនំ នត្ថិ, មយា សទ្ធិហថា”តិ វិយ អត្តានំ អនុវត្តតិ

សម្បយុត្តិធម្មេ។ ឯវំ សេសេសុបិ។ បក្ខន្ធនន្តិ សំសីទនំ។ បង្គោ កន្ទមតោ
យនីគ្វតោ ហោតិ។ បណាកំ បិច្ឆិលំ ឧទកមលំ។ បីតំ ឧទកំ។

ឡិកប្បនលក្ខណាតិ អនុបវិសិត្វា ឯវមេតន្តិ កប្បនលក្ខណា។
អកលុសភារោ អកាលុសិយំ, អនាវិលភារោតិ អត្ថោ។ ពុទ្ធាទិវត្ថុនិ
សទ្ធវយ្យានិ។

សប្បវិស្វបសេវនសទ្ធម្មសវនយោនិសោមនសិការធម្មានុធម្មបដិបត្តិយោ
សោតាបត្តិយង្គានិ។ កុសលធម្មានំ អាទានេ ហត្ថោ វិយ, សព្ពសម្បត្តិនិច្ឆាទនេ
វិត្ថំ វិយ, អមតកសិជលជលនេ ពីជំ វិយ ទដ្ឋព្វា។

វិរភារោតិ យេន វិរោ នាម ហោតិ, សោ ធម្មោតិ អត្ថោ។ អនុពលប្បធានំ
បគ្គហោ។ មគ្គោ គន្ធព្ពោ ហោតិ, មគ្គោ គតោ, កម្មំ កត្តព្ពំ, កម្មំ កតំ,
អប្បមត្តកោ អាពាធា ឧប្បន្នោ, គិលានា វុដ្ឋិតោ ហោតិ អចិរវុដ្ឋិតោ
គេលញ្ញា, គាមំ វា និគមំ វា បិណ្ឌរាយ ចរន្តោ នលភតិ លូខស្ស វា បណ្ឌិតស្ស
វា ភោជនស្ស យាវទត្ថំ ចារិប្បវី, លភតិ... បេ.... ចារិប្បវិទ្ធិ ឯតានិ
អនុបបច្ឆវេក្ខណាសហិតានិ អដ្ឋវិរយាម្កវត្ថុនិ តំមូលកានិ វា
បច្ឆវេក្ខណានិ។

ចិរកតាទិអារម្មណំ ឧបគន្ធា ឋានំ, អនិស្សន្នំ វា អារម្មណាស្ស ឧបជ្ជានំ។
ឧទកេ អលាពុវិយ អារម្មណំ បិលវិត្វា គន្ធី អប្បធានំ ចាសាណាស្ស វិយ
និច្ចលស្ស អារម្មណាស្ស ឋេបនំ សារណំ អសម្មជ្ជតាករណំ អបិលាបនំ។
អបិលាបេ ករោតិ អបិលាបេតិ។ គតិយោតិ និប្បត្តិយោ សម្ពវតោ ជលតោ ច។
អបរោ នយោតិ រសាទិនស្សនត្ថំ អារទ្ធី។ សម្មោសបច្ឆនិកំ កិច្ចំ អសម្មោសោ, ន
សម្មោសាការមត្តំ។ សតិយា វត្ថុគ្វតា កាយាទយោ កាយាទិសតិបដ្ឋានា,
សតិយោយេវ វា បុរិមា បច្ឆិមានំ បទដ្ឋានំ។

វិភេទស្បៀង ឧទ្ទិសស្បៀង។ បញ្ញាបេតិកភណ្ឌ បក្សាបេតិកភណ្ឌ ជាតាបេតិកភណ្ឌ ឯកាណាតា ហោតិកភណ្ឌ វិបស្សនបុគ្គលសោភាសំ សន្មាយាហ។ មនោវិជ្ជាតិ ឯតេនាតិ ឯតេនាតិ វា មនោ, ឯវញ្ញ កត្វា “មនោ បដិច្ច ធម្ម ចា”តិ (ម. និ. ១.២០៤, ៤០០; ៣.៤២១, ៤២៥) ការណាតាវេន មនោ វុត្តោ។ សញ្ញា ហិ មនោ អត្តនោ អនន្តរស្ស វិញ្ញាណស្ស ការណាតិ។ វិជ្ជាតិកភណ្ឌ បរិច្ឆេទបល្ល័ង្កសេន ជាតិ, ន សញ្ញាបញ្ញាវិយ សញ្ញាននបដិវិជ្ជនវសេន។

បីតិសោមនស្សសម្មយោគតោតិ វុត្តោ យេន យោគា សុមនោ ហោតិ, តំ សោមនស្សន្តិ វុត្តតិកភណ្ឌ បីតិយា ច សោមនស្សភារោ អាបជ្ជតិ, តស្មា វិជ្ជាបិ កាយេន វត្ថុនា សាតវេទនាសម្មយោគតោតិ យោជេតព្វំ។ ឯវញ្ញ និប្បីតិកំ សោមនស្សញ្ញ សង្កហិតំ ហោតិ, បីតិឧបលក្ខិតំ វា សោមនស្សំ សប្បីតិកំ និប្បីតិកញ្ញ សោមនស្សន្តិ អត្តោ ធម្មញ្ញោ។

បវត្តសន្តតាធិបតេយ្យន្តិ បវត្តសម្ពាតាយ សន្តតិយា អធិបតិភូតំ។ ជីវិតិទ្រិយស្ស ហិ អត្តនោ វិជ្ជមានក្ខណោ អនុចាលេន្តស្ស អនន្តរញ្ញ សានុចាលនានំ ឧប្បត្តិយា ហោតុភូតស្ស វសេន បវត្តំ ចិវជ្ជិតិកំ ហោតិ, តំតំកម្មវិសេសេនវិសេសយុត្តំ យាវ ចុតិ អវិសេសេន វា យាវ បរិនិព្វានំ អវិច្ឆិទ្ធិ បវត្តតិ ជីវមានតាវិសេសយុត្តញ្ញាតិ រូចារូបជីវិតិទ្រិយានំ សមានលក្ខណាធិ វត្ថុ “អត្តនា អវិនិកុត្តធម្មាន”ន្តិ អាហា។ អនុចាលេតព្វានំ អត្តិក្ខណោយេវ។ អសតិ ហិ អនុចាលេតព្វោ ឧប្បលាទិម្ហំ កី ឧទកំ អនុចាលេយ្យាតិ។ តស្ស តស្សាតិ អនុចាលនាទិកស្ស។ សាធនតោតិ សាធនេន។ តំសាធនញ្ញ ជីវមានវិសេសបច្ចយភារតោ។

ឥន្ទ្រិយរាសិវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

មគ្គផ្តុំរាសីវណ្ណានា

សម្មាភិ អរិយវិភង្គិយ្យានិកភាវេន។ បសត្តតា ច ឯវមេវ ធន្ទញ្ញា។

ពលរាសីវណ្ណានា

អស្សុទ្ធិយេតិ អស្សុទ្ធិយ ការណា។ ឧភយបទវសេនាតិ សទ្ធាបទំ
ពលបទន្តិ ឯវមាទិបទទ្ធយវសេន។ និយ កង្គ្រតំ ជាតិអាទិសមុដ្ឋានំ ឯតិស្សាតិ
អង្គត្ថសមុដ្ឋានា។ គរុនា កិស្មិញ្ចិ វុត្ត ការវវសេន បតិស្សវនំ បតិស្សវេ,
សហ បតិស្សវេន សប្បតិស្សវំ, បតិស្សវភូតំ តំសភាគញ្ច យំកិញ្ចិ ការវន្តិ
អត្ថោ។ ជាតិអាទិមហត្ថបច្ឆវេក្ខណោន ឧប្បជ្ឈមាណ ច ហិរី តត្ថ ការវវសេន
បវត្តតីតិ “សប្បតិស្សវលក្ខណា”តិ វុច្ឆតិ។ វជ្ជំ ភាយតិ តញ្ច ភយតោ
បស្សតីតិ វជ្ជកិរុកភយធស្សវី។ ឯវសភាវំ ឌីត្តប្បំ។ ហិរី ចាបធម្មេ គ្វជំវិយ
បស្សតិ, ឌីត្តប្បំ ឧណ្ណំ វិយ។ ឆាយជ្ជំ នវលោកុត្តរធម្មាទិ។
អង្គត្ថសមុដ្ឋានាទិតា ច ហិរីឌីត្តប្បានំ តត្ថ តត្ថ ចាកជភាវេន វុត្តា, ន បន
តេសំ កធានិ អញ្ញមញ្ញំ វិប្បយោគា។ ន ហិ លជ្ជនំ និព្វយំ ចាបភយំ វា អលជ្ជនំ
ហោតីតិ។

មូលរាសីវណ្ណានា

អគេតោ អនភិជ្ឈនំ អនភិកម្ពនំ។ អនល្លិនោ ភាវោ អធិប្បាយោ ឯតស្សាតិ
អនល្លិនភាវោ, ឯវញ្ញិ ឧបមាយ សមេតិ។ អនុកូលមិត្តោ អនុវត្តកោ។
វិនយរសោតិ វិនយនរសោ។ អនោសោ ឧស្សីល្យមលស្សាតិ ឥទំ ឧស្សីល្យស្ស
នោសសមុដ្ឋានតំ នោសូបនិស្សយតញ្ច សទ្ធាយ វុត្តំ។ អភាវនាយាតិ “តត្ថ
ជាតានំ ធម្មានំ អនតិវត្តនជ្ជន ភាវនាស្រ្តិយានំ ឯករសជ្ជន ភាវនា
តឧបគវីរិយវាហនជ្ជន ភាវនា អាសេវនជ្ជន ភាវនា”តិ ឯវំ វុត្តាយ

បញ្ញាសាធានាយ ការវាយ អប្បវត្តិ, តប្បដិបក្ខតា វា អកុសលា អការីនា។
និគ្គណេមិ គុណគ្គហណំ អធិកគ្គហណំ។ វិជ្ជមានម្បី គុណំ វិទ្ធិសេត្វា
គហណំ ឧនគ្គហណំ។ ចតុវិបល្លាសគ្គហណំ វិបរីតគ្គហណំ។

យាថាវសភាវេតិ “ឯត្ថកោ ឯតស្ស គុណោ, ឯត្ថកោ ទោសោ” តិ
គុណោទោសានំ សភាវេ “ជរាជម្មោ ជីវតិ, តំ កុតេត្ថ លព្ភា មា ជីវី” តិ
ឯវមាធិបច្ចវេក្ខណាសម្ភវតោ។ អលោភេន ច គហដ្ឋានំ ខេត្តវត្តាធិសុ
វិវាទាការតោ។ អមោហោន បព្ពជិតានំ ធិដ្ឋិតតវិវាទាការតោ។
កាមរាគាភិទិវេសវិនិត្យា ហិ គហដ្ឋា គហដ្ឋេហិ វិវេទន្តិ,
ធិដ្ឋិរាគាភិទិវេសវិនិត្យា សមណា សមណេហិតិ។ រាគវសេន មិត្តសន្តរោ
ទោសវសេន វិរោធា ច តត្ថិសេសេន ឧបគមាបគមា, អារម្មណេ វា រូបាធិម្ហិ
អនុរោធិវិរោធា។ អមជ្ឈត្តការស្ស បដិយានុនយសម្ពាតស្ស មោហោន បវត្តិ។
សុខវិបរិណាមេ ទុក្ខសមាយោគេ ច បដិយបវត្តិយំ វេទនាបរិគ្គហោ ន
សិដ្ឋតីតិ អទោសានុភាវេន វេទនាសតិបដ្ឋានំ សិដ្ឋតិ។ ធិព្ភវិហារស្សាតិ
ចតុន្នំ ឈានានំ។ អរិយវិហារោ ជលសមាបត្តិ។ មោហោន អវិចារេន្តោ
ឧទាសីនបក្ខេសុបិ សត្តសម្ពាវេសុ សព្ពេសុ អភិសង្កំ ករោតីតិ អម្ពជ្ឈស្ស
តទភាវោ វេទិតព្ភោ។ ទុក្ខទស្សនស្ស អាសន្នបដិបក្ខតា ទោសស្ស
តប្បដិបក្ខេន អទោសេន ទុក្ខទស្សនំ ហោតិ។

កម្មបថរាសីវណ្ណានា

សុខាធិនិ អត្តនោ ន ព្យាបាទេតិ ន វិនាសេតិ បរស្ស បាតិ ទដ្ឋព្ភំ។
កម្មបថតាតំសភាគតាហិ កម្មបថវសេន។

បស្សន្ទាធិយុគលវណ្ណានា

ទេវថា សារម្ភោ, ធុត្តទោមនស្សបច្ចយានំ ឧទ្ធច្ឆាទិកានំ កិលេសានំ ចតុន្នំ
វា ខន្ធនំ ឯតំ អធិវចនំ។ ឧទ្ធច្ឆប្បធានា កិលេសា ឧទ្ធច្ឆាទិកិលេសា, ឧទ្ធច្ឆំ វា
អាទី កត្វា សត្តកិលេសេ សង្ក្ខណ្ហាតិ។ សុវណ្ណាវិសុទ្ធិវិយាតិ យថា
សុវណ្ណាវិសុទ្ធិ អលង្ការិកតិវិនិយោគក្ខមា, ឯវំ អយម្យិ
ហិតកិរិយាវិនិយោគក្ខមា។

សមំ, សមន្តតោ វា បកាវេហិ ជាននំ សម្បជញ្ញំ។ ចេតិយវន្តនាទិអត្ថំ
អភិក្កមាទីសុ អត្តានត្ថបរិក្កល្លានំ សាត្តកសម្បជញ្ញំ។ សតិ ច អត្ថេ
សប្បាយាសប្បាយរូបាទិបរិក្កល្លានំ សប្បាយសម្បជញ្ញំ។
គោចរតាមាភិក្កមនាទីសុ កម្មដ្ឋានាវិជហនំ គោចរសម្បជញ្ញំ។
អភិក្កមនាទីនំ ធាតុអាទិវសេន បរិចយោ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ។
សត្តកម្មដ្ឋានការវនាទុយុត្តានំ សត្តយោគីនំ សត្តនា ឧបការកា ឥមេ ទ្វេ ធម្មា
ចារិបន្តកហារណតោ ការវនាវឡនតោ ច។ យថាហ “ទ្វេ ធម្មា ពហុការា សតិ
ច សម្បជញ្ញញ្ញា” តិ (ធិ. និ. ៣.៣៥២)។ យុគេ នន្ទាវិយាតិ យុគនន្ទា, អញ្ញមញ្ញំ
និមិត្តភាវេន សមំ បរត្តាតិ អត្ថោ។ “បុន ចបរំ, អាវុសោ, ភិក្ខុ សមជីវិបស្សនំ
យុគនន្ទំ ភាវេតី” តិ (អ. និ. ៤.១៧០; បដិ. ម. ២.១) ហិ សុត្តេ ឯតេសំ យុគនន្ទតា
វុត្តា។ សត្តកុសលធម្មេសុ លីនុទ្ធច្ឆាភាវោ ឯតេហិ ទ្វិហិ សមំ យុត្តេហិតិ
“វិរិយសមាធិយោជនត្ថាយា” តិ អាហា, យោគវចនត្ថាយាតិ អត្ថោ។

យេវាបនកវណ្ណនា

រូបាភាវេនាតិ រូប្យនាភាវេន។ ធម្មាតិ ឯតស្ស អត្ថោ សភាវតោ
ឧបលព្ពមាណាតិ។ មេត្តាបុព្ពកាគោតិ អប្បនាប្បត្តាយ មេត្តាយ បុព្ពកាគោ,
បរិកម្មមេត្តា ឯតស្មី ចិត្តេ អត្ថិតិ អត្ថោ។ វិរតិវសេនាតិ វចីបរត្តិយា ន បូរេតិ,
កិណ្ឌវិរតិយោគេនាតិ អត្ថោ។ អបណ្ណកផ្កានីតិ អវិរទ្ធផ្កានិ។ យថា តថា វា

អារម្មណ៍វិនិច្ឆ័យនៃ អធិប្បដិសន្ធិ។ ន ហ៊ី អធិប្បដិសន្ធិ ចាណាតិចាតាធិសុ
ធានាធិសុ វា បរត្ថតិ, សធា បន បសាធិនិយេសុ បសាធាធិមោក្ខតិ
អយមេតេសំវិសេសោ។ ធារកស្សវិយ ឥតោ ចិតោ ច សំសប្បនស្ស
ករិស្សមិ ន ករិស្សមីតិ អវិនិច្ឆ័យស្ស បដិបក្ខកិរិយា អសំសប្បនំ។
បុរិមមនតោតិ កវុត្តតោ។ វិសធិសំវិចិជនំ មនំ ករោតីតិ
មនសិការសាមញ្ញនវិចិជនបដិចាធកេ ធស្សតិ។ តេសុ ធម្មស្វតិ
ចិត្តចេតសិកធម្មសុ។ អតធារម្ពណត្ថបិ ហិ តេសុ សមប្បវត្តសុ
ឧទាសីនភាវតោ តត្រមជ្ឈត្តតាតិ វុច្ឆតិ។ អលីនានុទូតប្បវត្តិបច្ចយត្តា
ឧនាធិកនិវារណាសា។ កាយទុច្ឆរិតាធិវត្ថុនន្តិ ចាណាធិនំ។ អមទ្ធា
មទ្ធនបដិបក្ខភាវោ។

តំតំរាសិកិច្ចវសេនវិភាគហិតា អវិភត្តិកា។ ឯត្តាតិ ឯតេសុ
សវិភត្តិកេសុ ទុតិយជ្ជាធិសុបិ ភាជិយមាណេសុ អបុព្វំ នត្តិ អត្តោ។ បទំ
បុរិវត្តនិយាធិបទំ បញ្ចកាធិវសេន បុរិវត្តំ។ បញ្ច ហិ អដ្ឋានិយានបទស្ស
អត្តោ, តេសុ ឯកស្មិញ ឧនេ ឈានបទំ ឧនំ ហោតីតិ។ បទសមូហោ
បទកោដ្ឋាសោ វា តំ តមេវ វា បទំ, អវុត្តំ ហាបិ តំ នាម ហោតីតិ វុត្តំ “បុរិវត”ន្តិ។
វុត្តស្មិញ្ញោ វុច្ឆមានេ អនេកេសំ បុរិសសទ្ធានំវិយ កោចិ សម្ពន្ធា នត្តិ តិ
មញ្ញមាណោ អាហា “អនុសន្និកា កថា”តិ។ អន្តរន្តរា វុត្តស្មិញ្ញោ វុច្ឆមានេ
អនុក្កមេន ធម្មា កថិតា ន ហោតីតិ អាហា “ឧប្បជិចាជិយា”តិ។
ជស្សបញ្ចមករាសិ សព្វចិត្តប្បាទសាធារណាវសេន
ចតុក្ខន្ធតប្បច្ចយសង្កហាវសេន ច វុត្តោ។ យថាវុត្តសុ បន រាសីសុ
ឯករាសិកិច្ចស្សបិ អភាវា ធន្តាធមោ យេវាបនកវសេន វុត្តោ។ វុត្តានម្បិ ច
ធម្មានំ យថា វេទនាធិនំ ឈានដ្ឋានិកាវោ វុត្តោ, ន ឯវំ
សោវចស្សតាកល្យាណមិត្តតាធិវិសេសោ វុត្តាតិ តស្ស សង្កណ្ឌនត្តំ កេចិ

ធម្មវិសុទ្ធិ បឋមត្វាតេ ច តញ្ញាវិសេសំ “យេ វា បដា”តិ អាហា។
វេនេយ្យជ្ឈាសយវសេន វា សាវសេសេ ធម្មវត្ថុ “យេ វា បដា”តិ វុត្ថំ។

យេវាបនកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ធម្មទ្កេសវារកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

កាមាវចរកុសលំ

និទ្ទេសវារកថាវណ្ណានា

២. ធុសនកវសេនាតិ សន្តេ អសន្តេបិ វិសយេ អាចាជគតេ ចិត្តស្ស
សន្និបតនវសេន “ចិត្តំ មនោ”តិអាធិសុ (ធម. ស. ៦, ១៧) វិយ កិច្ចវិសេសំ,
“មាណស”ន្តិអាធិសុ (ធម. ស. ៦, ១៧) វិយ សមាធនេ អត្ថេ សទ្ធិវិសេសំ,
“បណ្ណារ”ន្តិអាធិសុ (ធម. ស. ៦, ១៧) វិយ គុណវិសេសំ, “ចេតសិកំ សាត”ន្តិអាធិសុ
(ធម. ស. ២, ១៨) វិយ និស្សយវិសេសំ, “ចិត្តស្ស បីតី”តិអាធិសុ (ធម. ស. ១៥, ២៤)
វិយ អញ្ញស្ស អវត្តាភាវិសេសំ, “អលុព្ពនា”តិអាធិសុ (ធម. ស. ៣២) វិយ
អញ្ញស្ស កិរិយាភាវិសេសំ, “អលុព្ពិតត្ថ”ន្តិអាធិសុ (ធម. ស. ៣២) វិយ អញ្ញស្ស
កិរិយាភាវត្ថតតាវិសេសន្តិអាធិកំ អនបេក្ខិត្វា ធម្មមត្តធិបនំ សភាវបទំ។
ធុសន្តស្ស ហិ ចិត្តស្ស ធុសនកិរិយា ធុសនាការោ។ សម្មសនាតិ
អារម្មណសមាគមធុសនា, ន បដិលាភសម្មសនា។ សម្មសិក្ខស្ស អារម្មណេ
សមាគតស្ស ចិត្តស្ស ភារោ សម្មសិក្ខត្ថំ។ យស្មី សតិ ចិត្តំ សម្មសិក្ខន្តិ វុច្ចតិ,
សោ តស្ស ភារោ។ ឯវំ អញ្ញេសុបិ ភាវនិទ្ទេសេសុ ទដ្ឋព្ភំ។

អបរស្ស វេវចនស្ស, អបរេន វា បុរិមត្ថស្ស ធិបដា អបរធិបដា។ “បណ្ឌិត្ធន្តំ
កោសល្ធ”ន្តិ ឯវំមាធមោ បញ្ញាវិសេសា នាណាកាលេ លព្ពមាធិប ឯកស្មី ចិត្តេ

លត្តន្តិ។ ឯកស្មិត្តាវិសេសេ ឥតវេបិ អនុគតា ហោន្តិតិ ឧស្សេតុំ តថាវិភត្តិ
អត្ថតោវិភត្តិ ហោតិ អត្ថនានត្ថន កតត្តា។ អថ វាយថា “កោដោ កុដ្ឋនា
កុដ្ឋិតត្ថ”ន្តិ (ធម្ម. ស. ០០៦៦) សភាវាការការវនិទ្ទេសេហិ កោដោតិ
ឯវមាការោវ អត្ថោ វុត្ថោ, ន ឯវមិធ, ឥធ បន បណ្ឌិតាទិភាវាការភិដ្ឋោ អត្ថោ
វុត្ថោតិ ឥទំវិភត្តិគមនំ អត្ថវសេន ហោតិ។ សម្មសិតត្ថន្តិ ឯត្ថាបិ ន
“ឧស្សេតុ”តិ ឯវមាការោវ អត្ថោ វុត្ថោ។ សម្មស្សេតុតិ ឯវមាការោ បន វុត្ថោតិ
អត្ថតោវិភត្តិគមនន្តិ វុត្ថំ។

នោសោ ព្យាចាទោតិ ឧទ្ទេសេហិ នាមនានត្ថន នាជាក្ខតោ ឧទ្ទិដ្ឋោ។
និទ្ទេសេហិ តេនេវ នានត្ថន និទ្ទិដ្ឋោ។ ឯកោវ ខន្ទោ ហោតិតិ ឯកេន ខន្ទសន្ទេន
វត្ថព្ពតំ សន្ទាយាហា។ ចេតនាតិ សន្ទារក្ខន្ធី ឧស្សេតិ តប្បមុខត្តា។ អសទ្ទម្មាតិ
អសតំ, អសន្តោ វា ធម្មា, ន វា សទ្ទម្មាតិ អសទ្ទម្មាតិ អសទ្ទម្មវចនីយភាវេន
ឯកីភូតោបិ អសទ្ទម្មោ កោដកុតាទិវិសិដ្ឋេន សទ្ទម្មកុតាបដិក្ខេបនានត្ថន
នានត្ថំ គតោតិ “ចត្តារោ”តិ វុត្ថំ។ ន សទ្ទម្មកុតាតិ វុច្ឆមានា វា អសទ្ទម្មកុតា
អសទ្ទម្មកុតាភាវេន ឯកីភូតាបិ កោដាទិវិសិដ្ឋបដិក្ខេបនានត្ថន នានត្ថំ
គតា។ បដិបក្ខោ វា បដិក្ខេបីយតិ តេន, សយំ វា បដិក្ខេបតីតិ បដិក្ខេបោតិ
វុច្ឆតីតិ សទ្ទម្មកុតាបដិក្ខេបនានត្ថន អសទ្ទម្មកុតា អសទ្ទម្មា វា នានត្ថំ
គតា។ អលោកោតិអាទិនំ ជស្សទិហិ នានត្ថំ លោកាទិវិសិដ្ឋេន បដិក្ខេបេន
លោកាទិបដិបក្ខេន វា វេទិតព្ពំ។ អលោកាទោសាមាហានំ អញ្ញាមញ្ញនានត្ថំ
យថាវុត្ថន បដិក្ខេបនានត្ថន យោជេតព្ពំ។ បទត្ថស្ស បទន្តវេនវិការវនំ
បទត្ថតិ។ តេន ហិ តំ បទំ មហាត្ថន្តិ ទីបិតំ ហោតិ អលង្កតញ្ញាតិ។
អត្ថវិសេសភាវេបិ អាភវណាវសេន ច អាធរវសេន ច បុន វចនំ ទន្ធិកម្មំ។

៣. តន្ត្រី តស្ស ជលស្ស អនុច្ឆរិកំ។ ន កេវលំ និទ្ទិសិយមាណំ សាតមេវ
អធិកតំ, អថ ខោ យថានិទ្ទិដ្ឋានិ អារម្មណានិប័តិ “តេហិ វា” តិអាទិ វុត្តំ។ តស្ស
វា ជាតា ការណភាវេន ជស្សត្ថំ បវត្តាតិ តន្ត្រា។ តំសមដ្ឋីបុគ្គលំ,
សម្បយុត្តធម្មេ វា អត្ថនិ សាធយតីតិ សាតំ ធន-ការស្ស ត-ការំ កត្វា។ សុដ្ឋុ
ខាទតិ, ខណាតិ វា ទុក្ខន្តិ សុខំ។

៥. ចាសោតិ រាគចាសោ។ សោ ហិ និរាវរណត្តា អន្តលិក្ខបរោ។
អកុសលម្បិ បណ្ណារន្តិ វុត្តំ, កោ បន វា ទោ កុសលន្តិ អធិប្បាយោ។ តញ្ជិ
បណ្ណារតោ និក្ខន្ធី សយញ្ច បណ្ណារន្តិ។ អថ វា សព្ពម្បិ ចិត្តំ សភាវតោ
បណ្ណារមេវ, អាគន្ធកោបក្កិលេសវោទានេហិ បន សាវជ្ជានវជ្ជានំ
ឧបក្កិលិដ្ឋវិសុទ្ធតរតា ហោន្តិតិ។ ទារុប្បមាលោសុ សិលាទីសុ ខន្ធបញ្ញត្តិយា
អភាវា កិញ្ចំ និមិត្តំ អនបេក្ខិត្វា ទារុម្ពិ បវត្តា ខន្ធបញ្ញត្តិតិ
“បណ្ណត្តិមត្តជ្ជេនា” តិ វុត្តំ។ តំ-សន្ទេន មនោវិញ្ញាណធាតុយេវ វុច្ចយ្យ
និទ្ទិសិតព្ពត្តាតិ ន តស្ស តន្ត្រា។ តេហិ អារម្មណេហិ ជាតា តន្ត្រាតិ ច
វុច្ចមានេ សម្មស្សជតាន វត្តញ្ច។ ន ហិ សោ អារម្មណំ, នាមិ វិសេសបច្ចយោ។
“តិណ្ណំ សង្កតិ ជស្សោ” តិ វិញ្ញាណមេវ ជស្សស្ស វិសេសបច្ចយោតិ វុត្តាតិ
តស្មា នវិញ្ញាណំ វិសេសបច្ចយភូតំ សម្មស្សជតាយ
តន្ត្រាមនោវិញ្ញាណធាតុសម្មស្សជាបញ្ញត្តិ លភតិ, ន ច តនេវ តស្ស
ការណភាវេន ជលភាវេន ច វុច្ចមានំ សុវិញ្ញយ្យំ ហោតិតិ។ កី វា ឯតេន,
យថា ភគវតា វុត្តា តំសភាវាយេវ តេ ធម្មាតិ ន ឯវិវិធសុ ការណំ មគ្គិតម្កំ។

៧. ឯវំ តក្កនវសេន លោកសិទ្ធជាតិ អធិប្បាយោ។ ឯវព្រោវព្វា ភវិតព្ពន្ធី
វិវិធំ តក្កនំ ក្សបេ វិយ ឧទកស្ស អារម្មណស្ស អាកឡនំ វិតក្កនំ។

៨. សមន្តតោ ចរណំ វិចរណំ។

៩. អត្តមនតាតិ ឯត្ថ អត្ត-សន្តេន ន ចិត្តំ វុត្ថំ។ ន ហិ ចិត្តស្ស មនោ អត្ថតិ។
អត្តមនស្ស បន បុគ្គលស្ស ភារោ អត្តមនតាតិ វត្ថា បុន បុគ្គលទិដ្ឋិនិសេធនត្ថំ
“ចិត្តស្ស”តិ វុត្ថំ។

១០. ន ពលវតី, កស្មា អវដ្ឋិតិ វុត្ថាតិ? ឯកគ្គចិត្តេន ចាលាវជាទិករណេ
តថា អវដ្ឋានមត្តភារតោ។ វិរូបំ, វិវិដំ វា សំហរណំ វិកិរណំ វិសាហារោ,
សំហរណំ វា សម្មណ្ណំ, តទភារោ វិសាហារោ។

១២. អញ្ញស្មី បរិយាយេតិ អញ្ញស្មី ការណេ។ សមាធាទិករណភារោ ទ្វិន្នំ
ពហុនំ វា បទានំ ឯកស្មី អត្ថ បវត្ថិ។

១៣. អារម្ភតិ ចាតិ អាបដ្ឋតិ ច។ ឧទ្ធិ យមនំ ឧយ្យាមោ។ ធុរន្តិ និច្ឆាទេតុំ
អារទ្ធិ កុសលំ, បដិញ្ចំ វា។

១៤. តិណ្ណន្តិ ពុទ្ធាទីនំ។ ចិត្តេ អារម្មណស្ស ឧបដ្ឋានំ ជោតនញ្ច សតិយេវាតិ
តស្ស ឯតំ លក្ខណំ។

១៦. ចាសាណាសក្ខរវាលិកាទិវហិតា ភូមិ សណ្ណាតិ “សណ្ណាដ្ឋេនា”តិ វុត្ថំ។

១៩. អយន្តិ ឯកកម្មនិព្ពត្តមនុស្សទិសន្តតិអវិច្ឆេទវសេន បវត្តន្តិ។
កុសលាកុសលេសុបិ ហិ ជីវិតំ ឥន្ទ្រិយបច្ចយភារេន សម្មយុត្តេ
បវត្តយមាធមេវ តទវិច្ឆេទស្ស បច្ចយោ ហោតិ។

៣០. យំ ហិរិយតីតិ ហិរិយតិ-សន្តេន វុត្ថោ ភារោ យំ-សន្តេន វុច្ឆតីតិ យន្តិ
ភារេនបុំសកំ វា ឯតំ ទដ្ឋព្ពំ។ ហិរិយតព្ពេនាតិ ច ហេតុអត្ថេ ករណាវចនំ
យុដ្ឋតិ។

៣២. អលុត្តនកវសេនាតិ ឯត្ថ អលុត្តនមេវ អលុត្តនកន្តិ ភាវនិទ្ទេសោ
ធន្តោ។

៣៣. អព្យាបដ្ឋោតិ ព្យាបាទេន ទុក្ខេន ទោមនស្សសម្ពាទេន ទោសេនវិយ
ន ព្យាបាទេតញ្ចោតិបិ អត្ថោ យុដ្ឋតិ។

៤២-៤៣. ជិនមិទ្ធាធិបជិបក្ខភាវេន កុសលធម្ម អនិទ្ធាធិមនសិការេ ច
សីយំ សីយំ បរិវត្តនសមត្ថតា លហុបរិណាមតា, អវិជ្ជានីវរណានញ្ញា
តណ្ហាសំយោជនានំ សត្តានំ អកុសលប្បវត្តិ បកតិក្ខតាតិ ន តត្ថ
លហុបរិណាមតាយ អត្ថោ។ តេសញ្ច ភាវោ គរុតាយេវាតិ តព្វិធុរសភាវានំ
លហុតា ធន្តោ។ សា ហិ បវត្តមាណ សីយំ កវត្តុវុជ្ជានស្ស បច្ចយោ ហោតិ។

៤៤-៤៥. យេ ច ធម្មា មោហាសម្បយុត្តាវិយ អវិបន្នលហុតា, តេសញ្ច
កុសលករណោ អប្បដិយាតោ មុទុតា។ អប្បដិយាតេន
មុទុតាធិរូបសធិសតាយ អរូបធម្មានម្បិ មុទុតា មទ្ធុរតាតិអាទិ វុត្ថំ។

៤៦-៤៧. សិនេហាវសេន កិលិន្នំ អតិមុទុកំ ចិត្តំ អកម្មញ្ញំ ហោតិ វិលីនំវិយ
សុវណ្ណំ, មាណធិវសេន អតិចទ្ខញ្ច អតាបិតំវិយ សុវណ្ណំ, យំ
បនានុរូបមុទុតាយុត្តំ, តំ កម្មញ្ញំ ហោតិ យុត្តមទ្ធុរវិយ សុវណ្ណំ។ តស្សេវ
មុទុកស្ស យោ កម្មញ្ញាការោ, សា កម្មញ្ញតាតិ មុទុតាវិសិដ្ឋា កម្មញ្ញតា
វេទិតញ្ច។

៥០-៥១. បច្ឆោសក្កនភាវេន បវត្តំ អកុសលមេវ បច្ឆោសក្កនំ។ ឯកវិសតិ
អនេសនា នាម វេជ្ជកម្មំ ករោតិ, ទូតកម្មំ ករោតិ, បហិណាកម្មំ ករោតិ, គណ្ណំ
ជាលេតិ, អរុមក្កនំ ទេតិ, ឧទ្ធិវិវេចនំ ទេតិ, អដោវិវេចនំ ទេតិ, នត្ថតេលំ បចតិ,
ចក្ខុតេលំ បចតិ, វេជ្ជុទានំ ទេតិ, បណ្ណាទានំ ទេតិ, បុប្ផទានំ ទេតិ, ជលទានំ

ទេតិ, សីនានទានំ ទេតិ, ទន្តកដ្ឋទានំ ទេតិ, មុខោទកទានំ ទេតិ, បុណ្ណាទានំ
ទេតិ, មត្តិកាទានំ ទេតិ, ចាដុកកម្មំ ករោតិ, មុគ្គសូបិយំ, ចារិកដ្យំ,
ជង្គ្យបេសនិយំ ធូរីសតិមំ ទូតកម្មេន សទិសំ, តស្មា ឯកវីសតិ។ ឆ អគោចរា
វេសិយាគោចរោ, វិធជា, បុល្លកុមារី, បណ្ណាក, ចាណគារ, ភិក្ខុនីអគោចរោតិ។
សង្ខេបតោតិ សរុបេន អនុទិដ្ឋត្តា “តត្ថ កតមោ ធន្នោ” តិអាទិ ន សក្កា វត្ថុន្តិ
“យោ ធន្នោ ធន្តិកតា” តិអាទិនិទ្ទេសំ សង្ខិបិត្វា “យេ វា បធា” តិ និទ្ទេសោ
កតោតិ អត្ថោ។

និទ្ទេសវារកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

កោដ្ឋាសវារវណ្ណានា

៥៨-១២០. និទ្ទេសវារេ បុច្ឆាទិនំ បច្ឆេកំ អនេកត្ថេបិ បុច្ឆាទិការេន ឯកត្ថំ
ឧបនេត្វា ចតុបរិច្ឆេទតា វុត្តា។ ចត្តារោ ទ្វេតិ ឯវមាទិកំ សង្ខិបិត្វា សហ វា
គហណំ សង្កហោ។ ឋបេត្វា យេវាបនកេតិ សង្កហេតត្ថេ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេ ហិ
វិសុំ វិសុំ ឧទិដ្ឋត្តា និទិដ្ឋត្តា ច វិប្បកិណ្ណាតិ សង្កហេតត្ថោ ហោន្តិ, ន
យេវាបនកា សង្កហេតមនេនេវ តថា អវិប្បកិណ្ណាត្តា។ យស្មា បន
សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នា ហោន្តិ, តស្មា តំនិទ្ទេសេ អឧន្ធកាវនិវារណត្ថំ
យេវាបនាត្វេវ វុត្តាតិ ន យេវាបនកា ឋបេតត្ថោតិ។ បច្ចយសង្ខារេនាតិ
អាហារបច្ចយសង្ខារេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ អថ វា “ហេតុ បច្ចយោ” តិ ឯតេសុ
ទ្វីសុ ជនកោ ហេតុ ឧបត្ថម្ភកោ បច្ចយោតិ ឯវិសេសវន្តេសុ
បច្ចយសង្ខារេន។ យថា ហិ កតត្ថី ការាហារោ ឱជដ្ឋមករូចាហារណេន
រូបកាយំ ឧបត្ថម្ភតិ, ឯវមិមេបិ វេទនាទិអាហារណេន នាមកាយន្តិ។ តថា ច
ហោន្តិតិ សាធារណេ សហជាតាទិបច្ចយេ សន្ធាយាហា។ អញ្ញថា ចាតិ អញ្ញេន
ច ឯកេនាការេន បច្ចយា ហោន្តិយេវាតិ អាហារាតិ វុច្ឆន្តិតិ អត្ថោ។ តស្មា

អាហារណាគឺជូរហ៊ានតាំង ហេតុអ្វីបតិអាទីនំ នត្តិ អាហារភាវៈប្បសន្តោ។
តិស្សោ ច វេទនា អាហារតីតិអាទិ យថាសម្បវរសេន វុត្តំ, ន ឥមស្មីយេវ ចិត្ត
ជស្សាទិវសេន។ តយោ ច ភវេតិ កាមាទិកវក្ខតំ វិញ្ញាណំ វិសេសេន,
អវិសេសេន ច បញ្ចចាទានក្ខន្ធោ។

អារម្មណំ ឧបគន្ធា និជ្ឈាយនំ ចិន្តនំ ឧបនិជ្ឈាយនំ។ ហេតុដ្ឋេនាតិ
ឧបាយត្ថេន, ន មូលត្ថេន។ បុព្វភាគេ គតោ បដិបន្នោ នាណក្ខណ៍កោ
អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ លោកុត្តរក្ខណោ សហ បវត្តោ យថាគតមគ្គោតិ វុត្តោ។
វិបស្សនាក្ខណតោ បុព្វេវ កាយកម្មាទីនំ សុបរិសុទ្ធតាយ
អដ្ឋង្គិកមគ្គបនិស្សយស្ស “អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ភាវនាចារិប្បវី គច្ឆតី” តិ
(ម. និ. ៣.៤៣១) ឯវំ វុត្តេន បរិយាយេន បុព្វភាគមគ្គស្ស អដ្ឋង្គិកតា
យថាគតវចនេន ទីបិតា, ន ឯកក្ខណោ អដ្ឋង្គំ អដ្ឋានំ សញ្ញាវាតិ ឯវមស្សបិ
បរិយាយទេសនតា វេទិតញ្ញា។ វិជាននមេវ ចិត្តវិចិត្តតាតិ “ចិត្តវិចិត្តដ្ឋេន
ឯកោវ ធម្មាវិញ្ញាណក្ខន្ធោ” តិ អាហា។ ចត្តារោ ខន្ធា ហោន្តិតិអាទីសុ
វេទនាក្ខន្ធាទីនំ សង្កហោ កតេបិ បុន “ឯកោ វេទនាក្ខន្ធា ហោតី” តិអាទិវចនំ
ន អនេកេ វេទនាក្ខន្ធាទយោ ជាតិនិទ្ទេសេន ឥធវ វុត្តាតិ ទស្សនត្ថំ។ ឥន្ទ្រិយេសុ
ច ឯកស្ស ជាតិនិទ្ទេសកាវេ បដិក្ខិត្តេ អញ្ញេសំ ឥន្ទ្រិយានំ អាហារាទីនញ្ច
តប្បដិក្ខេចោ កតោ ហោតីតិ បុព្វង្គមស្ស មនិទ្ធិយស្សេវ កតោតិ ទដ្ឋញ្ញោ។

កោដ្ឋាសវាវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សុញ្ញតវាវវណ្ណានា

១២១-១២៥. ឯត្ថាតិ ឯតស្មី យថាវុត្តេ សមយេ, ឯតេសុ វា ធម្មេសុ។ ភាវោតិ
សត្តោ, យោកោចិ វា អត្តោ។

ទុតិយចិត្តាធិវណ្ណា

១៤៦. សប្បយោគេនាតិ លីនស្ស ចិត្តស្ស ឧស្សហនបយោគសហិតេន។
សឧចាយេនាតិ កុសលស្ស ករណាករណេសុ អាទីនវានិសំសបច្ចវេក្ខណំ
បរេហិ ឧស្សហនន្តិ វេមាធិឧចាយសហិតេន។

១៥៦-១៥៩. មហាអដ្ឋកថាយំ អនុញ្ញាតា នាតិសមាហិតាយ ភាវនាយាតិ
យេវាបនកេហិមិ និត្តិសេសតំ ទស្សេតិ។

បុញ្ញកិរិយវត្ថាធិកថាវណ្ណា

អបចិត្តិ វេ អបចិត្តិសហគតំ បុញ្ញកិរិយាវត្ថុ យថា
“នន្តិរាគសហគតា”តិ។ អបចិត្តិ វា ចេតនាសម្បយុត្តកធម្មា កាយវិចីកិរិយា
វា, តំសហិតា ចេតនា អបចិត្តិសហគតំ។ ហិតជវណេនាតិ ទេសកេ
មេត្តាជវណេន, “វេ មេ ហិតំ ភវិស្សេតិ”តិ បវេត្តន ហិតចិត្តេន វា។
កម្មស្សកតាញ្ញាណំ ទិដ្ឋិជុកម្មំ។ និយមលក្ខណន្តិ មហាប្បលតានិយមស្ស
លក្ខណំ។ សីលមយេ សង្កហំ គច្ឆន្តិ ចារិត្តវសេន។ អនវជ្ជវត្ថុំ បរិច្ចជន្តោវិយ
អព្ពនុមោទមាណោបិ បរស្ស សម្បត្តិយា មោទតីតិ អព្ពនុមោទនា ទានមយេ
សង្កហិតា។ ភាវេន្តោបីតិ អសមត្ថភាវនំ សន្ធាយាហា។ សមត្ថា ហិ អប្បនា
ហោតីតិ។ អជ្ជេវ កោដ្ឋាសេ កត្វាតិ ឯកស្ស សត្តស្ស ឯកស្មី ខណេ
ឧប្បន្នមេកំ បឋមចិត្តំ ទស្សេត្វា អញ្ញានិ តាទិសានិ អទស្សេន្តេន សញ្ញានិ តានិ
សិក្ខុជ្ជេន ឯកីកតានិ ហោន្តិ, តថា សេសានិបីតិ វេ អដ្ឋ កត្វា។

កាមាវចរកុសលវណ្ណានិដ្ឋិតា។

រូបាវចរកុសលំ

ចតុក្កនយោ

បឋមជ្ឈានកថាវណ្ណា

១៦០. ឧត្តរមនលោបំ កត្វា រូបភវេ រូបន្តិ វុត្តោ។ ឈានស្ស អមគ្គភាវេបិ
សតិ មគ្គវចនំ អញ្ញមគ្គភាវនិវារណាត្ថន្តិ ឥមស្មី អត្ថេ មគ្គគ្គហឈាន្ស
បយោជនំ វុត្តំ, ន សព្ពស្ស កុសលជ្ឈានស្ស មគ្គភាវេតិ។ តត្ថ មគ្គស្ស
ភាវនាយ សមយវវត្ថានស្ស កតត្តា អមគ្គភាវនាសមយេ បវត្ថានំ ជស្សនីនំ
កុសលភាវេ ន ធស្សតោ សិយា, តស្មា សព្ពស្ស មគ្គភាវេ ធស្សតោតិ។
ឥតោ អញ្ញោ មគ្គោ នត្ថិតិ វំ អញ្ញភូមិកវិជុរោ សតិ បច្ចយន្តរេ
រូបុបបត្តិជនកសភាវេ វិចាកធម្មសភាវេ វិយ វិចាកធម្មវសេន
សព្ពសមាធា មគ្គសន្នេន វុត្តាតិ ធស្សតីតិ វេទិតព្ពំ។ កុសលំ ធានន្តិ
អលោកោ ធន្នញ្ញោ។ អថ វា ចេតនា ធានំ, តំ វុត្តេត្វា ឥតរេ ទ្វេ
ចេតនាសម្មយុត្តកាតិ វុត្តោ។ វុត្តន្តិតិ មគ្គភាវតោ ឈានវចនេន សង្កហេត្វា
មគ្គោតិ វុត្តំ វុត្តន្តិតិ អត្ថោ។ ឱកប្បនាតិ សទ្ធិហនា។ អញ្ញត្ថ ធិដ្ឋអត្ថំ បរិច្ចជិត្វា
“ជនេតិ វុត្តេត្តិ” តិ អយមត្ថោ កស្មា វុត្តោតិ និរុបសគ្គស្ស អញ្ញត្ថ វេមត្ថស្សេវ
ធិដ្ឋត្ថាតិ ឥមមត្ថំ វិភាវេតុំ “បុន ចបរំ ឧទាយី” តិ (ម. និ. ២. ២៤៦ អាធមយោ)
សុត្តមាហជំ។ កេសញ្ចំ អរិយានំ អរិយមគ្គេន សិទ្ធានិ អញ្ញានិ ច ឈានានិ
ភាវនាសភាវានេវាតិ តេសុបិ ភាវេន្នេន សមយវវត្ថានំ ឥដ្ឋតីតិ។

និស្សរន្តិ និគ្គច្ឆន្តិ ឯតេន, ឯត្ថ វាតិ **និស្សរណំ**។ កេ និគ្គច្ឆន្តិ? កាមា។ តេសំ
កាមានំ និស្សរណំ បហានន្តិ អត្ថោ។ ឯវញ្ញំ “កាមាន” ន្តិ កត្តវិ សាមិវចនំ
យុដ្ឋតិ។ **វត្ថុកាមេហិបីតិ វត្ថុកាមេហិ វិវិច្ឆេវាតិបិ អត្ថោ យុដ្ឋតីតិ វំ**
យុដ្ឋមានត្ថន្តវសមុច្ចយត្ថោ បិ-សន្នោ, ន កិលេសកាមសមុច្ចយត្ថោ។ កស្មា?
ឥមស្មី អត្ថេ កិលេសកាមានំ ធុតិយបទេន វិវេកស្ស វុត្តត្ថា។

អកុសលសន្តោសយទិបិ កិលេសកាមា, អថាបិ សព្វាកុសលា គហិតា,
សព្វថា បន កិលេសកាមេហិវិវេកោ វុត្តោតិ អាហា “**ទុតិយេន**
កិលេសកាមេហិវិវេកវចនតោ”តិ។ កាមគុណាធិគមហេតុបិ
ចាណាតិចាតាធិអសុទ្ធិប្បយោគោ ហោតីតិ តត្ថិវេកេន បយោគសុទ្ធិ
វិការិតា។ តណ្ហាសំកិលេសសោធនេន **អាសយចោសនំ**។

អញ្ជេសម្បិ ចាតិ ទិដ្ឋិមាណាទីនំ ជស្សទីនព្វា។ ឧបវិ វុច្ចមាណាទិ ឈានផ្កានិ
ឧបវិជ្ឈានផ្កានិ, តេសំ អត្តនោវិបច្ឆនីកានំ បដិបក្ខការីនស្សនត្ថំ
តប្បច្ឆនីកនីវរណាវចនំ។ ព្យាចាធិវិវេកវចនេន “អនត្ថំ មេ
អថរី”តិអាធិអាឃាតវត្ថុភេទវិសយស្ស ឆោសស្ស មោហាធិកានំ ជិនមិទ្ធាទីនំ
វិវេកវចនេន បដិច្ឆាទនវសេន ទុក្ខាធិបុព្វន្តាធិភេទវិសយស្ស មោហាស្ស
វិក្ខម្ពនវិវេកោ វុត្តោ។ កាមរាគព្យាចាធិតទេកជ្ជជិនមិទ្ធាធិវិក្ខម្ពនកញ្ចេនំ
សព្វាកុសលបដិបក្ខសភាវត្តា សព្វាកុសលានំ តេន សភាវេន
សព្វាកុសលានំ បហានំ ហោន្តម្បិ កាមរាគាធិវិក្ខម្ពនសភាវមេវាតិ
តំសភាវត្តា អវិសេសេត្វា នីវរណាកុសលមូលាទីនំវិក្ខម្ពនវិវេកោ វុត្តោ
ហោតីតិ អាហា។

វិតក្កស្ស កិច្ចវិសេសេន ជីវភាវប្បត្ត បឋមជ្ឈានសមាធិម្ហិ
បច្ឆនីកទ្វីភាវកតេន ជីវភាវេន តំសទិសេសុវិតក្កវហិតេសុ
ទុតិយជ្ឈានាធិសមាធិសុ ច អប្បនាតិ អដ្ឋកថាវោហារោតិវិតក្កស្ស
អប្បនាយោគោ វុត្តោ, អញ្ជេសាវិតក្កោវ អប្បនាតិ តស្ស តំសម្បយោគោ ន
សិយាតិ។ អត្តោ...បេ.... ទដ្ឋញ្ញោ ឈានសមដ្ឋិនោវិតក្កវិចារសមដ្ឋិតាទស្សនេន
ឈានស្សវ សវិតក្កសវិចារភាវស្ស វុត្តត្តា។

វិវេកជំប៉ីតិសុខន្តិ ឯត្ថ បុរិមស្មី អត្ថ វិវេកជន្តិ ឈានំ។ បីតិសុខសន្តតោ ច
អត្ថិអត្ថវិសេសវតោ អស្ស, អស្មី វាតិ ឯត្ថ អ-កាវេ វុត្តោ។ ធុតិយេ
បីតិសុខមេវវិវេកជំ។ វិវេកជំបីតិសុខន្តិ ច អញ្ញបទត្ថ សមាសោ
បច្ចុត្តនិទ្ទេសស្ស ច អលោចោ កតោ, លោបេ វា សតិ “វិវេកជំបីតិសុខ”ន្តិ
ចាហោតិ អយំ វិសេសោ។ គណនានុបុព្វតាតិ គណនានុបុព្វតាយ,
គណនានុបុព្វតាមត្ថំ វា បឋមន្តិវចនន្តិ អត្ថោ។ និព្វាទិវិបល្លាសប្បហានេន
មត្តោ អសម្មោហតោ អនិព្វាទិលក្ខណានិ បដិវិជ្ឈតិ លក្ខណ្ឌបនិជ្ឈានំ។
អសម្មោសធម្មំ និព្វានំ អវិបរីតលក្ខណត្ថា អនញ្ញថាភាវតោ តថលក្ខណំ។

ធុតិយជ្ឈានកថាវណ្ណាន

១៦១-២. វិតក្កវិចារានំ វ្យបសមាតិ ឯតេន យេហិ វិតក្កវិចារេហិ
បឋមជ្ឈានស្ស ឌីឡាវិកតា, តេសំ សមតិក្កមា ធុតិយជ្ឈានស្ស សមធិគមោ, ន
សភាវតោ អនោឡាវិកានំ ជស្សនីនំ សមតិក្កមាតិ អយមត្ថោ ធិបិតោ
ហោតិ។ ឯវំ “បីតិយា ច វិវាតា” តិអាទីសុ នយោ។ តស្មា
វិតក្កវិចារបីតិសុខសមតិក្កមវចនានិ ឌីឡាវិកោឡាវិកត្ថសមតិក្កមា
ធុតិយាធិអធិគមបរិធិបកានីតិ តេសំ ឯកទេសភូតំ
វិតក្កវិចារសមតិក្កមវចនំ តំធិបកន្តិ វុត្ថំ។ អថ វា
វិតក្កវិចារវ្យបសមវចនេនេវ តំសមតិក្កមា ធុតិយាធិគមធិបកេន
បីតិវិវាតាធិវចនានំ បីតិយាធិសមតិក្កមា តតិយាធិអធិគមធិបកតា
ហោតីតិ តស្ស តំធិបកតា វុត្តោ។

នីលវណ្ណាយោគតោ នីលវត្ថុវិយាតិ នីលយោគតោ វត្ថុ នីលំ វិយាតិ
អធិប្បាយោ។ យេន សម្បសាទនេន យោគា ឈានំ សម្បសាទនំ, តស្មី ទស្សិតេ
“សម្បសាទនំ ឈាន”ន្តិ សមាធាធិករណនិទ្ទេសេនេវ តំយោគា ឈានេ

តំសឡូត៍ ធម្មតាតិ អវិរោធនោ យុត្តោ។ ឯកោធិការេ កថន្តិ ឯកោធិម្ហិ
ធម្មតេ “ឯកោធិការំ ឈាន”ន្តិ សមាធិករណនិទ្ទេសេនេវ ឈានស្ស
ឯកោធិវឌ្ឍនតា វុត្តា ហោតីតិ។ ឯកោធិការន្តិ បដិទំ ឧទ្ធវិត្វា ឯកោធិស្ស
និទ្ទេសោ ន កត្តញ្ញោ សិយាតិ ឯកោធិការសន្នោ ឯវ សមាធិម្ហិ បវត្តោ
សម្មសាធនសន្នោវិយ ឈានម្ហិ បវត្តតីតិ យុត្តំ។

អប្បិទាតិ គមិតាវិនាសំ។ ទុតិយជ្ឈានាធិអធិកមុចាយទីបកេន
អជ្ឈត្តសម្មសាធនតាយ ចេតសោ ឯកោធិការតាយ ច ហេតុទីបកេន
អវិតក្កវិចារការហេតុទីបកេន ច វិតក្កវិចាររូបសមវចនេនេវ
វិតក្កវិចារភារោ ទីបតោតិ កំ បុន អវិតក្កអវិចារវចនេន កតេនាតិ? ន,
អទីបតត្តា។ ន ហិវិតក្កវិចាររូបសមវចនេន វិតក្កវិចារាមំ អប្បវត្តិ វុត្តា
ហោតិ។ វិតក្កវិចារេសុ ហិ តណ្ហាបហានញ្ច ឯតេសំ រូបសមនំ។ យេ ច
សន្នារេសុ តណ្ហាបហានំ ករោន្តិ, តេសុ មគ្គេសុ បហីនតណ្ហេសុ ជលេសុ ច
សន្នារប្បវត្តិ ហោតិ, ឯវមិធាបិ វិក្ខម្ហិតវិតក្កវិចារតណ្ហាស្ស ទុតិយជ្ឈានស្ស
វិតក្កវិចារសម្មយោកោ បុរិមេន ន និវរិតោ សិយាតិ តំនិវរណត្ថំ
អារដ្ឋិតុកាមតាធិអតិក្កមោវ តេសំ រូបសមោតិ ធម្មនត្តញ្ច “អវិតក្ក
អវិចារ”ន្តិ វុត្តំ។

តតិយជ្ឈានកថាវណ្ណា

១៦៣. បរិសុទ្ធបកតិ ឧណាសវបកតិ និក្ខិលេសតា។ ឧបេក្ខានិមិត្តន្តិ ឯត្ថ
លីនុទ្ធច្នបក្ខចាតវហិតំ មជ្ឈត្តំ វិរិយំ “ឧបេក្ខា”តិ វុត្តំ, តទេវ តំ អាការំ
គហេត្វា បវត្តេតត្ថស្ស តាធិសស្ស វិរិយស្ស និមិត្តការតោ ឧបេក្ខានិមិត្តំ។
បឋមជ្ឈានប្បដិលាភត្ថាយ នីវរណេ... បេ....
នេវសញ្ញាធាសញ្ញាយ តនសមាបត្តិបដិលាភត្ថាយ អាកិញ្ញញ្ញាយ តនសញ្ញំ

បដិសន្ធិសន្តិដ្ឋនាបញ្ញាសន្ធិរុបេក្ខាសុញ្ញាណន្តិ ឥមា អដ្ឋសមាបត្តិវសេន
ឧប្បជ្ឈន្តិ។ សោតាបត្តិមគ្គបដិលាភត្ថាយ ឧប្បាទំ បវត្ថំ និមិត្តំ អាយូហនំ
បដិសន្ធិ កតិ និព្ពត្តិ ឧបបត្តិ ជាតិ

ជរាមរណសោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សឧចាយាសេ។

សោតាបត្តិជលសមាបត្តត្ថាយ ឧប្បាទំ...បេ... ឧចាយាសេ...បេ...

អរហត្តមគ្គបដិលាភត្ថាយ ឧប្បាទំ...បេ... ឧចាយាសេ។

អរហត្តជលសមាបត្តត្ថាយ...បេ... សុញ្ញតវិហារសមាបត្តត្ថាយ...បេ...

អនិមិត្តវិហារសមាបត្តត្ថាយ ឧប្បាទំ បវត្ថំ អាយូហនំ បដិសន្ធិ...បេ...

បដិសន្ធិសន្តិដ្ឋនា បញ្ញា សន្ធិរុបេក្ខាសុញ្ញាណន្តិ ឥមា ទសវិបស្សនាវសេន
ឧប្បជ្ឈន្តិ។

យទត្ថិ យំ ភូតន្តិ ខន្ធបញ្ចកំ, តំ មុញ្ញតុកម្មតាញ្ញាណេន បដហតិ។
ទិដ្ឋសោវត្ថិកត្តយស្ស សប្បលក្ខណាវិចិននេវិយ ទិដ្ឋលក្ខណត្តយស្ស
ភូតស្ស សន្ធិរលក្ខណាវិចិននេ ឧបេក្ខំ បដិលភតិ។ អនាគោគរសាតិ
បណ្ឌិតសុខេបិ តស្មី អវនតិ បដិបក្ខកិច្ចាតិ អត្តោ។ នាមកាយេន
ចេតសិកសុខំ កាយិកសុខហេតុ រូបសមុដ្ឋាបនេន កាយិកសុខញ្ច
ឈានសមដ្ឋី បដិសំវេទេតីតិ វុច្ឆតិ។ ដុដត្តា ព្យាបិតត្តា។ យថា ហិ ឧទកេន
ដុដសរីរស្ស តាទិសេ នាតិបច្ឆនិកេ វាតាទិកេ ដោដ្ឋព្ពេ ដុដ្ឋេ សុខំ ឧប្បជ្ឈតិ, វរំ
ឯតេហិ ដុដសរីរស្សបិ។

ចតុត្ថជ្ឈានកថាវណ្ណនា

១៦៥. អវិភូតបច្ចុបដ្ឋានាតិ សុខទុក្ខានិវិយ អវិភូតាការា
បិដ្ឋិចាសាណាគតមិគមក្តោវិយ តទនុមាតញ្ញាវិភូតាការោបដ្ឋានា។

ចតុក្កនយវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បញ្ចកនយវណ្ណានា

១៦៧. យស្ស បន ធម្មធាតុយាតិ សព្វញ្ញតញ្ញាណស្ស។ តេន ហិ ធម្មានំ
អាការភេទំ ញាត្វា តទន្ធរូបំ ទេសនំ និយាមេតីតិ។ ឯត្ថ ច បញ្ចកនយេ
ទុតិយជ្ឈានំ ចតុក្កនយេ ទុតិយជ្ឈានបក្ខិកំ កត្វាវិភត្តំ “យស្មី... បេ... មគ្គំ
ភាវេតិ អវិតក្កំវិចារមត្តំ សមាធិជំ បីតិសុខំ ទុតិយជ្ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ
វិហារតី” តិ។ កស្មា? ឯកត្តកាយនាទត្តសញ្ញាសត្តាវាសជលតាយ
ទុតិយជ្ឈានេន សមាទជលត្តា បឋមជ្ឈានសមាធិតោ ជាតត្តា ច។
បឋមជ្ឈានមេវ ហិ កាមេហិ អកុសលេហិ ច វិវិត្តន្ត តទភាវា ន ឥធ “វិវិច្ឆេវ
កាមេហិ វិវិច្ឆេវ អកុសលេហិ” តិ សក្កាវត្ថុំ, នាបិ “វិវេកជ” តិ។ សុត្តន្តទេសនាសុ
ច បញ្ចកនយេ ទុតិយតតិយជ្ឈានានិ ទុតិយជ្ឈានមេវ ភជន្តិវិតក្កវ្យបសមា
វិចារវ្យបសមា អវិតក្កត្តា អវិចារត្តា ចាតិ។

បដិបទាចតុក្កវណ្ណានា

១៧៦-១៨០. តស្ស តស្ស ឈានស្ស ឧបចារន្តិ
នីវរណាវិតក្កវិចារនិកន្តិយាធិនំ វ្យបសមា ជីវត្វតោ កាមាវចរសមាធិ។
តទនុធម្មតាតិ តទន្ធរូបតាភូតា, សា បន តទស្សនសម្ពាតា
តទស្សនសម្បយុត្តក្ខន្ធសម្ពាតា វា មិច្ឆាសតីតិ វេទន្តិ។ អវិតតនិកន្តិកា
តំតំបរិហារណាសតីតិបិ វត្ថុំ វដ្តតីតិ ឯវញ្ច កត្វា “សតិយា វា និកន្តិយា វា” តិ
វិកេប្បា កតោ។ អាគមនវសេនាបិ ច បដិបទា ហោន្តិយេវាតិ ឥទំ កទាចិ
ទុតិយាធិនំ បឋមាធិអាគមនកតបដិបទតំ សន្ធាយ វត្ថុំ។ អបិ-សន្តោ ហិ
អនេកន្តិកតំ ធិបេតិ, ឯតស្ស អនេកន្តិកត្តា ឯវ ច ចាឡិយំ ឯកេកស្មី ឈានេ

ចតស្សោ បដិបទា ចត្តារិ អារម្មណានិ សោធសក្ខត្តកញ្ចវិសុំវិសុំ យោជិតំ។
អញ្ញថា ឯកេកស្មី បដិបទាទិម្ហំ នវ នវ ឈានានិ យោជេតញ្ចានិ សិយុន្តិ។

អារម្មណចតុក្កវណ្ណានា

១៨១. អប្បគុណន្តិ បញ្ចហិ វសិតាហិ អវសីកតំ។

អារម្មណបដិបទាមិស្សកវណ្ណានា

១៨២. ហេដ្ឋាតិ សោធសក្ខត្តកតោ បុព្វេ។ យេ កេចិ ឈានំ ឧប្បាទេន្តិ
នាមាតិ វចនេន យេ កតាធិការា សេក្ខា មគ្គេនវ ឧប្បាទិតជ្ឈានា, តេសំ
ឈានានិ មគ្គបដិពទ្ធតាយ សុទ្ធិកនវកសង្កហិតានីតិ វេទិតញ្ចានិ។ ន ហិ តេ
ឧប្បាទេន្តិ នាមាតិ។

កសិណាកថាវណ្ណានា

២០៣. និរោធចាទកតាវចនេន អារុប្បចាទកតា ច ទស្សិតា។ ឱប្បទស្សនំ
ឱប្បាភិញ្ញតា ឱប្បនិសន្តិភាវោ។

អភិកាយតនកថាវណ្ណានា

២០៤. អញ្ញម្បីតិ កេវលំ កសិណាយតនសម្ពាតមេវ អហុត្វា
អភិកាយតនសម្ពាតម្បី បវត្តតីតិ សតិបិ អភិកាយតនានំ
កសិណាយតនត្ថេ កសិណាយតនការតោ អញ្ញោ អភិកាយតនភាវោ
កសិណានិមិត្តាភិកវនកការវនានិមិត្តនានត្ថតោតិ ទស្សេតិ។ តត្ថ អភិកវតីតិ
អភិកុ, បរិកម្មំ, ញាណំ វា។ អភិកុ អាយតនំ ឯតស្សាតិ អភិកាយតនំ, ឈានំ។
អភិកវិតព្ពំ វា អារម្មណសម្ពាតំ អាយតនំ ឯតស្សាតិ អភិកាយតនំ, ឈានំ។

អារម្មណ៍ភិក្ខុវេទនា អភិក្ខុ ច តំ អាយតនញ្ច យោគិនោ សុខវិសេសានំ
អធិដ្ឋានភាវតោ មនាយតនធម្មាយតនភាវតោ ចាតិបិ សសម្បយុត្តំ ឈានំ
អភិកាយតនំ។ មគ្គប្បដិពទ្ធតាយ តទា សមាបត្តិតោ វុដ្ឋិតស្ស អាភោគោ
បុព្វភាគភាវនាវសេន ឈានក្ខណោ បវត្តំ អភិកវេទនាការំ គហេត្វា បវត្តោ
វុត្តោតិ ធន្ទញ្ចោ។ អាគមេសុ បន “អដ្ឋត្ថំ រូបសញ្ញំ ឯកោ ពហិទ្ធា រូចានិ បស្សតិ
បរិត្តានិ សុវណ្ណាធុត្តណ្ណានិ។ អប្បមាណានិ សុវណ្ណាធុត្តណ្ណានិ។ អដ្ឋត្ថំ
អរូបសញ្ញំ ឯកោ...បេ... បរិត្តានិ សុវណ្ណាធុត្តណ្ណានិ។ អប្បមាណានិ
សុវណ្ណាធុត្តណ្ណានី”តិ (ធិ. និ. ២.១៧៣; ម. និ. ២.២៤៩; អ. និ. ៨.៦៥) ឥមេសំ ចតុន្នំ
អភិកាយតនានំ អាគតត្តា អាគមដ្ឋកថាសុ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ២.១៧៣; ម. និ. អដ្ឋ. ២.
២៤៩-២៥០; អ. និ. អដ្ឋ. ៣.៨.៦៥) “វណ្ណាវសេន អាភោគេ វិជ្ជមានេបិ
បរិត្តអប្បមាណាវសេនេវ ឥមាទិ អភិកាយតនានិ ទេសិតានី”តិ វុត្តំ។
បរិត្តអប្បមាណាតា ហិ អភិកវេទនស្ស ការណំ វណ្ណាកោគេ សតិបិ អសតិបិ។
តត្ថ ច វណ្ណាកោគរហិតានិ សហិតានិ ច សព្វានិ បរិត្តានិ
“សុវណ្ណាធុត្តណ្ណានី”តិ វុត្តានិ, តថា អប្បមាណានីតិ ធន្ទញ្ចានិ។ អត្ថិ ហិ ឯសោ
បរិយាយោ បរិត្តានិ អភិកុយ្យ តានិ ច កធាច វណ្ណាវសេន អាភុជិតានិ ហោន្តិ
សុវណ្ណាធុត្តណ្ណានិ អភិកុយ្យាតិ។ ឥធម បន និប្បវិយាយទេសនត្តា
វណ្ណាកោគរហិតានិវិសុំ វុត្តានិ សហិតានិ ច។ អត្ថិ ហិ ឧភយត្ថ
អភិកវេទវិសេសោតិ។

តត្ថ ច បរិយាយទេសនត្តាវិមោក្ខានម្បិ អភិកវេទបរិយាយោ អត្ថិតិ
“អដ្ឋត្ថំ រូបសញ្ញំ”តិ អភិកាយតនទ្វយំ វុត្តំ, តតិយចតុត្ថអភិកាយតនេសុ
ធុតិយវិមោក្ខោ វណ្ណាភិកាយតនេសុ តតិយវិមោក្ខោ ច អភិកវេទប្បវត្តិតោ
សង្កហិតោ, ឥធម បន និប្បវិយាយទេសនត្តាវិមោក្ខាភិកាយតនានិ អសង្ករតោ
ធស្សេតុំ វិមោក្ខ វន្តេត្វា អភិកាយតនានិ កថិតានិ។ សព្វានិ ច វិមោក្ខកិច្ចានិ

វិមោក្ខទេសនាយ វុត្តានិ, តទេតំ “អដ្ឋត្ថំ រូបសញ្ញា” តិ អាគតស្ស
អភិកាយ តនទ្ធយស្ស អភិកាយ តនេសុ អវចនតោ “រូបំ រូចានិ
បស្សតី” តិ អាទិនព្វា សព្វវិមោក្ខកិច្ចសាធារណវចនភាវតោ វុត្តានំ កតន្តិ
វិញ្ញាយតិ។

អដ្ឋត្ថរូចានំ អនភិកវនីយតោតិ ឥទំ កត្តចិបិ “អដ្ឋត្ថំ រូចានិ បស្សតី” តិ
អវត្វា សព្វត្ថ យំ វុត្ថំ “ពហិទ្ធា រូចានិ បស្សតី” តិ, តស្ស ការណាវចនំ។ តេន យំ
អញ្ញហេតុកំ, តំ តេន ហេតុនា វុត្ថំ។ យំ បន ទេសនាវិលាសហេតុកំ អដ្ឋត្ថំ
អរូបសញ្ញតាយ ឯវ ឥធរចនំ, ន តស្ស អញ្ញំ ការណំ មគ្គិតព្ពន្ធិ ទស្សេតិ។
អដ្ឋត្ថរូចានំ អនភិកវនីយតា ច ពហិទ្ធារូចានំ វិយ អវិភូតត្ថា,
ទេសនាវិលាសោ ច យថាវុត្ថវុត្តានវសេន វេទិតព្ពោ។ សុវណ្ណាទុព្ពណ្ណានីតិ
ឯតេនេវ សិទ្ធព្ពានំ លាទិអភិកាយ តនានិ ន វុត្ថព្ពានីតិ ចេ? ន, លាទិសុ
កតាធិការានំ លាទិភាវស្សេវ អភិកវនការណត្ថា។ ន ហិ តេសំ
បរិសុទ្ធាបរិសុទ្ធវណ្ណាបរិត្ថតា តទប្បមាណតា វា អភិកវនការណំ, អថ ខោ
លាទិភាវោ ឯវាតិ។

អភិកាយ តនកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

វិមោក្ខកថាវណ្ណានា

២៤៨. រូបីតិ យេនាយំ សសន្តតិបរិយាបន្នេន រូបេន សមន្មាគតោ, តំ យស្ស
ឈានស្ស ហេតុភាវេន វិសិដ្ឋំ រូបំ ហោតិ។ យេន វិសិដ្ឋេន រូបីតិ វុច្ចយ្យ, តទេវ
សសន្តតិបរិយាបន្នរូបនិមិត្តំ ឈានមិវ បរមត្ថតោ រូបីភាវសាធកត្តិ ទដ្ឋព្ពំ។
កសិណទេសនា ឈានានមេវ កសិណភាវេន បវត្តា អភិធម្មេ, សុត្តេ បន
អារម្មណានន្តិ “អភិធម្មវសេនា” តិ វុត្ថំ។

វិមោក្ខកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ព្រហ្មវិហារកថាវណ្ណានា

២៥១. សោមនស្សទោមនស្សវហិតំ អញ្ញាណមេវ អញ្ញាណុបេក្ខា។
កិលេសោធិនំ មគ្គោធិហិ អធិតត្តា អនោធិជិនស្ស។ សត្តមភវាទិតោ ឧទ្ធំ
បវត្តវិចាកស្ស អធិតត្តា អវិចាកជិនស្ស។ និទ្ទោសភាវេនាតិ
និប្បជ័យភាវេន។ ឯកស្សបិ សត្តស្ស អប្បជីភាគនិមិត្តត្តា បរិច្ឆេទគ្គហាលំ
នត្ថិ, ន ច សម្មតិសច្ចវសេន បវត្តំ សត្តគ្គហាលំ បរិច្ឆិន្នវចាទិគ្គហាលំ ហោតីតិ
អប្បនាប្បត្តិយាបិ អបរាមាសសត្តគ្គហាលាមុទុក្ខតានំ មេត្តាធិនំ
ឯកសត្តារម្មណានម្បិ អប្បមាណាកោចរតា វុត្តាតិ វេទិតញ្ញា។

ព្រហ្មវិហារកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អសុកកថាវណ្ណានា

២៥៣. ឧទ្ធំ ធុមាតត្តា ឧទ្ធុមាតំ។ សេតរត្តេហិ បរិភិទ្ធុវិមិស្សិតំ នីលំ វិនីលំ,
បុរិមវណ្ណាវិបរិណាមក្ខតំ វា នីលំ វិនីលំ។ សង្ឃាដោ អង្គានំ សុសម្ពុទ្ធតា។
អារម្មណស្ស ទុព្ពលតា បដិបក្ខភាវេន ចិត្តំ ឋបេតុំ អសមត្តតា។ អត្តនិ
អានិសំសទស្សននីវរណារោគរូបសមាជំ យថាក្កមំ
បុប្ផធខ្នកវមនវិរេចនឧបមា យោជេតញ្ញា។ បដិកូលមនសិការសាមញ្ញេន
អសុភេហិ កេសាធិហិ បដិកូលជ្ឈានស្ស គហាលំ សិវថិការវណ្ណាជ្ឈានស្ស ច។
តម្បិ ហិ បដិកូលមនសិការវសេនេវ ឧប្បជ្ជតីតិ, សិវថិកប្បកាវាទិ វា
សិវថិការវណ្ណានិ។

អសុកកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

រូបាវចរកុសលកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អរូបាវចរកុសលកថាវណ្ណានា

២៦៥. សញ្ញាការេនាតិ ឯវំ រូបនិមិត្តំ ទណ្ឌាទានសម្ពុទ្ធសន្យាទិទានា សព្វេន
រូបរូបនិមិត្តេសុ តទាវម្ពណ្ណាជ្ឈានេសុ ទោសទស្សនាការេន, រូបាទីសុ
និកន្តិប្បហានអនាវន្តិតុកាមតាទិទានា វា។ វិរាគាតិ ជិតុច្ឆនា។
អានេញ្ញាភិសន្តិវាវចនាទិហិ អានេញ្ញតា “សន្តា ឥមេ ចុន្ទ អរិយស្ស វិនយេ
វិមោក្ខា” តិអាទិទានា សន្តវិមោក្ខតា ច វុត្តា។ ទោសទស្សនបដិបក្ខការាវសេន
បដិយសញ្ញានំ សុប្បហ៊ានត្តា មហាតាបិ សន្នេន អរូបសមាបត្តិតោ ន វុជ្ជាតិ។
តថា បន ន សុប្បហ៊ានត្តា សព្វរូបសមាបត្តិតោ វុជ្ជានំ សិយា, បឋមជ្ឈានំ បន
អប្បកម្មិ សន្នំ ន សហតីតិ តំ សមាបន្នស្ស សន្នោ កណ្តាកោតិ វុត្តំ។

អារុប្បការាឆាយ អភាវេ ចុតិតោ ឧទ្ធុ ឧប្បត្តិវហានំ
រូបសញ្ញាបដិយសញ្ញានំ យាវ អត្តនោវិចាកប្បវត្តិ, តាវ
អនុប្បត្តិធម្មតាចាទនេន សមតិក្កមោ អត្តផ្តមោ ច វុត្តា។ នានត្ថសញ្ញាសុ
បន យា តស្មី ភវេ ន ឧប្បជ្ឈន្តិ, តា អនោកាសតាយ ន ឧប្បជ្ឈន្តិ, ន
អារុប្បការាឆាយ និវាវិតត្តា។ អនិវាវិតត្តា ច កាចិ ឧប្បជ្ឈន្តិ។ តស្មា តាសំ
អមនសិការោ អនាវន្តំ អបច្ឆវេក្ខណំ, ជវេនបដិចាទកេន វា ភវន្តមនស្ស
អន្តរេ អករណំ អប្បវេសនំ វុត្តំ, តេន ច នានត្ថសញ្ញាមនសិការហេតុនំ រូបានំ
សមតិក្កមា សមាទិស្ស ជីវការំ ទស្សេតិ។ រូបសមតិក្កមាភាវេនេវ ហិ
រូបសមាបត្តិសុ “នានត្ថសញ្ញានំ អមនសិការា” តិ ឯកស្ស អវចនន្តិ។ កោ
អានិសំសោ, ន ហិ សព្វស្សាទវត្ថុវហិតេ អាកាសេ បវត្តិតសញ្ញាយ អានិសំសោ
ទិស្សតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ រូបសញ្ញាសមតិក្កមនាទិកំ វចនំ អានិសំសស្ស
បកាសនំ, ន អត្តោ។

អញ្ញត្ថាតិ សុត្តសុ។ តត្ថ ហិ បរិត្តកសិណុក្សាជនេបិ
រូបរិវេកមត្តគ្គហណោន បរិច្ឆេទស្ស អគ្គហណោតោ អនន្តជរណាតា ច វុត្តា,
ឥធ បន អនន្តជរណាតាសញ្ញាវេបិ ឧក្សាជិតកសិណាវសេន បរិត្តានន្តតា
ហោតីតិ ទស្សនត្ថំ “អនន្តោ អាកាសោ”តិ ន វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។
សមយវវត្តាបនណានវិសេសនេនេវេត្ថ អត្ថោ, ន បដិបត្តិយាតិ តទវចនំ។

២២៦. បឋមារុប្បវិញ្ញាណំ អត្ថនោ ជរណាការេនេវ អនន្តន្តិ
មនសិកាតព្ពត្តា “អនន្ត”ន្តិ វុត្តំ។ ឧក្សាជកាវោ ឧក្សាជមំ។

២២៧. អភិញ្ញនន្តិវិញ្ញាណស្ស កិញ្ចិ បការំ អគ្គហេត្វា សព្វេន សព្វំ
វិការវំនំ អាហា។

២២៨. យាយាតិ សម្ពាវសេសសញ្ញាយ។ តំ តាវ បដិបត្តិ។
អារជ្ជិស្សមីតិអាទិនា តន្តិជ្ជាវជ្ជនាទិបវត្តិយា អការំ ទស្សេតិ, ន
តទតិក្កមនត្ថាយ អារជ្ជនការវនាបវត្តិយា។ នាសញ្ញាតិ សញ្ញាកាវោ ច
ឯតិស្ស អត្ថីតិ អត្ថោ។ សម្មហាគហណាវសេន បវត្តំ កលាបសម្មសនំ។
ជស្សាធិឯកេកធម្មគហណាវសេន បវត្តា អនុបទធម្មវិបស្សនា។

អាកាសេ បវត្តិតវិញ្ញាណាតិក្កមតោ តតិយា។ តទតិក្កមតោ ហិ
តស្សេវវិការវំនំ ហោតិ។ ឧតិយារុប្បវិញ្ញាណាវិការវេន ហិ តទេវ អតិក្កន្តំ
សិយា, ន តស្ស អារម្មណំ, ន ចារម្មណោ ទោសំ ទិស្វា អនារម្មណស្ស
វិការវនាតិក្កមោ យុជ្ជតិ។ ចាឡិយញ្ច “វិញ្ញាណញ្ចាយតនសមាបត្តិ សតោ
សមាបដ្ឋិត្វា តតោ វុដ្ឋហិត្វា តញ្ជោវវិញ្ញាណំ អភាវេតី”តិ (ចូឡិនិ.
ឧបស័វមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស ៣៩) ត្ថំ, ន វុត្តំ “តញ្ជោវវិញ្ញាណញ្ចាយតនំ
អភាវេតី”តិ, “តញ្ជោវ អភាវេតី”តិ វា។ “អនន្តំវិញ្ញាណន្តិវិញ្ញាណញ្ចាយតនំ

ឧបសម្ព័ន្ធ"តិ (វិភ. ៥០៨) ឯត្ថ បន ទ្វយំ វុត្ថំ អារម្មណញ្ចវិញ្ញាណំ
វិញ្ញាណញ្ចាយតនញ្ច។ តស្មី ទ្វយេ យេន កេនចិ យតោ វា វុដ្ឋិតោ, តេនេវ
បដ្ឋាននិទ្ទិដ្ឋន តំសទ្ធស្ស សម្ពន្ធ អាបន្នេ វិញ្ញាណញ្ចាយតនស្ស និវត្តនត្ថំ
វិញ្ញាណាវចនំ, តស្មា បឋមារុប្បវិញ្ញាណស្សេវ អភាវនាតិក្កមោ វុត្ថោ។
តន្តិស្សតន្តិ តេន និស្សិតំ។ តំ មណ្ឌបលក្កំ អនិស្សយ តេន វិនាគូតេ វិវិត្ត
ពហិ ឱកាសេ ឋានំវិយ អាកាសលក្កវិញ្ញាណស្ស វិវេកេ តទបគមេ
តតិយារុប្បស្ស ឋានំ។

អរូចារចរកុសលកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

តេត្ថមកកុសលវណ្ណានា

២៦៩. ឥមេ តាវ ធន្ទាធិបតេយ្យេ បញ្ចា នយាតិ ធន្ទាធិបតេយ្យនយេ អន្តេ
បុរិមនយានំ តំនយាភិមុខប្បវត្តិ សន្ទាយ វុត្ថំ, អយំ បន បកាពោ ន
ចាឡិអនុគតោ។ ន ហិ ចាឡិយំ សុទ្ធិកនយាទយោ វត្ថា
វិវិយាធិបតេយ្យាទិនយា វុត្ថាតិ។ មហាបករណេ សត្តហិ មហាវារេហិ
អនុលោមាទិនយវិចិត្តហិ ហីនត្តិកោវិភត្តោ។ តត្ថ ច
មជ្ឈិមធម្មកេនេសត្វតា ឥមេ វីសតិ លោកិយមហានយាតិ កត្វា “តត្ថ
វិភត្តា”តិ វុត្ថំ, ន ឯតេន កមេន ឥមេសំ នយានំ តត្ថ អាគតត្តា។

ឯវមេតេសំវិភត្តជ្ជានំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ឯតស្មី
តេត្ថមកកុសលកថាវសានជ្ជានេ អជ្ឈាវសកម្មទ្វារទស្សនត្ថំ “ឥមស្មី បន
ឋានេ”តិអាទិមាហា។ អថ វា ហីនបណីតេហិ វិនិវត្តត្វា
មជ្ឈិមរាសិអន្តោគជការំ ទស្សន្តេន ឯតេសំ តេត្ថមកកុសលនយានំ
ហីនត្តិកេ វិភាកោ កតោ។ “ឥមស្មី បន ឋានេ”តិអាទិកស្ស យថាវុត្តោវ

សម្ពុទ្ធោ។ ហ្នឹងត្រូវកេ មជ្ឈិមរាសីម្តិ យេ សវីចាកា វដ្ឋនិស្សិតេនេ
 ធានាធិវសេន បវត្តិតា, តេ ហ្នឹងតិ កាតញ្ចា។ យេ វិវដ្ឋនិស្សិតេន
 ធានាធិវសេន បវត្តិតា, តេ បណ្ឌិតាតិ កាតញ្ចា។ អវិចាកា មជ្ឈិមាតិ
 កាតញ្ចា។ អវិចាកត្តា ច តេសុ មជ្ឈិមរាសី បេបេត្វា ឥតេវ ទ្វេ ឯកន្តវដ្ឋនិស្សិតា
 នវ, វិវដ្ឋបនិស្សយភូតា ច នវាតិ អជ្ឈាវស កម្មទ្វារាទិ, កម្មាទិ ច តាទិ តស្ស
 តស្ស ជលស្ស ការណភាវេន ទ្វារាទិ ចាតិ កម្មទ្វារាទិ។ តត្ថ តត្ថ វា ចិត្តាទិ
 កម្មទ្វារាទិទិ អាហា។ តំតំទ្វារាទិ វា កាយាទិទិ។ អជ្ឈាវស ខត្តិយា ច អភញ្ញា
 ហ្នឹងហ្នឹងត្រូវយាទយោ នវ, ភញ្ញា ច បណ្ឌិតបណ្ឌិតត្រូវយាទយោ នវាតិ
 កម្មានុរូបេនេវ វេទិតញ្ចា។ ឯវំ ព្រាហ្មណាទយោ ទេវា ច យោជេតញ្ចា។
 អជ្ឈបត្តាលីស គោត្តចរណាទិ តេសញ្ញេវ ខត្តិយាទិទំ ភេទា។ “កាមាវចរំ
 កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ... បេ... ចិត្តាធិបតេយ្យ” ទ្តិ (ធម្ម. ស. ២៦៩-២៧០) ឯវំ
 វុត្តោ ចិត្តស្ស ចិត្តាធិបតេយ្យភាវោ, ចិត្តចេតសិកសមុទាយេ
 សមយវវត្តាបកោ ចិត្តសន្នោ បវត្តោតិ “សម្បយុត្តធម្មានំ វសេន វុត្តោ” តិ
 អាហា។

តេភូមកកុសលវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

លោកុត្តរកុសលវណ្ណានា

២៧៧. លោកំ តវតីតិ ឯតេន លោកសមតិក្កមបដិបត្តិមាហា។ ឧត្តរតីតិ
 ឯតេន លោកស្សន្តកមនំ ជលេ បតិជ្ជានំ ជលំ។ សមតិក្កម្មាតិអាទិនា និព្វានំ។
 សមតិក្កម្មាតិ ហិ និស្សរិទ្ធា។ អភិកុយ្យាតិ វិសំយុត្តំ ហុត្វាតិ អត្តោ។ តិវិជោបិ
 ចត្តោ មគ្គាទីសុ ឯកេកស្មី យោជេតញ្ចោ, មគ្គយេវ វា ឥធ តស្ស អធិប្បេតត្តា។
 ឯកចិត្តក្ខណ្ឌិកន្តិ ឯកមគ្គស្ស ទ្វេ វាវេ អនុប្បត្តិ សន្ធាយាហា។ អញ្ញាមញ្ញំ
 ធម្មានំ អនតិវត្តនាទិសាទិកាយ បញ្ញាយ វុឡេតិ។ “និយ្យាតីតិ និយ្យានីយ” ទ្តិ

វត្តព្រៃ ឡ-ការស្ស រស្សត្ថំ យ-ការស្ស ច ក-ការ កត្វា “និយ្យានិក”ន្តិ វុត្ថំ។
និយ្យាតិ ឯតេនាតិ និយ្យានំ, និយ្យានមេវ និយ្យានិកំ វេនយិកោវិយ។ ឯត្ថ
“នេយ្យានិក”ន្តិ វត្តព្រៃ ឥ-ការស្ស ឯ-ការត្ថំ អកត្វា វុត្ថំ។

ជលន្តិ ចិត្តេចតសិកាសិ វុច្ឆតិ, តំ អញ្ញាមញ្ញំ សម្មយុត្តានំ ធម្មានំ អត្តនោ
អវយវក្ខតានំ និស្សយោ ហោតិ។ ជលញ្ញាលំ វា ជលំ, សម្មាទិដ្ឋិអាទយោ
អផ្កានិ វា។ លោកុត្តរភាវេតិ លោកំ ឧត្តិណ្ណភាវេ។ តេន ជលនិព្វានានិ
សន្តិណ្ណាតិ។ តេសុ យំ ភវតិ ជលំ, តំ “ភូមី”តិ វុច្ឆតិ។ យថា វា កម្មនិព្វត្តា
កាមភវាទយោ តំសមដ្ឋិនោ និស្សយភាវេន “ភូមី”តិ វុច្ឆន្តិ, ឯវំ មគ្គេន និព្វត្តំ
ជលំ អរិយសាវកស្ស កាលេន កាលំ សមាបដ្ឋិតព្វតាយ និស្សយភាវតោ
“ភូមី”តិ វុច្ឆតិ, តតោយេវ អរិយា ចិរតំ តិដ្ឋន្តិ។ សមុច្ឆេទវិវេកវសេនាតិ ឯត្ថ
អចាយគមនីយានំ អច្ចន្តសមុច្ឆេទោ ឥតវេសញ្ញាវិជ្ជតោភាសេនវិយ តមស្ស
សមុច្ឆេទោ ទដ្ឋញ្ញោ។ លោកិយជ្ឈានម្បិ បុព្វជ្ឈនស្ស អរិយស្ស ច
អកតាធិការស្ស នវិនា បដិបទាយ ឥដ្ឋតិ, កតាធិការស្ស បន អរិយស្ស
មគ្គេនវ សមិជ្ឈនតោវិចាកានំវិយ កុសលេន តថា សមិទ្ធស្ស អរិយមគ្គេន
សទិសតាយ អភាវតោ អតព្វិចាកត្តា ច ន មគ្គបដិបទា តស្ស ឈានស្ស
បដិបទាតិ សក្កា វត្ថុន្តិ តត្ថ តថា គរុំ កត្វា បដិបទាហិ ឯវ ទេសនា ន កតា,
យថាវត្ថុជ្ឈានសង្កហត្ថំ សុទ្ធិកទេសនាបិ កតា។

ឥធម បន កស្សចិវិនា បដិបទាយ អសិទ្ធិតោ គរុំ កត្វា ទស្សេតុំ
“ទុក្ខបដិបទ”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។ យោ កោចិ វារោតិ សកី ទិក្ខត្ថំ តិក្ខត្ថំ ចតុក្ខត្ថំ
អនេកក្ខត្ថន្តិ ឯវមាទីសុវិក្ខម្ពនវារេសុ យោ កោចិ។ សកី ទិក្ខត្ថត្ថញ្ច
វិក្ខម្ពនវារា សុខា បដិបទា ឯវ, ន ច តតោ ឧទ្ធី សុខា បដិបទា ហោតីតិ តិក្ខត្ថំ
វិក្ខម្ពនវារំ ទុក្ខា បដិបទាតិ រោចេសុំ អដ្ឋកថាចរិយា។ តស្មី តថារោចិតេ តតោ

បរេសុ ចតុក្កុត្តំ វិក្កម្ពនវារាជីសុ វត្តព្ពមេវ នត្ថិតិ។ រូចារូចានំ លក្ខណាជីហិ
បរិច្ឆិទ្ធា គហណំ រូចារូបបរិគ្គហោ, នាមរូបមត្តមេតំ, ន អញ្ញោ កោចិ
សត្តាធិកោតិ វវត្តាបនំ នាមរូបវវត្តាបនំ។ បរិគ្គហិតរូចារូបស្ស
មគ្គចាតុភាវទន្ធតា ច នាមរូបវវត្តាបនាជីនំ កិច្ចសិទ្ធិតោ សិយាតិ ន
រូចារូបបរិគ្គហកិច្ចតាយ ឯវ ទុក្ខបដិបទតា វត្តព្ពាតិ ចេ? តំ ន,
នាមរូបវវត្តាបនាជីនំ បច្ចនីកកិលេសមន្តតាយ សុខសិទ្ធិយម្បិ
តថាសិទ្ធិវិបស្សនាសហគតានំ ឥន្ទ្រិយានំ មន្តតាយ
មគ្គចាតុភាវទន្ធតាវតោ។

រូចារូបំ បរិគ្គហេត្វាតិ អកិច្ចេនបិ បរិគ្គហេត្វា។ កិច្ចេន បរិគ្គហិត
វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ ឯវំ សេសេសុបិ។ ឥមំ វារំ រោចេសុន្តិ កលាបសម្មសនាវសានេ
ឧទយព្ពយានុបស្សនាយ វត្តមាណយ ឧប្បន្នស្ស វិបស្សនុបក្កិលេសស្ស តិក្ខុត្ថំ
វិក្កម្ពនេន កិច្ចតាវារំ ទុក្ខា បដិបទាតិ រោចេសុំ ឯតទន្ធត្ថា បដិបទាយ។
ឯតស្ស អកិច្ចតេបិ បុរិមានំ កិច្ចតេ ទុក្ខបដិបទតា វត្តនយាវាតិ ន បដិសិទ្ធាតិ
ទដ្ឋព្វំ។ យថាវុត្ថំ វា សព្វំ រូចារូបបរិគ្គហាធិកិច្ចតំ តិក្ខុត្ថំ វិក្កម្ពនវារតាវសេន
“ឥមំ វារ”ន្តិ អាហា។ យស្ស បន សព្ពត្ថ អកិច្ចតា, តស្ស សុខា បដិបទា
វេទិតព្ពា។

មុសាវាទាជីនំ វិសំវាទនាធិកិច្ចតាយ លូទានំ អបរិគ្គហាកានំ
បដិបក្ខភាវតោ បរិគ្គហាកសភាវា សម្មាវាចា។ សា សិនិទ្ធកាវតោ
សម្មយុត្តធម្មេ បរិគ្គណ្ហាតិ សម្មាវាចាបច្ចយសុភាសិតសោតារព្វា ជនំ។
កាយិកកិរិយាកិច្ចំ កត្តព្វំ សមុជ្ជាបេតិ, សយព្វា សមុជ្ជហនំ យជនំ ហោតីតិ
សម្មាកម្មន្តសម្ពាតាវិរតិបិ សមុជ្ជានសភាវាតិ វុត្តា។ សម្មយុត្តធម្មានំ វា

ឧត្តិបនំ សមុជ្ជហនំ កាយិកកិរិយាយ ភារុត្តិបនំវិយ, ជីវមានស្ស សត្តស្ស,
សម្មយុត្តធម្មានំ វា សុទ្ធិ វោទានំ អាជីវស្សេវ វា ជីវិតិន្ទ្រិយវុត្តិយា។

២៨៣. មគ្គសន្និស្សិតន្តិ បរមត្ថមគ្គសភាវត្តា មគ្គាវយវភាវេន
សមុទាយសន្និស្សិតន្តិ អត្ថោ។

២៨៥. បតិជ្ជានំ កិលេសវសេន, អាយូហនំ អភិសង្ខារវសេន។
តណ្ហាវសេន វា បតិជ្ជានំ, ទិដ្ឋិវសេន អាយូហនំ។ ពោធិតិ យា អយំ ធម្មសាមគ្គី
វុច្ចតីតិ យោជេតញ្ចា។ សេនផ្កវេដ្ឋានយោវិយាតិ ឯតេន បុគ្គលបញ្ញត្តិយា
អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិការំ ទស្សេតិ។ អង្គ-សន្តោ ការណាត្ថាបិ ហោតីតិ
ចតុសច្ចពោទាយ សំវត្ថុន្តីតិ ពោជ្ឈន្តី។ ពុជ្ឈន្តីតិ ពោធិយោ, ពោធិយោ វា
អង្គាតិ “អនុពុជ្ឈន្តីតិ ពោជ្ឈន្តី” តិ វុត្ថំ។ វិបស្សនាទីនំ ការណានំ
ពុជ្ឈិតត្តានព្វា សច្ចានំ អនុរូបំ បច្ចក្ខភាវេន បដិមុខំ អវិបរីតតាយ សម្មា ច
ពុជ្ឈន្តីតិ វា មត្តវិសេសធិបកេហិ ឧបសគ្គេហិ “អនុពុជ្ឈន្តី” តិ អាទិ វុត្ថំ។ ពោធិ-
សន្តោ ហិ សព្វវិសេសយុត្តំ ពុជ្ឈនំ សាមញ្ញេន សង្កណ្ហាតីតិ។

២៨៩. តិណ្ហាន្តិ រាគាទីនំ។ ករោតិ នាម កី ទុច្ឆរិតានិ អនុវត្តមានានិ។

៣០០. ចាណាតិចាតាទិនិច្ឆាទិតបច្ចយានំ និច្ចសេវនំ ធុវបដិសេវនំ។
សកិច្ចកោតិ វិសុំ អត្តនោ កិច្ចវា។ ន ហោតីតិ អត្តន្តរការំ បដិក្ខិបតិ។
បច្ចយបដិសេវនសាមន្តជប្បនសីរិយាបជប្បវត្តនានិ ចាបិច្ឆតានិព្ពត្តានិ តីណិ
កុហនវត្ថុនីតិ។

៣២៣. វុជ្ជានកាមិជីវិបស្សនា សង្ខារុបេក្ខា សានុលោមា, សា សុញ្ញតោ
បស្សន្តិ “សុញ្ញតោ” តិ វុច្ចតិ, ទុក្ខតោ បស្សន្តិ តណ្ហាបណិធិសោសនតោ
“អប្បណិហិត” តិ។ សា អាគមនីយជ្ជានេ មគ្គាធិគមត្ថំ អាគមនបដិបទាហានេ

ឋានៈ សុញ្ញតាប្បណិហិតន្តិ នាមំ ទេតិ។ អាគមនតោ នាមេ លទ្ធិ សគុណតោ
អាម្ពណតោ ច នាមំ សិទ្ធិមេវ ហោតិ, ន បន សគុណារម្ពណហិ នាមលាកេ
សព្ពត្ត អាគមនតោ នាមំ សិទ្ធិ ហោតិ តិ បរិបុណ្ណានាមសិទ្ធិហេតុត្តា
សគុណារម្ពណហិ សព្ពេសម្បិ នាមត្ថយយោគោ, ន អាគមនតោតិ
វេត្តានករត្តា ច និប្បវិយាយទេសនាយ អាគមនតោវ ឥធនាមំ លភតិ, ន
ឥតវេហិតិ វុត្តំ។

៣៥០. អនិមិត្តវិបស្សនន្តិ អនិច្ចានុបស្សនំ។ និមិត្តធម្មសូតិ
សម្មហានិយនវសេន ច សកិច្ចបរិច្ឆេទតាយ ច សបរិគ្គហេសុ ខន្ធសុ។
អនិមិត្តវិមោក្ខាតិ អនិច្ចានុបស្សនមាហា។ ឯវំសម្បទនិមិត្ត កថមិធ
ឧបមាសំសន្តំ ហោតិ។ ន ហិ ធន្តិច្ឆានំ មគ្គសម្ពាទអធិបតិភាវាភារោវិយ
សទ្ធិន្ទ្រិយាធិកស្ស អនិមិត្តវិមោក្ខស្ស អនិមិត្តភាវាភារោ អត្ថិ, ន ច
អមគ្គាធិបតីនំ មគ្គាធិបតិណាមនាភារោវិយ អនិមិត្តស្ស
អនិមិត្តនាមនាភារោតិ សក្កាវុត្តំ អនិមិត្តវិមោក្ខស្ស អនិមិត្តតាយ
អភាវតោ។ មគ្គោ អធិបតិ ឯតេសន្តិ ច មគ្គាធិបតិនោតិ យុត្តោ តត
ធន្តិច្ឆេហិ តំសម្បយុត្តានំ មគ្គាធិបតិភាវាភារោ។ ឥធន បន មគ្គោ អនិមិត្ត
ឯតស្សាតិ មគ្គានិមិត្តោតិ អយមត្តោ ន សម្ពុត្តិ តិ ន តេន អមគ្គេន មគ្គស្ស
អនិមិត្តភារោ ន យុដ្ឋតិ, កី វា ឯតុ សាមញ្ញំ អធិប្បតន្តិ។
អមគ្គផ្កមគ្គនាមាភារោ។ យថា សតិបិ អធិបតិភារោ ធន្តិច្ឆានំ ន
មគ្គាធិបតីតិ មគ្គនាមំ, ន ច តេហិ មគ្គស្ស តេសំ អមគ្គផ្កត្តា, តថា សតិបិ
សទ្ធាយ អាគមនភារោន តស្សា អនិមិត្តន្តិ មគ្គនាមំ, ន ច តាយ មគ្គស្ស តស្សា
អមគ្គផ្កត្តា។ ឯវំ អនិមិត្តវិបស្សនាយបិ អនិមិត្តភារោ និប្បវិយាយេន នត្ថិតិ
ធិបតោ ហោតិ។

នដុ ច ឥធលាណំ សុញ្ញតាធិនាមេន វុត្ថំ, ន មគ្គោតិ ចេ? ន,
មគ្គសម្បយោគតោ ឈានស្ស សុញ្ញតាធិនាមកត្តា។ សុត្តន្តបិយាយេន
សគុណារម្មណេហិ ឥធអភិធម្មេបិ នាមំ លភតីតិ អាហំសុ។ តស្មា បដិក្ខត្តា
“ន បនលភន្តី”តិ។ កី ការណា? អភិធម្មេ សរសំ អនាមសិទ្ធា បច្ចនីកតោ
នាមលាភាតិ អធិប្បាយោ។ យោ ហិ សគុណារម្មណេហិ នាមលាភោ, សោ
សរសប្បធានោ ហោតិ។ សរសេនេវ ច នាមលាភេ សព្វមគ្គានំ
សុញ្ញតាធិកាវោតិ វុត្ថានំ ន សិយា។ តស្មា អភិធម្មេ សតិបិ ធ្វើហិ នាមលាភេ
បច្ចនីកតោ នាមវុត្ថានករំ គហិតន្តិ សគុណារម្មណេហិ
សុញ្ញតាប្បណិហិតមគ្គា នាមំ ន លភន្តីតិ អាហា។ អថ វា ន បនលភន្តីតិ
អញ្ញនិរបេក្ខេហិ សគុណារម្មណេហិ ន លភន្តី។ កី ការណា? អភិធម្មេ
សរសបច្ចនីកេហិ សហិតេហិ នាមលាភាតិ អត្ថោ។ បច្ចនីកញ្ញា វុត្ថានករំ
អនបេក្ខិត្វា កេវលស្ស សរសស្ស នាមហេតុកាវោ អភិធម្មេ នត្តិ
អវុត្ថានាបត្តិតោ។ តស្មា អត្តាភិនិវេសបណិធិបដិបក្ខវិបស្សនានុលោមា
មគ្គា សតិបិ សរសន្តរេ បច្ចនីកសហិតេន សរសេន នាមំ លភន្តី។
អនិមិត្តមគ្គស្ស បនវិបស្សនា និមិត្តបដិបក្ខា ន ហោតិ សយំ
និមិត្តគ្គហណតោ និមិត្តគ្គហណានិវារណាតិ តទនុលោមមគ្គោបិ ន
និមិត្តស្ស បដិបក្ខោ។ យទិ សិយា, និមិត្តគតវិបស្សនាយបិ បដិបក្ខោ
សិយាតិ។ តស្មា វិជ្ជមានោបិ សរសោ វុត្ថានករបច្ចនីកាភាវា អភិធម្មេ
អនិមិត្តន្តី នាមទាយកោ ន គហិតោ។ អនិច្ចានុបស្សនានុលោមោ បន មគ្គោ
សុទ្ធិកបដិបទានយេយេវ សង្កហិតោតិ ទដ្ឋញ្ញោ។ តស្មា ឯវ ច សោ នយោ
វុត្ថោតិ។ ឯវន្តិ យំ វក្ខតិ “អនិច្ចតោ វុដ្ឋហន្តស្ស មគ្គោ អនិមិត្តោ ហោតី”តិ (ធរ.
ស. អដ្ឋ. ៣៥០), ឯវំ អាហរិត្វា អដ្ឋកថាចរិយេហិ សោ អនិមិត្តមគ្គោ ធិបិតោតិ
អត្ថោ។

វុជ្ជាន... បេ... កិមារម្មណាតិ អនិច្ចាទិតោ វុជ្ជហន្តស្ស វុជ្ជានកាមិនិយា
លក្ខណារម្មណាត្ថ សតិ សង្ខារេហិ វុជ្ជានំ ន សិយា, សង្ខារារម្មណាត្ថ ច
លក្ខណាបដិវេជោតិ មញ្ញមាទោ បុច្ឆតិ។ “អនិច្ច”ន្តិអាទិនា សង្ខារេសុ
បវត្តមាទេន ញ្ញាលោនលក្ខណានិបិ បដិវិទ្ធានិ ហោន្តិ
តទាការសង្ខារគហណាតោតិ អាហា “លក្ខណារម្មណា”តិ។ សង្ខារារម្មណា
ឯវ យថាវុត្តាធិប្បាយេន “លក្ខណារម្មណា”តិ វុត្តាតិ ទស្សន្តោ “លក្ខណំ
នាមា”តិអាទិមាហា។ អនិច្ចតា ទុក្ខតា អនត្តតាតិ ហិវិសុំ គយ្ហមាណំ លក្ខណំ
បញ្ញត្តិគតិកំ បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានំ, អវិជ្ជមានត្តា ឯវ បរិត្តាទិវសេន
នវត្តព្ពធម្មក្ខតំ។ តស្មាវិសុំ គហេតព្ពស្ស លក្ខណស្ស បរមត្ថតោ អភាវា
“អនិច្ចំ ទុក្ខមនត្តា”តិ សង្ខារេ សភាវតោ សល្លក្ខេត្តោវ លក្ខណានិ សល្លក្ខេត្តិ
នាមាតិ អាហា “យោ បន អនិច្ចំ ទុក្ខមនត្តាតិ តីណិ លក្ខណានិ សល្លក្ខេត្តិ”តិ។
យស្មា ច អនិច្ចន្តិអាទិនា សង្ខារាវ ទិស្សមាទា, តស្មា តេ កណ្ណោ ពទ្ធកុណាបំ
វិយ បដិនិស្សន្ធនិយា ហោន្តិ។

លោកុត្តរកុសលំ

បកិណ្ណាកកថាវណ្ណាទា

តត្រាតិ លោកុត្តរជ្ឈានេ។ អជ្ឈត្តញ្ញាតិ ឧបឡតាថាយ អភិនិវិសិតព្ពំ
វុជ្ជាតព្ពំ វិបស្សនាភូមិ បញ្ចាទា ឧទ្ទិសតិ។ សត្តអជ្ជាទីនិ អជ្ជានិ សត្តជ្ជន្ទានិ
អាទិសទ្ធស្ស លោចោ ទដ្ឋញ្ញោ។ និមិត្តន្តិយតោ វុជ្ជានំ, តានិ និមិត្តបវត្តានិ
និមិត្តវចនេនេវ ឧទ្ទិសតិ។ សង្ខារុបេក្ខាញ្ញាណមេវ អរិយមគ្គស្ស
ពោជ្ឈន្តាទិវិសេសំ និយមេតិ។ កស្មា? តតោ តតោ ទុតិយាទិចាទកជ្ឈានតោ
ឧប្បន្នស្ស សសង្ខារុបេក្ខាញ្ញាណស្ស ចាទកជ្ឈានាតិក្កន្ធានំ អជ្ជានំ
អសមាបន្និតុកាមតាវិរាគការវនាភាវតោ ឥតរស្ស ច អតញ្ញាវតោ។ តេសម្មី

វាទេសុ...បេ....វិបស្សនាវ និយមេតីតិ វេទិតញ្ច។ កស្មា? វិបស្សនានិយមេនេវ
ហិ បឋមត្ថេវវាទេបិ អចាទកបឋមជ្ឈានចាទកមគ្គា បឋមជ្ឈានិការ ហោត្តិ,
ឥតវេ ច ចាទកជ្ឈានវិបស្សនានិយមេហិ តំតំឈានិកា។ ឯវំ សេសវាទេសុបិ
វិបស្សនានិយមោ យថាសម្ពុំ យោជេតញ្ច។

បកិណ្ណកសម្ពុំវេតិ ចាទកជ្ឈានតោ អញ្ញាសម្ពុំវេ។ តេន
ចាទកជ្ឈានសម្ពុំវេសុ សម្មសិទេសុ វត្ថុពូមេវ នត្ថិតិ ទស្សេតិ។ តត្រាបីតិ
ទុតិយត្ថេវវាទេបិ។ តំតំឈានិកតា តំតំសម្មសិទេសម្ពុំវេវិបស្សនានិយមេហិ
ហោតិ។ តត្រាបិ ហិវិបស្សនា តំតំវិភាវិភកការវាគាវេន
សោមនស្សសហគតា ឧបេក្ខាសហគតា ច ហុត្វាឈានដ្ឋានិយមំ មគ្គស្ស
ករោតីតិ ឯវំវិបស្សនានិយមោ វុត្ថនយេនេវ វេទិតញ្ច។

តន្តិ តំតំឈានសទិសកវំ។ ស្វាយមត្តោ
ចាទកជ្ឈានសម្មសិទេជ្ឈានុបនិស្សយេហិវិទា អជ្ឈាសយមត្តេន អសិជ្ឈនា
ឧបនិស្សយេនវិទា សង្កប្បមត្តេន សកទាគាមិដលាទីនំ អសិជ្ឈនទីបកេន
នន្ទកោវាទេន (ម. និ. ៣.៣៩៨ អាទយោ) ទីបេតញ្ច។ តត្ថ ហិ សោតាបន្នាយបិ
បរិបុណ្ណសង្កប្បការំ វេទន្តេន ភកវតា យស្ស យស្ស ឧបនិស្សយោ អត្ថិ, តស្ស
តស្សេវ អជ្ឈាសយោ និយាមកោ, ឆាញ្ញាស្សាតិ តេន តេន បរិបុណ្ណសង្កប្បតា
ហោតិ, ន តតោ បរិសង្កប្បសព្ពាវេបិ អសិជ្ឈនតោតិ អយមត្តោ ទីបិតោ
ហោតិ។ ឯវំមិទាបិ យស្ស យស្ស ទុតិយានិឈានិកស្ស មគ្គស្ស យថាវុត្ថោ
ឧបនិស្សយោ អត្ថិ, តស្ស តស្សេវ អជ្ឈាសយោ និយាមកោ, ឆាញ្ញាស្ស សតិបិ
តស្មី អសិជ្ឈនតោ។ ឥមស្មី បន វាទេ ចាទកសម្មសិទេជ្ឈានុបនិស្សយសព្ពាវេ
អជ្ឈាសយោ ឯកន្តេន ហោតិ, តំតំដលូបនិស្សយសព្ពាវេ តំតំសង្កប្បាវិយាតិ
តទភាវាភាវតោ អជ្ឈាសយោ និយមេតីតិ វុត្ថំ។

យស្មី បន ចាទកង្គាន់ ឆ្នាំ ចតុត្ថជ្ឈានិកវដ្តានំ ចាទកានិ
លោកិយជ្ឈានានិ សន្ធាយ វុត្តំ។ អប្បនាប្បត្តិ ច
ឡិឡារិកង្គាតិក្កមនុបនិស្សយាភាវេ បញ្ចហិ អង្កេហិវិនា ន ហោតីតិ
“សោមនស្សសហគតមគ្គោ ហោតី”តិ អាហា។ ឧបេក្ខាសហគតមគ្គោតិ
ឯតេន ចតុត្ថជ្ឈានិកតាបិ សមាធា អនុសយសមុគ្គាជនសមត្ថស្ស ន
សង្ខារាវសេសតាតិ ទស្សេតិ។ តេ ច វាទានវិរុជ្ឈន្តិ អជ្ឈាសយវសេន
បញ្ចមជ្ឈានិកតាយ បឋមាទិជ្ឈានិកតាយ ច សម្ពុតោតិ អធិប្បាយោ។
អជ្ឈាសយោ ច សាត្តកោ ហោតិ, អញ្ញថា ចាទកសម្មសីតជ្ឈានេហោវ
និយមស្ស សិទ្ធត្តា អជ្ឈាសយោ និយាមកោ វុច្ចមានោ និវត្តកោ សិយាតិ។ ៩៨
បន អជ្ឈសាលិនិយា និយាមនេ ឯកត្តិកំវិបស្សនាសង្ខាតំ អត្ថមេវ ឧទ្ធវិទ្ធា
“តេសម្បី វាទេសុ អយំ...បេ... វិបស្សនាវ និយមេតី”តិ វទន្តេន តយោបេតេ
វាទេ វិបស្សនាវ និយមេតីតិ ទស្សិតំ។ តំតំវាទានញ្ញា វិបស្សនាសហិតានមេវ
សិទ្ធិ, នាញ្ញថាតិ ទស្សិតន្តិ។

បវេជ្ជតីតិ កោត្រភុស្ស បច្ចយោភវិតុំ ន សក្កោតីតិ អត្តោ។ យទិ
បញ្ចមចិត្តក្ខណោ ជវំនំ បតិទំ នាម ហោតិ, កថំ តទា កោត្រភុ តទនន្តរញ្ញ
មគ្គោ ជវនស្ស បតិទតក្ខណោ ឧប្បជ្ជតីតិ? អបុព្វស្ស ជវនន្តរស្ស
បតិទតាភារតោ។ តទេវ ហិ ជវំនំ អនេកក្ខត្តំ បវត្តមាទំ បតិទំ សិយាតិ,
កោត្រភុ បន អារម្មណន្តរេ ឧប្បជ្ជំ អបុព្វំ ជវំនំ, តថា មគ្គោ ភូមន្តរតោ ចាតិ។
ននុ ច សត្តមជវនចេតនាយ ពលវតាយ ឧបបជ្ជវេទនីយភាវោ ហោតិ
អានន្តរិយតាបីតិ, តត្ថាយំ អធិប្បាយោ សិយា “បដិសន្ធិយា
អនន្តរបច្ចយភាវិនោ វិចាកសន្តានស្ស អនន្តរបច្ចយភាវេន
អន្តិមជវនចេតនាយ សុសង្ខតត្តា សា សត្តមជវនចេតនា ឧបបជ្ជវេទនីយា
អានន្តរិកា ច ហោតិ, ន អបតិទតជវនចេតនាវិយ ពលវតាយា”តិ។

បុន អនុលោមំ តំ អនុពន្ធយោតិ កោត្រកុស្ស ហិ សន្តិការម្ពណ្ឌត្ថេ សតិ
តទបិ អនុលោមមេវាតិ បុរិមអនុលោមំ វិយ តំ តទបិ អញ្ញំ អនុលោមំ
អនុពន្ធយោ, ន មគ្គោតិ មគ្គវុដ្ឋានមេវ ច ន ភវេយ្យ អត្ថនោ សទិសាលម្ពនស្ស
អារជ្ជនដ្ឋានិយស្ស បច្ចយស្ស អលាភា។ អប្បហ័នភាវេន បញ្ចសុ
ឧបាទានក្ខន្ធសុ អនុសយិតា កិលេសា សា ភូមិ ឯតេហិ លទ្ធាតិ កត្វា
ភូមិលទ្ធា។ វុដ្ឋំ សិនោន្តិ ពន្ធន្តិ កត្វា វុដ្ឋសេត្វ ច, តេសំ សមុគ្គាតករណ្ឌន្តិបិ
ឯតទេវស្ស លោកក្ខន្ធាទិបទាលនំ វុច្ចតិ។ តន្តិ បវត្ថំ។ ឯកំ ភវន្តិ អនាគាមិនោ
អនេកក្ខត្តញ្ច តត្ថេវ ឧបបជ្ជន្តស្ស ហេដ្ឋា អនាគមនវសេន ឯកោ ភវេតិ
គហេត្វា វុត្ថំ។

តមស្ស បនត្ថស្សាតិ យថាវុត្ថស្ស ឧបាទិន្នកបវត្ថតោ វុដ្ឋានស្ស។
អចាយេសុ សត្តមភវតោ ឧទ្ធិ សុគតិយញ្ច វិចាកាយកស្ស
អភិសន្តិវិញ្ញាណស្ស បច្ចយយាតោ សោតាបត្តិមគ្គញ្ញាណេន
អភិសន្តិវិញ្ញាណស្ស និរោធា ទដ្ឋញ្ញោ។ ធូសុ ភវេស្វតិ អនាគាមិមគ្គ
អភាវិតេ សកទាគាមិស្ស កាមធាតុយំ យេ ទ្វេ ភវា ឧប្បជ្ឈេយ្យំ, តេសូតិ
អត្តោ។ ចលតីតិ ឯតេន ចលនសភាវមេវ ទស្សេតិ, ន អចលនភាវំ, តស្មា
អចលនំ ទស្សេត្វា បុន ចលនំ ទស្សេត្ថំ “តថាគតស្ស ហិ” តិអាទិមាហា។ យេបិ
វា កត្តចិ ចត្តារោបិ មគ្គេ សមាធបដិបទេ ទិស្វា សភាវតោ អចលនមេវ
គណ្ហេយ្យំ, តេសំ តំគហណានិវារណត្ថំ “ចលតី” តិ វុត្ថំ, ន ចលនាវធារណត្ថន្តិ
យុត្តំ ឧភយទស្សនំ។ អថ វា យទិបិ កេសញ្ចិ ចត្តារោបិ មគ្គា សមាធបដិបទា,
តថាបិ កិលេសិទ្ធិយេហិ សិដ្ឋមាធា បដិបទា តេសំ វសេន ចលនបកតិកា
ឯវាតិ “ចលតិ” ច្នៃវ វុត្ថំ, ន “ន ចលតី” តិ។

លោកុត្តរកុសលបកិណ្ណកកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បឋមមគ្គវិសតិមហានយវណ្ណានា

៣៥៧. យស្ស បុព្វភាគេ “មគ្គំ ភាវេមី”តិ អដ្ឋាសយោ បវត្តោ, សោ មគ្គំ ភាវេតិ។ ឯវំ សព្វត្ថ អដ្ឋាសយវិសេសេន តំតំភាវនាវិសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។

៣៥៨. ធន្នាធិបតេយ្យន្តិអាទីសុ ឯកចិត្តក្ខណោ វត្តមានេសុ ធម្មេសុ កថំ ធន្នស្ស តំសហជាតស្ស អធិបតិភារោ វីរិយាទីនញ្ចាតិ? ឧបនិស្សយវសេន។ យស្ស ហិ សចេ ធន្នវតោ កុសលំ និប្បជ្ជតិ, “អហំ និច្ឆាទេស្សមី”តិ បវត្តមានេស្ស កុសលំ និប្បជ្ជំ, តស្ស តំសហជាតោ ធន្នោ តេន បុរិមុបនិស្សយេន វិសិដ្ឋោ សហជាតធម្មេ អត្តនោ វសេ វត្តេតិ។ តស្មិញ្ច បវត្តមានេ តេ បវត្តន្តិ, និវត្តមានេ និវត្តន្តិ, តទន្ធរបពលា ច ហោន្តិ រាជបុរិសា វិយាតិ។ ឯវំ វីរិយាទីសុ។ សេសធម្មានំ បន កត្តចិ វុត្តប្បការប្បវត្តិសញ្ញាវេបិ អតំសភាវត្តា អធិបតិភារោ នត្ថិតិ ទដ្ឋព្ពោ។

ទុតិយមគ្គវណ្ណានា

៣៦០. អា-ការស្ស រស្សត្ថំ កត្វា អញ្ញាទ្រិយំ វុត្ថំ, អា-កាវោ ច ធម្មមរិយាទត្តោ។

តតិយមគ្គវណ្ណានា

៣៦២. មគ្គផ្កានិ ន បូរេន្តិ អកិច្ចកត្តា សម្មាទិដ្ឋិយាតិ អធិប្បាយោ។ មារេន្តោ គច្ឆតីតិ ហិ មគ្គោ, ន ចេតាយ មារេតព្ពំ អត្ថិតិ។ មានេស្ស ទិដ្ឋិសទិសា បវត្តិ អហមស្មីតិ បវត្តមានេស្ស ទិដ្ឋិដ្ឋានេ ហំនំ។ អា-លោកស្សេវ បវត្តិកាលោវិយាតិ ចិវប្បវត្តិ សន្ធាយាហ។ ឯកទេសសាមញ្ញេន ហិ យថាធិប្បេតេន ឧបមា ហោតីតិ។ ខារេ វាតិ កដ្ឋាទីនំ ខារន្ទរិកាយំ។ សម្មទ្ធិត្វាតិ កិលេទេត្វា។

ធនោតិ តណ្ហា។ អនុសយោតិ តណ្ហា មាណុសយោ ច។ ឯតស្មិញ សុត្ត
អសម្មហតស្ស គន្ធស្ស សមុគ្គាជនំវិយ អសម្មហតមាណាទិសមុគ្គាតំ
នស្សន្តេន អញ្ញាមញ្ញោ កិលេសេ បដហតីតិ ទស្សិតន្តិ អានីតំ, ន
យថាវុត្តនយេន ឧបមាយ វុត្តត្ថាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ និរន្តរំ បវត្តមាទេ ចិត្តេ តស្ស
សំកិលេសវោទានករា សាវដ្ឋានវដ្ឋា ចេតសិកា ឧប្បជ្ជមាណ តស្សផ្គុត្តា
អវយវាវិយ ហោន្តិតិ “ចិត្តផ្គុត្តសេនា”តិ វុត្តំ។

លោកុត្តរកុសលវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

កុសលកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អកុសលបទំ

ធម្មទ្កេសវារោ

បឋមចិត្តកថាវណ្ណានា

៣៦៥. កុសលេ វុត្តនយំ អនុគន្ធា យថានុវបំ វេទិតព្ពតាយ “វុត្តនយេនា”តិ
អាហ។ គន្ធព្ពាភាវតោតិ ពុជ្ឈីតព្ពាភាវតោ។ ទិដ្ឋិយា គតមត្តន្តិ ទិដ្ឋិយា គតិមត្តំ
គហឈាមត្តំ។ អាសន្នការណាត្តា អយោនិសោមនសិការស្ស វិសុំ គហឈំ
ឯកន្តការណាត្តា ច។ សតិសំវារោតិ ឥធិ សីតាទីហិ ធុជ្ជស្ស អប្បមជ្ជនំ ខមនំ
ទដ្ឋព្ពំ។ បហានសំវារោតិ វិវិយសំវារោ។

អស្សាទទស្សនត្តិ អស្សាទទិដ្ឋិ។ ជលជ្ជេន បច្ចុបដ្ឋានេន
អសម្មាបដិបត្តិបច្ចុបដ្ឋានោមាហោ,
សម្មាបដិបត្តិបដិបត្តិការគ្គហឈាមការោ វា។ សព្ពស្ស លោភស្ស អភិជ្ឈាភាវេ
សតិបិ វិសេសយុត្តាយ អភិជ្ឈាយ កម្មបចប្បត្តាយ ឥធុប្បជ្ជមាណាយ

លក្ខណៈនៃ ឧស្ស័ត្តំ “សា បរសម្បត្តិ” ត្រូវបានអាទិមាហ។ អត្ថនោ បរិណាមនស្ស
បុរេចារិកា តណ្ហាភិរតិ អភិរតិ។

អនុបបរិក្ខា មោហោ។ មោហាវសេន ហិ ធិដ្ឋវសេន វា អវត្ថុស្មី សានុនយោ
អធិមោក្ខោ ឧប្បជ្ជតីតិ។ អសតិយចិត្តតិ អហិរិកាធិហិ អារក្ខរហិតចិត្តតិ
សតិរហិតត្តា សតិបដិបក្ខត្តា ចាតិ ឯតេន សតិរហិតា សតិបដិបក្ខា ច
អកុសលា ខន្ធា ឯវ មិច្ឆាសតីតិ ឧស្ស័តិ។ តេ បន ឧបនាហាធិប្បវត្តិយំ
ចិរកតាធិសល្លក្ខណោ បដុសញ្ញាសម្បយុត្តា ធន្នញ្ញា។ សនរថាធិកាវោ
អវិសេសេន កិលេសសម្បយោគតោ វុត្តោ លហុតាធិឯកន្តបដិបក្ខានំ
ចិនមិច្ឆាធិនំ កេសញ្ចំ ឥធម អភាវា។ អរូបសមោតិ អសន្និសិទ្ធសញ្ញាវមាហា។
អនវជ្ជានវសន្តិ ចលនកិច្ចំ។ ចេតសោ អរូបសមេតិ និច្ឆាទេតព្រេ បយោជនេ
ភុម្មំ, អរូបសមបច្ចយភ្លតំ អារម្មណំ វា “អរូបសមោ” តិ វុត្តំ។

ធម្មទ្កេសវារកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

និទ្ទេសវារកថាវណ្ណានា

៣៧៧. សហជាតធម្មេសុ អកម្មនំ ន កោសដ្ឋេសុ អកម្មនំ វិយ
តប្បដិបក្ខការតោ ធន្នញ្ញំ, តំតំចាបកិរិយាយ ឧស្ស័ហនវសេន បន ចិរតា តត្ថ
អកម្មនំ។

៣៨០. ធិដ្ឋិយាវិរូបំ ជន្និតន្តិ តថា តថា សស្សតាធិវសេន បវត្តា ធិដ្ឋិ ឯវ
វុច្ឆតិ។ តវន្តិ តិត្តេ វិយ បិលវន្តិ។ វិបរិយេសតោតិ វត្ថុស្ស វិបរិតតោ។

៣៩០. សភាវបជិត្តាធនវសេន បកតិអត្តាធិអសន្តគហណាស្ស អនិច្ចាធិនំ
និច្ចាធិវិសមគហណាស្ស ច សញ្ញាធិវិបរិយេសស្ស និស្សយត្តា “អសន្ត
អសមញ្ញ ពុជ្ឈតិ” តិ វុត្ថំ។

ទុតិយចិត្តវណ្ណាធា

៣៩៩. កិញ្ចាបិ... បេ... បរាមសន្តស្ស ឧប្បជ្ឈតិ តិ បុរិមចិត្តេន អវិសេសំ
ធនេស្សតិ។ អនុស្សហនាវសំធនភាវេន សំហតភាវោ ជិនំ។

តតិយចិត្តវណ្ណាធា

៤០០. ឥធម៌ មាណេន សទ្ធិ បញ្ច អបណ្ណកង្កានិ តិ អវិវជ្ឈនកង្កានិ
ឧប្បត្តិអរហន្តានិ ហោន្តិ តិ អត្តោ ធន្នញ្ញោ។ មាណស្ស អនិយតត្តា ន
និយតយេវាបនកាតិ។ បដ្ឋានេ ហិ “សំយោជនំ ធម្មំ បដិច្ច សំយោជនោ ធម្មោ
ឧប្បជ្ឈតិ ហេតុបច្ចយា” តិ (បដ្ឋា. ៣.៤.១) ឯត្ថ “ចតុក្កុត្តំ កាមរាគេន តិក្ខុត្តំ
បដិយេន ច មាណវិចិកិច្ចា កវរាគោ តយោបេតេ សកទាគាមិនោ
សំយោជនានំ សំយោជនេហិ ធនវិជាន យោជនា” តិ ធនវិជានាយ ធនវិជានាយ
យោជនាយ “កាមរាគសំយោជនំ បដិច្ច មាណសំយោជនំ អវិជ្ជាសំយោជន” តិ
វត្ថា “កាមរាគសំយោជនំ បដិច្ច អវិជ្ជាសំយោជន” តិ “មាណសំយោជនំ បដិច្ច
កវរាគសំយោជនំ អវិជ្ជាសំយោជន” តិ ច វត្ថា “កវរាគសំយោជនំ បដិច្ច
អវិជ្ជាសំយោជន” តិ វុត្តាហិ យោជនាហិ មាណស្ស អនិយតភាវោ បកាសិតោ,
តថា កិលេសទុកេបិ។ ឥធម៌ ច វត្ថុតិ “ធនវិជាន សំយោជនានំ យោជនា, តថា
ធនវិជាន កិលេសាន” តិ ច។ ឧន្ទមនវសេនេវ សម្បត្តហរសោ, នវិរិយំ វិយ
តំតំកិច្ចសាធនេ អត្តស្សហនាវសេន។ ឱមាណស្សបិ អត្តានំ អវិកត្វា គហណំ
សម្បត្តហរាតិ ធន្នញ្ញោ។

ចតុត្ថបិដកវណ្ណានា

៤០២. បរិហារណាត្ថំ វិក្ខិត្តា ហុត្វា ឧស្សហំ ជនេន្តា “បរិហារណាត្ថំ
សឧស្សហា” តិ វុត្តា, តេសំ។

នវមចិត្តវណ្ណានា

៤០៣. វិសហ្មនអនិជ្ឈបសមុដ្ឋានវសេន អត្តនោ បវត្តិអាការវសេន ច
វិសហ្មនរសោ។ ទោសោ ឧបយោគជលេសុ អនិជ្ឈត្តា វិសសំសជ្ឈប្បតិមុត្តំ វិយ
ទដ្ឋញ្ចោ។ អនភិរតិរសាតិ ឯវំបកាវេសុ បដិក្ខេបេន រសវចនេសុ
តំតំបដិបក្ខកិច្ចគហណំ ទដ្ឋញ្ចំ។ កដុកាការគតិ កដុកញ្ចកតា, អត្តសម្បត្តិ
អាវាសាធិ, បរាយត្តតាយ ធាសញ្ចំ វិយ ទដ្ឋញ្ចំ។ យថា ហិ ធាសញ្ចេ សតិ ទោសោ
បរាយត្តោ ហោតិ, ឯវំ កុក្កុច្ឆេ សតិ តំសមដ្ឋី។ ន ហិ សោ អត្តនោ ធម្មតាយ
បវត្តិតុំ សក្កោតិ កុសលេតិ។ អថ វា កតាកតាកុសលកុសលានុសោចនេ
អាយត្តតាយ តទុកយវសេន កុក្កុច្ឆេន តំសមដ្ឋី ហោតីតិ ធាសញ្ចំ វិយ តំ
ហោតិ។

៤០៤. វិរុទ្ធាកាវេតិ វិរុទ្ធស្ស បុគ្គលស្ស, ចិត្តស្ស វា អាកាវេ វិរុទ្ធាកាវោ។
តេន វិរុជ្ឈនំ វិរោធាតិ ទស្សេតិ។ វចនន្តិ ឯតំ និទស្សនមត្តំ ទដ្ឋញ្ចំ។ សត្តមេវ ហិ
កិច្ចំ ឯតេន ករិយមាណំ សុរោបិតំ សុជនិតំ ន ហោតីតិ។ រោបសន្តវចនត្តមេវ
កេចិ វណ្ណាន្តិ។ តំ អប្បមាណាន្តិ កោធស្ស តថាបវត្តនសភាវាភាវា អញ្ញេន
កេនចិ ការណេន បរិបុណ្ណតា សិយាតិ សន្ធាយ វុត្តំ។

ឯកាទសមចិត្តវណ្ណានា

៤២២. វិគតា ចិកិច្ចាតិ ចិកិច្ចតុំ ទុក្ខតាយ វុត្ថំ, ន សព្វថា ចិកិច្ចាការា
វិចិកិច្ចាយាតិ តទត្ថំ ទស្សេតិ។

៤២៤. និច្ចយាការា អសណ្ណាហនតោ ចេតសោ បវត្តិបច្ចយមត្តតាយ
“បវត្តិដ្ឋិតិមត្ត”ន្តិ វុត្ថំ។

៤២៥. ឯកំ អាការំ គន្ធិំ អសមត្តតាយ អត្តនោ អាមុខំ សប្បនតោ
ឱសក្កតិ។

ទ្វាទសមចិត្តវណ្ណនា

៤២៩. ឧទ្ធច្ចំ អត្តនោ គហិតាការេ ឯវ បត្វា ភមតីតិ ឯការម្មណស្មីយេវ
វិប្បន្ននំ ហោតិ។ វិចិកិច្ចា បន យទិចិ រូចាទីសុ ឯកស្មីញ្ញោវារម្មណោ ឧប្បជ្ឈតិ,
តថាបិ “ឯវំ នុ ខោ, ឥទំ នុ ខោ”តិ ឧប្បជ្ឈមាណ “នុ ខោ, អញ្ចំ នុ ខោ”តិ អញ្ចំ
គហេតញ្ញាការំ អបេក្ខតីតិ នាធាវម្មណោ ចលនំ ហោតិ។

“ឯវំសម្បទមិទំ វេទិតញ្ញ”ន្តិ ឯត្តាវតា ឥមស្មី ចិត្តទ្វយេ វុត្តបកិណ្ឌកំ
ទស្សេត្វា ទ្វាទសសុ ទស្សេតុំ “សព្វេសុប្បី”តិ អាទិមាហ។ កុសលេសុបិ
អារម្មណាធិបតី អនុទ្ធវិត្វា សហជាតាធិបតីនោ ឯវ ឧទ្ធចត្តា ឥធាបិ សោ ឯវ
ឧទ្ធវិត្តោ សិយាតិ “សហជាតាធិបតី លព្ពមាធាបិ ន ឧទ្ធជោ”តិ វុត្ថំ
នាវម្មណាធិបតីនោ អលព្ពមាធត្តា។ សោបិ ហិ អដ្ឋសុ លោភសហគតេសុ
លព្ពតីតិ។ សេសោបីតិ វីមំសតោ អញ្ញោបិ សហជាតាធិបតី នត្ថិ, យោ
ឧទ្ធវិត្តោ សិយា។ អារម្មណាធិបតីម្ហ វុត្តញ្ញមេវ នត្ថិ។ កញ្ចំ ធម្មន្តិ ធន្ទាទីសុ
ឯកម្មិ សហជាតំ។ កុសលត្ថិកេ តាវ បដិច្ចវារាទីសុ “ន ហេតុបច្ចយា
អធិបតីបច្ចយា”តិ ឯកស្សបិ បញ្ញាស្ស អនុទ្ធចត្តា បដ្ឋានេ បដិសិទ្ធិតា
វេទិតញ្ញា។ អញ្ញថា ហិ “អកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អកុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ឈតិ ន

ហេតុបច្ចុប្បន្ន អធិបតីបច្ចុប្បន្ន" តិ (បដ្ឋា. ១.១.៨៦) ឯតស្ស វសេន "ឯក" ត្តិ វត្ថុពុំ
សិយា។

ធស្សនេន បហាតព្ពាភាវតោតិ ធស្សនេន បហាតព្ពាស្ស អភាវតោ,
ធស្សនេន បហាតព្ពេសុ វា អភាវតោ។ ឯតេន បដិសន្ធិអនាកឡនតោ
ធស្សនេន បហាតព្ពេសុ អនាគមនន្តិ តត្ថ អនាគមនេន បដិសន្ធិអនាកឡនំ
សាដេតិ។ អនាកឡនតោ អនាគមនំ បន សាដេតុំ "តេសុ បី" តិ អាទិមាហ។
ឯត្ថេវ បដិសន្ធិនាមំ ភវេយ្យ។ តថា ច សតិ ធស្សនេន បហាតព្ពំ សិយា
អចាយគមនីយស្ស ធស្សនេន បហាតព្ពាភាវតោ។ ន ចេតំ ធស្សនេន
បហាតព្ពំ សិយា, តស្មា ធស្សនេន បហាតព្ពាវិភង្គេ នាគតន្តិ អធិប្បាយោ។

កថំ បនេតំ ញាយតិ "បដិសន្ធិអនាកឡនតោ ធស្សនេន បហាតព្ពេសុ
អនាគមន" ត្តិ? ធស្សនេន បហាតព្ពានញ្ជេវ នាគតន្តិ ឯកកម្មបច្ចុប្បន្នភាវស្ស
វុត្តត្តា។ ធីរិយា បិ អកុសលា ធស្សនេន បហាតព្ពា ភាវនាយ បហាតព្ពាតិ។
តត្ថ ភាវនាយ បហាតព្ពា ចេតនាមំ នាគតន្តិ ឯកកម្មបច្ចុប្បន្នភាវេ ន វុត្តោ,
ឥតរាសញ្ជេវ វុត្តោ។ "ភាវនាយ បហាតព្ពា ធម្មោ នេវ ធស្សនេន ន ភាវនាយ
បហាតព្ពាស្ស ធម្មស្ស កម្មបច្ចុប្បន្នេន បច្ចុប្បន្នេ" តិ ឯត្ថ បិ សហជាតមេវ វិភង្គំ,
ន នាគតន្តិ តថា បច្ចុប្បន្នេ បិ "ភាវនាយ បហាតព្ពា ធម្មោ នេវ
ធស្សនេន ន ភាវនាយ បហាតព្ពាស្ស ធម្មស្ស អារម្មណបច្ចុប្បន្នេន
បច្ចុប្បន្នេ... បេ... សហជាតបច្ចុប្បន្នេន... បេ... ឧបនិស្សយបច្ចុប្បន្នេន... បេ...។
បច្ចុប្បន្នេន បច្ចុប្បន្នេន បច្ចុប្បន្នេ" តិ ឯត្ថ កមេវ វុត្តំ, ន វុត្តំ "កម្មបច្ចុប្បន្នេន
បច្ចុប្បន្នេ" តិ។ ឥតវត្ថុ ច វុត្តំ។ ឧទ្ធច្ចសហគតា ច ចេតនា ភាវនាយ
បហាតព្ពេសុ ឯវ អាគតាតិ នាគតន្តិ ឯកកម្មបច្ចុប្បន្នេន សិយាតិ។ យធិ
សិយា, ភាវនាយ បហាតព្ពា ចេតនាយ ច នាគតន្តិ ឯកកម្មបច្ចុប្បន្នេន ភាវេ

វុទ្ធយុទ្ធ, ន តុ វុត្តោ។ តស្មា ឧទ្ធច្ចសហគតា នាណក្ខណ៍កកម្មបច្ចយភាវេ
 សតិ ធន្យនេន បហាតព្ពេសុ វុត្តញ្ញា សិយា, តទភាវា ន វុត្តាតិ។
 បដិសន្ធិអនាកង្កនតោ តត្ថ អនាគតាតិ អយមេត្តាធិប្បាយោ។
 នាណក្ខណ៍កកម្មបច្ចយាវចនេន បន ភាវនាយ បហាតញ្ញានំ បវត្តិវិចាកតា
 បដិក្ខត្តា។ បវត្តិវិចាកស្សបិ ហិ នាណក្ខណ៍កកម្មបច្ចយតា ន សក្កា
 និវារេតុំ។ វុត្តញ្ញា “សុខាយ វេទនាយ សម្មយុត្តោ ធម្មោ ទុក្ខាយ វេទនាយ
 សម្មយុត្តស្ស ធម្មស្ស កម្មបច្ចយេន បច្ចយោ, នាណក្ខណ៍កា” តិអាទិ (បដ្ឋា.
 ១.៣.៥៦-៥៧)។ យទិ ភាវនាយ បហាតញ្ញានំ វិចាកនានំ នត្ថិ, កម៌ តេ
 វិចាកធម្មធម្មា ហោន្តិទិ? អភិញ្ញាចិត្តាទីនំ វិយ វិចាការហសភាវត្តា។ យំ បន
 វុត្តំ “យស្មី សមយេ អកុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ ឧបេក្ខាសហគតំ
 ឧទ្ធច្ចសម្មយុត្តំ... បេ... អវិក្ខេចោ ហោតិ, ឥមេសុ ធម្មេសុ ញ្ញាណំ
 ធម្មបដិសម្ពិទ្ធា, តេសំ វិចាកេ ញ្ញាណំ អត្ថបដិសម្ពិទ្ធា” តិ (វិភ. ៧៣០-៧៣១)
 ឥទម្បិ តេសំ វិចាការហតញ្ញេវ សន្ធាយ វុត្តំ សិយា។ ឥទំ បន ហំនំ សុដ្ឋ
 វិចារេតព្ពំ។ អត្ថិ ហិ ឯត្ថ វេចនោកាសោ។ ន ហិ វិចាកេតិ វេចនំ វិចាកធម្មវេចនំ
 វិយ វិចាការហតំ វេទនីតិ។

អកុសលបទវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អព្យាកតបទំ

អហេតុកកុសលវិចាកវណ្ណានា

៤៣១. តេសុ វិចាកាព្យាកតន្តិអាទីនំ “ភាជេត្វា ធន្យេតុំ កតមេ ធម្មា
 អព្យាកតាតិអាទិ អារទ្ធ” ន្តិ ឯតេន សម្ពុត្តោ។ តស្សបីតិ ឯតស្ស “ឧប្បត្តិ
 ធិបេតុំ កាមា... បេ... អាទិ វុត្ត” ន្តិ ឯតេន សម្ពុត្តោ។ ឧបចិតតត្តាតិ យថា អញ្ញាស្ស

វិចារកំ បដិពាហិត្វា អត្ថនោវិចារកាភិមុខំ ហោតិ តថា វុឡិតត្តា។ រូបាទីនំ
បច្ចយានំ អញ្ញវិញ្ញាណសាធារណត្តា អសាធារណេន វត្ថុនា ចក្ខុវិញ្ញាណំ
សោតវិញ្ញាណន្តិ នាមំ ឧទ្ធជំ។ ចក្ខាទីនំ តិក្ខមន្តភាវេ វិញ្ញាណានំ តិក្ខមន្តភាវា
វិសេសបច្ចយត្តា ច។

ចក្ខុសន្និស្សិតញ្ច តំ រូបវិជាននញ្ចាតិ ចក្ខុសន្និស្សិតរូបវិជាននំ។
ឯវលក្ខណំ ចក្ខុវិញ្ញាណំ។ តត្ថ ចក្ខុសន្និស្សិតវចនេន រូបារម្មណំ
អញ្ញវិញ្ញាណំ បដិក្ខិបតិ។ រូបវិជាននវចនេន ចក្ខុនិស្សយេ ជស្សនយោ
និវត្តតិ។ ចក្ខុរូបវចនេហិ ច និស្សយតោ អារម្មណតោ ច វិជាននំ វិភាវេតិ។
រូបមត្តស្ស អារម្មណស្ស គហណំ កិច្ចមេតស្សតិ រូបមត្តារម្មណាសំ។
ឈានង្គវសេនាតិ ឥទំ ទិបញ្ញវិញ្ញាណាវដ្ឋេសុ វិជ្ជមានានំ
ឧបេក្ខាសុខទុកេកក្កតានំ ឈានង្គកត្តា ឥធាបិ តំសទិសានំ តទុបចារំ កត្វា
វុត្តំ។ ន ហិ ឈានបច្ចយត្តាភាវេ ឈានង្គតា អត្ថិ។ វុត្តញ្ញំ “ឈានង្គានិ
ឈានសម្បយុត្ត...បេ... រូបានំ ឈានបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ (បដ្ឋា. ១.៣.១១២)។
ឯតេសញ្ច ឈានបច្ចយភាវោ បដិក្ខិកត្តា។ យថាហា “អព្យាកតំ ធម្មំ បដិច្ច
អព្យាកតោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ន ឈានបច្ចយា។ បញ្ញវិញ្ញាណាសហគតំ ឯកំ ខន្ធ
បដិច្ច តយោ ខន្ធា” តិអាទិ (បដ្ឋា. ១.១.៩៨)។ ឈានបច្ចយត្តាភាវេ បិ
វេទនាចិត្តដ្ឋិតីនំ ឧបេក្ខាទិការវតោ តថាភូតានំ វចនេ អញ្ញដ្ឋានាភាវតោ ច
ទុតិយរាសិនិទ្ទេសោ។

៤៣៦. វត្ថុបណ្ណាត្តាតិ សយំ កណ្ណាធម្មានំ អប្បដិបក្ខត្តា សភាវបរិសុទ្ធានំ
បសាទបាទយវត្ថុនិស្សយានំ វសេន បណ្ណាសភាវំ ជាតន្តិ អធិប្បាយោ។ អយំ
បន នយោ ចតុវេកាវេ ន លព្ពតីតិ តត្ថ កវដ្ឋស្ស តតោ និក្ខន្តាកុសលស្ស ច

បណ្ណារតា ន សិយា, តស្មា តត្ថ បណ្ណារតាយ ការណាំ វត្តព្នំ។ សភាវោ វាយំ
ចិត្តស្ស បណ្ណារតាតិ។

៤៣៩. ឥនម្បីតិ បិ-សន្នោ បិតិមត្តសហិតំ បុព្វេ វុត្តំ វិចិត្តិក្ខាសហគតំ
អបេក្ខិត្វា វុត្តោ។ បកតិយាតិ អនតិក្កមនេន។ សោបិ វិសេសោ។
កាយប្បសាទំ យដ្ឋត្វា បសាទបច្ចយេសុ មហាក្ខតេសុ បដិហញ្ញតីតិ អាចារ្យំ
គន្ធា បដិហញ្ញតីតិ អត្តោ។ យថា ច “រូបំ អារព្ភ ឧប្បន្ន” និ វុត្តេ ន
អារម្មណ្យប្បធានំ បុញ្ញបរកាលតា ហោតិ, វេមិធាបិ យដ្ឋនបដិហននេសុ
នដ្ឋព្នំ។ ឧបមាបិ ឧកយយដ្ឋននស្សនត្ថំ វុត្តា, ន និស្សិតនិស្សយយដ្ឋនានំ
បុញ្ញបរតានស្សនត្ថំ។ ឯត្ថ ច ពហិទ្ធាតិ ឯតំ និស្សនមត្ថំ។ អដ្ឋត្ថម្បិ ហិ
អារម្មណំ ហោតីតិ។ វិញ្ញាណធាតុនិស្សយក្ខតេហិ វា អញ្ញំ “ពហិទ្ធា” តិ វុត្តំ។
បដិយដ្ឋនានិយំសោ ពលវា ហោតិ, តតោ វេ ឥដ្ឋានិដ្ឋដោជ្ជត្ថសមាយោគេ
សុខទុក្ខបច្ចយា ធាតុអនុគ្គហធាតុក្ខោភា ចិវំ អនុវត្តនិ។

៤៤៥. អញ្ញោសំ ចិត្តានំ សភាវសុញ្ញតសញ្ញាវា មនោធាតុភាវោ អាបដ្ឋតីតិ
ចេ? ន, វិសេសសញ្ញាវា។ ចក្កុវិញ្ញាណាធិនញ្ញំ ចក្កាធិនិស្សិតតា ចក្កាធិនំ
សវិសយេសុ នស្សនាធិប្បវត្តិការតា ច វិសេសោ។ មនោវិញ្ញាណាស្ស បន
អនញ្ញនិស្សយមនោបុព្វត្ថមតាយ អញ្ញនិស្សយវិញ្ញាណាស្ស
អនន្តរបច្ចយត្តាភាវេន មនោទ្វារនិក្កមនមុខភាវាភាវតោ ច
សាតិសយវិជាននកិច្ចតាវិសេសោ។ តត្ថិសេសវិរហា មនោមត្តា ធាតុ
មនោធាតុតិ តិវិធា មនោធាតុ វេ វុច្ចតិ, ន វិសេសមនោ។ តស្មា ឯត្ថ មនោ វេ
ធាតុ មនោធាតុតិ វេ-សន្នោ មត្តសន្នតោ នដ្ឋញ្ញោ។ វិសេសនិវត្តនត្តោ ហិ សោ
វិញ្ញាណាស្សតិ។ មនោទ្វារនិក្កមនបវេសមុខភាវតោ បន មនោធាតុយា
វិជាននវិសេសវិរហា នដ្ឋញ្ញោ, តតោ វេ មនោវិញ្ញាណានិបិ ន វុច្ចតិ។ ន ហិ តំ

វិញ្ញាណំ មនតោ បវត្តំ មនសោ បច្ចយោ, ឆាបិ មនសោ បច្ចយក្ខតំ មនតោ
បវត្តំ, ធស្សនាធិនំ បន បច្ចយោ, តេហិ ច បវត្តំ តេសំ បុរេចរំ អនុចរញ្ញាតិ។
សម្មាសង្កប្បាតិ អវចនំ មហាវិចាកានំ វិយ ជនកសទិសត្តាភាវតោ។ តត្ថ
ហិ តិហេតុកតោ ធុហេតុកម្មិ ឧប្បជ្ជមានំ សម្មាសង្កប្បតាធិហិ សទិសំ
សហេតុកតាយាតិ។ បញ្ចវិញ្ញាណសោតេតិ ឯត្ថ យថា បគុណំ គន្លំ
សង្ខាយន្តោ សង្ខាយសោតេ បតិភំ កញ្ចិ កញ្ចិ វាចនាមគ្គំ ន សល្លក្ខេតិ, ឯវំ
តថាគតស្ស អសល្លក្ខណា នាម នត្ថិ, ន ច បញ្ចវិញ្ញាណសោតេ
ឈានផ្កាភារោ ឥធម អវចនស្ស ការណំ។ យទិ តទនន្តំ និទ្ទេសោ
តំសោតបតិភតា, ឥតោ បរេសំ ទិដ្ឋំ មនោវិញ្ញាណាធាតុនំ តំសោតបតិភតា ន
សិយា។ តស្មា បញ្ចវិញ្ញាណានំ វិយ អហេតុកតាយ មគ្គបច្ចយវិរហា ច
វិជ្ជមានេសុបិ វិតក្កវិចារេសុ ឈានផ្កធម្មានំ ធុត្ថលត្តា បញ្ចវិញ្ញាណេសុ វិយ
អគណានុបគភាវា ច បញ្ចវិញ្ញាណសោតបតិភតា។ តតោ ឯវំ ហិ
អហេតុកកិរិយត្ថយេបិ ឈានផ្កានិ ពលានិ ច សង្កហាវារេ ន ឧទ្ធជានិ,
ឈានបច្ចយកិច្ចមត្តតោ បន បដ្ឋានេ ធុត្ថលានំ ឯត្ថ វិតក្កាធិនំ ឈានបច្ចយតា
វុត្តា។

៤៦៩. សមាទវត្ថុកំ អនន្តបច្ចយំ លភិត្វា ឧប្បជ្ជមានំ សន្តិរណំ
មនោធាតុតោ ពលវតំ ហោតីតិ តំ យថាវច្ចុណំ អារម្មណាសំ អនុកវន្តំ ឥដ្ឋ
សោមនស្សសហគតំ ហោតិ, ឥដ្ឋមជ្ឈត្តេ ឧបេក្ខាសហគតំ
សាតិសយានុកវត្តា, តស្មា “អយញ្ញិ ឥដ្ឋារម្មណស្មី យេវា” តិអាទិ វុត្តំ។ វោជ្ជព្ពនំ
បន សតិបិ ពលវកាវេ វិចាកប្បវត្តិ និវត្តេត្វា វិសទិសំ មនំ ករោន្តំ
មនសិការកិច្ចន្តរយោគតោ វិចាកោ វិយ អនុកវនមេវ ន ហោតីតិ សព្ពត្ត
ឧបេក្ខាសហគតមេវ ហោតិ, តថា បញ្ចាទ្វារាវជ្ជនំ មនោទ្វារាវជ្ជនញ្ច
កិច្ចវសេន អបុព្ពត្តា។

អហេតុកកុសលវិចារកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អដ្ឋមហាវិចារកវណ្ណានា

៤៩៨. អលោកោ អព្យាកតម្ភលន្តិអាធិសុ កុសលបកេត្ត តាវ

អលោកោនាសានំ និទ្ទេសេសុ “យោ ភស្មី សមយេ អលោកោ អលុត្តនា...បេ....

អលោកោ កុសលម្ភល”ន្តិ (ធម្ម. ស. ៣២), “យោ ភស្មី សមយេ អនោសោ

អនុស្សនា...បេ.... អនោសោ កុសលម្ភល”ន្តិ (ធម្ម. ស. ៣៣) ច វុត្តត្តា ឥធាបិ

តំនិទ្ទេសេសុ “អលោកោ អព្យាកតម្ភល”ន្តិ “អនោសោ អព្យាកតម្ភល”ន្តិ វចនំ

យុទ្ធម្មយុ។ បញ្ញាទ្រិយាធិនិទ្ទេសេសុ បន “បញ្ញាវតនំ អមោហោ ធម្មវិចយោ

សម្មាធិដ្ឋ”តិ (ធម្ម. ស. ៣៤, ៣៥) ឯវំ ភត្តបិ វុត្តំ, ន វុត្តំ “អមោហោ

កុសលម្ភល”ន្តិ។ តស្មា ឥធាបិ “អមោហោ អព្យាកតម្ភល”ន្តិ ចាបេន ន ភវិតត្ថំ

សិយា។ អលោកោនាសានំ វិយ អមោហាស្សបិ អព្យាកតម្ភលនស្សនត្ថំ បនេតំ

វុត្តន្តិ វេទិតត្ថំ។ អវិញ្ញត្តិជនកតោតិ កាយវីកម្មទ្វារនិវារណំ ករោតិ។

អវិចារកធម្មតោតិ មនោកម្មទ្វារនិវារណាញា។ វិចារកធម្មានញា កម្មទ្វារំ វុត្តន្តិ។

តថា អប្បវត្តិតោតិ ធានាធិបុញ្ញកិរិយភាវេន អប្បវត្តិតោ។ ឯតេន

បុញ្ញកិរិយវត្ថុភេទមេវ និវារេតិ។

ពលវបច្ឆយេហិតិ បយោគេន វិជានិប្បន្នេហិ អារម្មណាធិបច្ឆយេហិ។

អសម្ព័រិកាធិសុ ហិ យេន កេនចិ ចិត្តេន កម្មេ អាយុហិតេ អសម្ព័រេន

អប្បយោគេន កម្មកម្មនិមិត្តភតិធិមិត្តបច្ចុប្បដ្ឋានេ បដិសន្ធិ ឧប្បជ្ឈមាណ

អសម្ព័រិកា ហោតិ, សសម្ព័រេន សប្បយោគេន កម្មាធិបច្ចុប្បដ្ឋានេ

សសម្ព័រិកា។ ភវន្តុច្ចតិយោ បន បដិសន្ធិសធិសាវ។ តទារម្មណញា

កុសលាកុសលានិ វិយ អសម្ព័រិកំ សសម្ព័រិកញា ទដ្ឋត្តន្តិ។ ឯតេសុ ពលវំ

ធុត្តលញា វិចារេតុំ “ភត្ត សព្ពេបិ សព្ពញ្ញពោធិសត្តា”តិ អាធិមាហា។ កាលវសេន

បន បរិណមតីតិ អប្បាយុកសំវត្ថុនិកកម្មពហុលេ កាលេ
តំកម្មសហិតសន្តានជនិតសុក្កសោណីតបច្ចយានំ តំមូលកានំ
ចន្ទស្វរិយវិសមបរិវត្តាទិជនិតឧតាហារាទិវិសមបច្ចយានញា វសេន
បរិណមតី។

វិចាកុទ្ធារកថាវណ្ណា

យតោ យត្ថកោ ច វិចាកោ ហោតិ, យស្មីញ្ច ឋានេ វិបច្ចតិ, តំ ទស្សេតុំ
វិចាកុទ្ធារកថា អារទ្ធា។ ឯត្ថេវាតិ ឯកាយ ចេតនាយ កម្មេ អាយូហិតេយេវ។
ទុហេតុកបដិសន្ធិវសេន ទ្វាទសកមក្កោបិ ហោតិ, ទ្វាទសកប្បកាហេបីតិ
អត្ថោ។ អហេតុកបដិសន្ធិវសេន អហេតុកដ្ឋកម្មិ។ អសន្ធិវិកសសន្ធិវិកានំ
សសន្ធិវិកអសន្ធិវិកវិចាកសន្ធិវ អនិច្ចន្តោ ទុតិយត្ថេវ
“ទ្វាទសា”តិអាទិមាហ។ បុរិមស្ស ហិ បច្ចយតោសសន្ធិវិកអសន្ធិវិកកាវេ,
ឥតរេសំ កម្មតោ។ តតិយោ តិហេតុកតោ ទុហេតុកម្មិ អនិច្ចន្តោ
“ទសា”តិអាទិមាហ។

ឥមស្មី វិចាកុទ្ធារជ្ជានេ កម្មបដិសន្ធិវត្ថានត្ថំ សាកេតបញ្ចំ គណ្ហីសុ។
កម្មវសេន វិចាកស្ស តំតំគុណានោសុស្សននិមិត្តតំ ទស្សេតុំ ឧស្សនកិត្តនំ
គណ្ហីសុ។ ហេតុកិត្តនំ ឥធ បឋមត្រូវស្ស អធិប្បាយេន វុត្ថំ។
ទុតិយត្រូវវាទាទីសុ វិសេសំ តត្ថ តត្រូវ វត្តាមិ។ ញាណស្ស
ជច្ចន្ទាទិវិបត្តិនិមិត្តបដិបក្ខការតោ តិហេតុកំ អតិទុព្ពលម្បិ សមាទំ បដិសន្ធិ
អាកឡន្តំ ទុហេតុកំ អាកឡេយ្យាតិ “អហេតុកាន ហោតិ”តិ អាហ។ យំ បន
បដិសម្ពិទាមគ្គេ សុគតិយំ ជច្ចន្ទាទិវិបត្តិយា អហេតុកឧបបត្តិ វដ្ឋេត្វា
គតិសម្បត្តិយា សហេតុកោបបត្តិ ទស្សេន្តេន “គតិសម្បត្តិយា
ញាណសម្បយុត្តេ កតមេសំ អដ្ឋន្តំ ហេតុនំ បច្ចយា ឧបបត្តិ ហោតិ”ច្នេវ (បដិ.

ម. ១.២៣២) វុត្តំ។ តេន ព្រាណវិប្បយុត្តេន កម្មនា ព្រាណសម្បយុត្តបដិសន្ធិ
ន ហោតីតិ ធិបិតំ ហោតិ។ អញ្ញថា “សត្តន្ធិ ហេតុនំ បច្ចយា ឧបបត្តិ ហោតិ” តិ
ឥទម្បី វុច្ចេយ្យ។ តថា ហិ “គតិសម្បត្តិយា ព្រាណសម្បយុត្តេ កតមេសំ អជ្ជន្តំ
ហេតុនំ បច្ចយា ឧបបត្តិ ហោតិ? កុសលស្ស កម្មស្ស ជវនក្ខណោ តយោ ហេតុ
កុសលា តស្មី ខណោ ជាតចេតនាយ សហជាតបច្ចយា ហោន្តិ។ តេន វុច្ចតិ
កុសលមូលបច្ចយាបិ សន្តារា។ និកត្តិក្ខណោ ទ្វេ ហេតុ អកុសលា តស្មី ខណោ
ជាតចេតនាយ សហជាតបច្ចយា ហោន្តិ។ តេន វុច្ចតិ អកុសលមូលបច្ចយាបិ
សន្តារា។ បដិសន្ធិក្ខណោ តយោ ហេតុ អព្យាកតា តស្មី ខណោ ជាតចេតនាយ
សហជាតបច្ចយា ហោន្តិ។ តេន វុច្ចតិ នាមរូបបច្ចយាបិ វិញ្ញាណំ,
វិញ្ញាណបច្ចយាបិ នាមរូប” ត្ថិវិស្សជ្ជិតំ ព្រាណសម្បយុត្តាបបត្តិយំ។

ឯវំ ព្រាណវិប្បយុត្តតោ ព្រាណសម្បយុត្តបបត្តិយា ច វិជ្ជមានាយ
“គតិសម្បត្តិយា ព្រាណសម្បយុត្តេ កតមេសំ សត្តន្ធិ ហេតុនំ បច្ចយា ឧបបត្តិ
ហោតិ? កុសលស្ស កម្មស្ស ជវនក្ខណោ ទ្វេ ហេតុ កុសលា” តិ វត្ថា អញ្ញត្ថ ច
បុព្វេ វុត្តនយេនេវ សក្កាវិស្សជ្ជនំ កាតុន្តិ។ យថា បន “ព្រាណសម្បយុត្តេ
សត្តន្ធិ ហេតុនំ បច្ចយា” តិ អវចនតោ ព្រាណវិប្បយុត្តតោ ព្រាណសម្បយុត្តា
បដិសន្ធិ ន ហោតិ, ឯវំ “គតិសម្បត្តិយា ព្រាណវិប្បយុត្តេ នន្ធិ ហេតុនំ បច្ចយា
ឧបបត្តិ ហោតិ” ច្នេវ (បដិ. ម. ១.២៣៣) វត្ថា “សត្តន្ធិ ហេតុនំ បច្ចយា” តិ
អវចនតោ ព្រាណសម្បយុត្តតោ ព្រាណវិប្បយុត្តាបិ បដិសន្ធិ ន ហោតីតិ
អាបន្នំ។ ឯត្ថាបិ ហិ ន នសក្កា កម្មនិកត្តិក្ខណោសុ តយោ ច ទ្វេ ច ហេតុ
យោជេត្វា បដិសន្ធិក្ខណោ ទ្វេ យោជេតុន្តិ។ ឥមស្ស បន ថេរស្ស
អយមធិប្បាយោ សិយា “កម្មសិក្ខាកិច្ចាកទស្សនវសេន ឥធនា ថោ
សាវសេសោ កថិតោ” តិ។ “ព្រាណសម្បយុត្តេ អជ្ជន្តំ ហេតុនំ បច្ចយា” តិ
ឯត្ថាបិ ថាវស្ស សាវសេសតាបត្តីតិ ចេ? ន, ធុត្ថលស្ស ធុហេតុកកម្មស្ស

ញាណសម្មយុត្តវិចារកនាទេ អសមត្ថត្ថា។ តិហេតុកស្ស បន
អហេតុកវិបដ្ឋនេវិយ ធុហេតុកវិបដ្ឋនេបិ នត្ថិ សមត្ថតាវិយាតោតិ។
អារម្មណេន វេទនា បរិវត្តតញ្ញាតិ សន្តិវណាតនារម្មណេ សន្ទាយ វុត្តំ។
វិភាគគ្គហណាសមត្ថតាការតោ ហិ ចក្កុវិញ្ញាណាធិនិ ឥដ្ឋឥដ្ឋមជ្ឈត្ថសុ
ឧបេក្ខាសហគតានេវ ហោន្តិ, កាយវិញ្ញាណញ្ច សុខសហគតមេវ
បដិយដ្ឋនាវិសេសេនាតិ។

វិសេសវតា កាលេន តនារម្មណាបច្ចយសព្វជវនវតា វិចារកប្បវត្តិ
នស្សេតុំ “សំវរាសំវរេ...បេ... ឧបគតស្ស” តិ វុត្តំ អញ្ញកាលេ
បញ្ជាវិញ្ញាណាធិបិបុណ្ណាវិចារកប្បវត្តិអភារា។ កក្កដក...បេ...
ភវផ្ដោតរណន្តិ ឯតេន ឥទំ នស្សេតិ - កេនាវេ បូរេត្វា នធិបវេសនមគ្គកូតំ
មាតិកំ អប្បវិសិទ្ធា កក្កដកមគ្គាធិនា អមគ្គេន នធិឌីតរណំ វិយ ចិត្តស្ស
ជវិត្វា ភវត្ថប្បវេសនមគ្គកូតេ តនារម្មណេ អនុប្បន្នេ មគ្គេន វិនា
ភវផ្ដោតរណន្តិ។

ឯតេសុ តិសុ មោយវាវេសុ ធុតិយោ ឧបបិក្ខិត្វា គហេតញ្ញោ។ យទិ ហិ
អនុលោមេ វេទនាត្ថិកេ បដិច្ចវារាធិសុ “អាសេវនបច្ចយា ន មគ្គេ ទ្វេ” តិ “ន
មគ្គបច្ចយា អាសេវនេ ទ្វេ” តិ ច វុត្តំ សិយា, សោមិ មោយវារោ លព្កេយ្យ។ យទិ
បន វោជ្ឈព្ពនម្បិ អាសេវនបច្ចយោ សិយា, កុសលាកុសលានម្បិ សិយា។ ន ហិ
អាសេវនបច្ចយំ លទ្ធិំ យុត្តស្ស អាសេវនបច្ចយភាវី ធម្មោ អាសេវនបច្ចយោតិ
អវុត្តោ អត្ថិ។ វោជ្ឈព្ពនស្ស បន កុសលាកុសលានំ អាសេវនបច្ចយភាវោ
អវុត្តោ។ “កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ឈតិ នាសេវនបច្ចយា។
អកុសលំ ធម្មំ...បេ... នាសេវនបច្ចយា” តិ (បដ្ឋា. ១.១.៩៣) វេចនតោ
បដិក្ខិត្តោវ។ អថាបិ សិយា “អសមានវេទនានំ វេសេន ឯវំ វុត្ត” ត្ថិ, ឯវមបិ យថា

“អាវដ្ឋនា កុសលានំ ខន្ធានំ អកុសលានំ ខន្ធានំ អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ
(បដ្ឋា. ១.១.៤១៧) វុត្ថំ, ឯវំ “អាសេវនបច្ចយេន បច្ចយោតិ” បិ វត្ថុញ្ចំ សិយា,
ជាតិកេនា ន វុត្ថុន្តិ ចេ? ភូមិភិក្ខុស្ស កាមាវចរស្ស រូចាវចរាទីនំ
អាសេវនបច្ចយភារោវិយ ជាតិភិក្ខុស្ស បិ ភវេយ្យាតិ វត្ថុញ្ចោ ឯវ សិយា។
អភិក្ខុជាតិកស្ស ច វសេន យថា “អាវដ្ឋនា សហេតុកានំ ខន្ធានំ
អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ វុត្ថំ, ឯវំ “អាសេវនបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ បិ វត្ថុញ្ចំ
សិយា, ន តុ វុត្ថំ។ តស្មា វេទនាត្តិកេបិ សន្និទ្ធាយ គណនាយ “អាសេវនបច្ចយា
ន មគ្គេ ឯកំ, ន មគ្គបច្ចយា អាសេវនេ ឯក” ត្ថិ ឯវំ គណនាយ និទ្ទារិយមាណាយ
វោជ្ឈព្ភនស្ស អាសេវនបច្ចយត្ថស្ស អភាវា យថាវុត្ថប្បកាពេ ធុតិយោ
មោយវាវេ វិមសិតញ្ចោ។

វោជ្ឈព្ភនំ បន វិចីវិចាកសន្តតិយា អាវដ្ឋនតោ អាវដ្ឋនា, តតោ វិសទិសស្ស
ជវេនស្ស ករណតោ មនសិកាពេ ច។ ឯវញ្ចោ កត្វា បដ្ឋានេ “វោជ្ឈព្ភនំ កុសលានំ
ខន្ធានំ អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ អាទិ ន វុត្ថំ, “អាវដ្ឋនា” ឥច្ឆេវ វុត្ថំ។ តស្មា
វោជ្ឈព្ភនតោ ចតុន្នំ វា បញ្ចន្នំ វា ជវេនានំ អាវម្ពណាបុរេជាតំ ភវិតុំ អសក្កោន្តំ
រូចាទិអាវដ្ឋនាទីនំ បច្ចយោ ភវិតុំ ន សក្កោតិ, អយមេតស្ស សភារោតិ
ជវេនាចារិប្បិយា ធុតិយោ មោយវាវេ ធស្សេតុំ យុត្តោ សិយា, អយម្មិ
អជ្ឈកថាយំ អនាគតត្តា សុដ្ឋវិចារេតញ្ចោ។ ភវន្តស្ស ជវេនាទុពានុនភូតត្តា
“តទារម្ពណំ ភវន្ត” ត្ថិ វុត្ថំ។ បដ្ឋានេ (បដ្ឋា. ៣.១.១០២) ច វុត្ថំ “សហេតុកំ ភវន្តំ
អហេតុកស្ស ភវន្តស្ស អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ, “អហេតុកំ ភវន្តំ
សហេតុកស្ស ភវន្តស្ស អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ ច។ កុសលាកុសលានំ
សុខធុត្វវិចាកមត្តោ វិចាកោ ន ឥដ្ឋានិដ្ឋានំ វិភាគំ ករោតិ, ជវេនំ បន
វដ្ឋនវិវដ្ឋនាទិវសេន ឥដ្ឋានិដ្ឋានំ វិភាគំ ករោតីតិ “អាវម្ពណាសំ ជវេនមេវ
អនុភវតី” តិ វុត្ថំ។

អវិជ្ជមាន ការកេ កង់ អាវុធនាទិការវេន បវត្តិ ហោតិ តំ ទស្សន៍
បញ្ជីដំ និយាម នាម គណ្ឌីសុ។ និយាមា ច ធម្មានំ
សភាវកិច្ចបច្ចយភាវិសេសោវ។ តំតំសទិសជលនានន្តិ តស្ស តស្ស អត្តនោ
អនុបជលស្ស ទានំ។ សទិសវិចាកនានន្តិ ច អនុបវិចាកនានន្តិ អត្តោ។ ឥទំ
វត្ថុន្តិ ឯកវេននិទ្ទេសោ ឯកតាថាវត្ថុភាវេន កតោ។ ជតតិប្បទេសោតិ
យថាវត្ថុតោ អញ្ញោបិ លោកប្បទេសោ។ កាលគតិឧបធិបយោគបដិពាឡិញ្ញា
ចាបំ នវិបច្ឆេយ្យ, ន បទេសបដិពាឡិញ្ញន្តិ។
សត្តញ្ញាតញ្ញាលាបទដ្ឋានបដិសន្ធិយាទិធម្មានំ និយាមា
ទសសហស្សិកម្មនបច្ចយភាវោ ធម្មនិយាមា។ អយំ ឥធ អធិប្បតោតិ
ឯតេន និយាមវេសេន អាវុធនាទិការវោ, ន ការកវេសេនាតិ ឯតមត្តំ ទស្សន៍។

ឥមស្មី ហ្មនេតិ សោឡសវិចាកកថាហ្មនេ។ ទ្វាទសហិ វាហេតញ្ញា
នាឡិយន្តោបមា ន ទ្វាទសន្តំ ចិត្តានំ ឯកស្មី ទ្វារេ ឯការម្ពណោ សហ
កិច្ចករណាវេសេន វុត្តា, អថ ខោ ទ្វាទសន្តំ ឯកស្មី ទ្វារេ
សកិច្ចករណាមត្តវេសេន។ អហេតុកបដិសន្ធិជនកសទិសជវនានន្តំ
អហេតុកតទារម្ពណំ ទស្សន្តោ "ចតុន្តំ បន ទុហេតុកកុសលចិត្តានំ
អញ្ញាតវជវនស្ស... បេ... បតិដ្ឋាតិ" តិ អាហា។ អហេតុកបដិសន្ធិកស្ស បន
តិហេតុកជវនេ ជវិតេ បដិសន្ធិទាយកេន កម្មេន អហេតុកស្ស
តទារម្ពណស្ស និព្វត្តិ ន បដិសេធិតា។ ឯវំ ទុហេតុកបដិសន្ធិកស្ស បិ
តិហេតុកានន្តំ ទុហេតុកតទារម្ពណំ អប្បដិសិទ្ធិ ទដ្ឋតំ។ បវិបុល្លាវិចាកស្ស
ច បដិសន្ធិជនកកម្មស្ស វេសេនាយំ វិចាកវិភាវនា តស្ស
មុខនិទស្សនមត្តមេវាតិ បវត្តិវិចាកស្ស ច ឯកស្ស តិហេតុកាទិកម្មស្ស
សោឡសវិចាកចិត្តាទីនិ វុត្តនយេន យោជេតញ្ញានិ។ តស្មា យេន កេនចិ
កម្មនា ឯកេន អនេកំ តទារម្ពណំ បវត្តមាទំ កម្មវិសេសាភាវោ យេសំ តំ

អនុពន្ធក្នុងតំ, តេសំ ជវនសម្ព័ន្ធាតានំ បច្ចយានំ វិសេសេន វិសិដ្ឋំ ហោតីតិ
ជវនេនាយំ តទារម្មណានិយាមោ វុត្តោ, ន ឆានាកម្មនា និព្វត្តមានស្ស វសេន។
ឯវញ្ច កត្វា បដ្ឋានេ (បដ្ឋា. ៣.១.៩៨) “សហេតុកេ ខន្ធអនិច្ចតោ ទុក្ខតោ
អនត្តតោ វិបស្សតិ។ កុសលាកុសលេ និរុទ្ធេ អហេតុកោ វិចាកោ
តទារម្មណតា ឧប្បជ្ជតី” តិ ញ្ញាណានន្តរំ អហេតុកតទារម្មណំ,
“កុសលាកុសលេ និរុទ្ធេ សហេតុកោ វិចាកោ តទារម្មណតា ឧប្បជ្ជតី” តិ
អកុសលានន្តរញ្ច សហេតុកតទារម្មណំ វុត្តំ, ន ច “តំ ឯតេន ថេវេន
អនស្សិត” តិ កត្វា តស្ស បដិសេធា កតោ ហោតីតិ។

យំ បន ជវនេន... បេ... តំ កុសលំ សន្ទាយ វុត្តន្តិ ឥទំ កុសលស្ស វិយ
អកុសលស្ស សទិសោ វិចាកោ នត្ថិតិ កត្វា វុត្តំ។
សសម្ព័ន្ធវិកាសម្ព័ន្ធវិកនិយមនំ បន សន្ទាយ តស្មី វុត្ត អកុសលេ បិ ន តំ ន
យុជ្ជតីតិ។ អដ្ឋានមេតន្តិ ឥទំ និយមិតាធិវសេន យោនិសោ អយោនិសោ វា
អារដ្ឋិតេ អយោនិសោ យោនិសោ វា វុត្តាបនស្ស អភារំ សន្ទាយ វុត្តំ។

បដិសិទ្ធិន្តិ អវចនមេវ បដិសេធាតិ កត្វា វុត្តំ។ កាមតណ្ហានិព្វត្តន
កម្មនា មហគ្គតលោកុត្តរានុកវនិចាកោ ន ហោតីតិ តត្ថ
តទារម្មណាការោ វេទិតញ្ចោ។ អាចាថគតេ វិសយេ តន្តិទ្ធិ ភវន្តំ អារជ្ជនំ
ឧប្បាទេតីតិ អារជ្ជនំ វិសយេ **និន្ទត្តា** ឧប្បជ្ជតិ។ ភវន្តំ បន សព្ពនា សវិសយេ
និន្ទមេវាតិ វិសយន្តរវិញ្ញាណស្ស បច្ចយោ ហុត្វាបិ តទភាវា វិនា អារជ្ជនេន
សវិសយេ និន្ទត្តាវ ឧប្បជ្ជតិ។ **ចិល្លាត្តា**តិ អារជ្ជនេន វិនា ពហុលំ ឧប្បន្នបុព្វត្តា។
សមុទាចារត្តាតិ អាចាថគតេ វិសយេ បដិសន្ធិវិសយេ ច ពហុលំ
ឧប្បាទិតបុព្វត្តា។ **ចិល្លាត្តា**តិ វា បុគ្គលេន អាសេវិតភារោ វុត្តោ។
សមុទាចារត្តាតិ សយំ ពហុលំ បវត្តភារោ។ និរោធស្ស អនន្តរបច្ចយំ

នៅសញ្ញាណសញ្ញាយតនន្តិ ៩ទំ តទនន្តរមេវ និរោធដុសនំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន
អរូបក្ខន្ធានំវិយ និរោធស្ស អនន្តរបច្ចយភារំ។ នៅសញ្ញាណសញ្ញាយតនំ បន
កិត្យា បរិកម្មនវិទា ឧប្បជ្ឈមាណំ នត្ថិ។ បរិកម្មាវជ្ជនមេវ តស្ស អារជ្ជនន្តិ
អញ្ញស្សវិយ ឯតស្សបិ សាវជ្ជនតាយ ភវិតតំ។

អយំ បនេត្តាធិប្បាយោ ទដ្ឋត្តោ - នៅសញ្ញាណសញ្ញាយតនស្ស ន
និរោធស្ស អនន្តរបច្ចយភារេ និន្នាទិកា អញ្ញត្ថ ទិដ្ឋា អតទត្ថបរិកម្មភារេ ច
ឧប្បត្តិយា, អថ ច តំ តស្ស អនន្តរបច្ចយោ ហោតិ, តថា ច ឧប្បជ្ឈតិ។ ឯវំ
យថាវុត្តា មនោវិញ្ញាណាតុ អសតិបិ និរាវជ្ជនុប្បត្តិយំ និន្នាទិកាវេ និរាវជ្ជនា
ឧប្បជ្ឈតិ។ ឯវំ កត្វា “អរិយមគ្គចិត្តំ មគ្គានន្តរាទិ ជលចិត្តានិ” តិ ៩ទំ វុត្តំ។
យទិ ហិ និព្វានាម្បណារជ្ជនាភារំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ សិយា, គោត្រភុវោទានានិ
និទស្សនានិ សិយុំ តេហោវ ឯតេសំ និរាវជ្ជនតាសិទ្ធិតោ។ ជលសមាបត្តិកាលេ
ច “បរិត្តារម្បណំ មហគ្គតារម្បណំ អនុលោមំ ជលសមាបត្តិយា
អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ វេននតោ សមាណាម្បណារជ្ជនាហិតត្តា
“មគ្គានន្តរាទិ ជលចិត្តានិ” តិ ឯវំ ជលសមាបត្តិចិត្តានិ ន វុត្តេតត្តានិ សិយុំ,
គោត្រភុវោទានានិ បន យទិបិ និព្វានេ ចិន្ដានិ សមុទាចារាទិ ច ន ហោតិ,
អារម្មណានុវេ ចិន្ដាសមុទាចារានៅ។ ជលសមាបត្តិចិត្តានិ ច មគ្គវិចិត្តោ ឧទ្ទំ
តទត្ថបរិកម្មសញ្ញាវាតិ តេសំ កហាណំ ន កតំ, អនុលោមានន្តរញ្ច
ជលសមាបត្តិចិត្តំ ចិន្ដា សមុទាចារំ, ន នៅសញ្ញាណសញ្ញាយតនានន្តរំ
មគ្គានន្តរស្សវិយ តទត្ថបរិកម្មភារាវាតិ “និរោធា វុត្តហន្តស្ស” តិ តញ្ច
និទស្សនំ។ អារម្មណេន បនវិទា ឧប្បជ្ឈតិ ៩ទំ ឯតស្ស
មហគ្គតារម្បណត្តាភារា បុច្ឆំ កាលេត្វា អារម្មណានិទ្ធារណត្ថំ វុត្តំ។

តត្ថាតិ វិចាកកថាយំ។ ជន្ទន្ទបីបសប្បិឧបមាធនិទស្សនំ វិចាកស្ស
និស្សយេន វិនា អប្បវត្តិទស្សនត្ថំ។ វិសយគ្គាហោតិ ឥទំ ចក្ខុវិញ្ញាណាធិនំ
សវិសយគ្គហាលោន ចក្ខុវិញ្ញាណាធិនំ វិចាកស្ស ទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។
ឧបនិស្សយតោ ចក្ខុវិញ្ញាណាធិនំ ទស្សនាធិអត្ថតោ ច តស្សេវ វិចាកស្ស ទស្សនត្ថំ
“ឧបនិស្សយមត្ថសោ” តិ វុត្ថំ។ ហធយវត្ថុមេវា តិ យថា បុរិមចិត្តានិ
ហធយវត្ថុនិស្សិតានិ ច បសាទវត្ថុអនុគតានិ ច អញ្ញាវម្មណានិ ហោន្តិ, ន ឯវំ
កវុដ្ឋំ, តំ បនេតំ វត្ថាវម្មណានុវហិតំ កេវលំ ហធយវត្ថុមេវ និស្សយ
បវត្ថតិ តិ វុត្ថំ ហោតិ។ ហធយវត្ថុកក្ខន្ធិ ឥធាបិ អញ្ញាវត្ថាអនុគតន្តិ អធិប្បាយោ
វេទិតញោ។ មក្កជកស្ស ហិ សុត្តារោហាលំ វិយ បសាទវត្ថុកំ ចិត្តំ, សុត្តន
គមនាធិនិវិយ តទនុគតានិ សេសចិត្តានិ តិ។ សុត្តយដ្ឋនមក្កជកចលនានិ
វិយ បសាទយដ្ឋនកវុដ្ឋចលនានិ សហ ហោន្តិ តិ ធិបនតោ “ឯកេកំ... បេ...
អាគច្ឆតិ” តិ បិ ធិបេតិ។

កវុដ្ឋស្ស អាវុដ្ឋតកាលោតិ ឥទំ ទោវារិកសទិសានំ ចក្ខុវិញ្ញាណាធិនំ
ចាធបរិមជ្ជកសទិសស្ស អាវុដ្ឋនស្ស សញ្ញាធានសទិសោ អនន្តរបច្ចយភារោ
ឯវំ កវុដ្ឋាវុដ្ឋនន្តិ កត្វា វុត្ថំ។ វិចាកមនោធាតុអាធិនំ អធិស្វាវ
សម្បជិច្ឆនាធិករណំ
គាឡិក្ខហាលាមត្តបុប្ផលចតុរស្សការិវិជាននមត្តកហាបណាការិវិជាននមត្ត
កម្មោបនយនមត្តសាមញ្ញាវសេន វុត្ថំ, ន គាឡិក្ខហាកាធិនំ
កហាបណាទស្សនស្ស អភារោ តំសមាទភារោ ច សម្បជិច្ឆនាធិនំ
អធិប្បតោតិ វេទិតញោ។

បណ្ណំ ឯតន្តិ បណ្ណារូបទស្សនសាមញ្ញតោ ចក្ខុវិញ្ញាណាមេវ ទស្សនកិច្ចំ
សាធនីតិ ធិបនំ វេទិតញំ។ ឯវំ សោតទ្វារាធិសុបិ យោជេតញំ សវនាធិវសេន។

សន្តាបនវសេន គុឡសីលោ គុឡប្បយោជនោ វា កោឡិយកោ។
ឧបនិស្សយតោតិ ន ឧបនិស្សយបច្ចយំ សន្ធាយ វុត្តំ។ យស្មី បន អសតិ យោ ន
ហោតិ, សោ ឥធ “ឧបនិស្សយោ” តិ អធិប្បតោ។ អាឡោកសន្និស្សិតន្តិ ឥធម្មិ
អាឡោកេ សតិ សញ្ញាវំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន ឧបនិស្សយបច្ចយតំ។ មន្តថាមគតំ
នាម កិរិយចិត្តស្ស បច្ចយការំ អនុបគន្ធា សយមេវ បវត្តមាណំ។

អសម្ពាវិកសសម្ពាវិកេសុ ទោសំ ទិស្វាតិ ន កម្មស្ស វិរុទ្ធសភាវេន
វិចារកេន ភវិតព្ពន្ធិ អសម្ពាវិកកម្មស្ស សសម្ពាវិកវិចារកេសុ,
សសម្ពាវិកកម្មស្ស ច អសម្ពាវិកវិចារកេសុ ទោសំ ទិស្វា។ អហេតុកាណំ បន
រូចាទិសុ អភិនិចាតមត្តាទិកិច្ចាណំ ន សសម្ពាវិកវិរុទ្ធា សភាវោតិ
អសម្ពាវិកតា នត្ថិ, អសម្ពាវិកវិរុទ្ធសភាវាភាវា នាបិ សសម្ពាវិកតាតិ
ឧកយាវិរោធា ឧកយេនបិ តេសំ និព្ពត្តិ អនុជាតាតិ។ ចិត្តនិយាមន្តិ
តទារម្មណនិយាមំ។ កិរិយតោ បញ្ចាតិ ឥមេសំ... បេ... បតិដ្ឋាតីតិ
កិរិយជវនានន្តរញ្ច តទារម្មណំ វុត្តំ។ បដ្ឋានេ (បដ្ឋា. ១.៣.៩៤) បន
“កុសលាកុសលេ និរុទ្ធវិចារកោ តទារម្មណតា ឧប្បជ្ឈតី” តិ
វិចារកធម្មធម្មានមេវ អនន្តរា តទារម្មណំ វុត្តំ។ កុសលត្ថិកេ ច “សេក្ខា វា
បុថុជ្ឈនា វា កុសលំ អនិច្ចតោ” តិ អាទិនា (បដ្ឋា. ១.១.៤០៦)
កុសលាកុសលជវនមេវ វត្វា តទនន្តរំ តទារម្មណំ វុត្តំ, ន អញ្ញាកតានន្តរំ, ន
ច កត្តចិ កិរិយានន្តរំ តទារម្មណស្ស វុត្តដ្ឋានំ ទិស្សតិ។ វិជ្ជមាទេ ច តស្មី
អវចនេ ការណំ នត្ថិ, តស្មា ឧបបរិក្ខិតញោ ឯសោ ថេរវាទោ។ វិចារិកញ្ញា ជវនំ
នាវំ វិយ នទីសោតោ ភវន្តំ អនុពន្ធពតីតិ យុត្តំ, ន បន ធម្មុត្តបេក្ខវតោ សន្តវុត្តិ
កិរិយជវនំ បណ្ណាបុជំ វិយ នទីសោតោតិ។

បិណ្ឌាជវនំ ជវតីតិ កុសលាកុសល កិរិយជវនានិ បិណ្ឌាត្វា កថិតានីតិ
តថា កថិតានិ ជវនានិ បិណ្ឌិតានិ វិយ វុត្តានិ, ឯកស្មី វា តទារម្មណោ បិណ្ឌាត្វា
ទស្សិតានិ ហុត្វា ជវិតានេវ វុត្តានិ។ ឥមញ្ច បន បិណ្ឌាជវនំ វទន្តេន
អកុសលតោ ចត្តារិយេវ ឧបេក្ខាសហគតានិ គហេត្វា
ធានសុបេក្ខាសហគតជវនានិ បិណ្ឌិតានិ វិយ វុត្តានិ។ បដ្ឋានេ បន “កុសលំ
អស្សាទេតិ អភិនន្តតិ, តំ អារត្ត រាគោ ឧប្បជ្ជតិ។ ទិដ្ឋិ, វិចិត្តិច្ឆា, ឧទ្ធច្ចំ,
នោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ។ អកុសលេ និរុទ្ធវិចារកោ តទារម្មណោ ឧប្បជ្ជតី” តិ
វុត្តត្វា ឥតរាទិ ទ្វេ ឥដ្ឋារម្មណោ បវត្តវិចិត្តិច្ឆាសហគតានិ បិ កុសលវិចារកោ
តទារម្មណោ បិណ្ឌាត្វានិ សិយំ។ តេសំ បន អនន្តំ អហេតុកវិចារកោនេវ
តទារម្មណោន ភវិតព្ពំ, សោ ច សន្តិរណភារេនេវ គហិតាតិ អបុព្ពំ គហេតព្ពំ
នត្ថិ។ អហេតុកេ ច បិណ្ឌាតព្ពំ ធារហន្តិ អធិប្បាយេន ន បិណ្ឌាតីតិ។

តិហេតុកជវនាវសានេ បនេត្តាតិ ឯកស្មី ទុតិយវាទេ
តិហេតុកជវនាវសានេ តិហេតុកតទារម្មណំ យុត្តន្តិ ទស្សេតុំ យុត្តំ វទតិ
ជវនសមាទត្តា, នាលព្ពមាទត្តា អញ្ញស្ស។ បឋមត្ថេវេន អកុសលានន្តំ វុត្តស្ស
អហេតុកតទារម្មណស្ស, កុសលានន្តំ វុត្តស្ស ច សហេតុកតទារម្មណស្ស
អកុសលានន្តំ ឧប្បត្តិ វទន្តស្ស ហិ បដិសន្ធិជនកំ តិហេតុកកម្ពំ
ទុហេតុកាហេតុកំ វិចារកំ ជនយន្តម្បិ តិហេតុកជវនានន្តំ ន ជនេតីតិ ន ឯត្ថ
ការណំ ទិស្សតីតិ ឯវំ យុត្តំ គហេតព្ពំ អវុត្តម្បិ អធិប្បាយោ។ អថ វា តស្មី
តស្មី ថេវវាទេ យេន អធិប្បាយេន សសម្ពាវាសម្ពាវិជានាទិ វុត្តំ, តំ តេនេវ
អធិប្បាយេន យុត្តំ គហេតព្ពំ, ន អធិប្បាយន្តំ អធិប្បាយន្តេវេន អាហោឡេតព្ពន្តិ
អត្តោ។ ហេតុសទិសមេវាតិ ជនកកម្មហេតុសទិសមេវ។ មហាបករណោ អាវិ
ភវិស្សតីតិ មហាបករណោ អាគតចាឡិយា ចាកជំ ឧប្បត្តិវិជានំ អាវិ
ភវិស្សតីតិ អធិប្បាយេន វទតិ។

ការវាចាវិចារកកដាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

រូបាវចារូបាវចារិចារកកដាវណ្ណានា

៤៩៩. អនន្តរាយេនាតិ បរិហានិបច្ចយវិរហេន។ បដិបទានិកេនោតិ
បដិបទារម្មណេនោ។ តថា ហិ ទុក្ខបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ ឈានំ ឧប្បាទេត្វា
បុនប្បនំ សមាបន្តន្តស្ស តំ ឈានំ តំបដិបទេមេវ ហោតិ។ ឯតស្មី អបរិហិរេ
តស្ស វិចារកោ និព្ពត្តមាទោ តប្បដិបទោវ ភវិតុំ អរហតីតិ។
ធន្ទាធិបតេយ្យាទិកាវោ បន តស្មី ខណោវិជ្ជមាទានំ ធន្ទាធិនំ
អធិបតិបច្ចយភាវេន ហោតិ, ន អាគមនវសេន។ តថា ហិ ឯកមេវ ឈានំ
នាណក្ខណេសុ នាណធិបតេយ្យំ ហោតិ។ ចតុត្ថជ្ឈានស្សេវ ហិ
ចតុវិទ្ធិចាទភាវេន ការវនា ហោតិ, តស្មាវិចារកស្ស អាគមនវសេន
ធន្ទាធិបតេយ្យាទិកា ន វុត្ថា។

រូបាវចារូបាវចារិចារកកដាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

លោកុត្តរិចារកកដាវណ្ណានា

៥០៥. យថា វដ្ឋំ អាចិនតិ, តថា តណ្ហាទីហិ អភិសម្ព័តំ លោកិយកម្មំ
ឧបចិត្តិ វុច្ចតិ។ លោកុត្តរំ បន ឯវំ ន ហោតីតិ តថា ន វុត្ថំ។
សុទ្ធាគមនវសេនាតិ អនិមិត្តាប្បណិហិតនាមទាយកេហិ
សគុណារម្មណេហិ វិជ្ជមាទេហិបិ ជលស្ស សុញ្ញតនាមទានធិបនេ
អគ្គហិតភាវេនេវ អវេមិស្សេនាតិ អត្ថោ។ អាគមនតោ
សុញ្ញតាប្បណិហិតនាមវតោ មគ្គស្ស អាគមនីយជ្ជានេ វត្វា អត្តនោ ជលស្ស
នាមត្តយទានំ យោជិតំ, ឥតវស្សបិ បន តថេវ យោជេតព្ពំ។
នយមត្តទស្សនញ្ចេតំ។ សគុណារម្មណេហិ បន នាមត្តយវតោ

អនិច្ចាបស្សនានន្តរស្សបិ មគ្គស្ស អាកមនីយជ្ជានេ វេត្វា អត្តនោ ជលស្ស
នាមត្តយនានំ ន និវាវិតន្តិ។ វេទ្យញ្ញនកដលសមាបត្តិយា ច
វិបស្សនាកមនវសេន នាមលាកេ មគ្គស្ស វិយ អនិមិត្តនាមលាកោ ន សិយា។
យថា បន មគ្គានន្តរស្សវិយ វេទ្យញ្ញនកដលសមាបត្តិយាបិ
ឈានបដិបទាកេនោ ហោតិ, ឯវំ សុញ្ញតាទិនាមលាកេ សតិ អនិមិត្តនាមញ្ញ
លភតីតិ។ អរូបសន្តាយាតិ ឥទំ កេនចិ អញ្ញេន អនន្តរិតត្តា តាទិសាយ ឯវំ
សន្ធាយ...បេ.... បញ្ញាយ ច អនន្តរបច្ចយការំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេន ធន្ទាទយោបិ
អត្តនោ អនន្តរសទិសានំ ធន្ទាទីនំ ឧប្បាទកា អធិបតិក្ខតា អធិបតិក្ខតេ ឯវំ
ឧប្បាទេន្តិ ឥមមត្តំ ធិបេតិ។

៥៥៥. កិលេសសមុច្ឆេទកស្ស មគ្គស្ស សម្មាទិដ្ឋិអាទិកស្ស
និយ្យានិកសភាវស្ស ជលេនបិ បដិប្បស្សន្ធកិលេសេន និយ្យានសភាវេនេវ
ភវិតព្ពំ, តស្មា ជលេបិ “មគ្គន្តំ មគ្គបរិយាបន្ន”ន្តិ វុត្តំ។ ឯវំញោ កត្វា មគ្គវិភង្គ
ជលេសុ ច អដ្ឋង្គិកោ បញ្ចង្គិកោ ច មគ្គោ ឧទ្ធទោ, ឯវំ ពោជ្ឈង្គាបីតិ។ មគ្គំ
ឧបាទាយាតិ មគ្គសទិសតាយ មគ្គោតិ ឥមមត្តំ សន្ធាយាហ។

លោកុត្តរវិចាកកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អកុសលវិចាកកថាវណ្ណានា

៥៥៦. ឥដ្ឋឥដ្ឋមជ្ឈត្តេសុ វិយ ន អនិដ្ឋអនិដ្ឋមជ្ឈត្តេសុ សន្តិរណវិសេសោ
អត្ថិ, អនិដ្ឋារម្មណមេវ បន អធិមត្តំ មន្ទញោ ឯវំ ទ្វិធា វុត្តំ។

អកុសលវិចាកកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

កិរិយាព្យាកតំ

មនោធាតុចិត្តវណ្ណា

៥៦៦. វាតបុប្ផន្តិមោយបុប្ផំ។ តំ អដ្ឋិន្នេបិ វុក្ខេ ន ជលតិ, ធិន្នុក្ខបុប្ផំ បន
អដ្ឋិន្នេ ជលេយ្យ។ ឯវំ អដ្ឋិន្នកវមូលស្សបិ បវត្តមាណំ យំ ន ជលតិ, តំ
វាតបុប្ផសទិសំ។ ឥតវស្សេវ បន បវត្តមាណំ ធិន្នុក្ខបុប្ផសទិសំ។ តញ្ចិ អដ្ឋិន្ន
កវមូលេ ជលេយ្យតិ។

កិរិយមនោវិញ្ញាណធាតុចិត្តវណ្ណា

៥៦៨. លោលុប្បតណ្ហា បហីនាតិ ឥមស្ស ចិត្តស្ស បច្ចយភូតា បុរិមា បវត្តិ
នស្សិតា។ ឥទំ បន ចិត្តំវិចារណាបញ្ញាវហិតន្តិ កេវលំ សោមនស្សមត្តំ
ឧប្បាទេន្តស្ស ហោតីតិ។ ឯវំ ចេតិយបូជាធីសុបិ ទដ្ឋព្ពំ។ វត្តំ ករោន្តោតិ ឥទំ វត្តំ
ករោន្តស្ស ដោជ្ឈញ្ញាម្មណោ កាយទ្វារចិត្តប្បវត្តិ សន្ធាយ វុត្តំ។ បញ្ចាទ្វារាទុគតំ
ហុត្វាលព្ពមាណំ សន្ធាយ បញ្ចាទ្វារេ ឯវំ វា

លោលុប្បតណ្ហាបហាណាទិបច្ចវេក្ខណាហេតុភូតំ ឥទមេវ បវត្តិ សន្ធាយ តត្ថ
តត្ថ “ឥមិនា ចិត្តេន សោមនស្សិតោ ហោតី”តិ វុត្តន្តិ “ឯវំ តាវ បញ្ចាទ្វារេ
លព្ពតី”តិ អាហា។ អតីតំសាធិសុ អប្បដិហតំ ញ្ញាណំ វត្វា “ឥមេហិ តីហិ
ធម្មេហិ សមន្នាគតស្ស ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សព្ពំ កាយកម្មំ
ញ្ញាណាទុបវិវត្តិ”តិ អាទិវចនតោ (មហានិ. ១៥៦ អត្ថតោ សមាណំ) “ភគវតោ
ឥទំ ឧប្បជ្ជតី”តិ វុត្តវចនំវិចារេតព្ពំ។ អហេតុកស្ស មូលភារេន
សុប្បតិដ្ឋិតតា នត្តិតិ ពលភារោ អបរិបុណ្ណា, តស្មា ឧទ្ទេសវារេ “សមាធិពលំ
ហោតិ, វីរិយពលំ ហោតី”តិ ន វុត្តំ។ តតោ ឯវំ ហិ អហេតុកាណំ សង្កហារេ
ឈានផ្កានិ ច ន ឧទ្ធានិ។ តេនេវ ឥមស្មិម្បិ អហេតុកទ្វយេ ពលានិ
អនុទ្ទេសាសង្កហិតានិ។ យស្មា បន វីរិយស្ស វិជ្ជមានត្តា សេសាហេតុកេហិ
ពលរំ, យស្មា ច ឯត្ថវិតក្កាធិនំ ឈានបច្ចយមត្តតាវិយ សមាធិវីរិយានំ

ពលមត្តតា អត្ថិ, តស្មា និទ្ទេសវារេ “សមាធិពលំ វិរិយពល” ត្ថិ វត្ថា បឋិតំ។
យស្មា បន នេវ កុសលំ នាកុសលំ, តស្មា សម្មាសមាធិ មិច្ឆាសមាធិតិ,
សម្មាវាយាមោ មិច្ឆាវាយាមោតិ ច ន វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ ឯវំ សតិ
មហាកិរិយចិត្តេសុ ច ឯតំ ន វត្តតំ សិយា, វុត្តញ្ច, តស្មា សម្មា, មិច្ឆា វា
និយ្យានិកសភាវាភាវតោ មគ្គបច្ចយការំ អប្បត្តា សមាធិវាយាមា ឥធ តថា ន
វុត្តាតិ ទដ្ឋញ្ច។

៥៧៤. ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តអាសយានុសយសព្ពញ្ញតាធាវណាញាណានិ
ឥមស្សនន្តរំ ឧប្បជ្ឈមាធានិ
យមកថាធិហារិយមហាករុណាសមាបត្តិញ្ញាណានិ ច ឥមស្ស អនន្តរំ
ឧប្បន្នបរិកម្មានន្តរានិ ឥមីនា អាវជ្ជិតាវម្មណោយេវ បវត្តន្តិតិ អាហា “ធុ...បេ....
គណ្ហាន្តិ” តិ។ មហាវិសយត្តា មហាគដោរិយ មហាន្តន្តិ មហាគជំ។

រូចាវចាររូចាវចរកិរិយចិត្តវណ្ណានា

៥៧៧. ឥនានិ យានិ កិរិយានិ ជាតានិ, តានិ វេទិតញ្ញានីតិ ឯវំ យោជនា
កាតញ្ញា។ អត្តភារោតិ បញ្ចក្ខន្ធវុច្ឆន្តិ។

ចិត្តប្បាទកណ្ហាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. រូបកណ្ហាំ

ឧទ្ទេសវណ្ណានា

ឥនានិ រូបមព្យាកតំ ភាជេតព្ពំ, តញ្ច កេនចិ សមយវវត្ថានំ កត្វា ន សក្កា
ភាជេតុំ។ ន ហិ រូបស្ស ចិត្តប្បាទេន សមយវវត្ថានំ សក្កា កាតុំ

អចិត្តសមុជ្ជានសញ្ញាវតោ, ចិត្តសមុជ្ជានស្ស ច អនេកចិត្តសមុជ្ជានតាយ
រូបសមុជ្ជាបកចិត្តានញ្ច កេសញ្ចី កត្តចិ អសមុជ្ជាបនតាយ វវត្តានភាវតោ,
វិញ្ញត្តិទ្វយវដ្ឋិតស្ស រូបស្ស អចិត្តសហគុភាវតោ ច, ន ច រូចានំ ឧបសម្បជ្ជ
វិហារណេន សមយវវត្តានំ យុដ្ឋតិ មហាគ្គតប្បមាណានំ ឈានានំ វិយ រូចានំ
ឧបសម្បជ្ជ វិហាតព្ពតាភាវា, ឧទាធារូបេហិ ច ន យុដ្ឋតិ តេសំ
សហជាតាធិបច្ចយភាវេន អប្បវត្តនតោ, នាបិ មហាភូតេហិ យុដ្ឋតិ កេសញ្ចី
មហាភូតានំ កេហិចិ ឧទាធារូបេហិ វិនា បវត្តិតោ អសមានកាលានញ្ច
សញ្ញាវតោ។ ន ហិ “យស្មី សមយេ បថវិធាតុ ឧប្បន្នា ហោតិ, តស្មី សមយេ
ចក្ខាយតនំ ហោតិ” តិ សក្កា វត្ថុំ សោតាធិនិស្សយភូតាយ បថវិយា
ចិត្តាធិសមុជ្ជានាយ ច សហ ចក្ខាយតនស្ស អភាវា។ ឯវំ
សោតាយតនាធិសុបិ យោជេតព្ពំ។

មហាភូតេហិ អសមានកាលានិ វិញ្ញត្តិឧបចយាធិនិចិ តស្មី សមយេ
ហោតិ ច ន សក្កា វត្ថុន្តិ។ ឯកស្មីញ្ច កាលេ អនេកានិ កលាបសហស្សនិ
ឧប្បជ្ជន្តិ បវត្តន្តិ ច, ន អរូបជម្ពានំ វិយ រូចានំ កលាបទ្វយសហភាវោ អត្ថិ។
ឯកស្មីញ្ច កលាបេ វត្តមានេ ឯវ អញ្ញស្ស និរោធា, អញ្ញស្ស ចុប្បត្តិ ហោតិ តិ
សព្ពថា រូចាព្យាកតំ សមយវវត្តានំ កត្វា ន សក្កា វិភជិតុំ។ ឯកកាធិហិ បន
នយេហិ ន ហេតុអាធិនា សភាវេន វិភជិតុំ សក្កាតិ តថា វិភជនត្ថំ
ចិត្តប្បាទកណ្តោ តាវ អវិភត្តំ អព្យាកតំ អត្ថិតិ ទស្សេតុំ សមយវវត្តានេន វិនា
អព្យាកតស្ស សភាវតោយេវ និទ្ទេសេ ឯកទេសំ និទ្ទិសិត្វា និគមនករណស្ស
អនុបបត្តិតោ ច វិភត្តញ្ច អវិភត្តញ្ច សព្ពំ សង្គណ្ឌោ អាហា “កតមេ ជម្ពា
អព្យាកតា? កុសលា... បេ.... អសម្ព័តា ច ធាតុ។ ឥមេ ជម្ពា អព្យាកតា” តិ។
អវិភត្តេ ហិ វិភជិតព្ពេ ទស្សិតេ វិភជនំ យុត្តំ ញាតុំ ឥន្ទាយ ឧប្បាធិតាយាតិ។
ឯត្ថ បន វិចាកកិរិយាព្យាកតំ វិភត្តត្តា ន វិភជិតព្ពំ, អសម្ព័តា ច ធាតុ

ភេទភាវតោ។ យំ បនេត្ត ភេទយុត្តត្តា អវិភត្តត្តា ច វិភជិតតំ, តំ វិភជន្តោ
អាហា “តត្ថ កតមំ សត្តំ រូប” ត្ថិអាទិ។ អយមេត្ត ចាឡិយោជនា។

នយំ ទស្សត្វាតិ ឯត្ថ ហេដ្ឋា គហណាមេវ នយទស្សនំ។ តំ វិចារកេសុ កត្វា
វិញ្ញាតត្តា កិរិយាព្យាកតេសុ និស្សជ្ឈំ។ កាមាវចរាទិការេន វត្ថុព្ពស្ស
កិរិយាព្យាកតស្ស វា ទស្សនំ, តំ កត្វា កាមាវចរាទិអាទិកំ គហេត្វា វុត្តត្តា
និស្សជ្ឈំ។ បញ្ចវិសតិ រូចានីតិ ចាឡិយំ វុត្តានិ ទសាយតនានិ បញ្ចទស ច
សុខុមរូចានិ, ឧបចយសន្តតិយោ វា ឯកត្ថិ កត្វា ហទយវត្ថុញ្ច។ ធន្នវុត្ថិ
ចក្ខាទិទសកា សត្ត ឧតុសមុដ្ឋានាទយោ តយោ អដ្ឋកា ឧតុចិត្តជា ទ្វេ សទ្ធា
ច។ កលាបភាវេន បវត្តរូបរូចានិ “រូបកោដ្ឋាសា” តិ វុត្តានិ
រូបកលាបកោដ្ឋាសភាវតោ។ កោដ្ឋាសាតិ ច អំសា, អវយវាតិ អត្ថោ។
កោដ្ឋន្តិ វា សរីរំ, តស្ស អំសា កេសាទយោ កោដ្ឋាសាតិ អញ្ញេបិ អវយវា
កោដ្ឋាសាវិយ កោដ្ឋាសា។ និព្វានំ និប្បទេសតោ គហិតន្តិ
សោចាទិសេសនិរូចាទិសេសរាគក្ខយាទិអសម្ពុតាទិវចនីយភាវេន ភិន្នំ
និប្បទេសតោ គហិតំ។ អត្ថតោ ហិ ឯការ អសម្ពុតា ធាតុតិ។

៥៨៤. សត្តន្តិ សកលំ ចក្កវាឡំ។ បរិមណ្ឌលំ បរិមណ្ឌលសណ្ឋានំ,
បរិក្ខេបតោ ធន្តិស សតសហស្សនិ ទស ចេវ សហស្សនិ អឡបតុត្តានិ ច
យោជនសតានិ ហោន្តិទិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច វដ្ត “បរិមណ្ឌល” ត្ថិ វុត្តំ។ ចត្តាវ
នហុតានីតិ ចត្តាលីស សហស្សនិ។ នក្ខ័យាតិ នគាតិ អញ្ញាតញ្ញា
នគសទ្ធិនាមាតិ អត្ថោ។

ទេវទានវាទីនំ តិការុតាទិសរីរវសេន មហន្តានិ ចាតុក្ខតានិ។ តត្ថាយំ
វចនត្ថោ - ក្ខតានិ ជាតានិ និព្ពត្តានិ មហន្តានិ មហាក្ខតានីតិ។
អនេកច្ឆរិយទស្សនេន អនេកាក្ខតវិសេសទស្សនវសេន ច មាយាការោ

មហាន្តោ ភូតោតិ មហាភូតោ។ យក្ខាធម្មោ ជាតិវសេនេវ មហាន្តោ ភូតោតិ
មហាភូតា។ និរុទ្ទោ វា អយំ មហាភូតសន្នោ តេសុ ធន្នញ្ចោ។ បដវិយាធម្មោ
បន មហាភូតាវិយ មហាភូតា។ ភូតសន្នស្ស ឧភយលីដ្ឋត្តា នបុំសកតា
កតា។ មហាបរិហារតោតិ ឯត្ថ វចនតំ វនន្តោ អាហា “មហាន្តោហិ ភូតានិ,
មហាបរិហារានិ វា ភូតានី”តិ។ តត្ថ បច្ឆិមត្ថេ បុរិមបទេ ឧត្តរបទស្ស
បរិហារសន្នស្ស លោបំ កត្វា “មហាភូតានី”តិ វុច្ឆន្តិ។

អដ្ឋិមតោតិ អគ្គិស្ស។ កោដិសតសហស្សំ ឯកំ កោដិសតសហស្សេកំ។
ចក្កវាឡន្តិ តំ សព្វំ អាណាក្ខត្តវសេន ឯកំ កត្វា វោហរន្តិ។ វិលីយតិ
ខារោធកេន។ វិកិរតីតិ វិទូសតិ។ ឧបាទិន្នកេសុ វិការំ ធស្សេន្តោ
“បត្តទ្វោ”តិ អាទិមាហា។ កដ្ឋមុខេន វាតិ វា-សន្នោ ឧបមត្តោ។ យថា
កដ្ឋមុខសម្បជន ធរដ្ឋោ បត្តទ្វោ ហោតិ, ឯវំ បដវិធាតុប្បកោបេន សោ កាយោ
កដ្ឋមុខេវ ហោតិ, កដ្ឋមុខមុខកតោវិយ បត្តទ្វោ ហោតីតិ អត្តោ។ អថ វា វា-
សន្នោ ឯវសន្នស្សត្ថេ។ “បដវិធាតុប្បកោបេន”តិ ឯតស្ស ច បរតោ អាហរិក្ខា
វេទិតញ្ចោ។ តត្រាយមត្តោ - “កដ្ឋមុខេន ធរដ្ឋាបិ កាយោ
បដវិធាតុប្បកោបេនេវ បត្តទ្វោ ហោតិ, តស្មា បដវិធាតុយា អវិយុត្តោ សោ
កាយោ សព្វនា កដ្ឋមុខមុខកតោវិយ ហោតី”តិ។ អថ វា អនិយមត្តោ វា-
សន្នោ។ តត្រាយមត្តោ - “កដ្ឋមុខេន ធរដ្ឋោ កាយោ បត្តទ្វោ ហោតិ វា ន វា
ហោតិ មន្តាគន្ធវសេន, បដវិធាតុប្បកោបេន បន មន្តាគន្ធវហិតោ សោ
កាយោ កដ្ឋមុខមុខកតោវិយ ហោតិ ឯកន្តបត្តទ្វោ”តិ។ បូតិយោតិ កុបិតោ។
មហាវិការានិ ភូតានីតិ មហាវិការានិ ជាតានិ, វិជ្ជមានានីតិ វា អត្តោ។ ឯត្ថ ច
បុរិមបទេ ឧត្តរបទស្ស វិការសន្នស្ស លោបំ កត្វា “មហាភូតានី”តិ វុត្តានិ។

បដិវត្តិអាទិណ សព្វលោកស្ស ចាកជាតិបិ វិបល្លាសំ មុញ្ញាត្វា
យថាសភាវតោ បរិគ្គយ្ហមានានិ មហន្តេន វាយាមេន វិនា ន បរិគ្គយ្ហន្តិ
ចាកជាតិបិ ធុរិញ្ញេយ្យសភាវត្តា “មហន្តានី”តិ វុច្ចន្តិ។ តានិ ហិ សុរិញ្ញេយ្យានិ
អមហន្តានីតិ គហេត្វា បិតោ តេសំ ធុប្បវិគ្គហិតតំ ទិស្វា “អហោ មហន្តានិ
ឯតានី”តិ បដាណាតិ។ ឧបាទាយាតិ ឯតេន វិញ្ញាយមានា បច្ឆិមកាលកិរិយា
បរវត្តិ កត្វា “បរវត្តរូប”ន្តិ វុត្តំ។ ឯវញ្ញា “ឧបាទាយា”តិ ឯតេន
បដិច្ចសមុប្បន្នតា វុត្តា ហោតីតិ។ អថ វា ឧបាទាយាតិ និស្សយតីតិ ឧបាទាយំ,
ឧបាទាយមេវ រូបំ ឧបាទាយរូបំ, អញ្ញានិស្សយស្ស ឯកន្តនិស្សិតស្ស រូបស្សេតំ
អធិវេចនំ។ តំ បន ន សត្តស្ស, នាបិ វេទនាទិណោ តទកាវេបិ ភាវតោតិ ទស្សេតុំ
“ចតុន្នំ មហាភូតាន”ន្តិអាទិមាហា។ ភវតិ ហិ និស្សយរូទានំ សាមិភាវោតិ។

តិវិជ្ជបសង្កហវណ្ណានា

៥៨៥. បកិណ្ណកុកុសុ អជ្ឈតិកុកុកំ មុញ្ញាត្វា អញ្ញោ សព្វកុកុហិ
តិកវសេន យោជនំ គច្ឆន្តោ នត្តិ, វិញ្ញត្តិកុកោ ច យោជនំ ន គច្ឆតីតិ
សព្វកុកុយោគីសុ អាទិភូតំ អជ្ឈតិកុកុកមេវ គហេត្វា សេសេហិ សព្វកុកុហិ
យោជេត្វា តិកា វុត្តា។ សក្កា ហិ ឯតេន នយេន អញ្ញោសម្បិ ធុកានំ ធុកន្តវេហិ
លព្ពមានា តិកយោជនា វិញ្ញាតុន្តិ។

ចតុត្ថិណធិរូបសង្កហវណ្ណានា

៥៨៦. ចតុក្កេសុ ឯកន្តបិត្តសមុជ្ជានស្ស វិញ្ញត្តិទ្វយភាវតោ
វិញ្ញត្តិធុកាទីហិ សមានគតិកោ បិត្តសមុជ្ជានធុកាតិ តេន សហ
ឧបាទាធុកស្ស យោជនាយ លព្ពមាណាបិ ចតុក្កោ ន វុត្តោ, តថា
សនិទស្សនធុកាទីនំ តេន តស្ស ច ធុឡាវិកទ្វរធុកេហិ យោជនាយ លព្ពមានា

ន វុត្តា, ធម្មានំ វា សភាវកិច្ចានិ ពោធិតញ្ញការញ្ច យាថាវតោ ជានន្តេន
ភគវតោ តេន អញ្ញេសំ តស្ស ច អញ្ញេហិ យោជនា ន កតាតិ កី ឯត្ថ
ការណាបរិយេសនាយ, អន្ធាសា យោជនា ន កាតញ្ញ, យតោ ភគវតោ ន
កតាតិ វេទិតញ្ញ។ អញ្ញេ បន បកិណ្ណកុកុកា អញ្ញេហិ បកិណ្ណកុកុកេហិ
យោជេតុំ យុត្តា, តេហិ យោជិតា ឯវ។ វត្ថុកុកាធិសុ បន
សោតសម្មស្សវម្មណាកុកាធយោ វន្នេត្វា អញ្ញេហិ
អារម្មណាពាហិរាយតនាធិលព្ពមានកុកេហិ ឧបាទិន្នកុកុកស្ស
ឧបាទិន្នបាទានិយកុកស្ស ច យោជនាយ ចតុក្កា លព្ពន្ធិ, ចិត្តសមុដ្ឋានកុកស្ស
ច សញ្ញាវម្មណាពាហិរាយតនាធិលព្ពមានកុកេហិ។ អវសេសេហិ បន តេសំ
អញ្ញេសញ្ច សញ្ញវត្ថុកុកាធិហិ យោជនាយ ន លព្ពន្ធិតិ វេទិតញ្ញ។

ឧទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

រូបវិភត្តិ

ឯកកនិទ្ទេសវណ្ណានា

៥៩៤. អវិជ្ជមានវិភាគស្ស វិភាគាភាវទស្សនមេវ និទ្ទេសោ
និច្ចយករណតោ, តស្មា “សត្តំ រូបំ ន ហេតុមេវ” តិអាទិនា
វិភាគាភាវាវជារណេន ឯវ-សន្នេន និទ្ទេសំ ករោតិ។ ហេតុហេតូតិ មូលហេតុ,
ហេតុបច្ចយហេតូតិ វា អយមត្ថោ។ មហាភូតា ហេតូតិ អយមេវត្ថោ
មហាភូតា បច្ចយោតិ ឯតេនបិ វុត្តោតិ។ ហេតុបច្ចយសន្នានំ សមានត្ថត្តា
បច្ចយោ ឯវ ហេតុ បច្ចយហេតុ។ យោ ច រូបក្ខន្ធស្ស ហេតុ, សោ ឯវ តស្ស
បញ្ញាបនាយ ហេតូតិ វុត្តោ តទភាវេ អភាវតោ។ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នានំ
កម្មសមាទានានំ ហានសោ ហេតុសោ វិចាកន្តិ ឯត្ថ វិជ្ជមានេសុបិ អញ្ញេសុ

បច្ចុប្បន្ន ឥដ្ឋានិជ្ជវិចារកនិយាមកត្តា ឧត្តមំ បដានំ កុសលាកុសលំ
គតិឧបដិកាលបយោគសម្មតិវិបត្តិដ្ឋាននិច្ចាទិតំ ឥដ្ឋានិជ្ជារម្មណាញា
កម្មមិវ បដានត្តា “ហេតុ” តិ វុត្តន្តំ ឥមិនា អធិប្បាយេន កម្មារម្មណានិ
“ឧត្តមហេតុ” តិ វុត្តានិ។ វគ្គតិ ច “គតិឧបដិកាលបយោគាវិចារកស្ស ហំនំ,
កម្មំ ហេតុ” តិ។ ឥធម បន កម្មមិវ ឧត្តមត្តា អារម្មណាម្បិ ហេតុវចនំ អវហតីតិ
“ឧត្តមហេតុ” តិ វុត្តំ។ សង្ខារានន្តិ បុញ្ញាភិសង្ខារានន្តិ អវិជ្ជា
សាធារណបច្ចុប្បត្តា “ហេតុ” តិ វុត្តា។ ជរតីតិ គប្បតិ ចាបុណាតិ។
បដិក្ខេបនិទ្ទេសោតិ ឥទំ មាតិកាយ អាគតបដិក្ខេបវសេន វុត្តំ។ ឥធម បន
មាតិកាយ ន ហេតុបទានិសង្កហិតតា ច រូបស្ស វុត្តា តំតំសភាវត្តា,
អវជរិតតា ច អនញ្ញសភាវតោ។

រូបីនុកេ រូបីបទមេវ ឥធម “រូប” ន្តិ វុត្តំ។ តេន រូបីរូបបទានំ ឯកត្តតា សិទ្ធា
ហោតិ រុប្បនលក្ខណាយុត្តស្សេវ រូបីរូបភាវតោ។ ឧប្បន្នំ ធម្មាវិញ្ញាណោហិ
វិញ្ញេយ្យន្តិ អរូបតោវិជុវ រូបស្ស សភាវំ ទស្សេតិ។ ន ហិ អរូបំ ឧប្បន្នំ ធម្មា
វិញ្ញាណោហិ វិញ្ញេយ្យំ យថា រូបំ, តេន រូបំ ឧប្បន្នំ ធម្មាវិញ្ញាណោហិ វិញ្ញេយ្យំ, ន
អរូបន្តិ អរូបតោ និវត្តេត្វា រូបេ ឯវ ឯតំ សភាវំ និយមេតិ, ន រូបំ ឯតស្មី
សភាវេ។ អត្ថិ ហិ រូបំ អតីតានាគតំ យំ ឧប្បន្នំ ធម្មាវិញ្ញាណោហិ
វិញ្ញេយ្យសភាវំ ន ហោតីតិ។ ឯតមេវ ច និយមំ បុន ឯវសន្តេន និយមេតិ
“យថាវុត្តោ និយមោ រូបេ អត្ថិ ឯវ, អរូបេ វិយ ន នត្ថី” តិ។ អថ វា សព្វំ រូបន្តិ
ភូតុចាធាយរូបំ កាលភេទំ អនាមសិទ្ធា “សព្វ” ន្តិ វុត្តំ, តំ សព្វំ អរូបេហិ
សមាទវិញ្ញេយ្យសភាវំ អតីតានាគតំ និវត្តេតុំ ឧប្បន្នន្តិ ឯតេន វិសេសេតិ, តំ
ឧប្បន្នំ សព្វំ រូបំ ធម្មាវិញ្ញាណោហិ វិញ្ញេយ្យមេវាតិ អត្ថោ។

ននុ ឯវំ រូបាយតនស្សបិ សោតវិញ្ញាណាធិហិ វិញ្ញេយ្យតា អាបជ្ជតីតិ?
នាបជ្ជតិ រូបំ សត្តំ សម្មិទ្ពោត្វា ឯកន្តលក្ខណាទស្សនវសេន ឯកីការេន
គហោត្វា អរូបតោវិធុរស្ស ធិហិ វិញ្ញាណាហិ វិញ្ញេយ្យសភាវស្ស ទស្សនតោ។
បច្ចុប្បន្នរូបមេវ ធិហិ វិញ្ញាណាហិ វិញ្ញេយ្យន្តិ ឯតស្មី បន និយមេ “សត្តំ រូប”ន្តិ
ឯត្ថាយំ វិញ្ញេយ្យភាវនិយមោ ន វុត្តោ, អថ ខោ បច្ចុប្បន្នន្តិ សត្តរូបស្ស
ឯកន្តលក្ខណានិយមោ ទស្សិតោ ន សិយា។ ចាឡិយញ្ច វិញ្ញេយ្យមេវាតិ ឯវ-
កាហេ វុត្តោ, ន ឧប្បន្នមេវាតិ។ តស្មា ឧប្បន្នស្សេវ មនោវិញ្ញេយ្យនិយមាបត្តិ
នត្ថិតិ កី សោតបតិគត្តេន, តស្មា វុត្តនយេនត្ថោ យោជេតញ្ចោ។

កថាវិជន្តិ គុណាហិ កថំ សណ្ឋិតំ។ ញ្ញាណាមេវ ញ្ញាណាវត្ថុ។
សមាទជាតិកាទំ សង្កហោ, សមាទជាតិយា វា សង្កហោ សជាតិសង្កហោ។
សញ្ញាយន្តិ ឯត្ថាតិ សញ្ញាតិ, សញ្ញាតិយា សង្កហោ សញ្ញាតិសង្កហោ,
សញ្ញាតិទេសេន សង្កហោតិ អត្ថោ។ អញ្ញមញ្ញោបការវសេន អវិប្បយោគេន
ច សមាធិទេសេ ជាតា សម្មាសតិអាទយោ សមាធិក្ខន្ធសង្កហិតា។ យត្ថ ច
សតិអាទិសហាយវតោ សមាធិស្ស អត្ថនោ កិច្ចករណំ, សោ ចិត្តប្បាទោ
សមាធិទេសោ។ សម្មាសង្កប្បស្ស ច អប្បនាភាវតោ បដិវេធសទិសំ កិច្ចន្តិ
សមាទេន បដិវេធកិច្ចេន ទិដ្ឋិសង្កប្បា បញ្ញក្ខន្ធសង្កហិតា។

រូបវិភត្តិឯកកនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ទុកនិទ្ទេសោ

ឧបាទានភាជនីយកថាវណ្ណានា

៥៩៦. អប្បរជក្ខាទិសត្ថសមូហទស្សនំ ពុទ្ធចក្ខុ, ធនុ
អសាធារណញ្ញាណោសុ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តញ្ញាណំ ទដ្ឋព្ពំ។

សព្វសង្ខតាសង្ខតទស្សនំ សមន្តចក្ក។ “ទុក្ខំ បរិញ្ញេយ្យំ បរិញ្ញាត”ន្តិ (សំ. និ.
៥.១០៨១; មហាវ. ១៥) ឯវមាធិនា អាការេន បវត្តំ ញ្ញាណទស្សនំ ញ្ញាណចក្ក,
តម្បី បុរិមទ្វយមិវ កាមាវចរំ។ ចតុសច្ចធម្មទស្សនំ ធម្មចក្ក។ ឧបត្ថម្ភក្ខតា
ចតុសមុដ្ឋានិក្ខរូបសន្តតិយោ សម្ភារា។ សហ សម្ភារេហិ សសម្ភារំ, សម្ភារវន្តំ។
សម្ភវោតិ អាថោធាតុមេវ សម្ភវសម្ភតមាហា។ សណ្ឋានន្តិ វណ្ណាយតនមេវ
បរិមណ្ឌលាធិសណ្ឋានក្ខតំ។ តេសំ បនវិសុំ វចនំ តថាភូតានំ អតថាភូតានញ្ច
អាថោធាតុវណ្ណាយតនានំ យថាវុត្តេ មំសបិណ្ឌោ វិជ្ជមានត្តា។ ចុទ្ធសសម្ភារោ
ហិ មំសបិណ្ឌោ។ សម្ភវស្ស ចតុធាតុនិស្សិតេហិ សហ វុត្តស្ស
ធាតុត្ថយនិស្សិតតា យោជេតញ្ច។ អាថោធាតុវណ្ណាយតនានមេវ វា
សម្ភវសណ្ឋានភារាវាវិសុំ វុត្តាតិ ចតុធាតុនិស្សិតតា ច នវិវុជ្ឈតិ។ យំ
មំសបិណ្ឌំ សេតាធិនា សញ្ញានន្តោ ន បសាទចក្កំ សញ្ញានាតិ,
បត្តិណ្ឌាតាធិវិសេសំ វត្ថុកាមោ “បថវីបិ អត្ថី”តិអាធិ វុត្ថម្បី វទតិ។

សរីរសណ្ឋានុប្បត្តិទេសក្ខតេតិ ឯតេន អវសេសំ កណ្ហាមណ្ឌលំ
បដិក្ខិបតិ។ ស្នេហាមិវ សត្តក្ខិបជលានិ ព្យាបេត្វា បិតាហោវ អត្តនោ
និស្សយក្ខតាហិ ចត្វហិ ធាតុហិ កត្វបការំ តំនិស្សិតេហិ ឯវ អាយុវណ្ណាធិហិ
អនុបាលិតបរិវារិតំ តិសន្តតិរូបសមុដ្ឋាបកេហិ ឧតុចិត្តាហារេហិ
ឧបត្ថម្ភិយមាធំ តិដ្ឋតិ។ សត្តក្ខិបជលានំ ព្យាបនវចនេន ច
អនេកកលាបគតការំ ចក្ខុស្ស ទស្សេតិ។ បមាណតោ ឧកាសិវមត្តន្តិ
ឧកាសិវមត្តេ បទេសេ បវត្តនតោ វុត្តំ។ រូចានិ មនុបស្សតិ តិ ម-កាហោ
បទសន្តិកហោ។ អថ វា មន្ទតិ មន្ទោ។ ឧបការក្ខតេហិ សង្កហិតោ។
បរិយាយេនាតិ ចតុន្នំ បសាទោ តេសុ ឯកស្ស ទិន្នញ្ចាតិបិ វត្ថុំ យុត្តោ
សមាធនានំ ធនំ វិយាតិ ឯតេន បរិយាយេន។ សរីរំ រូបក្ខន្ធា ឯវ។
បដិយដ្ឋនមេវ និយំសោ បដិយដ្ឋនានិយំសោ។ រូចាភិមុខការេន

ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស និស្សយភាវាបត្តិសង្ខារោ បដិបដ្ឋនតោ ជាតោ វា និយំសោ
បដិបដ្ឋនានិយំសោ។

បរិកប្បវចនំ “សចេ អាចាចំ អាគច្ឆេយ្យ” តិ ហេតុកិរិយំ, “បស្សេយ្យ” តិ
ផលកិរិយញ្ច បរិកប្បេត្វា តេន បរិកប្បេន វចនំ។ ឯត្ថ ច ហេតុកិរិយា
អនេកត្តា អវុត្តាបិ វិញ្ញាយតីតិ ទដ្ឋញ្ច។ “បស្សេ វា” តិ ឥមិនា វចនេន តិសុបិ
កាលេសុ ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស និស្សយភាវំ អនុបគច្ឆន្តំ ចក្ខុំ សង្កណ្ឌាតិ។
ទស្សនេ បរិណាយកភារោ ទស្សនបរិណាយកដ្ឋោ។ យថា ហិ ឥស្សរោ
“ឥទព្វិទព្វោ ករោថា” តិ វទេន្តោ តស្មី តស្មី កិច្ចេ សបុរិសេ បរិណាយតិ
បវត្តយតិ, ឯវមិទម្បិ ចក្ខុសម្មស្សនីនំ និស្សយភារេន តេ ធម្មេ ទស្សនកិច្ចេ
អាណាបេន្តរិយ បរិណាយតីតិ ចក្ខុតិ វុច្ចតិ។ ចក្ខុតីតិ ហិ ចក្ខុ, យថាវុត្តេន
នយេន អាចិក្ខុតិ បរិណាយតីតិ អត្ថោ។ អថ វា សមរិសមាទិ រូចានិ ចក្ខុតិ
អាចិក្ខុតិ, បកាសេតីតិ វា ចក្ខុ។ សញ្ញាយន្តិ ឯត្តាតិ សញ្ញាតិ។ កេ សញ្ញាយន្តិ?
ជស្សនីនំ។ តថា សមោសរណំ។ ចក្ខុសម្មស្សនីនំ អត្ថនោ
តិក្ខមន្តភាវានុបវត្តនេន ឥន្ទជ្ជំ ការេតីតិ។ និច្ចំ ធុរំ អត្តាតិ គហិតស្សបិ
លុដ្ឋនបលុដ្ឋនដ្ឋេន។ វឡញ្ញន្តិ បរិសន្តិ ឯតេនាតិ វឡញ្ញនំ, តំឡារិកានំ
ជស្សនីនំ វឡញ្ញនដ្ឋេន។

៥៩៧. បុព្វេវុត្តោ បរិកប្បោ ឯវវិកប្បនត្ថោ។ យដ្ឋយមាទមេវាតិ
បសាទស្ស អភិមុខការិរិសេសំ គច្ឆន្តមេវ។

៥៩៨. រូបំ អារត្ត ចក្ខុសម្មស្សនីនំ ឧប្បត្តិវចនេនេវ តេសំ តំឡារិកានំ
អញ្ញោសញ្ញ រូបំ អារត្ត ឧប្បត្តិ វុត្តា ហោតិ។ យថា ច តេសំ រូបំ បច្ចយោ ហោតិ,
តេន បច្ចយេន ឧប្បត្តិ វុត្តា ហោតីតិ អធិប្បាយេន “ឥមិនា” តិអាទិមាហា។ តត្ថ
ចក្ខុបសាទវត្ថុកានំ ជស្សនីនន្តិ ឥមិនា វចនេន តទាលម្ពនរូចារម្មណតាយ

តំសធិសានំ មនោធាតុអាជីនញ្ច បុរេជាតបច្ចយេន ឧប្បត្តិ ទស្សិតាតិ ទដ្ឋញ្ច។
យត្ថ បនវិសេសោ អត្ថិ, តំ ទស្សេតុំ

“ចក្ខុទ្ធារជវនីវិបរិយាបន្នាន”ន្តិអាទិមាហា។ តានិ ហិ រូបំ គរុំ កត្វា
បរត្ថមាទស្សនាភិនន្តនក្ខតានិ តំសម្បយុត្តានិ ច
អារម្មណាធិបតិអារម្មណ្ឌបនិស្សយេហិ ឧប្បជ្ឈន្តិ, អញ្ញានិ
អារម្មណបុរេជាតេនេវាតិ វេ វំ “អារត្តា”តិ វេចនំ អារម្មណាបច្ចយតោ
អញ្ញបច្ចយភាវស្សបិ ធិបកំ, អារម្មណាវចនំ អារម្មណាបច្ចយភាវស្សេវាតិ
អយមេតេសំ វិសេសោ។

៦០០. សុណាតីតិ សោតវិញ្ញាណស្ស និស្សយភាវេន សុណាតិ។
ជីវាសន្តេនវិញ្ញាយមាណា កិរិយា សាយនន្តិ កត្វា “សាយនដ្ឋេនា”តិ អាហា។
កុច្ឆិតានំ ទុក្ខសម្បយុត្ថជស្សនីនំ អាឈោតិ កាយោ,
ទុក្ខទុក្ខវិបរិយាមទុក្ខានំ វា។ កាយាយតនស្ស ព្យាបិតាយ ចក្ខុបសាទេ
កាយបសាទភាវេបិ អត្ថិ, តេន ចក្ខុបសាទស្ស អនុវិទ្ធុត្តា នោ ព្យាបិតា ច ន
សីយា, វុត្តា ច សា។ តស្មា ចក្ខុបសាទស្ស ដោដ្ឋញ្ញាវភាសនំ កាយបសាទស្ស ច
រូចាវភាសនំ អាបន្នន្តិ លក្ខណសម្មិស្សតំ ចោទេតិ។ ចក្ខុកាយានំ
អញ្ញានិស្សយត្តា កលាបន្តរគតតាយ “អញ្ញស្ស អញ្ញត្ថ អភាវតោ”តិ អាហា។
រូបរសាទិនិទស្សនំ សមាទនិស្សយានញ្ច អញ្ញមញ្ញសភាវានុបគមេន
អញ្ញមញ្ញស្មី អភាវោ, កោ បន វាទោ អសមាទនិស្សយានន្តិ ទស្សេតុំ វុត្តំ។

រូចាភិយាតារហោ ច សោ ភូតប្បសាទោ ចាតិ
រូចាភិយាតារហាភូតប្បសាទោ។ វេ វំ លក្ខណំ ចក្ខុ។ រូចាភិយាតោតិ ច រូបេ,
រូបស្ស វា អភិយាតោតិ អត្ថោ។ បរិបុណ្ណាបរិបុណ្ណាយតនត្ថភាវនិព្ពត្តកស្ស
កម្មស្ស និទានក្ខតា កាមតណ្ហា រូបតណ្ហា ច

តទាយតនិកកវបត្តនាការតោ ធម្មកាមតានិវេហារំ អរហត្តីតិ ទុតិយោ
នយោ សព្ពត្ថ វុត្តោ។ តត្ថ ធម្មកាមតានិវាណំ កម្មំ សមុជ្ឈានមេតេសន្តិ
ធម្មកាមតានិវាណកម្មសមុជ្ឈានានិ, ឯវីវិជានំ ភូតានំ បសាទលក្ខណំ ចក្កុ,
ឯវីវិជោ វា ភូតប្បសាទោ ធម្មកាមតានិ... បេ... បសាទោ។ ឯវលក្ខណំ ចក្កុ។
រូបេសុ បុគ្គលស្ស វា វិញ្ញាណស្ស វា អាវិញ្ញានសំ។

កាយោ សព្ពេសន្តិ កោ ឯត្ថ វិសេសោ, ននុ តេជានិវេហិតានំ ភូតានំ
បសាទា សព្ពេសំយេវាតិ? សច្ចមេតំ, ឥទំ បន “សព្ពេស”ន្តិ វចនំ “សមាធាន”ន្តិ
ឥមមត្ថំ ធីបេតិ អនុវត្តមានស្ស ឯកទេសាធិកការស្ស និវារណាវសេន វុត្តត្ថោ។
តេជានិវេហិតានំ បដិបសន្ធាតស្ស តេជស្ស ឱកាសេន វាយុស្ស សន្តេន បថវិយា
គន្ធនេ ខេឡសន្ធាតស្ស ឧទកស្ស រសេនាតិ បុរិមវាទេ បច្ឆិមវាទេ ច
យថាយោគំ តំតំភូតគុណេហិ អនុគ្គយ្ហការតោ រូចានិគ្គហណោ
ឧបករិតព្ពតោតិ អត្ថោ។ រូចានិវេហិតានំ អធិកការទស្សនតោតិ អគ្គិម្ពំ រូបស្ស
បកស្សរស្ស វាយុម្ពំ សន្តស្ស សភាវេន សុយ្យមានស្ស បថវិយា សុរភិអាទិនោ
គន្ធន្ស អាបេ ច រសស្ស មជ្ជរស្ស វិសេសយុត្តានំ ទស្សនតោ “រូចានយោ តេសំ
គុណា”តិ បឋមវាទិ អាហា។ តស្សេវ ច “ឥន្ទ្រយ្យាមា”តិអាទិនា ឧត្តរមាហា។
ឥមិនារូចាយេន ទុតិយវាទិស្សបិ និគ្គហោ ហោតីតិ។

អថ វា រូចានិវេសេសគុណេហិ តេជាកាសបថវិអាហវាយុហិ ចក្ខានិវេ
កតានីតិ វេទន្តស្ស កណ្តាទស្ស វាទំ តតិយំ ឧទ្ធរិត្វា តំ និគ្គហេតុំ “អថាបិ
វេទយ្យ”ន្តិអាទិ វុត្តន្តិ ធម្មត្ថំ។ អាសវេ ឧបលព្ពមាទោបិ គន្ធនោ បថវិយា
អាចោសំយុត្តាយ កប្បាសតោ វិសទិសាយាតិ ន កប្បាសគន្ធន្ស
អធិកការាបត្តីតិ បេ? ន, អនភិភូតត្ថោ។ អាសវេហិ ឧទកសំយុត្តា បថវិ
ឧទកេន អភិភូតា, ន កប្បាសបថវិតិ តស្សាយេវ អធិកេន គន្ធនេ ភវិតព្ពន្តិ។

ឧណ្ណោទកសញ្ញត្តោ ច អគ្គិ ឧបលព្ពន្ធយោ មហាឆ្នោតិ កត្វា តស្ស ជស្សោវិយ
វណ្ណាបិ បភស្សរោ ឧបលព្ពិតញោតិ ឧណ្ណោទកវណ្ណតោ អគ្គិនា
អនភិសម្ពន្ធស្ស សីតុទកស្ស វណ្ណា បរិហាយេថ។ តស្មាតិ ឯតស្សកយស្ស
អភាវា។ តទភាវេន ហិ រូចាទីនំ តេជាទិវិសេសគុណតា និវត្តិតា, តំនិវត្តនេន
“តេជាទីនំ គុណាហិ រូចាទីហិ អនុគ្គយ្ហភាវតោ”តិ ឥទំ ការណំ និវត្តិតន្តិ។ ឯវំ
បរម្បរាយ ឧកយាភាវោវិសេសកប្បនប្បហានស្ស ការណំ ហោតីតិ អាហ
“តស្មា បហាយេថេត”ន្តិអាទិ។ ឯកកលាបេមិ រូបរសាធយោវិសទិសា, កោ
បន វាទោ នាណកលាបេ ចក្ខោធយោ ភូតវិសេសាភាវេបីតិ ទស្សេតុំ
រូបរសាទិនិទស្សនំ វុត្តំ។

យទិ ភូតវិសេសោ នត្តិ, កី បន ចក្ខោទិវិសេសស្ស ការណន្តិ តំ ទស្សេតុំ
“យំ អញ្ញមញ្ញស្ស”តិអាទិមាហ។ ឯកម្មំ កម្មំ
បញ្ចាយតនិកត្តភាវបត្តនាទិប្បន្នំ ចក្ខោទីនំវិសេសហេតុត្តា “អញ្ញមញ្ញស្ស
អសាធារណ”ន្តិ ច “កម្មវិសេសោ”តិ ច វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ន ហិ តំ យេនវិសេសេន
ចក្ខុស្ស បច្ចយោ, តេនេវ សោតស្ស ហោតិ ឥន្ទ្រិយន្តរាភាវប្បត្តិតោ។
“បដិសន្ធិកូលោ មហាគ្គតា ឯកា ចេតនា កដត្តារូចានំ កម្មបច្ចយេន
បច្ចយោ”តិ (បដ្ឋា. ២.១២.៧៨) វចនេន បដិសន្ធិកូលោវិជ្ជមានានំ សព្វេសំ
កដត្តារូចានំ ឯកា ចេតនា កម្មបច្ចយោ ហោតីតិ វិញ្ញាយតិ។ នាណចេតនាយ
ហិ តទា ឥន្ទ្រិយុប្បត្តិយំ សតិ បរិត្តេន ច មហាគ្គតេន ច កម្មនា និព្ពត្តិតំ
កដត្តារូបំ អាបដ្ឋេយ្យាតិ ន ចេកា បដិសន្ធិ អនេកកម្មនិព្ពត្តា ហោតីតិ
សិទ្ធិមេកេន កម្មេន អនេកិឥន្ទ្រិយុប្បត្តិ ហោតីតិ។ អនល្លោ និស្សយោ
ឯតស្សតិ អនល្លោនិស្សយោ, រូបសទ្ធិសម្ពាតោវិសយោ។ គន្ធរសានំ និស្សយា
យានជីវានិស្សយេ អល្លិយន្តីតិ តេ និស្សយវសេន អល្លិយា, ដោជ្ជព្ពំ សយំ
កាយនិស្សយអល្លិនំ ភូតត្ថយត្តា។ ទូរេ...បេ.... សម្បត្តោ ឯវ នាម

បដិបត្តិយុទ្ធនិយមសង្គមកេតិកភូមិ អធិប្បាយោ។ សន្តោ បន ឆាតុបរម្បរាយ វាយុ
វិយ អាគន្ធា និស្សយវសេន សោតនិស្សយេ អល្លិយិទ្វា សោតំ យដ្ឋេត្វា វត្តានំ
គច្ឆន្តោ សណិកំ វត្តានំ គច្ឆតីតិ វុត្តោ។ ឯវំ បន សតិចិត្តសមុដ្ឋានំ
សន្តាយតនំ សោតវិញ្ញាណស្ស កធាចិបិ អារម្មណបច្ចយោ ន សិយា។ ន ហិ
ពហិទ្វា ចិត្តសមុដ្ឋានុប្បត្តិ ឧបបដ្ឋតីតិ។

ចិវេន សុយ្យយ្យាតិ កស្មា ឯតំ វុត្តំ, ននុ ទូរេ ឋិតេហិ រជកាទិសន្តា ចិវេន
សុយ្យន្តីតិ? ន, ទូរាសន្នានំ យថាចាកដេសន្តេ គហណារិសេសតោ។ យថា ហិ
ទូរាសន្នានំ វេនសន្តេ យថា ចាកដីក្ខតេ គហណារិសេសតោ អាការិសេសានំ
អគ្គហណំ គហណាញ ហោតិ, ឯវំ រជកាទិសន្តេបិ អាសន្នស្ស អាទិតោ បតុតិ
យាវាវសានា កមេន ចាកដីក្ខតេ ទូរស្ស ចាវសានេ មជ្ឈេ វា បិណ្ឌាវសេន
បវត្តិចាកដីក្ខតេ និច្ឆយគហណានំ សោតវិញ្ញាណវិចិយា បរតោ បវត្តានំ
វិសេសតោ លហុកំ សុតោ ចិវេន សុតោតិ អភិមាណោ ហោតិ។ សោ បន សន្តោ
យត្ថ ឧប្បន្នោ, តំ និស្សិតោវ អត្តនោវិជ្ជមានក្ខណោ សោតស្ស
អាចាជមាគច្ឆតិ។ ទូរេ ឋិតោ បន សន្តោ អញ្ញត្ថ បដិយោសុប្បត្តិយា
ភាជនាទិចលនស្ស ច អយោកន្តោវិយ អយោចលនស្ស បច្ចយោ ហោតីតិ
នដ្ឋត្តោ។ យថា វា យណ្តាភិយាតានុជានិ ភូតានិ អនុវស្ស និស្សយភូតានិ
យដ្ឋនសភាវានិ, ឯវំ យដ្ឋនានុជានិ យាវ សោតប្បសាទា ឧប្បត្តិវសេន
អាគតានិ ភូតានិ យដ្ឋនសភាវានេវាតិ តំនិស្សិតោ សន្តោ និស្សយវសេន
ឆាតុបរម្បរាយ យដ្ឋេត្វា សណិកំ វត្តានំ គច្ឆតីតិ វុត្តោ។ អសុកទិសាយ
នាមាតិ ន បញ្ញាយេយ្យ។ កស្មា? សោតប្បទេសស្សេវ សន្តស្ស គហណាតោ។

វិសមេ អដ្ឋាសយោ ឯតស្សាតិ វិសមដ្ឋាសយោ, អដ្ឋាសយរហិតម្មិ ចក្កុ
វិសមនិន្ទត្តាវិសមដ្ឋាសយំ វិយ ហោតីតិ “វិសមដ្ឋាសយ”ន្តំ វុត្ថំ។ ចក្កមតោ
វា បុគ្គលស្ស អដ្ឋាសយវសេន ចក្កុ “វិសមដ្ឋាសយ”ន្តំ វុត្ថំ។

កណ្តាកូបនិទ្ទេយេវ បវត្តនតោ អារម្មណគ្គហណាហេតុតោ ច តត្ថេវ
“អដ្ឋាសយំ ករោតី”តិ វុត្ថំ។ តស្ស សោតស្ស សោតវិញ្ញាណនិស្សយភាវេន
សទ្ទសវនេ។ អជដាកាសោបិ វដ្ឋតីតិ ឯតស្ស អដ្ឋកថាធិប្បាយេន អត្ថំ វទន្តោ
“អន្តោលេណស្មិ”ន្តំអាទិមាហ។ អត្ថនោ អធិប្បាយេន វទន្តោ “កី ឯតាយ
ធម្មតាយា”តិអាទិមវោច។

វាតូបនិស្សយោ គន្លោកោចរោ ឯតស្សាតិ វាតូបនិស្សយគន្ធកោចរំ។ ឯត្ថ
ច គន្ធក្គហណាស្ស វាតោ ឧបនិស្សយោ, តព្ពោហារេន បន គន្លោ
“វាតូបនិស្សយោ”តិ វុត្ថោ។ អថ វា វាតោ ឯវ ឧបនិស្សយោ វាតូបនិស្សយោ។
កស្សាតិ? យានវិញ្ញាណស្ស។ សោ សហការីបច្ឆយន្តវត្ថុតោ ឯតស្ស អត្ថីតិ
វាតូបនិស្សយោ, គន្លោ បច្ឆយោ។

អាថោ ច សហការីបច្ឆយន្តវត្ថុតោ ខេឡាទិកោ។ តថា បថវី។
គហោតព្ពស្ស ហិ ដោជ្ជព្ពស្ស ឧប្បីឡិយមានស្ស អាធាវត្ថុតា បថវី កាយស្ស ច
ដោជ្ជព្ពេន ឧប្បីឡិយមានស្ស និស្សយត្ថុតានំ អាធាវត្ថុតា សព្ពនា
ដោជ្ជព្ពគហណាស្ស ឧបនិស្សយោតិ។ ឧប្បីឡនេន បន វិជា ដោជ្ជព្ពគហណា
កាយាយតនស្ស និស្សយត្ថុតា បថវី ឧបនិស្សយោតិ ទដ្ឋព្ពា។ សព្ពនាបិ ច
តស្ស ឧបនិស្សយភាវោ យុត្តោ ឯវ។

បញ្ចវណ្ណានន្តំ វចនំ តទាធារានំ សុត្តានំ នានត្ថទស្សនត្ថំ។ បញ្ចប្បការា
បញ្ចវណ្ណា។ ឯកន្តតោតិ វេទំ សព្ពនា ឧប្បីឡនេន វិនិព្វន្តិតុំ អសក្កុណោយ្យានំ

កលាបន្តរូបាណំ សព្វាវា តេសំ និវត្តនត្ថំ វុត្ថំ។ ន ហិ តានិ ឯកន្តេន អវិនិកុត្តានិ
កលាបន្តរកតត្តាតិ។

៦១៦. វណ្ណានិភាតិ រូបាយតនមេវ និទ្ទិដ្ឋន្តិ តនេវ អបេក្ខិត្វា “សនិទស្សន”ន្តិ
នបុំសកនិទ្ទេសោ កតោ។ តស្មាតិ និប្បវិយាយរូបាណំ នីលាធិនំ ដុសិត្វា
អជានិតត្ថតោ ធីយាធិនញ្ច ដុសិត្វា ជានិតត្ថតោ ន និប្បវិយាយេន ធីយំ
រូបាយតនំ។ តំ តំ និស្សាយាតិ ធីយាធិសន្និវេសំ ភូតសមុទាយំ និស្សាយ។ តថា
តថា ឋិតន្តិ ធីយាធិសន្និវេសេន ឋិតំ វណ្ណាសមុទាយភូតំ រូបាយតនមេវ
ធីយាធិវេហារេន ភាសិតំ។ អញ្ញមញ្ញបរិច្ឆ័ន្តំ ឯកស្មី ឥតរស្ស អភាវា។
វិសយគោចរានំ វិសេសោ អនញ្ញត្ថភាវោ តត្ថហុលចារិតា ច
ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស។

៦២០. ភេរិសទ្ធាធិនញ្ច វាធិតសទ្ធត្ថា “វុត្តាវសេសាន”ន្តិ អាហា។
អមនុស្សវចនេន ន មនុស្សហិ អញ្ញោ ចាណំនោ ឯវ កហិតា, អថ ខោ
កដ្ឋាធយោបីតិ អធិប្បាយេន “សេសោ សញ្ញេបី”តិ អាហា។ ឯវំ សន្តេបិ
វុត្តុវិសេសកិត្តនវសេន ចាឡិយំ អនាគតោ តថា កិត្តតញ្ញោ យេ វា បនាតិ
វុត្តោតិ អធិប្បាយោ។

៦២៤. វិស្សគន្ធាតិ វិរូចោ មំសាធិគន្ធា។ លម្អិលន្តិ មជ្ជរម្ពិលំ។

៦៣២. សញ្ញានន្តិ ឯតេនាតិ សញ្ញាននំ, ឧបលក្ខណំ។ សកេន សកេន
កម្មចិត្តាធិនា បច្ចយេន សមុដ្ឋិតានិបិ ឥត្តិលិដ្ឋាធិនិ ឥន្ទ្រិយសហិតេ សរីរេ
ឧប្បជ្ឈមាណនិ តំតទាការាវា ហុត្វា ឧប្បជ្ឈន្តិតិ “ឥត្តិន្ទ្រិយំ បដិច្ច សមុដ្ឋហន្តិ”តិ
វុត្តានិ។ ឥត្តិលិដ្ឋាធិសុ ឯវ ច អធិបតិភាវា ឯតស្ស ឥន្ទ្រិយតា វុត្តា,
ឥន្ទ្រិយសហិតេ សន្តានេ ឥត្តិលិដ្ឋាធិអាការរូបបច្ចយានំ អញ្ញថា

អនុប្បាទនតោ ឥត្តិគ្គហណាស្ស ច តេសំ រូចានំ បច្ឆយភាវតោ។ យស្មា បន
ភាវនសកេបិ រូចានំ ឥត្តិទ្រិយំ ន ជនកំ, នាបិ អនុចាលកំ ឧបត្ថម្ភកំ វា, ន ច
អញ្ញាកលាបរូចានំ, តស្មា តំ ជីវិតិទ្រិយំ វិយ សកលាបរូចានំ អាហារោវិយ វា
កលាបន្តរូចានញ ឥន្ទ្រិយអត្តិអវិគតបច្ឆយោតិ ន វុត្ថំ។ ឯស នយោ
បុរិសិទ្ធិយេបិ។ លិង្គាទិអាការេសុ រូបេសុ រូចាយតនស្ស ចក្កុវិញ្ញេយ្យត្តា
លិង្គាទីនំ ចក្កុវិញ្ញេយ្យតា វុត្ថា។

២៣៣. ឧកយម្បិ...បេ.... កុសលេន បតិជ្ជាតីតិ សុគតី សន្ធាយ វុត្ថន្តិ
វេទិតញ្ចំ។ ឧគ្គតិយញ្ចិ បដិសន្ធិអកុសលេនេវាតិ តទា ឧប្បជ្ឈមាធនោ ភាវេបិ
អកុសលេនេវ ភវេយ្យ, បដិសន្ធិយំ វិយ បវត្តេបីតិ។ តយំទំ ធូយំ យស្មា
សន្តានេ សហ ន បវត្តតិ “យស្ស ឥត្តិទ្រិយំ ឧប្បជ្ឈតិ, តស្ស បុរិសិទ្ធិយំ
ឧប្បជ្ឈតីតិ? នោ”តិអាទិវេចនតោ (យម. ៣.ឥន្ទ្រិយយមក.១៨៨), តស្មា
ឧកតោព្យញ្ញនកស្សបិ ឯកមេវិទ្ធិយំ ហោតីតិ វុត្ថំ។

២៣៥. ឯកន្តំ កាយវិញ្ញត្តិយំ កាយវេហារស្ស បវត្តិទស្សនត្ថំ “កាយេន
សំវារោ សាធ្វ”តិ (ធម. ប. ៣៦១; សំ. និ. ១.១១៦) សាធកសុត្ថំ អាហាជំ។ ភាវស្ស
គមនំ បកាសនំ ចោបនំ។ ជម្ពុនាតិ វាយោធាតុអធិកានំ ភូតានំ ជម្ពុនាការោ
វិញ្ញត្តិតិ អត្ថោ។ ឧទ្ធច្ច័មវាតាធយោវិយ ហិ យោ វាតាធិកោ កលាចោ, តត្ថ
ភូតានំវិញ្ញត្តិអាការតា ហោតីតិ។ តេនេវ “កាយំ ជម្ពុត្វា ជន្ទំ ករោតីតិ
ជម្ពុនា”តិ វាយោធាតុកិច្ចវសេនវិញ្ញត្តិ វុត្ថា។ តតោ ឯវ ច “វាយោធាតុយា
អាការោ កាយវិញ្ញត្តិ”តិ ច វុត្ថំ វដ្ឋតិ, តថា “បជីវីធាតុយា វជីវិញ្ញត្តិ”តិ
បជីវីធាតុអធិកភូតវិការតោ។

២៣៦. បភេទគតា វាចា ឯវាតិ តិស្ស ដុស្សតិ បភេទគតា។ អថ វា
វជីសង្ខារេហិ វិតក្កវិចារេហិ បរិគ្គហិតា សវនវិសយភាវំ អនុបដ៏តតាយ

អភិជ្ជា តត្តារំ នីយមាណាវាចា “វចីកេនោ”តិ វុច្ចតិ។ វិយាបដម្បិ ឧបត្ថម្ភេន្តិតិ
យថាបវត្ថំ វិយាបដំ ឧបត្ថម្ភេន្តិ។ យថា ហិ អញ្ញោកិណ្ណោ ភវន្តេ វត្តមាណេ
អដ្ឋានិ ឱសីនន្តិ បរិដ្ឋានិវិយ ហោន្តិ, ន ឯវំ “ទុត្តិស ធម្មិសា”តិ វុត្ថេសុ
ជាគរណាចិត្តេសុ វត្តមាណេសុ។ តេសុ បន វត្តមាណេសុ អដ្ឋានិ ឧបត្ថម្ភានិ
យថាបវត្ថុវិយាបដកាវេនេវ បវត្ថុន្តិតិ។ វិណាសវានំ បុតិច្ចត្តន្តិវិសេសេត្វា
វុត្ថំ, “កាមាវចរានំ បច្ឆិមចិត្តស្ស ឧប្បាទកូណោ យស្ស ចិត្តស្ស អនន្តរា
កាមាវចរានំ បច្ឆិមចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, រូចាវចរេ អរូចាវចរេ បច្ឆិមភវិកានំ, យេ
ច រូចាវចរំ អរូចាវចរំ ឧបបជ្ជិត្វា បរិនិព្វាយិស្សន្តិ, តេសំ ចវន្តានំ តេសំ
វចីសម្ពាហេ និរុជ្ឈិស្សតិ, នោ ច តេសំ កាយសម្ពាហេ និរុជ្ឈិស្សតិ”តិ (យម.
២.សម្ពាហយមក.៨៨) បន វចនតោ អញ្ញោសម្បិ បុតិច្ចត្តំ រូបំ ន សមុជ្ជាបេតីតិ
វិញ្ញាយតិ។ ន ហិ រូបសមុជ្ជាបកចិត្តស្ស គព្ពគមនាធិវិនិព្វាណាវេន
កាយសម្ពាហសមុជ្ជាបនំ អត្ថិ, ន ច យុត្តំ “បុតោ ច ចិត្តសមុជ្ជានព្វាស្ស
បវត្ថតិ”តិ, នាថិ “បុតិច្ចត្តំ រូបំ សមុជ្ជាបេតី”តិ ចាឡិ អត្ថិតិ។

២៣៧. ន កស្សតីតិ នវិលេខិយតិ។ គតន្តិវិញ្ញាតំ។ អសម្ពុដ្ឋំ ចត្វហិ
មហាក្ខតេហិតិ យស្មី កលាបេ ភូតានំ បរិច្ឆេទោ, តេហោវ អសម្ពុដ្ឋំ។ វិជ្ជមាណេថ
ហិ កលាបន្តរភូតានំ កលាបន្តរភូតសម្ពុដ្ឋកាវេ តំតំភូតវិវិត្តតា រូបបរិយន្តោ
អាគាសោតិ យេសំ យោ បរិច្ឆេទោ, តេហិ សោ អសម្ពុដ្ឋាវ, អញ្ញថា
បរិច្ឆិទ្ធកាវោ ន សិយា តេសំ ភូតានំ ព្យាបិតកាវាបត្តិតោ។ អព្យាបិតា ហិ
អសម្ពុដ្ឋតាតិ។

២៣៨. លហុតាធិនំ អញ្ញមញ្ញាវិជហនេន ទុត្តិញ្ញេយ្យនានត្ថតា វុត្ថាតិ
តំតំវិការាធិករូបេហិ តំតំនានត្ថប្បកាសនត្ថំ “ឯវំ សន្តេថី”តិ អាធិមាហ។

យថាវុត្តា ច បច្ចយា តំតំវិការស្ស វិសេសបច្ចយភាវតោ វុត្តា, អវិសេសេន
បនសព្ពេសព្ពេសំ បច្ចយាតិ។

២៤០. អាទិតោ ចយោ អាចយោ, បឋមុប្បត្តិ។ ឧបរិ ចយោ ឧបចយោ។
បពន្ធា សន្តតិ។ តត្ថ ឧទ្ទេសេ អវុត្តាបិ អាចយោ ឧបចយសន្តេនេវ វិញ្ញាយតីតិ
“យោ អាយតនានំ អាចយោ បុនប្បុនំ និព្ពត្តិមាណំ, សោវ រូបស្ស ឧបចយោ” តិ
អាហា។ ចាឡិយំ បន ឧប-សន្តោ បឋមត្ថោ ឧបរិអត្ថោ ច ហោតីតិ “អាទិចយោ
ឧបចយោ, ឧបរិចយោ សន្តតិ” តិ អយមត្ថោ វិញ្ញាយតីតិ។ អញ្ញថា ហិ
អាចយសន្តាតស្ស បឋមុប្បាទស្ស អវុត្តតា អាបដ្ឋេយ្យ។

ឯវន្តិ “យោ អាយតនានំ អាចយោ” តិ អាទិនិទ្ទេសេន កី កថិតំ ហោតិ?
អាយតនេន អាចយោ កថិតោ។ អាចយូបចយសន្តតិយោ ហិ និព្ពត្តិការេន
អាចយោ ឯវតិ អាយតនេហិ អាចយាទីនំ បកាសិតត្ថា តេហិ អាចយោ
កថិតោ។ អាយតនានំ អាចយាទិវេនេនេវ អាចយសភាវានិ ឧប្បាទធម្មានិ
អាយតនានីតិ អាចយេន តំបកតិកានិ អាយតនានិ កថិតានិ។ លក្ខណញ្ញា
ឧប្បាទោ, ន រូបរូបន្តិ។ តេនេវាធិប្បាយេនាហ “អាយតនមេវ កថិត” ន្តិ។
អាចយញ្ញា លក្ខណំ កថយន្តេន តំលក្ខណានិ អាយតនានេវ កថិតានិ
ហោន្តិតិ។ ឯវម្បី កី កថិតំ ហោតីតិ អាយតនាចយេហិ អាចយាយតនេហិ
អាចយមេវ អាយតនមេវ កថេន្តេន ឧទ្ទេសេ និទ្ទេសេ ច អាចយោតិ ឥនមេវ
អវុត្តា ឧបចយសន្តតិយោ ឧទ្ទិសិត្វា តេសំ វិភជនវសេន អាយតនេន
អាចយកថនាទិនា កី កថិតំ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ អាចយោតិ ឧបចយមាហ,
ឧបចយោតិ ច សន្តតិ។ តទេវុកយំ យថា ក្កមំ វិវរន្តោ “និព្ពត្តិ វឡិ កថិតា” តិ
អាហា។ ឧបចយសន្តតិយោ ហិ អត្ថតោ ឯកត្ថា អាចយោវាតិ
តទុទ្ទេសវិភជនវសេន អាយតនេន អាចយកថនាទិនា និព្ពត្តិវឡិ អាការនានត្ថំ

អាចយស្ស កចិត្តិ អត្ថោ។ ឥមមេវតំ វិភាវេតុំ “អត្ថតោ ហី” តិអាទិមាហ។
យស្មា ច ឧភយម្បិ ឯតំ ជាតិរូបស្សេវាធិវចនំ, តស្មា ជាតិរូបស្ស
លក្ខណាធិវិសេសេសុ អាចយាធិសុ បវត្តិអាធិសុ ច អាចយាធិលក្ខណាធិកោ
ឧបចយោ, បវត្តិអាធិលក្ខណាធិកា សន្តតិ វេទិតញ្ញាតិ អត្ថោ។

២៤៣. បកតិនិទ្ទេសាតិ ផលវិបដ្ឋនបកតិយា និទ្ទេសា, ជរាយ ចាបុណ្ហតត្ថំ
ផលមេវ វា បកតិ។ ន ច ខណ្ឌិទ្ធាធិនេវ ជរាតិ កលលកាលតោ បក្កតិ
បុរិមរូចានំ ជរាបត្តក្ខណោ ឧប្បជ្ឈមានានិ បច្ឆិមរូចានិ បរិបក្ករូចានុរូចានិ
បរិណាតបរិណាតានិ ឧប្បជ្ឈន្តិ អនុក្កមេន សុបរិណាតរូបបរិចាកកាលេ
ឧប្បជ្ឈមានានិ ខណ្ឌិទ្ធាធិសភាវានិ ឧប្បជ្ឈន្តិ។ តានិ ឧទកាធិមគ្គេសុ
តិណារុក្ខសំភក្កតាធយោ វិយ បរិចាកកតមគ្គសម្ព័ន្ធតេសុ បរិបក្ករូបេសុ
ឧប្បន្នានិ ជរាយ គតមគ្គោសច្ឆេវ វុត្តានិ, ន ជរាតិ។ អវិញ្ញាយមានន្តរជរា
អវិចិជរា។ មរណោ ឧបនយនរសា។

២៤៤. តំ បត្វាតិ តំ អត្ថនោ ឯវ ខយវយសម្ព័ន្ធតំ សភាវំ បត្វា រូបំ ជីយតិ
វេតិ ភិជ្ជតិ។ ចោដេត្វា ចាតិតស្ស ទុព្ពលតា បរាជីនតា សយនបរាយណតា ច
ហោតិ, តថា ជរាភិក្ខុតស្សាតិ ចោដកសទិសី ជរា។

២៤៥. កត្តព្ភតោតិ កត្តព្ភសភាវតោ។ វិសាលាធិនំ តរច្ឆទេឡូតេមិតានំ
ចាសាលានំ វិយ ថទ្ធភាវាភាវតោ អហិវិច្ឆិកានំ វិយ សវិសត្តាភាវតោ ច
សុខុមតា វុត្តា។ ឱជាលក្ខណោតិ ឯតុ អន្តមជ្ឈានុសារិនោ រសស្ស សារោ
ឧបត្ថម្ភពលការោ ភូតនិស្សិតោ ឯកោវិសេសោ ឱជាតិ។

ឧបាទានាជនីយកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

នោឧបាទានាជនីយកថាវណ្ណានា

៦៤៦. ន ឧទាធិយតេវាតិ ន និស្សយតិ វេ, កិណ្ឌុ និស្សយតិ ច និស្សយតិ
ចាតិ អត្ថោ។

៦៤៧. បុរិមា បនាតិ បញ្ចវិធសង្គហោ

បថវីធាតុអាចោធាតុតេជាធាតុវាយោធាតុនំ បុរិមុទ្ទេសវសេន វុត្តំ។
ដោជ្ជញ្ញាយតននិទ្ទេសេ វា វុត្តានំ បថវីធាតុអាធិនំ បុរិមា ឧទ្ទេសេ វុត្តា
អាចោធាតុតិ អធិប្បាយោ, វុត្តស្ស វា ដោជ្ជញ្ញាយតនស្ស អតីតតាយ បន្ធិមតា,
អនាគតតាយ ច អាចោធាតុយា បុរិមតា វុត្តាតិ ទដ្ឋញ្ញា។ អាយុតិ ជីវិតិន្ទ្រយំ។
កម្មជតេជំ ឧស្មា។ យំ កិញ្ចា ធាតុំ... បេ... ឯកប្បហារេន នុប្បជ្ជតីតិ ឯកស្មី
ខណោ អនេកាសុ បថវីសុ អាចាថគតាសុ តាសុ តាសុ សហ នុប្បជ្ជតិ, តថា
តេជវាយុសុ ចាតិ អត្ថោ។ អនេកេសុ អារម្មណេសុ សន្និបតិ តេសុ
អាភុជិតវសេន អារម្មណាបសាទាធិមត្តតាវសេន ច បឋមំ កត្តិ ឧប្បត្តិ
ទស្សិតា, អញ្ញត្ថ ច បន ឧប្បត្តិ អត្ថិ វេ។ សាយំ អារម្មណតោ
អារម្មណាន្តរសង្កន្តិ យេន ឧទាយេន ហោតិ, តស្ស វិជាននត្ថំ បុច្ឆតិ “កថំ បន
ចិត្តស្ស អារម្មណតោ សង្កន្តិ ហោតិ” តិ។

៦៤៨. អយបិណ្ឌិអាធិសុ បថវីធាតុ តាធិសាយ អាចោធាតុយា អនាពន្ធា
សន្តិវិសរេយ្យ, តស្មា “តាធិ អាចោធាតុ អាពន្ធិត្វា ពន្ធានិ ករោតី” តិ វុត្តំ។ យថា
ហិ យុត្តប្បមាណំ ឧទកំ បំសុចុណ្ណានិ អាពន្ធិត្វា មត្តិកាបិណ្ឌំ កត្វា វេបេតិ,
វេ អយោបិណ្ឌិអាធិសុបិ តទន្ទុបបច្ឆយេហិ តត្ថេវ ឧប្បន្នា អាចោធាតុ តថា
អាពន្ធិត្វា វេបេតីតិ ទដ្ឋញ្ញា។

អដុសិត្វា បតិជ្ជា ហោតីតិ អាចោធាតុយា អដោជ្ជញ្ញភាវតោ វុត្តំ, តថា
“អដុសិត្វាវ អាពន្ធិតី” តិ។ ន ហិ យថា ដោជ្ជញ្ញធាតុនំ ដោជ្ជញ្ញភាវេន
អញ្ញមញ្ញនិស្សយតា, វេ ដោជ្ជញ្ញាដោជ្ជញ្ញធាតុនំ ហោតីតិ អធិប្បាយោ

វេទិតព្រោ។ អវិទិតព្រោគុវ្តីសុ ហិ ភូតេសុ អញ្ញមញ្ញនិស្សយតា
អញ្ញមញ្ញបច្ចយភូតេសុ ន សក្កា និវារេតុំ, នាបិ សហជាតេសុ
អវិទិតព្រោតតាយ ឯកីភូតេសុ ដុសនាដុសនាជិវិចារេតុំ យុត្តានីតិ។ ន ឧណ្ណា
ហុត្វាលាយតីតិ តេជោសភាវតំយេវ បដិក្ខិបតិ, ន សីតត្ថំ អនុជាតាតិ,
តេជោសភាវបដិក្ខិបេនេវ ច សីតត្ថញ្ច បដិក្ខិត្ថំ ហោតិ។ តេជោ ឯវ ហិ សីតំ
ហិមចាតសមយាទីសុ សីតស្ស បរិចាចកតាទស្សនតោ, សីតុណ្ណានញ្ច
អញ្ញមញ្ញបដិបក្ខភាវតោ ឧណ្ណាន សហ ន សីតំ ភូតន្តំ បវត្តតីតិ យុដ្ឋតិ។
ឧណ្ណាកលាបេ បនសីតស្ស អប្បវត្តិ សីតកលាបេ ច ឧណ្ណាស្ស ទ្វិន្ទ
អញ្ញមញ្ញបដិបក្ខត្តា តេជោវិសេសភាវេ យុដ្ឋតីតិ។ ភាវញ្ញបត្តន្តិ ខរានំ
គុណ្ណាទីនំ ធរតា មុតុតា រសាទីនញ្ច ធរានំ ខរតា បច្ចយវិសេសេហិ
ឌីមត្តាធិមត្តបថវិធាតុអាទិកានំ ឧប្បត្តិ។ លក្ខណញ្ញបត្តំ
កក្ខណ្ឌាទិលក្ខណវិជហានំ, តំ ឯតេសំ ន ហោតិ, ឌីមត្តាធិមត្តតាសម្ពាតំ
ភាវញ្ញបត្តំយេវ ហោតីតិ អត្ថោ។

៦៥២. អនុចាទិន្នាទីនំយេវាតិ ឯកន្តអនុចាទិន្នឯកន្តនចិត្តសមុដ្ឋានាទីនំ
និទ្ទេសេសុ គហាលោសុ គហិតាតិ អត្ថោ។ យំ វា បនញ្ញម្បីតិ បន វេចនេន
បុរិមានម្បិ នកម្មស្ស កតត្តាភាវាទិកំ ទីបេតិ។ តា ហិ
អនុចាទិន្នាទីនកម្មស្ស កតត្តាទីវេចនានំ សមាទត្តត្តា ឯកេន អវត្តព្ពត្ត
តតវេនបិ អវត្តព្ពា សិយុំ, វត្តព្ពត្ត វា វត្តព្ពា។ តស្មា ឯកន្តាកម្មជាទីស្វេវ
គហេតព្ពត្តា តា អនេកន្តេសុ ន គហិតាតិ ទដ្ឋញ្ច។

៦៦៦. ឯកន្ត ...បេ... បញ្ញាយតិ តេសំ វិការត្តា, អនិច្ចន្តត្តា បន តស្ស
ឧប្បាទោ ន កេនចិ សក្កា វត្ថុន្តិ អធិប្បាយោ។

ទុកនិទ្ទេសវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ចតុក្កនិទ្ទេសវណ្ណានា

៩៦៦. បុត្តិមបទស្សនតិ វិញ្ញាតបទស្ស។ សព្វមេវ ហិ រូបំ វិញ្ញាតន្តិ តស្ស
អភិន្តិតពុត្តាវិញ្ញាតតោ អញ្ញំ ទិដ្ឋំ សុតំ មុតញ្ច ន ហោតីតិ បុច្ឆំ អកត្វាវ
វិស្សន្តិទំ។ ន ហិ សក្កាវិញ្ញាតតោ អញ្ញំ “កតមំ រូបំ ទិដ្ឋ”ន្តិ បុច្ឆិតុន្តិ
អធិប្បាយោ។ យថា ហិ ទ្វីសុ ឧទ្ទិដ្ឋេសុ នោចាទតោ អញ្ញត្ថំ សន្ធាយ “កតមំ តំ
រូបំ ឧចាទា”តិ បុច្ឆិតំ, ឯវំ ទិដ្ឋាទីសុ ចតុសុ ឧទ្ទិដ្ឋេសុ សុតាទីហិ តីហិបិ អញ្ញត្ថំ
សន្ធាយ “កតមំ តំ រូបំ ទិដ្ឋ”ន្តិ បុច្ឆិតត្ថំ សិយា, តទកាវោ ន បុច្ឆិតំ, ឯវំ
សុតាទីសុបីតិ។ ទស្សនាទិគ្គហណាវិសេសតោ បន ទិដ្ឋាទីហិ អញ្ញាស្ស
វិញ្ញាតស្ស សញ្ញាវតោ ច ចតុក្កោ វុត្តោ។

បញ្ចកនិទ្ទេសវណ្ណានា

៩៦៩. តេជោភាវំ ភតន្តិ សភាវេនេវ តេជោភាវំ បត្តន្តិ អត្តោ។ វុត្តស្សបិ
អញ្ញេន បកាវេន សង្កហារហស្ស សង្កល្លានំ នយករណំ ឥធ ទដ្ឋត្ថំ, តយិទំ
“វិញ្ញាត”ន្តិ ចតុក្កបទេបិ យោជេតត្ថំ។ ជាដ្ឋព្ពស្ស ភេទសញ្ញាវោ អដ្ឋកេ នយោ។

បកិណ្ឌកកថាវណ្ណានា

៩៧៥. នត្ថិ នីវរណាតិ វចនេន មិទ្ធស្សបិ នីវរណាស្ស បហានំ វុត្តំ, ន ច រូបំ
បហាតត្ថំ, ន ច រូបកាយគេលញ្ញំ មុនិនោ នត្ថិតិ សក្កាវុត្តំ “បិដ្ឋិមេ
អាគិលាយតិ, តមហំ អាយមិស្សមី”តិ (ម. និ. ២.២២) វចនតោ។
សវិញ្ញាណកសន្នោតិ វិញ្ញាលោន បវត្តិតោ វចីយោសាទិសន្នោ។ ន ហិ ឯតានិ
ជាយន្តិតិ បរិបច្ចមានស្ស រូបស្ស បរិបច្ចនំ ជរា, ជ័យមានស្ស ខយោ អនិច្ចតាតិ
រូបការមត្តានិ ឯតានិ, ន សយំ សភាវវន្តានីតិ សន្ធាយ វុត្តំ។ តថា

ជាយមានស្ប ជននំ ជាតិ, សា ច រូបភាវោ, ន សយំ សភាវវតីតិ “ន បន
បរមត្ថតោ ជាតិ ជាយតី” តិ វុត្ថំ។

តេសំ បច្ចយោ ឯតិស្សតិ តប្បច្ចយា, តប្បច្ចយាយ ភាវោ តប្បច្ចយភាវោ,
តប្បច្ចយភាវេន បវត្តោ វោហារោ តប្បច្ចយភាវោហារោ, តំ លភតិ។
អភិនិព្វត្តិតធម្មក្ខណស្មិន្តិ អភិនិព្វត្តិយមានធម្មក្ខណស្មិន្តិ អធិប្បាយោ។ ន ហិ
តនា តេ ធម្មា ន ជាយន្តីតិ ជាយមានភាវោ ជាតីតិ យុត្តា តស្សា
កម្មាទិសមុដ្ឋានតា តំនិព្វត្តតា ច, ន បន តនា តេ ធម្មា ជ័យន្តិ ឪយន្តិ ច, តស្មា
ន តេសំ តេ ជីវណភិជ្ជនភាវា ចិត្តាទិសមុដ្ឋានា តំនិព្វត្តា ចាតិ វេចនំ អរហន្តិ។
ឯវមបិ ឧបាទិន្ន-សន្តោ ឧបេតេន កម្មនា អាទិន្នតំ វេទតិ, ន និព្វត្តិន្តិ
ឧបាទិន្នចាកភេទានំ ឧបាទិន្នតា តេសំ វត្តញ្ចតិ ចេ? ន, អាទិន្ន-សន្តស្ស
និព្វត្តិវាចកត្តា។ ឧបេតេន និព្វត្តញ្ចិ ឧបាទិន្នន្តិ បច្ចយានុភាវក្ខណញ្ច និព្វត្តិញ្ច
គហេត្វាវ បវត្តោ អយំ វោហារោ តនា អភាវា ជរាមរណោ ន បវត្តតីតិ។
បដិច្ចសមុប្បន្នានំ ធម្មានំ ជរាមរណត្តា តេសំ ឧប្បាទេ សតិ ជរាមរណំ ហោតិ,
អសតិ ន ហោតិ។ ន ហិ អជាតំ បរិបច្ចតិ ភិជ្ជតិ វា, តស្មា ជាតិបច្ចយតំ
សន្ធាយ “ជរាមរណំ បដិច្ចសមុប្បន្ន” តិ វុត្ថំ។

និស្សយបដិពន្ធវុត្តិតោតិ ជាយមានបរិបច្ចមានភិជ្ជមានានំ
ជាយមានាទិភាវមត្តត្តា ជាយមានាទិនិស្សយបដិពន្ធវុត្តិតា ជាតិអាទយោតិ
វុត្ថំ ហោតិ។ យទិ ឯវំ ឧបាទាយរូចានញ្ច ចក្ខាយតនាទីនំ
ឧប្បាទាទិសភាវភូតា ជាតិអាទយោ តំនិស្សិតា ហោន្តីតិ ភូតនិស្សិតានំ តេសំ
លក្ខណានំ ឧបាទាយភាវោវិយ ឧបាទាយរូបនិស្សិតានំ
ឧបាទាយុបាទាយភាវោ អាបជ្ជតីតិ ចេ? ន,
ភូតបដិពន្ធឧបាទាយរូបលក្ខណានញ្ច ភូតបដិពន្ធកាវស្ស អវិនិវត្តនតោ។

អបិច ឯកកលាបបរិយាបន្នានំ រូបានំ សហោវ ឧប្បាទាទិប្បវត្តិតោ ឯកស្ស
កលាបស្ស ឧប្បាទាទយោ ឯកេការ ហោន្តិតិ យថា ឯកកស្ស កលាបស្ស
ជីវិតិន្ទ្រិយំ កលាទានុចាលកំ “ឧទាទាយរូប”ន្តិ វុច្ចតិ, ឯវំ
កលាបុប្បាទាទិសភាវា ជាតិអាទយោ “ឧទាទាយរូបាទិ”ច្នេវ វុច្ចន្តិ។ ឯវំ
វិការបរិច្ឆេទរូបាទិ ច យោជេតញ្ចានិ។

កម្មសមុជ្ឈានសម្ពន្ធន្នំ ឧតុសមុជ្ឈានំ កម្មវិសេសេន
សុវណ្ណាធុត្តណ្ណាសុសណ្ឌិតទុស្សណ្ឌិតាទិវិសេសំ ហោតិ តិ “កម្មបច្ចយ”ន្តិ វុត្តំ។
កម្មវិចារកានុកវនស្ស ការណភូតំ ពាហិរឧតុសមុជ្ឈានំ
កម្មបច្ចយឧតុសមុជ្ឈានំ។ កម្មសហាយោ បច្ចយោ, កម្មស្ស វា សហាយភូតោ
បច្ចយោ កម្មបច្ចយោ, សោវ ឧតុ កម្មបច្ចយឧតុ, សោ សមុជ្ឈានំ ឯតស្សាតិ
កម្មបច្ចយឧតុសមុជ្ឈានន្តិ វចនត្ថោ។ សីតេ ឧណ្ហោ វា កិស្មិញ្ចិ ឧតុម្ហិ សមាគតេ
តតោ សុទ្ធដ្ឋកំ ឧប្បជ្ឈតិ, តស្ស សោ ឧតុ សមុជ្ឈានំ។ ទុតិយស្ស សុទ្ធដ្ឋកស្ស
ឧតុសមុជ្ឈានិកបដិពន្ធកស្ស សោ ឯវំ បុរិមោ ឧតុ បច្ចយោ។ តតិយំ បន
សុទ្ធដ្ឋកំ បុរិមឧតុសហាយេន ឧតុនា និព្វត្តត្តា បុព្វេ វុត្តនយេនេវ
“ឧតុបច្ចយឧតុសមុជ្ឈាន”ន្តិ វុត្តំ។ ឯវមយំ បុរិមោ ឧតុ តិស្សោ សន្តតិយោ
យដ្ឋេតិ, តតោ បរំ អញ្ញឧតុសមាគមេ អញ្ញសន្តតិត្ថយំ, តតោ ច អញ្ញេន
អញ្ញន្តិ ឯវំ បរត្ថិ ទដ្ឋញ្ច។ តទេតំ សីតុណ្ហានំ អប្បពហុភារេ តំសម្ពស្សស្ស
អចិរឫវត្តិយា ចិរឫវត្តិយា ច វេទិតព្ពំ, អនុទាទិន្នេន ទីបនា ន
សន្តតិត្ថយវសេន, អថ ខោ មេយសមុជ្ឈាបកម្មលឧតុវសេន បការន្តវេន
ទដ្ឋញ្ច, តំ ទស្សេតុំ “ឧតុសមុជ្ឈានោ នាម វលាហាកោ”តិអាទិមាហា។ រូបរូបានំ
វិការាទិមត្តភាវតោ អបរិនិប្បន្នតា វុត្តា។ តេសញ្ចិ រូបវិការាទិភាវតោ
រូបតាតិ អធិប្បាយោ។ រូបវិការាទិភាវតោ ឯវំ បន រូបេ សតិ សន្តិ, អសតិ ន
សន្តិតិ អសដ្ឋតភាវនិវារណត្ថំ បរិនិប្បន្នតា វុត្តាតិ។

រូបកណ្តាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. និក្ខេបកណ្តា

តិកនិក្ខេបកថាវណ្ណានា

៩៨៥. សព្វេសន្តិ ចិត្តប្បាទវសេន រូបាសន្ត្តវសេន ច ភិជ្ជានំ សព្វេសំ
ជស្សនិចក្ខាទិបទភាជននយេន វិត្តាវតោ។ តត្ថ បន អសន្ត្តស្ស
ភេទាភាវតោ អសន្ត្តតា ធាតុត្រូវ បទភាជនំ ទដ្ឋព្ពំ។ យេវាបនកានំ បន
សុខុមុចាទាយរូបស្ស ច
ឥន្ទ្រិយវិការបរិច្ឆេទលក្ខណរូបុបត្ថម្ភកការវហិតស្ស ហទយវត្ថុស្ស
បទុទ្ធាវេន ឥធនិទ្ធសានវហត្ថា និទ្ធសោ ន កតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ន ហិ
តថាគតស្ស ធម្មេសុ អាចរិយមុដ្ឋិ អត្ថិតិ។ និក្ខិបិត្វាតិ វិត្តាវទេសនំ បេបេត្វា,
អបនេត្វាតិ អត្ថោ, វិត្តាវទេសនំ អន្តោគធំ កត្វាតិ វា។ គាថាត្ថោ និទានេ វុត្ថោ
ឯវ។

មូលវសេន បច្ចយភាវោ ហេតុបច្ចយត្ថោ។ បកវតិ ឯតស្មាតិ បកវោ, សោ
ឯវ “ជនកោ” តិ វិសេសិតោ។ សមុដ្ឋាតិ ឯតេនាតិ សមុដ្ឋានំ, តស្ស វិសេសនំ
និព្ពត្តកន្តិ។ សព្វានិ វា ឯតានិ បរិយាយវចនានិ។ អត្ថវសេនាតិ កស្មា វុត្ថំ, ននុ
កុសលមូលានំ ហេតុភាវតោ ធម្មវសេនាតិ យុត្តន្តិ? សច្ចមេតំ, អលោកាទីនំ
បន តិណ្ណំ សមាទស្ស មូលជ្ជស្ស វសេន ទស្សិតតំ សន្ធាយ “អត្ថវសេនា” តិ
វុត្ថំ។ ឥមិនា ធម្មោតិ ភាវោ, អត្ថោតិ ធម្មកិច្ចំ អធិប្បតន្តិ វិញ្ញាយតិ។
“អលោកា និទានំ កម្មានំ សមុទយាយា” តិ អាទិវចនតោ (អ. និ. ៣.៣៤) តានិ
កុសលមូលានិ សមុដ្ឋានំ ឯតស្សាតិបិ តំសមុដ្ឋានំ។ តំ បន តេហិ សមុដ្ឋិតំ
ហោតីតិ “អលោកាទីហិ សមុដ្ឋិត” តិ អាហា។ តេ កុសលមូលតំសម្បយុត្តា

សមុជ្ជានំ ឯតស្សាតិបិ អត្តោ សម្ពុត្តិ។ ឯត្ថ បន ចេតនំ បបេត្វា អញ្ញោ
“តំសម្មយុត្តា”តិ សមុជ្ជានភាវេ វុត្តញ្ញា។ តត្ថ មូលេហិ អត្តនោ បច្ចយតោ
កុសលេ បរិយាធិយតិ, ខន្ធហិ សភាវតោ, កម្មេហិ អញ្ញស្ស និព្វត្តនកិច្ចតោ។
មូលេហិ ច កុសលានំ អនវដ្ឋតាយ ហេតុំ ធស្សេតិ, ខន្ធហិ តំសម្មយោគកតំ
អនវដ្ឋសភាវំ, កម្មេហិ សុខវិចាកតំ។ មូលេហិ វា និទានសម្មត្តិយា
អាធិកល្យាណតំ, ខន្ធហិ សភាវសម្មត្តិយា មជ្ឈេកល្យាណតំ, កម្មេហិ
និព្វត្តិសម្មត្តិយា បរិយោសានកល្យាណតំ។

៩៨៦. តំ ...បេ... ឧទ្ទំ អកុសលំ នាម នត្ថិតិ កស្មា វុត្តំ, ននុ
វិចិត្តិកិច្ចទុច្ចសហគតមោហោ អត្ថិតិ? សច្ចមេតំ, តេន បន វិនា តំសម្មយុត្តតា
នត្ថិតិ តំសម្មយុត្តេសុ គហិតេសុ មោហោ គហិតោ ឯវាតិ កត្វា “តតោ ឧទ្ទំ
នត្ថិតិ”តិ វុត្តំ អញ្ញត្ថ អភាវា។ ឯកស្មី បិតំ ឯកជ្ឈំ, សហជភាវេន ឯកជ្ឈំ
សហជេកជ្ឈំ។ បហាតព្ពន្ធិ បហានំ, បហានភាវេន ឯកជ្ឈំ បហានេកជ្ឈំ។ យេន
ហិ យំ សហ បហាតព្ពំ, តេន តំ ឯកស្មី បុគ្គលេ បិតំ ហោតិ, ឯកស្មី សមុច្ឆិន្ទ
អសមុច្ឆិន្ទ ច ឥតវស្ស សមុច្ឆិន្ទតាយ អសមុច្ឆិន្ទតាយ ច វសេន
អញ្ញមញ្ញាវិហិតតោ។

៩៨៧. តីណិ លក្ខណានីតិ អនិច្ចទុក្ខអនត្តតា។
នាមកសិណសត្តបញ្ញត្តិយោ តិស្សោ បញ្ញត្តិយោ។ បរមត្ថ អមុញ្ញត្វា
វោហរិយមាណាវិហារមញ្ញាធិកា ឧបាទាបញ្ញត្តិ សត្តបញ្ញត្តិគ្គហណោន
គហិតាតិ វេទិតព្ពា, ឯតានិ ច លក្ខណានីតិ ហេដ្ឋា ធ្វីសុ កណ្តោសុ
វិញ្ញត្តិអាធិនិវិយ ន វុត្តានិ, ន ច សភាវធម្មាតិ កត្វា នលព្ពន្ធិតិ វុត្តានិ។ ន ហិ
កោចិ សភាវោ កុសលត្ថិកាសង្កហិតោតិ វុត្តំ យុត្តន្តិ។

៩៨៨. សុខភូមីតិ កាមាវចរាធម្មេបិ យុជ្ជន្តិ។ សុខសហគតា ហិ
កាមាវចរាធិភូមិ សុខភូមិ។ កាមាវចរាធិភូមីតិ ច កាមាវចរាធិតាយ ធម្មា វេ
វុជ្ជន្តិ កាមាវចរាធិចិត្តប្បាទេសូតិ អត្ថតោ វិញ្ញាយតិ។ វេញ កត្វា
“សុខភូមិយ”ន្តិ វត្វា តស្ស វេ វិភាគទស្សនត្ថំ “កាមាវចរេ”តិ អាធិ វុត្ថំ។ ភូមិ-
សន្នោ ច អភិធម្មេ កាមាវចរាធិសុ និរុទ្ធោតិ “ចតុសុ ភូមិសុ កុសល”ន្តិ អាធិសុ
(ធរ. ស. ១៣៨២) អញ្ញភូមិគ្គហណំ ន ហោតីតិ។ ចាឡិតោ ចាតិ “វិសិដ្ឋានំ
ចាកាតិ វិចាកា”តិ អាធិវចនត្ថវិការនេន ចាឡិតោ។ “វិបក្កការមាបន្នានំ
អរូបធម្មានមេតំ អធិវចន”ន្តិ អាធិនា ភាសិតត្ថវិការនេន អត្ថតោ ច។
នាមបរិច្ឆេទាធិហិ តិកទុកានំ វេត្ថានទស្សនេន វា ចាឡិតោ,
តទត្ថវិញ្ញាបនេន អត្ថតោ។

៩៩១. សាលិជលន្តិ សាលិចាកមាហ។

៩៩២. អម្ពាភំ មាតុលត្ថេរោតិ បុគ្គលាវម្ពណស្សបិ ឧចាទានស្ស
ឧចាទានក្ខន្ធា វេ បច្ចយោ, ន លោកុត្តរា, កោ បន វាទោ ខន្ធាវម្ពណស្ស។
តេនាហ “អគ្គហិតានិ”តិ។

៩៩៨. យថា ឧចាទានេហិ អគ្គហេតញ្ញា អនុចាទានិយា, វេ សំកិលេសេហិ
អគ្គហេតញ្ញា អសំកិលេសិកាតិ កត្វា “អសំ... បេ... ឯសេវ នយោ”តិ អាហ។

១០០៦. ធិដ្ឋិយា គហិតោ អត្តា នវិជ្ជតិ។ យេសុ បន វិបល្លត្តតាហោ, តេ
ឧចាទានក្ខន្ធាវ វិជ្ជន្តិ។ តស្មា យស្មី អវិជ្ជមាននិច្ចាធិវិបរិយាសាការគហណំ
អត្ថិ, សោវ ឧចាទានក្ខន្ធបញ្ចកសន្នាតោ កាយោ។ តត្ថ និច្ចាធិអាការស្ស
អវិជ្ជមានតាទស្សនត្ថំ វុប្បនាធិសការស្សេវ ច វិជ្ជមានតាទស្សនត្ថំ វិជ្ជមាណោ
កាយោតិ វិសេសេត្វា វុត្ថោ, លោកុត្តរា បន ន កទាចិ អវិជ្ជមាណាការេន

គយ្យន្តីតិ ន ឥទំ វិសេសនំ អរហន្តិ។ សក្កាយេ ទិដ្ឋិ, សតី វា កាយេ ទិដ្ឋិ
សក្កាយទិដ្ឋិ។ អត្តនា គហិតាការស្ស អវិជ្ជមានតាយ សយមេវ សតី, ន
តាយ គហិតា អត្តា អត្តនិយំ វាតិ អត្តោ។ អយំ បនត្តោ សម្បវតីតិ កត្វា
វុត្តោ, បុរិមោ ឯវ បន បធានោ។ ទុតិយេ ហិ ទិដ្ឋិយា វត្ថុ អវិសេសិតំ ហោតិ។
កាយោតិ ហិ ខន្ធបញ្ចកេ វុច្ឆមានេ លោកុត្តរាបនយនំ នត្ថិ។ ន ហិ
លោកុត្តរេសុ កាយ-សន្នោ ន វត្ថុតិ។ កាយបស្សន្ធិអាទិសុ ហិ លោកុត្តរេសុ
កាយ-សន្នោហិ លោកុត្តរក្ខន្ធវាចកោតិ។ សីលេនាតិ សុទ្ធិយា អហេតុភូតេន
សីលេន។ គហិតសមាទានន្តិ ឧប្បាទិតបរាមាសោវ។ សោ ហិ សមាទិយន្តិ
ឯតេន កុក្ករសីលវតាទីនីតិ “សមាទាន”ន្តិ វុត្តោ។ តត្ថ អវីតិក្កមនីយតាយ
សីលំ, ភត្តិវសេន សតតំ ចរិតត្ថតាយ វតំ ទដ្ឋព្ភំ។

១០០៧. ឥធរ តិដ្ឋមានស្សាតិ ឥមិស្សាយេវ ឥន្ទសាលគុហាយំ
តិដ្ឋមានស្ស។ វាបុគ្គតករណំ ឧគ្គហោ។ អត្ថបរិបុច្ឆនំ បរិបុច្ឆា។ កុសលេហិ
សហ ចោទនាបរិហារណាវសេន វិនិច្ឆយករណំ វិនិច្ឆយោ។ ពហូនំ
នានប្បការាណំ សក្កាយទិដ្ឋិនំ អវិហតត្តា តា ជនេន្តិ, តាហិ ជនិតាតិ វា
បុព្វដ្ឋនា។ អវិយាតមេវ វា ជន-សន្នោ វនតិ។ បុព្វ សត្តារាណំ មុខុល្លោកិកាតិ
ឯត្ថ បុព្វ ជនា ឯតេសន្តិ បុព្វដ្ឋនាតិ វចនត្តោ។ បុព្វ... បេ... អវុដ្ឋិតាតិ ឯត្ថ
ជនេតត្ថា, ជាយន្តិ វា ឯត្តាតិ ជនា, គតិយោ។ បុព្វ ជនា ឯតេសន្តិ បុព្វដ្ឋនា។
ឥតោ បរេ ជាយន្តិ ឯតេហិតិ ជនា, អភិសន្និវារាទយោ។ តេ ឯតេសំ បុព្វវិជ្ជន្តីតិ
បុព្វដ្ឋនា។ អភិសន្និវារាទិអត្តោ ឯវ វា ជន-សន្នោ ទដ្ឋត្តោ។ រាគគីអាទយោ
សន្តាថា។ តេ ឯវ សព្វេហិ វា កិលេសា បរិឡាហា។ បុព្វ បញ្ចសុ
កាមគុណេស្វតិ ឯត្ថ ជាយតីតិ ជនោ, “រាគោគេនោ”តិ ឯវមាទិកោ។ បុព្វ
ជនោ ឯតេសន្តិ បុព្វដ្ឋនា។ បុព្វសុ វា ជនា ជាតា វត្តាតិ ឯវ រាគាទិអត្តោ ឯវ ជន-

សន្តោ ទដ្ឋព្រាហ្មណ៍ បលីពុទ្ធាតិ សម្ពុទ្ធា ឧបទុតា វា។ អស្សុតវាតិ ឯតេន អនុតា
វុត្តាតិ “អនុបុព្វនា វុត្តា”តិ អាហា។

អនយេតិ អវឌ្ឍិយំ។ សព្វត្ថ និរុត្តិលក្ខណោន បទសិទ្ធិ វេទិតព្វា។
អនេកេសុ ច កប្បសតសហស្សេសុ កតំ ជានន្តិ, ចាកជញ្ជា ករោន្តិ ឧបការំ
សតិជននអាមិសបដិគ្គហណាទិនា បច្ឆេកសម្ពុទ្ធា, តថេវ ទុក្ខិតស្ស សក្កច្ចំ
កាតតំ ករោន្តិ។ សម្មាសម្ពុទ្ធា បន អសង្ខ័យ្យអប្បមេយ្យេសុបិ កតំ ឧបការំ
មគ្គជលានំ ឧបនិស្សយញ្ច ជានាតិ, ចាកជញ្ជា ករោតិ, សីហោវិយ ច ជំ
សព្វត្ថ សក្កច្ចមេវ ធម្មទេសនំ ករោតិ។ អរិយភារោតិ យេហិ យោគតោ អរិយា
វុច្ឆន្តិ, តេ មគ្គជលធម្មា ទដ្ឋព្វា។ អរិយករធម្មា អនិច្ចទស្សនាទយោ,
វិបស្សិយមាណ វា អនិច្ចាទយោ។

សោតានីតិ តណ្ហាទិដ្ឋកិលេសទុច្ចរិតអវិជ្ជាសោតានិ។ “សោតានំ សំវរំ
ព្រមី”តិ វត្ថា “បញ្ញាយេតេ បិដិយេវ”តិ វចនេន សោតានំ សំវរេ បិទហានំ
សមុច្ឆេទញ្ញាណន្តិវិញ្ញាយតិ។ ខន្តីតិ អធិវាសនា, សា ច តថាបវត្តា ខន្ធា។
បញ្ញាតិ ឯកេ, អនោសោ ឯវ វា។ កាយទុច្ចរិតានីនន្តិ ទុស្សីល្យសង្ខាតានំ
កាយវីច័ទុច្ចរិតានំ មុជ្ឈស្សច្ចសង្ខាតស្ស បមាទស្ស អភិជ្ឈាទោមនស្សានំ
ចាបកានំ អក្ខន្តិអញ្ញាណកោសង្ខានញ្ច។ អនុបេក្ខា សង្ខារេហិ អវិវដ្តនំ,
សាលយតាតិ អត្ថោ។ ធម្មដ្ឋិតិយំ បដិច្ចសមុប្បាទេ បដិលោមភារោ
សស្សតុច្ឆេទកាហោ, តប្បដិច្ឆាទកមោហោ វា។ និព្វានេ បដិលោមភារោ
សង្ខារេសុ វតិ, និព្វានបដិច្ឆាទកោ មោហោ វា។ សង្ខារនិមិត្តគ្គាហោតិ
យាទិសស្ស កិលេសសស្ស អប្បហ័នត្តាវិបស្សនា សង្ខារនិមិត្តំ ន មុញ្ចតិ, សោ
កិលេសោ ទដ្ឋព្រាហ្មណ៍ សង្ខារនិមិត្តគ្គហណាស្ស អតិក្កមនំ វា បហានំ។

ចតុន្នំ អរិយមគ្គានំ ភាវិតត្តា អច្ចន្តំ អប្បវត្តិភាវេន យំ បហានន្តិ យោជនា
វេទិតញ្ច។ កេន បន បហានន្តិ? អរិយមគ្គេហោវាតិ វិញ្ញាយមាណោ អយមត្ថោ
តេសំ ភាវិតត្តា អប្បវត្តិវចនេន។ **សមុទយបក្ខិកស្សា**តិ ឯត្ថ ចត្តារោមិ មគ្គា
ចតុសច្ចាភិសមយាតិ កត្វា តេហិ បហាតព្ពេន តេន តេន សមុទយេន សហ
បហាតព្ពត្តា សមុទយសភាគត្តា ច សច្ចវិភង្គេ ច សព្ពកិលេសានំ
សមុទយភាវស្ស វុត្តត្តា “សមុទយបក្ខិកា”តិ ទិដ្ឋិអាទយោ វុច្ចន្តិ។
កាយវាចាចិត្តានំ វិរូបប្បវត្តិយា នយនំ អបយាបនំ, កាយទុច្ចរិតាធិនំ
វិនាសនយនំ វា វិនយោ, តេសំ វា ជិម្ពប្បវត្តិ វិច្ឆិទ្ធិត្វា ឧដុកនយនំ វិនយនំ។
ឯសេសេតិ ឯសោ សោ ឯវ, អត្ថតោ អនញ្ញោតិ អត្ថោ។ **តជ្ជាតេ**តិ អត្ថតោ
តំសភាវោវ។ សប្បវិសោ អរិយសភាវោ, អរិយោ ច សប្បវិសភាវោតិ អត្ថោ។

អទ្ធិយន្តិ ទ្ធិយតារហិតំ, វណ្ណមេវ “អច្ច”តិ គហេត្វា អច្ចំ វា “វណ្ណា ឯវា”តិ
តេសំ ឯកត្តំ បស្សន្តោ វិយ យថាតក្កិតំ អត្តានំ “រូប”ន្តិ, យថាទិដ្ឋំ វា រូបំ
“អត្តា”តិ គហេត្វា តេសំ ឯកត្តំ បស្សន្តោ ទដ្ឋញ្ចោ។ ឯត្ថ ច “រូបំ អត្តា”តិ
ឥមិស្សា បវត្តិយា អភាវេមិ រូបេ អត្ថគ្គហណំ បវត្តមានំ អច្ចិយំ វណ្ណគ្គហណំ
វិយ។ ឧបមាយោ ច អនញ្ញត្តាទិគ្គហណានិទស្សនវសេនេវ វុត្តា, ន វណ្ណាធិនំ
វិយ អត្ថនោ វិជ្ជមានត្ថស្ស, អត្ថនោ វិយ វា វណ្ណាធិនំ អវិជ្ជមានត្ថស្ស
ទស្សនត្ថំ។

១០០៨. **សវីរនិប្បត្តិយា**តិ សវីរចារិប្បវិយា។ និច្ឆេតុំ អសក្កោន្តោ វិចិនន្តោ
កិច្ចតីតិ វិចិកិច្ឆា។ **ឥទប្បច្ចយានំ** ភាវោតិ ជាតិអាទិសភាវមេវ អាហា,
ជាតិអាធិនំ វា ជរាមរណាទិឧប្បាទនសមត្ថតំ។ សា បន ជាតិអាទិវិនិមុត្តា
នត្ថិតិ តេសំយេវាធិវចនំ ហោតិ “**ឥទប្បច្ចយតា**”តិ។

១០០៩. ឥធម៌ អនាគតកិលេសា “តទេកជ្ជា កិលេសា” តិ វុច្ចន្តីតិ តេ ទស្សន៍តុ
“ឥមិស្សា ច ចាឡិយា” តិ អាទិ អារទ្ធំ។ សហជេកជ្ជវសេនាតិ តត្ថ ឧប្បន្នទិដ្ឋិយា
សហជេកជ្ជវសេនាតិ អត្តតោ វិញ្ញាយតិ។ តំសម្បយុត្តាតិ តេហិ
សំយោជនកិលេសេហិ សម្បយុត្តាតិបិ អត្តោ យុជ្ជតិ។ តថា តេ
សំយោជនកិលេសា សមុជ្ជានំ ឯតស្សាតិ តំសមុជ្ជានន្តិ វា។
សំយោជនវហិតេហិ ច បន កិលេសេហិ សម្បយុត្តានំ សមុដ្ឋិតានញ្ច
សញ្ញាវតោ កិលេសេហោវ យោជនា កតា។

១០១០. សំយោជនាទីនំ វិយាតិ សំយោជនតទេកជ្ជកិលេសាទីនំ
យថាវុត្តានំ វិយា។ តេហិតិ ទស្សនភាវនាមគ្គេហិ។ អភិសម្ព័ន្ធវិញ្ញាណំ
កុសលាកុសលំ, នាមរូបញ្ចវិចាកន្តិ កត្វា “កុសលាទីនម្បិ បហានំ
អនុញ្ញាត” ន្តិ អាហា។

១០១១. ហេតូ ចេវាតិ “បហាតព្ពហេតុកា” តិ ឯតស្មី សមាសបទេ
ឯកទេសេន សមាសបទត្ថំ វុទតិ។ ឯត្ថ ច បុរិមនយេន “ឥមេ ធម្មា
ទស្សនេនបហាតព្ពហេតុកា” តិ ឥមេយេវ ទស្សនេនបហាតព្ពហេតុកា, ន
ឥតោ អញ្ញេតិ អយំ និយមោ បញ្ញាយតិ, ន ឥមេ
ទស្សនេនបហាតព្ពហេតុកាយេវាតិ។ តស្មា ឥមេសំ
ទស្សនេនបហាតព្ពហេតុកកាវេ អនិយតោ វិចិត្តិក្ខាសហគតមោហស្ស
អហេតុកត្តាតិ បុរិមនយោវិវរណីយត្ថវា ហោតិ។ តស្មា បុរិមនយេន ធម្មតោ
ទស្សនេនបហាតព្ពហេតុកេ និក្ខិបិត្វា អត្តតោ និក្ខិបិតុំ ទុតិយនយោ វុត្តោ។

១០២៩. មហាគ្គតា វា ឥទ្ធិវិធានយោ។ អប្បមាណាវម្ពណា មហាគ្គតា
ចេតោបរិយបុព្ពេនិវាសនាគតំសញ្ញាណសម្បយុត្តា។

១០៣៥. អនន្តរេ និយុត្តានិ, អនន្តរេ ជលប្បយោជនានិ,
អនន្តរេ ជលករណសីលានិ វា អាណន្តិកានិ។ តានិ បន បដិបក្ខេន
អនិវារណីយជលត្តា អន្តរាយវហិតានីតិ “អនន្តរាយេន ជលនាយកានី” តិ
វុត្តំ។ អនន្តរាយានិ វា អាណន្តិកានីតិ និវុត្តិវសេន បទសិទ្ធិ វេទិតញ្ញា។
ឯកស្មិម្បីតិ បិ-សទ្ទេន អនេកស្មិម្បី អាយុហិតេ វុត្តញ្ញមេវនត្ថិតិ ទស្សតិ។ ន ច
តេសំ អញ្ញមញ្ញបដិពាហកត្តំ អត្ថិ អប្បដិបក្ខត្តា, អប្បដិបក្ខតា ច
សមានជលត្តា អនុពលប្បនាទតោ ច។ “នត្ថិ ហេតុ នត្ថិ បច្ចយោ សត្តានំ
សំកិលេសាយា” តិ (ធិ. និ. ១.១៦៨) ឯវមាទិកោ អហេតុកវាទោ។ “ករោតោ ខោ
ការយតោ ធិន្តតោ ធនាបយតោ... បេ... ករោតោ ន ករិយតិ ចាប” តិ (ធិ. និ.
១.១៦៦) ឯវមាទិកោ អករិយវាទោ។ “នត្ថិ ធិន្ត” តិ (ធិ. និ. ១.១៧១; ម. និ. ២.៩៤;
៣.៩១) ឯវមាទិកោ នត្ថិកវាទោ។ ឯតេសុ បុរិមវាទោ ពន្ធមោក្ខានំ ហេតុ
បដិសេធនិ, ធុតិយោ កម្មំ, តតិយោ វិចាកន្តិ អយមេតេសំ វិសេសោ។ តញ្ញិតិ
អហេតុកានិ និយតមិច្ឆាធិដ្ឋិ, ន បន និយតភារំ អប្បត្តំ។

១០៣៩. បច្ចយដ្ឋេនាតិ មគ្គបច្ចយសម្ព័ន្ធតេន សម្បយោភវិសិដ្ឋេន
បច្ចយភាវេនាតិ វេទិតញ្ញំ។ ឯត្ថ ច មគ្គដ្ឋានំ វេបនំ មគ្គបច្ចយភាវេហិតេ
មគ្គហេតុកេ ទស្សតុំ, តេន មគ្គហេតុកេ អសម្ព័ន្ធតោ វុត្តបេតិ។ សចេ បន
កោចិ វេទេយ្យ “ឯកេកំ អង្គំ វេបេត្វា តំតំសម្បយុត្តានំ មគ្គហេតុកភាវេបិ
‘មគ្គដ្ឋានិ វេបេត្វា’ តិ ឥទំ វេបនំ យុដ្ឋតិ” តិ។ ឯវញ្ញិ សតិ តតិយនយេ វិយ ឥធាបិ
“វេបេត្វា” តិ ន វុត្តញ្ញំ សិយា, វុត្តញ្ញោតំ, តស្មា វុត្តនយេនេវត្តោ វេទិតញ្ញា។
មគ្គដ្ឋានមគ្គដ្ឋានញ្ញិ សម្បយុត្តានំ វិសេសទស្សនត្តោ អយំ នយោតិ។
សេសមគ្គដ្ឋានំ បុព្វេ វេបិតានន្តិ អធិប្បាយោ។ ជស្សាធិនញ្ញិ បុរិមនយេបិ
មគ្គហេតុកតា សិទ្ធាតិ។

សម្មាទិដ្ឋិយា ទុតិយនយេបិ បរិយាយេ តតិយនយេ សហេតុកកាវោ
ទស្សីតោ។ កបំ ទស្សីតោ, ននុ អរិយមគ្គសមដ្ឋីស្ស “អលោកោ អនោសោ ឥមេ
ធម្មា មគ្គហេតូ”តិ (ធល. ស. ១០៣៩) អវត្ថា “អលោកោ អនោសោ អមោហោ
ឥមេ ធម្មា មគ្គហេតូ”តិ វិសុំ សម្មាទិដ្ឋិអាទិកេ មគ្គហេតូ ទស្សេត្វា
“តំសម្បយុត្តោ...បេ... វិញ្ញាណក្ខន្ធា”តិ (ធល. ស. ១០៣៩) វិសុំ មគ្គហេតុកានំ
ទស្សីតត្ថា “មគ្គហេតុសុ អមោហោ”តិ (ធល. ស. ១០៣៩) វុត្តាយ សម្មាទិដ្ឋិយា
មគ្គហេតុកតា ន ទស្សីតា សិយា? នោ ន ទស្សីតា។ យថា ហិ តីណិ
សំយោជនានិ ទស្សេត្វា “តទេកជ្ជោ លោកោ ទោសោ មោហោ, ឥមេ ធម្មា
ទស្សនេន បហាតព្ពហេតូ”តិ (ធល. ស. ១០១៧) វិសុំ បហាតព្ពហេតូ និយមេត្វា
“តទេកជ្ជោ ច កិលេសា”តិ អាទិវចនេន (ធល. ស. ១០១៧) លោកទោសមោហោ ច
អញ្ញមញ្ញសហជេកជ្ជា អញ្ញមញ្ញសម្បយុត្តោ សម្ពាវក្ខន្ធកតា ច
ទស្សនេន បហាតព្ពហេតុកាតិ ទស្សីតា ហោន្តិ, ឯមិធាបិ “អលោកាទយោ
ឥមេ ធម្មា មគ្គហេតូ”តិ និគមិតាបិ អញ្ញមញ្ញសម្បយុត្តសម្ពាវក្ខន្ធកាវតោ
តំសម្បយុត្តសម្ពាវក្ខន្ធវចនេន “មគ្គហេតុកា”តិ ទស្សីតា ឯវាតិ សិទ្ធិំ ហោតិ,
សម្មាទិដ្ឋិយាបិ អមោហោតិ វុត្តាយ មគ្គហេតុកកាវទស្សនំ។ សេច បន យោ
ទុតិយនយេ មគ្គោ ចេវ ហេតុ ចាតិ វុត្តោ, តតោ អញ្ញស្សេវ អញ្ញេន
អសាធារណេន បរិយាយេន មគ្គហេតុកាវំ ទស្សេត្វា តំសម្បយោគតោ
សម្មាទិដ្ឋិយា មគ្គហេតុកកាវទស្សនត្ថោ តតិយនយោ សិយា។
“អរិយមគ្គសមដ្ឋីស្ស អលោកោ អនោសោ ឥមេ ធម្មា មគ្គហេតូ”តិ អាទិវត្ថព្ពំ
សិយា។ យស្មា បន “មគ្គហេតូ”តិ ឥមិធា អញ្ញេន សាធារណេន បរិយាយេន
យេសំ មគ្គហេតុកកាវោ សម្ពាវតិ, តេ សព្វេ “មគ្គហេតូ”តិ ទស្សេត្វា
តំសម្បយុត្តានំ តេសំ អញ្ញេសញ្ញា មគ្គហេតុកកាវទស្សនត្ថោ តតិយនយោ,
តស្មា តត្ថ “អមោហោ”តិបិ វុត្តំ។ ន ហិ សោ មគ្គហេតុ ន ហោតីតិ។ ឥមេ បន

តយោបិ នយា អត្ថវិសេសវសេន និក្ខត្តត្តា អត្ថតោ និក្ខតោ ទដ្ឋញ្ច។ អថ វា
សរុបេន វចនំ ធម្មតោ និក្ខតោ, អត្ថេន អត្ថតោតិ វេម្បិយោជនា សម្ភវតិ។
តត្ថ ទុតិយតតិយនយា សរុបតោ ហេតុហេតុមន្តទស្សនវសេន ធម្មតោ
និក្ខតោ។ បឋមនយោ តថាអទស្សនតោ អត្ថេន ច មគ្គផ្តុំសម្បយុត្តានំ
ហេតុហេតុមន្តភាវាវគមនតោ អត្ថតោ និក្ខតោតិ។

១០៤០. យស្មី សភាវធម្មេ និន្នោទោណបញ្ចារភាវេន ចិត្តំ បវត្តតិ, សោ តស្ស
អារម្មណាធិបតិ វេទិតញ្ចោ។ ចេតោបរិយញ្ញាណេន ជានិត្វា បច្ចវេក្ខមាណោ
តេន បច្ចវេក្ខមាណោតិ វុត្តោ។ ឯត្ថាបីតិ ឯតស្មិម្បិ អដ្ឋកថាវចនេ, ឯត្ថ វា
បដ្ឋានេ មគ្គាធិនិ វេបេត្វា អញ្ញោសំ អធិបតិបច្ចយភាវស្ស អវចនេនេវ
បដិក្ខេបចាឡិយំ។ អយមេវត្ថោតិ អត្ថនោ មគ្គដលំ វេបេត្វាតិ អត្ថោ។
វិមំសាធិបតេយ្យន្តិ បដានេន អធិបតិនា សហជាតាធិបតិ និទស្សិតោ, តយិទំ
នយទស្សនមត្ថមេវ ហោតីតិ អញ្ញោបិ វេបេកាហេ សហជាតោ មគ្គាធិបតិ
និទស្សិតោ ហោតិ, តស្មា វិរយាធិបតេយ្យន្តិ ច យោជេតព្ពំ។ ឥធម្បិ ហិ អត្ថតោ
វុត្តមេវាតិ។

១០៤១. អត្ថនោ សភាវោ អត្ថភាវោ។ លទ្ធាកាសស្ស កម្មស្ស វិចាកោ
កប្បសហស្សាតិក្កមេ ឧប្បជ្ជតិ អនេកកប្បសហស្សយុកានំ សត្តានំ,
កប្បសហស្សាតិក្កមេបិ វាលទ្ធាកាសំ យំ ភវិស្សតិ, តទបិ
លទ្ធាកាសមេវាតិ អត្ថនោ វិចាកំ សន្ធាយ វុច្ចតិ។ នត្ថិ នាម ន ហោតីតិ
អនុប្បន្នោ នាម ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ ឧប្បាធិសុ អន្តោគធគត្តា “ឧប្បាធិនោ
ធម្មា”តិ ឯតេន វចនេន វុច្ចតីតិ កត្វា អាហា “ឧប្បាធិនោ ធម្មា នាម ជាតោ”តិ។
អរូបសម្ពាតោ អត្តាតិ អរូបភវ្តំ អាហា។ តត្ថ
អាគាសានញ្ញាយតនសញ្ញាធិមយោ អត្តាតិ ហិ អត្ថតោ វោហារោ បវុត្តាតិ។

យទិ បន អាយុ... បេ... សព្វវិចារកំ ទេយ្យ, អលទ្វោកាសញ្ញាវិចារកំ
 ទេតិភិ កត្វាវិបក្កវិចារកញ្ញា ទេយ្យ, តតោ ឯកស្សេវ កម្មស្ស សព្វវិចារកេន
 ភវិតព្ពន្ធិ អញ្ញាស្ស កម្មស្ស ឱកាសោ ន ភវេយ្យ និវត្តកត្តា, ឧប្បត្តិយាយេវ
 ឱកាសោ ន ភវេយ្យ, ឧប្បន្នស្ស វា ជលទានេ។ អថ វា អលទ្វោកាសស្ស
 វិចារកទានេ បច្ចយន្តវហិតស្សបិ វិចារកទានំ អាបន្នន្តិ
 អវិជ្ជាតណ្ហាទិបច្ចយន្តវខេបកស្ស អញ្ញាស្ស អបចយតាមិកម្មស្ស
 កម្មក្ខយករស្ស ឱកាសោ ន ភវេយ្យ។ ភាវិតេបិ មគ្គ
 អវិជ្ជាទិបច្ចយន្តវហិតស្ស ច កម្មស្ស វិបច្ចនតោ សមត្ថតា ន សិយាតិ
 អត្ថោ។ សព្វទា វា វិចារកប្បវត្តិយា ឯវ ភវិតព្ពន្ធិវិចារកតោ អញ្ញាស្ស
 បវត្តិឱកាសោ ន ភវេយ្យ។ តំ បនាតិ អាយុហិតំ កម្មំ។ ឥទំ បន ធុវិចារកស្ស
 វិចារកេន អធុវិចារកស្សបិ លទ្វោកាសស្ស វិចារកំ ឧប្បាទិភិ ទស្សេតុំ អារទ្ធិន្តិ
 ទដ្ឋព្ពំ។ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ ច ពលវិវហោ អគ្គមគ្គភាវនាវិវហោ ច
 អប្បហ័នសភាវតោ ធុវិបច្ចន្តិភិ ធុវិចារកាភិ វុត្តា។ អាយុហិតកម្មេ វុច្ចមានេ
 អនុប្បន្នំ កស្មា វុត្តន្តិ? យំ អាយុហិតំ ភវិស្សតិ, តតាបិ អាយុហិត-
 សទ្ធិប្បវត្តិសញ្ញាវា។

១០៥០. ឧបាទិដ្ឋាតិ ឯត្ថ ន ឧបេតេន អាទិដ្ឋាតិ អយមត្ថោ, ឧបសទ្ធោ បន
 ឧបសគ្គមត្តមេវ, តស្មា ឧបាទានាវម្ពណា ឧបាទានេហិ, អញ្ញោ ច
 អនភិនិវេសេន “អហំ មគ្គំ ភាវយី, មម មគ្គោ ឧប្បន្នោ” តិអាទិកេន គហលោន
 អាទិដ្ឋា ឥច្ឆេវ ឧបាទិដ្ឋា។ ឧបាទិដ្ឋ-សទ្ធិន វា អមគ្គជលធម្មាយេវ វុត្តា, ឥតវេហិ
 មគ្គជលធម្មា ចាតិ វេទិតព្ពំ។

តិកនិក្ខេបកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។
 ទុកនិក្ខេបកថាវណ្ណានា

១០៦២. មេត្តាយនវសេនាតិ មេត្តាជរណាវសេន។ “មេត្តាយនវសេនា” តិ
វត្ថុព្រៃ ធីយំ កត្វា វុត្ថន្តិ ទដ្ឋតំ។ មេត្តា, មេនំ វា មេត្តាយនំ, តញ្ច
សិនេហាវសេន។ អនុទយតីតិ អនុទាតិ វត្ថុព្រៃ “អនុទ្ធ” តិ ទ-ការាភមនំ កត្វា
វុត្ថំ។ អនុទ្ធាយនាការោតិ អនុវត្តណាការោ។ វត្តណាញ្ចិ ធាយនា។
អនុទ្ធាយិតស្សាតិ អនុទ្ធាយ អយិតស្ស។ “ជាតិបិ ទុក្ខា” តិ អាទី សុណាន្តស្ស
សវនេ, អនិច្ចាធិតោ សម្មសន្តស្ស សម្មសនេ, មគ្គនេត្ថ សម្មាហំ វិទ្ធិសេន្តស្ស
បដិវេជេ, បដិវិជ្ជិត្វា បច្ចវេក្ខន្តស្ស បច្ចវេក្ខណេតិ ចតុសុ កាលេសុ ទុក្ខ
ញ្ញាណំ វត្ថុតិ។

១០៦៥. ចិត្តស្ស សំវញ្ញនំ ចិត្តស្ស សារាគោ។ ចិជ្ឈន្តិ តិ អភិកម្ពន្តិ។ សញ្ញន្តិ តិ
ពន្ធន្តិ។ លក្ខន្តិ លក្ខន្តេនាតិ សំវរណេន, ឱលម្ពន្តេន វា។ តស្ស តស្សេវ ភវស្សាតិ
កាមភវាទិសម្ពាតស្ស វិចាកកដត្តារូបស្ស អភិពិត្តិ អត្ថំ បដិសន្ធិយា
បច្ចយភាវវសេន បរិកឡតិ។ ចិត្តមស្ស ភវន្តេវ វិជារតិ ធិព្ពត្តតិ។
តណ្ហាវិប្បន្តិតនិវេសោ អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតាទិការេន តណ្ហាបវត្ថិយេវ។

សរិតានីតិ រាគវសេន អល្លានិ។ តំសម្បយុត្តបីតិវសេន សិនិទ្ធានិ
សិនេហិតានិ។ វិសតាតិ វិត្ថតា។ រូបាទីសុ តេភូមកធម្មេសុ ព្យាបនវសេន
វិសជា។ បុរិមវចនមេវ ត-ការស្ស ជ-ការំ កត្វា វុត្ថំ។ វិសាលាតិ វិបុលា។
វិសក្កតីតិ បរិសប្បតិ, សហតិ វា។ រត្តោ ហិ រាគវត្ថុនា ចានេន
តាលិយមាណេបិ សហតីតិ។ ឱសក្កនំ, វិប្បន្តនំ វា វិសក្កនន្តិ វេទន្តិ។ អនិច្ចាធិ
និច្ចាធិតោ គណ្ហន្តិ វិសំវាទិកា ហោតិ។ វិសំហារតីតិ តថា តថា កាមេសុ
អាទិសំសំ បស្សន្តិ វិវិធមហាការេហិ នេក្ខម្មាភិមុខប្បវត្តិតោ ចិត្តំ សំហារតិ
សន្ធិបតិ។ វិសំ វា ទុក្ខំ, តំ ហារតិ វហតីតិ អត្តោ។ ទុក្ខនិព្ពត្តកស្ស កម្មស្ស
ហេតុការតោ វិសមូលា, វិសំ វា ទុក្ខវេទនាមូលំ ឯតិស្សាតិ វិសមូលា។

ទុក្ខសមុទយត្តាវិសំ ជលំ ឯតិស្សតិ វិសជលា។ តណ្ហាយ រូបាទិកស្ស
ទុក្ខស្សេវ បរិភោគាហោតិ, ន អមតស្សតិ សា “វិសបរិភោគា”តិ វុត្តា។
សព្ពត្ថំ និវុត្តិវសេន បទសិទ្ធិ វេទិតញ្ញា។ យោ បនេត្ថ បដានោ អត្តោ, តំ ទស្សេត្ថំ
បុន “វិសតាវា បនា”តិ អាទិ វុត្តំ។ ឥត្ថការញ្ញាថាការន្តិ
មនុស្សការទេវាទិការភូតំ។

បណ្ឌិតានកវសេនាតិ ចិត្តស្ស រូបាទិសុ ឋបនកវសេន។ អញ្ញោបិ ពន្ធ
តណ្ហាយ ឯវ ហោតិ, សោ បន អពន្ធិបិ ហោតិ។ តណ្ហា បន និច្ចសន្និស្សិតាតិ
“បាដិយេក្ខោ ពន្ធ”តិ វុត្តា។ អសនតោតិ ព្យាបនតោ ភុញ្ញនតោ ច។ តទុកយំ
ទស្សេតិ “អន្លោត្តរណតោ”តិ អាទិនា។ អាសីសនវសេនាតិ ឥច្ឆនវសេន។
អញ្ញោនាការេនាតិ ជប្បនាជប្បិតត្តានំ ជប្បាយ អនញ្ញត្ថទស្សនាការេន។ ចិត្តំ
បរិយុដ្ឋាតីតិ ចិត្តំ មូសតិ។ មារចាសោតិ មារេន គហិតតាយ រាគោ
មារចាសោ។

១០៦៦. សង្ខារេសុ ឧប្បន្នោ កម្មបថភេទំ ន ករោតីតិ ឯតេន សត្តេសុ
ឧប្បន្នោ អដ្ឋានកោចោ ករោតីតិ វិញ្ញាយតិ។ “អត្ថំ មេ នាចរិ, ន ចរតិ, ន
ចរិស្សតិ, បិយស្ស មេ មនាបស្ស អត្ថំ នាចរិ, ន ចរតិ, ន ចរិស្សតិ, អប្បិយស្ស
មេ អមនាបស្ស អនត្ថំ នាចរិ, ន ចរតិ, ន ចរិស្សតិ”តិ ឧប្បន្នមាណាបិ ហិ
កោចោ អវត្ថុស្មី ឧប្បន្នត្តា អដ្ឋានកោចោ ឯវ ភវិតុំ យុត្តោ។ អាឃាតេន្តោតិ
ហានន្តោ។ បុនវុត្តិទោសោ បដិសេធិតោតិ ទោស-បទស្ស បដិវិរោធិ-បទស្ស ច
ទិក្ខត្ថំ អាគតត្តា វុត្តំ។ បដិយស្ស វា វិសេសនត្ថំ បុព្វេ “បដិវិរោធា”តិ,
បទោសាទិវិសេសនត្ថំ “ទោសោ”តិ ច វុត្តំ, ទុស្សនាទិវិសេសនត្ថំ បច្ឆា
“ទោសោ”តិ, វិរោធិវិសេសនត្ថញ្ច “បដិវិរោធា”តិ វុត្តន្តិ នតិ បុនវុត្តិទោសោ។

១០៩១. អនិច្ចារិតបរិច្ឆេទ ធម្មានំ អត្ថិតាមត្ថធីបកេ មាតិកុទ្ទេសេ
អបរិច្ឆេទន ពហុវចនេន ឧទ្ទេសោ កតោតិ ពហុវចនេនេវ បុច្ឆតិ - “កតមេ
ធម្មា អប្បច្ចយា”តិ។ សភាវសម្ព័ន្ធបរិច្ឆេទាធិវសេន ហិ ធម្មេ អជាទន្តស្ស វសេន
ឧទ្ទេសោ បុច្ឆា ច ករិយតីតិ។ តស្មា បរិច្ឆេទំ អកត្វា ឧទ្ធិដ្ឋា បុច្ឆតា ច។ ឥមេតិ
អសម្ព័ត្តធាតុតោ ឧទ្ធី នត្ថិតិ ធីបនត្ថំ ឯកម្មំ តំ និទ្ធិសិត្វា ពហុវចនេនេវ
និគមនំ កតំ និទ្ទេសតោ បុព្វេ ពោធនេយ្យស្ស អជាទនកាលំ ឧទាទាយ។

១១០១. កី បន នត្ថិ, កី តេន ន វុត្តាតិ យោជនា កាតញ្ញា។ ឥទមេវ
មនោវិញ្ញេយ្យន្តិ និយមាការោ វវត្តានាការោ។ ចក្កវិញ្ញាណាធិវិញ្ញេយ្យមេវ
ចក្កាធិវិញ្ញេយ្យន្តិ ចាឡិយំ វុត្តន្តិ មនោវិញ្ញាណាវិញ្ញេយ្យេនបិ មនោវិញ្ញេយ្យេន
ភវិតព្ពន្ធិ កត្វា អដ្ឋកថាយ “កី បន មនោវិញ្ញាណោ”តិអាទិ វុត្តំ។ កេហិចិ
វិញ្ញេយ្យា កេហិចិ អវិញ្ញេយ្យាតិ ឥទំ កាមាវចរំ មនោវិញ្ញាណំ
អារម្មណាធិវសេន ភិទ្ធិត្វា យោជេតព្ពំ។ រូចាវចរាធិអារម្មណេន ហិ
កាមាវចរមនោវិញ្ញាណេន រូបរាគាធិសម្មយុត្តេន ច កាមាវចរធម្មា ន
វិញ្ញេយ្យា, ឥតរេន ច វិញ្ញេយ្យា។ ឯវំ កាមាវចរាធិមេវ អារម្មណានំ កេសញ្ញា
សន្តាធិនំ រូចារម្មណាធិហិ អវិញ្ញេយ្យតាវិញ្ញេយ្យតា ច យោជេតព្ពំ, តថា
ទ្វារកេនវសេន។ អថ វា សោមនស្សសហគតសន្តិវណំ ឥដ្ឋារម្មណមេវាតិ ឥតរំ
តេន នវិញ្ញេយ្យំ។ ឯវំ ឧបេក្ខាសហគតេ កុសលវិចាកេ អកុសលវិចាកេ
ចាតិ សព្ពត្ថ យថាយោគំ យោជេតព្ពំ។ រូចាវចរាធិយោ កាមាវចរវិចាកាធិហិ
អវិញ្ញេយ្យា, កេចិទេវវិញ្ញេយ្យា អរូចាវចរេហិតិ យោជេតព្ពំ អនុវត្តមានត្តា។
និព្វានេន អវិញ្ញេយ្យត្តាតិ “កេហិចិ អវិញ្ញេយ្យា”តិ ឥមស្ស បទស្ស
អត្ថសម្ពុវមត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន និព្វានស្ស អនុវត្តមានមនោវិញ្ញាណភាវតោ។

១១០២. បញ្ចកាមគុណិករាគោតិ ឧក្កជ្ឈវសេន វុត្តំ។ ភវាសវំ វេបេត្វា
សញ្ញា លោកោ កាមាសវោតិ យុត្តំ សិយា។ សស្សតទិដ្ឋិសហគតោ រាគោ
ភវទិដ្ឋិសម្បយុត្តត្ថា “ភវាសវោ”តិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តោ។ ភវាសវោ បន
“ទិដ្ឋិតតវិប្បយុត្តសុ វេ ឧប្បជ្ឈតិ”តិ ចាឡិយំ វុត្តោ។ សោមិ រាគោ កាមាសវោ
ភវិតុំ យុត្តោ។ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកទុក្ខានំ ការណភូតា កាមាសវាធម្មោ
ទិដ្ឋា វុត្តោ។

១១០៣. កាមាសវនិទ្ទេសេ ច កាមេសូតិ
កាមរាគទិដ្ឋិរាគាធិអារម្មណភូតេសុ តេភូមកេសុ វុត្តកាមេសូតិ អត្ថោ
សម្ភវតិ។ តត្ថ ហិ ឧប្បជ្ឈមាណា សា តណ្ហា សញ្ញាបិ ន កាមច្ចដ្ឋាទិនាមំ ន
លភតីតិ។ កត្តកម្សតាធន្ទោ អកុសលេបិ ឧប្បជ្ឈតិ, ន បន ធម្មច្ចដ្ឋោ។

១១០៤. អញ្ញំ ជីវន្តិ គហណំ យទិបិ ឧបាទានក្ខន្ធស្វេវ បវត្តតិ, វេបេ...បេ...
វិញ្ញាណោ វា បន ន បតិជ្ជាតិ។ តតោ អញ្ញំ កត្វា ជីវំ គណ្ហាតីតិ សស្សតទិដ្ឋិ
ហោតីតិ។ ព្រហ្មាធិ ឯកច្ចំ អត្តានំ “ហោតិ”តិ និច្ចតោ អញ្ញោ “ន ហោតិ”តិ
អនិច្ចតោ គណ្ហាន្តស្ស “ហោតិ ច ន ច ហោតិ”តិ ឯកច្ចសស្សតទិដ្ឋិ។
“ហោតិ”តិ ច បុដ្ឋ “នេវា”តិ, “ន ហោតិ”តិ ច បុដ្ឋ “ន”តិ សព្ពត្ថ
បដិក្ខិបន្តស្ស អមរាវិក្ខេបទិដ្ឋិ, អមរា អនុបច្ឆេទា, អមរមច្ចសទិសំ វា
វិក្ខេបទិដ្ឋិតិ អត្ថោ។

បញ្ចកាមគុណិកោ រាគោ កាមាសវោតិ វុត្តោតិ កត្វា ព្រហ្មានំ
វិមាណធិសុ រាគស្ស ទិដ្ឋិរាគស្ស ច កាមាសវភាវំ បដិក្ខិបតិ។ យទិ បន
លោកោ កាមាសវភវាសវិនិមុត្តោ អត្ថិ, សោ យទា ទិដ្ឋិតតវិប្បយុត្តសុ
ឧប្បជ្ឈតិ, តទា តេន សម្បយុត្តោ អវិជ្ជាសវោ អាសវិប្បយុត្តោតិ
នោមនស្សវិចិក្ខុទ្ធច្ចសម្បយុត្តស្ស វិយ តស្សបិ អាសវិប្បយុត្តតា វុត្តញ្ញា

សិយា “ចតុស្ក ធិដ្ឋិតតវិប្បយុត្តេសុ លោកសហគតេសុ ចិត្តប្បាទេសុ ឧប្បន្នោ
មោហោ សិយា អាសវសម្បយុត្តោ សិយា អាសវិប្បយុត្តោ” តិ។ “កាមាសវោ
អដ្ឋសុ លោកសហគតេសុ ចិត្តប្បាទេសុ ឧប្បន្នោ” តិ, “កាមាសវំ បដិច្ច
ធិដ្ឋាសវោ អវិដ្ឋាសវោ” តិ (បដ្ឋា. ៣.៣.១) ច វចនតោ ធិដ្ឋិសហគតោ រាគោ
កាមាសវោ ន ហោតីតិ ន សក្កា វត្ថុ។ កិលេសបដិចាជិយាបិ អាហារីតុំ វដ្ឋតីតិ
អាសវានំ វចនំ បហាតព្វនស្សនត្ថន្តិ កត្វា តេ បហានេ អាហារិយមាណា
បហាតព្វានម្យំ តេសំ កិលេសានំ ឧទ្ទេសក្កមេន អាហារីតុំ វដ្ឋន្តិ បដហានកានំ
មគ្គានម្បីតិ អត្ថោ។

១១២១. បឋមកមាណភាជនីយេតិ “សេយ្យេហមស្មី” តិ មានស្សនិទ្ទេសេ។
តត្ថ ហិ “ឯកេច្ឆា ជាតិយា វា កោត្តន វា កោលបុត្តិយេន វា វណ្ណោចាក្ខរតាយ
វា ធនេន វា អដ្ឋេនេន វា កម្មាយតនេន វា សិប្បាយតនេន វា វិជ្ជាជ្ជានេន វា
សុតេន វា បដិកានេន វា អញ្ញាតវញ្ញាតវេន វា វត្ថុនា មាណំ ជប្បេតិ, យោ ឯវុចោ
មាណោ មញ្ញនា... បេ... កេតុកម្មតា ចិត្តស្ស” តិ (វិភ. ៨៦៦) សេយ្យស្ស
សទិសស្ស ហីនស្ស ច បវត្តមាណោ បុគ្គលវិសេសំ អនាមសិទ្ធា សេយ្យមាណោ
វិភត្តោតិ ឥមមត្តំ សន្ធាយ “ឯកោ មាណោ តិណ្ណំ ជនានំ ឧប្បន្នតីតិ កចិតោ” តិ
អាហា។ ន កេវលញ្ចាយំ បឋមកមាណភាជនីយេ ឯវ ឯវំ កចិតោ,
ទុតិយកតតិយកមាណភាជនីយេបិ កចិតោ ឯវាតិ និទស្សនមត្តំ ឯតំ ទដ្ឋព្ពំ។
អថ វា បុគ្គលេ អនិស្សាយ វុត្តានំ តិណ្ណាម្យំ មាណានំ ភាជនីយំ
“បឋមកមាណភាជនីយេ” តិ អាហា។ សេយ្យស្ស “សេយ្យេហមស្មីតិ
មាណោ” តិ អាជីនញ្ចិ បុគ្គលំ អាមសិទ្ធា វុត្តានំ នវន្នំ មាណានំ ភាជនីយំ
ទុតិយកមាណភាជនីយំ ហោតិ, តស្ស មានរាសិស្ស បុគ្គលំ អនាមសិទ្ធា
វុត្តមានរាសិតោ ទុតិយតតិយកត្តាតិ, អថាបិ ច យថាវុត្ត
ទុតិយកមាណភាជនីយេ “ឯកេកស្ស តយោ តយោ មាណោ ឧប្បន្នតីតិ កចិត” តិ

ឥឡូវត្រាយ អត្ថវិញ្ញាណយ សមាធនស្សនត្ថំ “បឋមកមាណវាជនីយេ” តិ វុត្ថំ។
សោ ឯវ មាណេ ឥធាគតោតិ តត្ថ កថិតោ ឯវ អត្តោ យុទ្ធវិធិតិ អធិប្បាយោ។
មាណវាសេនាតិ “សេយ្យោ” តិ អាទិកិច្ចករណាវសេន។ អបរាបរេ
ឧបាទាយាតិ ឥទំ បុរិមបុរិមា មាណា អបរាបរេ ឧបនិស្សយភាវេន តេ
ឧប្បាទេន្តា អច្ចុគ្គត្ថន្តិតិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ វុត្ថំ។ កេតុកម្មតាចិត្តំ អច្ចុគ្គតការំ
គច្ឆតិ កត្វា ចិត្តេនេវ វិសេសិតំ។

១១២៦. អក្ខមនការាប្បកាសនំ ឱយ្យនំ។ មនេន បិយករណាទ្គិ ឯវ បការំ
បូជនំ មាណនទ្គិ វុច្ឆតិ តិ អត្តោ។ ឥស្សករណាវសេនាតិ
លាភាទិអក្ខមនកិច្ចវសេន។

១១២៧. អរិយសាវកាតិ វចនំ “អរិយសាវកានំយេវ បដិវេជោ អត្ថិ, តេ ច
តំ ន មច្ឆរាយទ្គិ” តិ បដិវេជធម្មេ មច្ឆរិយាការាវនស្សនត្ថំ។ គន្លោតិ ចាឡិ។
កថាមគ្គោតិ អដ្ឋកថាបពន្លោ។ ធម្មន្តវន្តិ កុសលាទិធម្មំ ភិទ្ធិត្វា អកុសលាទិ
អត្តនោ លោលតាយ តថាគតភាសិតំ តិ ត្ថិយភាសិតំ វា ករោន្តោ
អាណេស្សតិ។ អត្តានំ អាវិកត្វាតិ អត្តានំ អញ្ញាថា សន្តំ អញ្ញាថា
បវេទយិត្វា។ យោ បនាតិ តិ ត្ថិយោ គហដ្ឋោ វា អត្តនោ សមយស្ស
សនោសការំ ទដ្ឋំ អនិច្ឆន្តោ អញ្ញាលោន អភិទិវេសេន វា។

ព្យាបិទុមនិច្ឆោតិ វិវិដ្ឋោ, តស្ស ភាវោ វេវិច្ឆំ។ អនាទរោតិ មច្ឆរិយេន ធានេ
អាទរាហិតោ។ កដច្ឆនា គាហោ ភត្តស្ស កដច្ឆក្កាហោ, កដច្ឆក្កាហោវិយ
កដច្ឆក្កាហោ។ យថា ហិ កដច្ឆក្កាហោ យថាវុត្ថេ ភត្ថេ ន សំបសារយតិ, ឯវ
មច្ឆរិយម្បិ អាវាសាទិស្វតិ។ គយ្ហតិ ឯតេនាតិ វា គាហោ, កដច្ឆ ឯវ គាហោ
កដច្ឆក្កាហោ។ សោ យថា សន្តិដិតក្កោ ន សំបសារយតិ, ឯវ មច្ឆរិយម្បិ តិ។
អាវិកត្វា គហិតំ អគ្គហិតំ, តស្ស ភាវោ អគ្គហិតត្ថំ, មច្ឆរិយំ។ “អាវាសាទិ

បរេហិ សាធារណមសាធារណំ វា មយ្ហេវ ហោតូ”តិ បវត្តិវសេន
អត្ថសម្បត្តិគុហាលក្ខណាតា, “មា អញ្ញស្ស”តិ បវត្តិវសេន
អត្ថសម្បត្តិនិគុហាលក្ខណាតា ច យោជេតញ្ចា។ យំ បន “បរសន្តកំ
គណ្ហាតុកាមា”តិ វុត្ថំ, តំ មច្ឆរិយស្ស បរសន្តកលោកស្ស ឧបនិស្សយការំ
នស្សេតុំ វុត្ថន្តិ ទដ្ឋព្វំ។ យទិ ហិ តំ មច្ឆរិយប្បវត្តិទស្សនំ,
បរសម្បត្តិគុហាលក្ខណាតា ច វត្ថុញ្ចា សិយាតិ។

១១៤០. អភិជ្ឈកាមរកានំវិសេសោ អាសវទ្ធយឯកាសវភារោ សិយា,
នអភិជ្ឈាយ នោអាសវភារោ ចាតិ នោអាសវលោកស្ស សញ្ញារោវិចារេតញ្ចា។
ន ហិ អត្ថិ “អាសវោ ច នោអាសវោ ច ធម្មា អាសវស្ស ធម្មស្ស អាសវស្ស ច
នោអាសវស្ស ច ធម្មស្ស ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ សត្តមោ ច នវមោ ច
បញ្ញោ។ គណនាយ ច “ហេតុយា សត្តា”តិ វុត្ថំ, ន “នវា”តិ។ ទិដ្ឋិសម្បយុត្តេ បន
លោកេ នោអាសវេវិជ្ជមានេ សត្តមនវមាបិ បញ្ញាវិស្សជ្ជនំលកេយ្យំ, គណនា ច
“ហេតុយា នវា”តិ វត្ថុញ្ចា សិយា។ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តេ ច លោកេ នោអាសវេវិជ្ជមានេ
បុព្វេ ទស្សិតោ នោសោតិ។

១១៥៩. កាមច្ឆន្ទនីវរណនិទ្ទេសេ កាមេស្វតិ តេភូមកេសុ សាសវេសុ
សព្វេសុ វត្ថុកាមេសុ។ សញ្ញា ហិ លោភោ កាមច្ឆន្ទនីវរណំ។ តេនេវ តស្ស
អារុហ្មេ ឧប្បត្តិ វុត្ថា “នីវរណំ ធម្មំ បដិច្ច នីវរណោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ន
បុរេជាតបច្ចយា។ អារុហ្មេ កាមច្ឆន្ទនីវរណំ បដិច្ច ឧទ្ធច្ឆនីវរណំ អវិជ្ជានីវរណំ។
អារុហ្មេ កាមច្ឆន្ទនីវរណំ បដិច្ច ជិនមិទ្ធនីវរណំ ឧទ្ធច្ឆនីវរណំ អវិជ្ជានីវរណា”ន្តិ
(បដ្ឋា. ៣.៨.១)។

១១២២. ឥរិយាបថិកចិត្តន្តិ ឥរិយាបថ្មបត្តម្ភកំ អដ្ឋបញ្ញាសវីធំ ចិត្តំ។ តត្ថ
បន ពលវេទនមិទ្ធសហគតំ ចិត្តំ “ឥរិយាបថំ សន្ធាវេតុំ អសក្កោន្ត”ន្តិ វុត្ថំ។
ឡីលីយតីតិ ឡីលម្ពតិ។

១១២៣. ឡីលម្ពតីតិ ឆានេតិ, អវត្ថរតិ វា។ ឆានាវម្ពណេសុ បវត្តិនិវារណេន,
វិច្ឆារិកតានិវារណេនេវ វា អន្តោសមោរោដោ។ ឯកច្ឆានន្តិ សិរីសាទិវុត្តានំ។
រូបកាយេនេវ សិយុំ, តេន សុខប្បជិសំវេទននិព្ពានសច្ចិកិរិយានំ រូបតាបត្តិ
សិយាតិ អធិប្បាយោ។ តស្មាតិ “កាយស្ស”តិ វេទនស្ស រូបត្តាសាធកត្តា។ ន
ហិ នាមកាយោ សុបតីតិ ឥទំ វេទនមិទ្ធសមុដ្ឋិតរូបេហិ រូបកាយស្ស
គរុការវប្បត្តំ អដ្ឋបច្ចដ្ឋានីនំ សំសីទនំ សោប្បន្តិ សន្ធាយ វុត្ថំ, ន
ជាគរណាចិត្តវហិតំ ភវត្តិសន្តតិទ្ធិ។ តស្ស ជលត្តាតិ ជលូបចារេន ឥន្ទ្រិយំ វិយ
មិទ្ធិ ធនេស្សតុំ មិទ្ធស្ស ជលត្តា ឥន្ទ្រិយនិទ្ទេសេ វិយ លិដ្ឋានីនិ មិទ្ធិនិទ្ទេសេបិ
សោប្បានីនិ វុត្តានីតិ អត្ថោ។

រូបកាយស្ស អន្តោសមោរោដោ នត្ថិតិ សោ នាមកាយេ វុត្តោតិ
វិញ្ញាយតិ។ តេន សហ វុត្តា ឡីនាហាបរិយោនាហា ច។ រូបកាយស្ស វា
វិច្ឆារិការិច្ឆារិកតារោ នាម អត្តនោ សភាវេន នត្ថិ, នាមកាយស្ស នាមកាយេ
វិច្ឆារិកេ លហុកោ, អវិច្ឆារិកេ គរុកោតិ អវិច្ឆារិកតារេន ឡីនាហានាទិ
នាមកាយស្សេវ ហោតីតិ ឡីនាហានាទិយោបិ នាមកាយេ វិញ្ញាយន្តិ។ តេនាហា
“ន ហិ រូបំ នាមកាយស្ស ឡីនាហា...បេ.... ហោតី”តិ។ អារវណភារោ វិយ ហិ
ឡីនាហានាទិភារោបិ នាមកាយស្សេវ ហោតីតិ។ ឥតរោ អធិប្បាយំ អជានន្តោ
មេយាទិហិ រូបេហិ រូបានំ ឡីនាហានាទិ បស្សន្តោ “ននុ ចា”តិ អាទិមាហា។ យទិ
ឯវន្តិ យទិ រូបស្ស ឡីនាហានាទិតា សិទ្ធា, អរូបស្ស ន សិយា, សេតុពន្ធាទិសុ
រូបស្ស អារវណំ ទិដ្ឋន្តិ អារវណាម្បិ អរូបស្ស ន ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។

សុរាមេរយបាន អកុសលន្តិ កត្វា យុត្តោ តស្ស ឧបក្កិលេសភារោ,
សុរា...បេ.... បមាទដ្ឋានានុយោគស្ស ច អកុសលន្តា បញ្ញាយ
ទុព្ពលីករណភារោ យុត្តោ, តថាបិ បរស្ស អធិប្បាយំ អនុជានិត្វា
សុរាមេរយស្ស ឧបក្កិលេសតា បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណតា ច ឧបក្កិលេសានំ
បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណានព្វា បច្ចយត្តា ជលវោហារេន វុត្តាតិ ទស្សន្តោ អាហា
“ន, បច្ចយនិទ្ទេសតោ” តិ។ ឯវមេវ ខោតិ យថា ជាត្រូបស្ស អយោ លោហំ តិបុ
សីសំ សង្ខន្តិ បញ្ចុបក្កិលេសេហិ ឧបក្កិលិដ្ឋំ ជាត្រូបំ ន ចេវ មុទុ ហោតិ, ន ច
កម្មនិយំ, ន ច បកស្សំ បកដ្តំ ច, ន ច សម្មា ឧបេតិ កម្មាយ, ឯវមេវ។
បច្ចយនិទ្ទេសតោតិ ឧបក្កិលេសបញ្ញាទុព្ពលីករណានំ បច្ចយភាវនិទ្ទេសតោ,
បច្ចយេ ជលនិទ្ទេសតោតិ អត្តោ។ សយមេវ កិលេសោ ឧបក្កិលេសនិទ្ទេសេសុ
និទ្ទិដ្ឋាតិ អធិប្បាយោ។

នីវរណំ ហុត្វាវ នីវរណាសម្មយុត្ត ទស្សិយមាទេ ន នីវរណាតាទស្សនត្តោ
អារម្មោ, អថ ខោ សិទ្ធិនីវរណភាវស្ស នីវរណាសម្មយុត្តតាទស្សនត្តោតិ
យថាលាភវសេន ច អសម្មយុត្តស្ស វចនំ ន យុដ្ឋតិ។ យថា ហិ តិដ្ឋន្តម្បិ
ចរន្តម្បិ តិ សិប្បិសម្ពុកាធិសុ យថាលាភសម្ពុ តំ ទ្វយំ វុត្តំ, ន ឯវ
“ចិនមិទ្ធិនីវរណំ សម្មយុត្តម្បិ អសម្មយុត្តម្បិ” តិ វចនំ អត្ថិ, យំ យថាលាភំ
សម្ពុវេយ្យាតិ។ ចិត្តជស្សាសម្ពុវចនតោតិ “ចត្តត្តា” តិ អាធិវចនស្ស
ឈានកូលោ ចិត្តជស្ស ចិនមិទ្ធិស្ស អសម្ពុវចនភាវតោតិ អត្តោ,
“ចត្តត្តា” តិ អាធិវចនេន វា អសម្ពុវស្ស វចនតោ បកាសនតោតិ អត្តោ។

កាមេសុ ខោ បន...បេ.... សុទិដ្ឋាតិ ឥមិនា កាមាធិនវេ អញ្ញាណស្ស
បហានមាហា។ តំ តត្ថ បហានន្តិ តំ តត្ថ រូបេ បហានន្តិ បហានំ អបេក្ខិត្វា
“ត” ន្តិ វុត្តំ, តំ វិនយនន្តិ វា អត្តោ។ តេន រូបស្ស អប្បហាតព្ពត្តមេវ ទស្សតិ, ន

បន “ឆ ឆម្មេ បហាយា” តិអាធិសុ មិទ្ធស្ស អប្បហាតព្ភតាទស្សនតោ អញ្ញោ
បកាពេ វុត្តោ។ ន យថា... បេ... វុត្តន្តិ ឆ ឆម្មា បញ្ចា នីវរណានិ ច យថា
បហាតព្ភានេវ ហោត្តានិ “បហាតព្ភានិ” តិ វុត្តានិ, ន ឯវំ រូបំ បហាតព្ភមេវ
ហោត្តំ “បហាតព្ភ” តិ វុត្តន្តិ អត្ថោ។

អញ្ញោហិ ច សុត្តប្បិ តិ វុត្តសុត្តានំ ទស្សនតំ “តថា បិ” តិ អាធិមាហា។
កុសលប្បវត្តិ អារវន្តិ តិ អារវណា។ នីវរណានិ តិ វុត្តន្តិ តិ អភិកវន្តា
អាហេហន្តិ តិ ចេតសោ អជ្ឈារុហា។ អារវណាធិកិច្ចញ្ចា អរូបស្សេវ យុទ្ធិតិ, តថា
អន្ធករណាធិកិច្ចំ។ តត្ថ ចត្វសុ បទេសុ បុរិមបុរិមស្ស បច្ឆិមបច្ឆិមោ អត្ថោ។
សំសារទុក្ខំ វិឃាតោ, តំជនកតាយ វិឃាតបក្ខិកំ។ ចេតសោ បរិយុដ្ឋានំ
អយោនិសោមនសិការតោ ឧប្បត្តិ អកុសលរាសិភារោ ច អរូបស្សេវ
ហោតិ តិ អរូបមេវ មិទ្ធិ។

១១៦៦. គណកោជនាធិអកប្បិយកោជនំ កប្បិយសញ្ញិ ភុញ្ញត្វា បុន
ជានិត្វា កោចិ វិប្បជិសារី ហោតិ, អនវដ្ឋញ្ចា ភិក្ខុទស្សនចេតិយវន្តនាធិ
វដ្ឋសញ្ញិ អកត្វា កត្វា ច កោចិ អស្សនោ វិប្បជិសារី ហោតិ។ វុត្តន្តិ មូលំ។
ឯវំ រូបន្តិ មូលវសេន ឯវំ បការន្តិ អត្ថោ។ កុក្កច្ចបទំ យេវា បនកេសុ “កុច្ឆិ តំ
កតំ កុកតំ, តស្ស ភារោ” តិ វុត្តត្ថមេវ។ កុក្កច្ចាយនាការោ តិ
កុក្កច្ចភាវនាការោ កុក្កច្ចករណាការោ កុក្កច្ចគមនាការោ វា។ ឯតេន
កុក្កច្ចំ កិរិយភារេន ទស្សេតិ។ “កប្បតិ ន កប្បតិ” តិ បវត្តចិត្តប្បាដោវ
វិនយកុក្កច្ចំ។

១១៦៦. ចិត្តវិក្ខិបនកិច្ចសាមញ្ញេន ឧទ្ធច្ចំ កុក្កច្ចញ្ចា សហ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។
កាមច្ចន្តស្ស អនាគាមិមគ្គេន បហានំ ឧក្កជ្ជនីវរណាវសេន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។
យទិ ហិ លោកោ នោនីវរណា សិយា, “នោនីវរណា ឆម្មា នីវរណាស្ស ឆម្មស្ស

ហេតុបច្ចុប្បន្ន បច្ចុប្បន្ន" តិអាទិ វត្តព្រំ សិយា, ន បេត វត្ត។ គណនាយ ប
“ហេតុយា បត្តារី” តិ វត្ត, ន “នវា” តិ។ តស្មា សញ្ញា លោកោ កាមប្បន្ននិវរណាន្តិ
អរហត្តមគ្គេនស្ស បហានវចនំ យុត្តំ។

១២១៩. កាមោ ចាតិ កិលេសកាមោ ប។ បុរិមទិដ្ឋិ ឧត្តរទិដ្ឋិ ឧចាទិយតីតិ
បុរិមទិដ្ឋិ “សស្សតោ” តិ គណ្ណាន្តិ ឧចាទិយតិ, បុរិមទិដ្ឋិអាការេនេវ វា
ឧប្បជ្ឈមាណ ឧត្តរទិដ្ឋិ តេនេវ បុរិមទិដ្ឋិ ទន្ធា ករោន្តិ តំ ឧចាទិយតីតិ វត្ត។
គោសីលគោវតាទិនីតិ តថាភូតំ ទិដ្ឋិមាហា។ អភិនិវេសតោតិ
អភិនិវេសភាវតោ, អភិនិវេសនតោ វា។ អត្តវាទមត្តមេវាតិ អត្តស្ស អភាវា
“អត្តា” តិ ឥទំ វចនមត្តមេវ។ ឧចាទិយន្តិ ទន្ធា គណ្ណាន្តិ។ កថំ? អត្តាតិ។ អត្តាតិ
ហិ អភិនិវេសន្តា វចនមេវ ទន្ធា កត្វា គណ្ណាន្តិ តិ អត្តោ។ ឯវំ អត្តវាទមត្តមេវ
ឧចាទិយន្តិ តិ វត្ត។ “អត្តវាទមត្ត” តិ វា វាចាវត្ថុមត្តមាហា។ វាចាវត្ថុមត្តមេវ ហិ
“អត្តា” តិ ឧចាទិយន្តិ អត្តស្ស អភាវាតិ។

១២២០. ទិន្នន្តិ ធានមាហា, តំ អដលត្តា រូបំ វិយ ធានំ ឆាម ន ហោតីតិ
បដិក្ខិបតិ។ មហាវិជិតយញ្ញសទិសោ យញ្ញោ មហាយាគោ។ អាមន្តេត្វា ហាវំនំ
ធានំ អាហុនំ, ចាហុនានំ អតិថីនំ អតិថិកិរិយា ចាហុនំ, អាវាហាទិសុ មជ្ឈលត្តំ
ធានំ មជ្ឈលកិរិយា។ បរលោកេ ឋិតោ ឥមំ លោកំ “នត្ថិ” តិ គណ្ណាតីតិ ឥមំ
លោកំ អវេក្ខិត្វា បរលោកោ, បរញ្ច អវេក្ខិត្វា អយំ លោកោ ហោតិ គន្ធាតោ
អាគន្ធាតោ ចាតិ បរលោកោ ឥធាគមនស្ស អភាវា តត្ថេវ ឧប្បជ្ឈនតោ
ចិត្តេន បរលោកេ ឋិតោ ឥមំ លោកំ “នត្ថិ” តិ គណ្ណាតីតិ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។ ន
ហិ អយំ ទិដ្ឋិ បរលោកេ និព្វត្តស្សេវ ហោតីតិ។ ឥធសោកេ ឋិតោតិ ឯត្តាបិ
អយមេវ នយោ។ អយំ វា ឯត្ត អត្តោ “សំសរណាប្បទេសោ ឥធសោកោ ប
បរលោកោ ប ឆាម កោចិ នត្ថិ សំសរណាស្ស អភាវា តត្ថ តត្ថេវ

ឧប្បជ្ឈនតោ”តិ។ បុរិមភវតោ បច្ឆិមភវេ ឧបបតនំ ឧបចាតោ, សោយេសំ សីលំ,
តេ ឧបចាតិកា។ តេ បន ចវនកា ឧបបជ្ឈនកា ហោន្តីតិ កត្វា អាហ
“ចវនកឧបបជ្ឈនកសត្តា នត្ថីតិ គណ្ហាតិ”តិ។ អនុលោមប្បដិបទន្តិ
និព្វានានុកូលំ សីលាធិប្បដិបទំ។

១២៣៦. និប្បទេសតោវ គហិតោតិ ឥមិនាយំ អាសវគោច្ឆកេ ព្រហ្មានំ
កប្បរុក្ខាធិសុ រាគស្ស ច ទិដ្ឋិរាគស្ស ច អសង្កហណោន នីវរណគោច្ឆកេ ច
កាមច្ចន្តស្ស អនាគាមិមគ្គេន បហាតព្ពតាទស្សនេន សប្បទេសត្ថំ វុត្ថំ, តំ
និវាវតំ ហោតិ។ អរហត្តមគ្គេនាតិ វចនេន ចត្វាហិ មគ្គេហិ បហាតព្ពតា វុត្តាតិ
ទដ្ឋព្ពំ។ ន ហិ បុរិមេហិ អតនុកតា មោហាធម្មោ អរហត្តមគ្គេន បហាយន្តីតិ។

១២៨៧. និវតិអត្ថេនាតិ បីតិវិវហេន, ពលវនិកន្តិវិវហេន វា។ ន ហិ ទុក្ខាយ
វេទនាយ រជ្ជន្តីតិ។ អវ-សន្នេន អវគាហត្ថោ អនោអត្ថោ ចាតិ ទ្វិដា អវ-
សន្នស្ស អត្ថោ វុត្ថោ។

១៣០១. វិចិត្តិច្ឆាសហគតោ មោហាវណោ បហានេកជ្ជេន
ទិដ្ឋិសម្បយុត្តេន រាគរណោន សរណោ, ឧទ្ធច្ឆសហគតោ
រូបរាគអរូបរាគសម្ព័ន្ធតេន។ អរណវិភង្គសុត្ថេ (ម. និ. ៣.៣៣៣) បន “យោ
កាមបដិសន្ធិសុខិនោ សោមនស្សានុយោគោ ហីនោ គម្មោ ចោធុដ្ឋនិកោ
អនិវយោ អនត្ថសំហិតោ, សនុក្ខោ ឯសោ ធម្មោ សឧបយាតោ សឧចាយាសោ
សបរិឡាហោ មិច្ឆាបដិបទា។ តស្មា ឯសោ ធម្មោ សរណោ”តិអាធិវចនតោ
ជលភូតទុក្ខឧបយាតឧចាយាសបរិឡាហសភាវភូតោ មិច្ឆាបដិបទាកាវោវ
“សរណោ”តិ វិញ្ញាយតីតិ តេហិ សព្វាកុសលានំ សរណតា សិទ្ធា ហោតីតិ។

សុត្តន្តិកទុក្ខនិក្ខេបកថាវណ្ណនា

០៣០៣. វិវេចិតត្តាតិ វិសុំ កតត្តា បកាសិតត្តា។ អសេសេត្វា ខេបេតិ តិ
វិជិរំ អត្តនា បតិតជ្ជានំ អសេសេត្វា ខេបេតិ បុន អចាកតិ កតាអាចាទនេន។

០៣០៤. តប្បតិ វិប្បជិសារី ហោតិ, អនុសោចតិ វា។

០៣០៥. អហន្តិ ឥតិ-សទ្ធបរេន អហំ-សទ្ធនេ ហេតុភូតេន យោ អត្តោ
វិញ្ញាយតិ, សោ សំកជ័យតិ, ឧធីរីយតិ តិ អត្តោ។ អញ្ញាថា ហិ វុច្ចមានស្ស
វេចនេន បកាសិយមានស្ស បទត្ថស្ស សម្ពាទិកាវេ សព្វេសំ កុសលាទិធម្មានំ
អធិវេចនាទិកា សិយាតិ។ ភាវោតិ សត្តវេវេចនន្តិ ភណ្ឌន្តិ, ធាតុយា វា ឯតំ
អធិវេចនំ។ ឧត្តោតិ ឯត្តាវតា សត្តបញ្ញត្តិ ឧស្សេត្វា អញ្ញម្យិ ឧចាទាបញ្ញត្តិ
ឧស្សេតុំ “មញ្ញោ” តិ អាទិមាហា។ អហន្តិ ច បវត្ថំ អធិវេចនំ វេចនេន សុណាន្តេន ច
បុព្វេ គហិតសញ្ញេន អត្ថប្បកាសនភាវេន វិញ្ញាយតិ។ ន ហិ តស្មី អវិញ្ញាតេ
តទត្តវិជានំ អត្តិ តិ វិសេសេន អធិវេចនំ “ញាយតិ តិ សមញ្ញោ” តិ វុត្ថំ។
ឯតស្សត្ថស្ស អហន្តិ ឥទំ អធិវេចនន្តិ ឯវំ វា សញ្ញាគហណាវសេន ញាយតិ
សមញ្ញាយតិ ចាកជា ហោតិ តិ សមញ្ញោ។ បញ្ញាប័យតិ តិ អហន្តិ ឥទំ ឯតស្ស
អធិវេចនន្តិ ឯវំ ប័យតិ តិ អត្តោ។ វាហរីយតិ តិ វុច្ចតិ។ ឧទ្ទេយ្យន្តិ ឧទ្ទិរតព្ពំ។
អបិ នាមសហស្សតោតិ អនេកេហិ បិ នាមសហស្សេហិតិ អត្តោ។ សយមេវ
ឧបបតនសីលំ នាម “ឧបចាតិកនាម” ន្តិ វុច្ចតិ។

ករីយតិ តិ កម្មំ, នាមមេវ កម្មំ នាមកម្មំ។ តថា នាមធម្មំ។
ករណាប័បនសទ្ធាបិ ហិ កម្មត្តា ហោន្តិ តិ។ អថ ករណត្តា, ករីយតិ ច
ប័យតិ ច ឯតេន អត្តោ ឯវំ នាមោតិ បញ្ញាប័យតិ តិ ករណំ ប័បនញ្ច នាម
ហោតិ។ អថ ភាវត្តា, ញាបនមត្តមេវ ករណំ ប័បនន្តិ ច វុត្ថំ។ នាមនិវុត្តិ
នាមព្យញ្ញន្តិ នាមមិច្ឆេវ វុត្ថំ ហោតិ។ ន ហិ បជីវីសម្ពាទិកំ អត្ថប្បការមត្តំ
និវេទតិ ព្យញ្ញាយតិ វា បជីវីតិ នាមំ និវេទតិ ព្យញ្ញាយតិ វា, តស្មា អនាមស្ស

និរុត្តិព្យញ្ញនការវិនិវរណាត្ថំ “នាមនិរុត្តិ នាមព្យញ្ញន”ន្តិ វុត្ថំ។ ឯវំ
នាមាភិលាចោតិ ឯត្ថាបិ នយោ។ ឯត្ថ បន សង្ខា សមញ្ញា បញ្ញត្តិ វេហាវោតិ
ចត្វាហិ បទេហិ បញ្ញាបិ តត្ថតោ បញ្ញត្តិ វុត្ថា, ឥតវេហិ បញ្ញាបនតោ។

តត្ថ ច “បុរិមា ឧបាទាបញ្ញត្តិ ឧប្បាទវយ កិច្ចវហិតា លោកសង្កេតសិទ្ធា,
បដិមា នាមបញ្ញត្តិ, យាយ បុរិមា បញ្ញត្តិ រូបាទយោ ច
សោតទ្វារវិញ្ញាណសន្តាននន្តមុប្បន្នេន គហិតបុព្វសង្កេតេន
មនោទ្វារវិញ្ញាណសន្តានេន គហិតាយ បញ្ញាបិយន្តិ”តិ អាចរិយា វេទន្តិ។
ឯតស្មី បន ឥមិស្សា ចាឡិយា អដ្ឋកថាយ ច អត្ថេ សតិ យំ វុត្ថំ មាតិកាយំ
“វេទនមត្តមេវ អធិការំ កត្វា បវត្តា អធិវេទនា នាម, សហេតុកំ កត្វា
វុច្ចមានា អភិលាចា និរុត្តិ នាម, បកាវេន ព្យាបនតោ បញ្ញត្តិ នាមា”តិ (ធរ. ស.
អដ្ឋ. ១០១-១០៨), តេន វិវោធា សិយា។ ន ហិ ឧប្បាទវយ កិច្ចវហិតស្ស វេទនមត្តំ
អធិការំ កត្វា បវត្តិ អត្ថិ ឧប្បាទាទិសហិតស្សេវ បវត្តិសញ្ញាវតោ, ន ច
វេទនវេទនត្ថវិមុត្តស្ស នាមស្ស និទ្វារេត្វា សហេតុកំ កត្វា វុច្ចមានតា អត្ថិ,
នាបិ អនិទ្វារិតសភាវស្ស បទត្តស្ស តេន តេន បកាវេន ព្យាបនំ អត្ថិតិ។

ធុរិដា ចាយំ បញ្ញត្តិ យថាវុត្តប្បការាតិ អដ្ឋកថាវេទនេន ធម្មស្សតិ,
អដ្ឋកថាយំ បន វិជ្ជមានបញ្ញត្តិអាទយោ ន បញ្ញត្តិយោវ វុត្ថា។ តត្ថ “រូបំ
វេទនា”តិ អាទិកា វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ។ “ឥត្ថិ បុរិសោ”តិ អាទិកា អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ។
“តេវិជ្ជោ ធន្យភិញ្ញោ”តិ អាទិកា វិជ្ជមានេន អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ។ “ឥត្ថិ សន្តោ
បុរិសសន្តោ”តិ អាទិកា អវិជ្ជមានេន វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ។ “ចក្កវិញ្ញាណំ
សោតវិញ្ញាណ”ន្តិ អាទិកា វិជ្ជមានេន វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ។ “ខត្តិយ កុមារោ
ព្រាហ្មណកុមារោ”តិ អាទិកា អវិជ្ជមានេន អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ។ ន ចេត្ត
យថាវុត្តប្បការា ធុរិដា បញ្ញត្តិ វុត្ថាតិ សក្កាវិញ្ញាតុំ។ វិជ្ជមានស្ស ហិ

សង្ខារ...បេ... អភិលាចោវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ។ អវិជ្ជមានស្ស ច សង្ខារិកា
អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ។ តេសំយេវវិសេសនវិសេសិតត្ថភាវេន បវត្តា សង្ខារិយោ
ឥតរាតិ។

អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិវចនេន បញ្ញាបិតត្ថា ឧបាទាបញ្ញត្តិ, តស្ស
បញ្ញាបនភូតា នាមបញ្ញត្តិ ច វុត្តា, ឥតវេហិ នាមបញ្ញត្តិយេវ យថាវុត្តាតិ ច?
ន, អសិទ្ធពុត្តា។ សតិ ហិ ឧដុកេ បុរិមេ ចាឡិអនុគតេ អត្ថេ អយមត្ថោ ឥមាយ
អជ្ជកថាយ វុត្តាតិ អសិទ្ធមេតំ។ យទិ ច
សត្វវេយជាទិទិសាកាលកសិណអដជាតាសកសិណុក្ខាជិមាកាសអាកិ
ញ្ញញ្ញាយតនវិសយនិរោធសមាបត្តិអាទិប្បការា ឧបាទាបញ្ញត្តិ
អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ, ឯតេនេវ វចនេន តស្ស អវិជ្ជមានតា វុត្តាតិ ន សា អត្ថីតិ
វត្ថុញ្ញា។ យថា ច បញ្ញាបិតត្ថតោ អវិជ្ជមានានំ សត្វាទិនំ អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិភាវោ,
ឯវំ រូបាទិនំ វិជ្ជមានានំ បញ្ញាបេតត្ថតោ វិជ្ជមានបញ្ញត្តិភាវោ អាបជ្ជតិ។ តតោ
“សត្ថេ ធម្មា បញ្ញត្តិ”តិ បញ្ញត្តិបថេហិ អវិសិដ្ឋោ បញ្ញត្តិធម្មនិទ្ទេសោ វត្ថុញ្ញា
សិយា។ អថាបិ បញ្ញាបិតត្ថបញ្ញាបនវិសេសទស្សនត្ថោ សង្ខារិទិនិទ្ទេសោ,
តថាបិ “ឯកធម្មោ សត្ថធម្មេសុ និបតតិ, សត្ថធម្មោ ឯកធម្មស្មី
និបតតិ”តិអាទិនា បញ្ញាបិតត្ថានំ បញ្ញត្តិបថការស្ស ទស្សិតត្ថា
បញ្ញាបិតត្ថានំ បញ្ញត្តិភាវេ បញ្ញត្តិបថា បញ្ញត្តិសទ្ទេនេវ វុត្តាតិ បញ្ញត្តិបថបទំ
ន វត្ថុតំ សិយា, នាបិ សក្កោ បញ្ញាបិតត្ថបញ្ញាបនវិសេសទស្សនត្ថោ
សង្ខារិទិនិទ្ទេសោតិ វត្ថុ សង្ខារិទិសទ្ធានំ សមាទត្តត្ថា។ វុត្ថុញ្ញា “មរណេនបិ តំ
បហាយតិ, យំ បុរិសោ មមិទន្តិ មញ្ញតិ”តិ (មហានិ. ៤០) ឯត្ថ “បុរិសោតិ សង្ខារ
សមញ្ញា...បេ... អភិលាចោ”តិ (មហានិ. ៤០)។ តថា “មាគណ្ឌិយោតិ តស្ស
ព្រាហ្មណស្ស នាម សង្ខារ សមញ្ញា”តិអាទិ (មហានិ. ៧៣)។ ន ច “អយំ
ឥត្ថន្ទាមោ”តិ សន្តេតគ្គហណំ “រូបំ តិស្សោ”តិអាទិវចនគ្គហណាញ មុញ្ញិត្វា

អញ្ញស្ស អសិទ្ធិសភាវស្ស អត្ថបញ្ញាបនេ សមត្ថតា សម្ភវតិ, តេសញ្ច
អសមត្ថតា។ យទិ ហិ តេសំ វិនា បញ្ញត្តិយា អត្ថបញ្ញាបនេ អសមត្ថតា សិយា,
បញ្ញត្តិបញ្ញាបនេ ច អសមត្ថតាតិ តស្ស អញ្ញា បញ្ញត្តិ វត្តញ្ញា សិយា, តស្ស
តស្សតិ អនវត្តានំ, តតោ អត្ថវិជាននមេវ ន សិយា, នាបិ សង្កេតគ្គហណំ
សង្កេតស្ស បញ្ញត្តិភាវេ “អយំ ឥមស្ស ភាសិតស្ស អត្ថោ”តិ វា, “ឥមស្សត្ថស្ស
ឥទំ វចនំ ជោតក”ត្ថិ វា។ សញ្ញប្បាធមត្ថេ បន សង្កេតគ្គហណោ វចនស្ស
វចនត្ថវិនិមុត្តស្ស កប្បនេ បយោជនំ នត្ថិ។ “ពុទ្ធស្ស ភគវតោ វេហារោ
លោកិយេ សោតេ បដិបាញ្ញតិ” (កថា. ៣២៧), “អភិជានាសិ នោ ភំ អានន្ទ
ឥតោ បុព្វេ ឯវុបំ នាមធម្មំ សុតំ យទិទំ ជនវសភោ”តិ (ជី. និ. ២.២៨០),
“នាមញ្ច សាវេតិ កោណ្ឌាញ្ញោ អហំ ភគវា”តិ អាទិហិ (សំ. និ. ១.២១៧) ច
បញ្ញត្តិយា វចនភាវោ សិទ្ធោ។ តស្មា ចាឡិយា អដ្ឋកថាយ ច អវិរុទ្ធោ អត្ថោ
វិចារេត្វា គហេតញ្ញោ។

យទិ សត្តាធម្មោ អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ ន ហោន្តិ, កា បន អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ
នាមាតិ? បកាសិតោ អយមត្ថោ “អវិជ្ជមានានំ សត្តាទីនំ សម្ពា... បេ....
អភិលាចោ អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ”តិ។ សត្តាទីនញ្ច អវិជ្ជមានត្តា អត្ថិតា នេវ វត្តញ្ញា,
យេ ច វេទយ្យំ “រូចាទីនិ វិយ អវិជ្ជមានត្តា អវិជ្ជមានតា វុត្តា, ន នត្ថិភាវតោ”តិ,
អយញ្ច វា នោ ហោវត្ថិ កថាយ បដិសិទ្ធោ, ន ច រូបំ វេទនា ន ហោតីតិ អវិជ្ជមានំ
នាម ហោតិ។ ឯវំ សត្តាធម្មោ បិ យទិ អត្ថិ, រូចាធម្មោ ន ហោន្តិ តិ អវិជ្ជមានាតិ
ន វត្តញ្ញា។ យស្មា បន យេសុ រូចាទីសុ ច ក្ខាទីសុ ច តថា តថា បវត្តមា នេសុ
“សត្តោ ឥត្ថិ វថោ យដោ”តិ អាទិកា វិចិត្តសញ្ញា ឧប្បជ្ជតិ, សញ្ញានុលោមានិ ច
អធិវចនានិ, តេហិ រូបចក្ខាទីហិ អញ្ញោ សត្តវថាទិសញ្ញាវលម្ពិតោ វចនត្ថោ
វិជ្ជមានោ ន ហោតិ, តស្មា សត្តវថាទិអភិលាចា “អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ”តិ វុច្ឆន្តិ, ន
ច តេ “មុសា”តិ វុច្ឆន្តិ លោកសមញ្ញាវសេន បវត្តត្តា។ តតោ ឯវ តេ អភិលាចា

“សម្មតិសច្ច”ន្តិ វុច្ចន្តិ។ សោ ច វេចនត្តោ សយំ អវិជ្ជមានោបិ វិជ្ជមានស្ស
 វេចនស្ស វេសេន បញ្ញត្តិវោហារំ លភតិ, “សម្មតិសច្ច”ន្តិ ច វុច្ចតិ
 យថាគហិតសញ្ញាវេសេន បវត្តវេចនត្តការតោ។ “សម្មតិញ្ញាណំ
 សច្ចារម្មណាមេវ, នាញ្ញារម្មណា”ន្តិ (កថា. ៤.៣៤) កថាយ ច “បដវិកសិណាទិ
 ចីវរាទិ ច សម្មតិសច្ចម្ហី”តិ ឥមិនាវ អធិប្បាយេន វុត្តន្តិវិញ្ញាយតិ។ យស្មា
 រូចាទីសុ សន្តានេន បវត្តមាទេសុ ឯកត្តគ្គហណាវេសេន តេ អមុញ្ចិត្វា បវត្តំ
 សត្តាទិគ្គហណំ ចក្កវិញ្ញាណាទីនិ វិយ រូចាទីសុ តេសុ ខន្ធសុ ចក្ខាទីសុ ច
 អសន្តំ អវិជ្ជមាទំ សត្តវថាទី គណ្ហាតិ, តស្មា តំ បវត្តារម្មណាទិភាវេន ន
 វត្តព្ពន្ធិ វុត្តំ។ តថា យំ ខន្ធសម្មហាសន្តាទំ ឯកត្តេន គហិតំ ឧបាទាយ
 “កល្យាណាមិត្តោ ចាបមិត្តោ បុគ្គលោ”តិ គហណំ បញ្ញត្តិ ច បវត្តតិ, តំ
 តទុបាទានភូតំ បុគ្គលសញ្ញាយ សេវមាទស្ស កុសលាកុសលាទំ ឧប្បត្តិ
 ហោតិ តិ “បុគ្គលោបិ ឧបនិស្សយេន បច្ឆយេន បច្ឆយោ”តិ (បដ្ឋា. ១.១.៩) វុត្តំ។
 យស្មា បន បុគ្គលោ នាម កោចិ ភាវោ នត្តិ, តស្មា យថា អាចោធាតុអាទីនិ
 ចិត្តេន វិវេចន្តា បដវិធាតុ ឧបលព្ពតិ, ន ឯវំ រូចាទយោ ខន្ធវិវេចន្តា បុគ្គលោ
 ឧបលព្ពតិ។ បដិសេធិតា ច បុគ្គលកថាយ បុគ្គលទិដ្ឋិ។ វជិរាយ ច ភិក្ខុនិយា វុត្តំ

-

“កំ នុ សត្តោតិ បច្ឆេសិ, មាវ ទិដ្ឋិតតំ នុ តេ;
 សុទ្ធសម្ពាវបុញ្ញាយំ, នយិធ សត្តបលព្ពតិ”តិ។ (សំ. និ. ១.១៧១;
 មហានិ. ១៨៦; កថា. ២.៣៣);

សត្តោតិ បន វេចនស្ស បញ្ញត្តិយា បវត្តិ ទស្សេតុំ សា ឯវមាហា -

“យថាបិ អន្ត្តសម្ភារា, ហោតិ សន្តោ រថោ ឥតិ;

ឯវិទ្យុសុ សន្តេសុ, ហោតិ សត្តោតិ សម្មតិ"តិ។ (សំ. និ. ១.១៧១;
មហានិ. ១៨៦; កថា. ២៣៣);

យទិ បុគ្គលោ នវិជ្ជតិ, កេចំ បុគ្គលគ្គហណាស្ស សារម្មណតា សិយាតិ?
អវិជ្ជមានស្សបិ អារម្មណស្ស គហណាតោ។ អវិជ្ជមានម្យិ ហិ បរិកប្បិតំ
លោកសញ្ញាតំ វាវិជ្ជមាណំ វា សភាវត្ថតំ អារម្មណំ គហេត្វាវ ឧប្បជ្ឈនតោ
សារម្មណតា វុត្តា។ សារម្មណាតិ ហិ វេចនំ ចិត្តចេតសិកាណំ អារម្មណោនវិនា
អប្បវត្តិញ្ញាវ ធិបេតិ, ន តេហិ គហិតស្ស អារម្មណស្ស វិជ្ជមានតំ អវិជ្ជមានតំ
វាតិ។ អយំ សម្ពុតាសម្ពុតវិនិមុត្តស្ស អត្ថិតាបដិសេធំ សព្វថា អនុវត្តន្តានំ
វិនិច្ឆយោ។

១៣១៦. នាមករណដ្ឋេនាតិ អញ្ញំ អនបេក្ខិត្វា សយមេវ អត្តនោ
នាមករណសភាវតោតិ អត្តោ។ យញ្ញំ បរស្ស នាមំ ករោតិ, តស្ស ច
តទបេក្ខត្តា អញ្ញាបេក្ខំ នាមករណន្តំ នាមករណសភាវតា ន ហោតិ។ តស្មា
មហាជនស្ស ញាតិនំ គុណានញ្ញា សាមញ្ញនាមាធិការកាណំ នាមភាវោ
នាបជ្ជតិ។ យស្ស ច អញ្ញេហិ នាមំ ករិយតិ, តស្ស ច នាមករណសភាវតា
នត្ថិតិ នត្ថិយេវ នាមភាវោ, វេទនាធិនំ បន សភាវសិទ្ធត្ថា វេទនាធិនាមស្ស
នាមករណសភាវតោ នាមតា វុត្តា។ បថីវិអាធិនិទស្សនេន នាមស្ស
សភាវសិទ្ធតំយេវ និទស្សេតិ, ន នាមភាវសាមញ្ញំ, និរុទ្ធពុត្តា បន នាមសន្តោ
អរូបធម្មេសុ ឯវ វុត្តោ, ន បថីវិអាធិស្វតិ ន តេសំ នាមភាវោ។ មាតិកាយ ច
បថីវិអាធិនំ នាមតា នាបត្តិ វុត្តាវ។ ន ហិ បថីវិអាធិនាមំ វិជហិត្វា
កេសាធិនាមេហិ រូបធម្មានំវិយ វេទនាធិនាមំ វិជហិត្វា អញ្ញេន នាមេន
អរូបធម្មានំ វោហិតព្ពេន បិណ្ឌាការេន បវត្តិ អត្ថិតិ។

អថ វា រូបធម្មា ចក្ខុវិស័យ រូបាធម្មា ច តេសំ
បកាសកបកាសីតត្ថការតោវិជានាមេនចាកជាហោត្ថិ, ន ឯវំ អរូបធម្មាតិ
អធិវេនសម្មស្សោវិយ នាមាយត្តគហណីយភាវេន “នាម”ន្តិ វុត្ថោ,
បដិយសម្មស្សោបិ ន ចក្ខុវិស័យ រូបាធម្មាវិជានាមេនចាកជាតិ “នាម”ន្តិ វុត្ថោ។
អរូបតាយ វា អញ្ញនាមសភាគត្ថា សង្កហិតោយំ, អញ្ញជស្សសភាគត្ថា វា។
វេនត្ថោបិ ហិ “រូបយតីតិ រូបំ, នាមយតីតិ នាម”ន្តិ ឥធ បច្ឆិមបុរិមានំ សម្ពុតិ។
រូបយតីតិ វិជាបិ នាមេន អត្តានំ បកាសយតីតិ អត្តោ, នាមយតីតិ នាមេន
វិជា អចាកជការតោ អត្តនោ បកាសកំ នាមំ ករោតីតិ អត្តោ។
អារម្មណាធិបតិបច្ចយតាយាតិ សតិបិ រូបស្ស អារម្មណាធិបតិបច្ចយភាវេ ន
បរមស្សសក្ខតំ និព្វានំ វិយ សាតិសយំ តំនាមនសភាវេន បច្ចយោតិ
និព្វានមេវ “នាម”ន្តិ វុត្ថោ។

១៣១៨. វដ្ឋមូលសមុទាចារទស្សនត្ថន្តិ សត្តានំ វដ្ឋមូលសមុទាចារោ នាម
អវិជ្ជា ច ភវតណ្ហា ច, តំទស្សនត្ថន្តិ អត្តោ។ តត្ថ សមុទាចរតីតិ សមុទាចារោ,
វដ្ឋមូលមេវ សមុទាចារោ វដ្ឋមូលសមុទាចារោ, វដ្ឋមូលទស្សនេន វដ្ឋមូលានំ
បវត្ថិ ទស្សិតា ហោតីតិ វដ្ឋមូលានំ សមុទាចារស្ស ទស្សនត្ថន្តិបិ អត្តោ។

១៣២០. ឯកេកស្មិញ អត្តាតិ ច លោកោតិ ច គហណាវិសេសំ ឧបាទាយ
“អត្តា ច លោកោ ចា”តិ វុត្ថំ។ ឯកំ វា ខន្ធំ អត្តតោ គហោត្វា អញ្ញំ អត្តនោ
ឧបភោគត្វតោ លោកោតិ គណ្ណាន្តស្ស អត្តនោ អត្តានំ “អត្តា”តិ គហោត្វា
បរស្ស អត្តានំ “លោកោ”តិ គណ្ណាន្តស្ស វា វិសេន “អត្តា ច លោកោ ចា”តិ
វុត្ថំ។ តំ ភវិស្សតីតិ តំ ទិដ្ឋាបិ គហិតំ ខន្ធបញ្ចកំ ភវិស្សតីតិ និវិជ្ជា
បរាមសន្តីតិ អត្តោ។

១៣៣២. សហ សិក្ខិតត្តោ ធម្មា សហធម្មា, តត្ថ ភវំ សហធម្មិកំ។
កម្មត្ថេ វត្ថុមាណតោ ទោវចស្សសទ្ធតោ អាយ-សទ្ធ�ំ អនញ្ញត្ថំ កត្វា
“ទោវចស្សាយ”ន្តិ វុត្ថន្តិ អធិប្បាយេន “ទុព្ពចស្ស កម្ម”ន្តិ អាហា។ ទោវចស្សស្ស
វា អយនំ បវត្ថិ ទោវចស្សាយំ។ វចនស្ស បដិវុទ្ធវចនំ បដាលិកកហលំ។
គុណេហិ គរុសុ ការវេន វសនំ គរុវាសោ។ ជាតិអាទិហិ ជេដ្ឋកេសុ
បដិស្សណ៍តព្ពេសុ វសនំ សដេដ្ឋកវាសោ។ ឌីត្តប្បិតញ្ញា វា គរុនោ។ ហិរិយិតញ្ញា
ជេដ្ឋកា។ យាយ ចេតនាយ ទុព្ពចោ ហោតិ, សា ទោវចស្សតា ភវិតុំ អរហតីតិ
“សង្ខារក្ខន្ធាយេវា”តិ អាហា។

១៣៣៣. ទុ-សទ្ធន យុត្តំ នាមំ ទុន្នាមំ។ អនុបសង្កមន្តស្សបិ អនុសិក្ខនំ
សេវនាតិ អធិប្បាយេន “ភជនាតិ ឧបសង្កមនា”តិ អាហា។ សព្ពតោភាគេនាតិ
កាយវាចាចិត្តេហិ អារិ ចេវ រហោ ច។

១៣៣៤. វិនយោតិ វិភង្គខន្ធកា វុត្ថា។ វត្ថុវីតិក្កមតោ បុព្វេ បរតោ ច
អាបត្តិ អាបជ្ឈន្តោ នាម ន ហោតីតិ សហ វត្ថុនា អាបត្តិ បរិច្ឆិន្ទតិ។ តេនាហា
“សហ វត្ថុនា... បេ.... អាបត្តិកុសលតា នាមា”តិ។ សហ កម្មវាចាយាតិ
អញ្ញានតិណាវត្តារកកម្មវាចាយ “អហំ, ភន្តេ, ឥត្ថន្នាមំ អាបត្តិ
អាបជ្ឈិ”ន្តិអាទិកាយ ច។ សហេវ ហិ កម្មវាចាយ អាបត្តិវុជ្ជានញ្ញា បរិច្ឆិន្ទតីតិ។
អាបត្តិយា វា ការណំ វត្ថុ, វុជ្ជានស្ស ការណំ កម្មវាចាតិ ការណេន សហ
ជលស្ស ជាននវសេន “សហ វត្ថុនា សហ កម្មវាចាយា”តិ វុត្ថំ។

១៣៣៥. អយមេវត្ថោ សហ បរិកម្មេនាតិ ឯត្ថ វុត្ថោ។ វុជ្ជានកបញ្ញាយាតិ
វុជ្ជានស្ស ការណភូតាយ បរិកម្មបញ្ញាយ។

១៣៤០. ឆាតុវិសយា សព្វាបិ បញ្ញា ឆាតុកុសលតា, តទេកទេសា
 មនសិការកុសលតាតិ អធិប្បាយេន បុរិមបទេបិ
 ឧគ្គហមនសិការជាធនបញ្ញា វុត្តា។ បុរិមបទេ វា វាចុគ្គតាយ ឆាតុចាឡិយា
 មនសិករណំ “មនសិការោ” តិ វុត្តំ។ តត្ថ ឧគ្គល្លាស្តិ មនសិករោន្តិ
 ឆាតុចាឡិយា អត្ថំ សុណាស្តិ គន្ថតោ ច អត្ថតោ ច ឆារេន្តិ “អយំ ចក្កឆាតុ
 ឆាមា” តិ អាទិនា សភាវតោ អដ្ឋាវសេវាតិ គណានតោ ច បរិច្ឆេទំ ជាធន្តិ ច
 បញ្ញា ឧគ្គហបញ្ញាទិកា វុត្តា។ បដិមបទេ បញ្ចវិធាបិ សា បញ្ញា ឧគ្គហោតិ
 តតោ ច បវត្តោ អនិច្ចាទិមនសិការោ “ឧគ្គហមនសិការោ” តិ វុត្តោ, តស្ស
 ជាធនំ បវត្តនមេវ, យថា បវត្តំ វា ឧគ្គហំ, ឯវមេវ បវត្តោ ឧគ្គហោតិ ជាធនំ
 ឧគ្គហជាធនំ។ មនសិការោបិ “ឯវំ បវត្តតត្ថោ ឯវញ្ច បវត្តោ” តិ ជាធនំ
 មនសិការជាធនំ។ តទុកយម្បិ មនសិការកោសល្លន្តិ វុត្តំ។ ឧគ្គហោបិ ហិ
 មនសិការសម្បយោគតោ មនសិការនិរុត្តិ លទ្ធិ យុត្តោតិ យោ ច មនសិ
 កាតត្ថោ, យោ ច មនសិករណុចាយោ, សត្តោ សោ មនសិការោតិ វុត្តំ
 វុត្តតិ តិ។ តត្ថ ច កោសល្លំ មនសិការកុសលតាតិ។

១៣៤២. តីសុបិ វា... បេ... វុត្តតិ តស្ស ច ឧគ្គហាទិកាវោ វុត្តោ។ សម្មសនំ
 បញ្ញា, សា មគ្គសម្បយុត្តោ អនិច្ចាទិសម្មសនកិច្ចំ សាធម៌តិ
 និច្ចសញ្ញាទិបជហានតោ។ មនសិការោ សម្មសនសម្បយុត្តោ តថេវ
 អនិច្ចាទិមនសិការកិច្ចំ មគ្គសម្បយុត្តោ សាធម៌តិ។ តេឆាហ
 “សម្មសនមនសិការា លោកិយលោកុត្តរមិស្សកា” តិ។ ឥមិនា បន បច្ចយេន
 ឥទំ ហោតិ តិ ឯវំ អវិជ្ជាទីនំ សង្ខារទិបច្ចយុប្បន្នស្ស បច្ចយការជាធនំ
 បដិច្ចសមុប្បាទកុសលតាតិ ទស្សេតិ។

១៣៤៤. អម្ពតិជាជីនិ អនុចាទិន្នកទស្សនតំ វុត្តានិ។ សោតវិញ្ញាណាជីនំ
វិសភាគា អនន្ទរូចា អនុប្បាទកាយេវ ចក្ខុវាយោ “វិសភាគបច្ចយា”តិ វុត្តា,
តេហិ អនុប្បជ្ជមាណេវ ច សោតវិញ្ញាណាជីនិ
“វិសភាគបច្ចយសមុប្បន្នធម្មា”តិ។ សោតវិញ្ញាណោន វាវិសភាគស្ស
ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស បច្ចយោតិ វិសភាគបច្ចយោ, ចក្ខុយតនស្ស វិសភាគេន
សោតាយតនេន បច្ចយេន សមុប្បន្នោ វិសភាគបច្ចយសមុប្បន្នោ។

១៣៤៥. អន្ទវនិទ្ទេសេ អន្ទវេ អន្ទវតាតិ ឧដុតា ឧដុកតា ឥច្ឆេវ វុត្តំ
ហោតីតិ អន្ទវមន្ទវនិទ្ទេសេសុ ឧដុកតាមុទុតានិទ្ទេសេហិ វិសេសំ មន្ទវនិទ្ទេសេ
វុត្តំ “និចចិត្តតា”តិ បទមាហា។ តត្ថ “និចចិត្តតា មុទុតា”តិ បុន មុទុតាវចនំ
និចចិត្តតាយ វិសេសនត្ថំ។ ឱមាឆោបិ ហិ និចចិត្តតា ហោតិ, ន បន មុទុតាតិ។

១៣៤៦. បរេសំ ឧក្កជំ ឧរុត្តញ្ច បដិវិរោធាករណោន អត្តនោ ឧបវិ
អាហេបេត្វា វាសេន្តិ។ ចិត្តស្ស សកមនតាតិ ចិត្តស្ស អព្យាបន្នោ សកោ
មនោភាវេតិ អត្តោ។ ចិត្តន្តិ វា ចិត្តប្បពន្ធិ ឯកត្តេន គហេត្វា តស្ស អន្តរា
ឧប្បន្នេន បីតិសហគតមនេន សកមនត្ថំ អាហា។ អត្តមនោ វា បុគ្គលោ, តស្ស
ភាវោ អត្តមនតា។ សា ន សត្តស្សាតិ បុគ្គលទិដ្ឋិនិវរណត្ថំ “ចិត្តស្ស”តិ វុត្តំ។

១៣៤៧. កាយវាចាហិ កត្តត្ថស្ស អករណោន អសាទិយិត្ថស្ស
សាទិយនេន ច មនសាបិ អាចរតិ ឯវ, ឥន្ទ្រិយសំវរាទិភេទនវសេន វា ឯតំ វុត្តន្តិ
វេទិតត្ថំ។

១៣៤៨. សនោសវណោ វុត្តេ និយ្យាសបិណ្ឌិយោ, អហិច្ឆត្តកានិ វា ឧដ្ឋិតានិ
“អណ្ណាកានិ”តិ វេទន្តិ។ ជេត្តុវុត្តស្ស បន កុចិតស្ស អណ្ណានិ វិយ ឧដ្ឋិតា
ចុណ្ហាបិណ្ឌិយោ គណ្ហិយោ វា “អណ្ណាកានិ”តិ វេទិតត្ថា។ បទុមនាឡំ វិយ សោតំ

យំសយមាធាវិយ បរិសន្តិ កក្កសា ឧដ្ឋព្វា។ កោដេន និព្ពត្តា តស្ស បរិវារភូតា
កោធសាមន្តា។ បុរេ សំវឿនារី ចោរី, សាវិយ សុកុមារា មុទុកា វាចា ចោរី
វិយាតិ ចោរី។ តត្ថាតិ “ភាសិតា ហោតិ” តិ វុត្ថាយ កិរិយាយាតិបិ យោជនា
សម្ភវតិ, តត្ថ វាចាយាតិ វា។ សណ្ឋាវាចតាតិអាទិនា តំ វាចំ បវត្ថយមាណំ ចេតនំ
ឧស្សេតិ។

១៣៥១. អាមិសាលាកេន យំ និទ្ទំ ហោតិ, តំ អាមិសាលាកេន “និទ្ទ” តិ វុត្ថំ។
ឡេយេវ ហីតិ យថាវុត្ថានិ អាមិសធម្មាលាកេហិ បវត្ថមាណនិ និទ្ទានិ អាហា។
គមនសភាគេនាតិ គមនមគ្គស្ស អនុច្ឆរិកធិសភាគេន។ សង្កបាបក្ខេ
បត្វាតិ សង្កហំ ករោមិច្ឆេវ កថេតព្ពំ, ន លាភសក្ការកាមតាធិហីតិ អត្ថោ។
អវស្សំ កាតព្ពំ កិច្ចំ, ឥតរំ ករណីយំ។ អញ្ញានតោ អញ្ញំ អាបត្តិវុដ្ឋានំ “វុដ្ឋាន” តិ
វុត្ថំ។

១៣៥២. សសម្ពារកថាតិ ឧស្សនស្ស ការណសហិតាតិ អត្ថោ,
សសម្ពារស្ស វា ឧស្សនស្ស កថា សសម្ពារកថា។ យស្ស ចក្កុទ្ធិយាសំវរស្ស
ហេតូតិ វត្វា បុន “តស្ស ចក្កុទ្ធិយស្ស សតិកវាដេន បិទហនត្ថាយា” តិ វុត្ថំ, ន
អសំវរស្សាតិ។ តទិទំ យំ ចក្កុទ្ធិយាសំវរស្ស ហេតុ អភិជ្ឈាធិអន្ធាស្សវនំ
ឧស្សិតំ, តំ អសំវុតចក្កុទ្ធិយស្សេវ ហេតុបវត្ថំ ឧស្សិតន្តិ កត្វា វុត្ថន្តិ វេទិតព្ពំ,
យត្វាធិករណន្តិ ហិ យស្ស ចក្កុទ្ធិយស្ស ការណាតិ អត្ថោ។ កស្ស ច
ការណាតិ? អសំវុតស្ស។ កិញ្ច អសំវុតំ? យស្ស ចក្កុទ្ធិយាសំវរស្ស ហេតុ
អន្ធាស្សវន្តិ តទុបលក្ខិតំ, តស្ស សំវរាយាតិ អយមត្ថយោជនា។

ជវនក្ខណោ បន ទុស្សីល្យំ វាតិអាទិ បុន អវចនត្ថំ ឥធរេវ សព្ពំ វុត្ថន្តិ ធនុ
ធារេសុ យថាសម្ភរំ យោជេតព្ពំ។ ន ហិ បញ្ចធារេ កាយវីចិទុច្ឆរិតសម្ពាតំ
ទុស្សីល្យំ អត្ថិតិ។ យថា កិច្ចិអាទិនា នករធារេ អសំវរេ សតិ តំសម្ពុទ្ធានំ

យរាជីនំ អសំរុតតាវិយ ជវេន អសំរេ សតិ តំសម្ពន្ធានំ ធារាជីនំ
អសំរុតតាតិ ឯវំ អញ្ជេសំ សំរេ, អញ្ជេសំ សំរុតតាសាមញ្ញមេវ និទស្សេតិ, ន
បុញ្ញបរសាមញ្ញំ អន្តោ ពហិ សាមញ្ញំ វា។ សតិ វា ធារកវដ្តាទិកេ បុន
ឧប្បជ្ឈមានំ ជវេនំ ពាហិរំ វិយ កត្វា នគរធារសមាទំ វុត្តំ, ឥតរញ្ច
អន្តោនគរធារសមាទំ។ ជវេន វា អសំរេ ឧប្បន្នេ តតោ បរំ ធារកវដ្តាទីនំ
អសំរេហេតុភាវាបត្តិតោ នគរធារសទិសេន ជវេនេន បរិសិទ្ធា
ទុស្សីល្យាទិចារាទំ ធារកវដ្តាទិម្ហសំ កុសលភណ្ឌាវិធាសំ កថិតន្តិ ទដ្ឋព្វំ។

១៣៥៣. ឥមិនា អាហារេន និត្តរណេត្ថេន អត្ថិកភារោ ឥនមត្តិកតា។
អាហារបរិភោគេ អសន្តុស្សនាតិ អាហារបរិភោគក្ខណោ បរត្ថា
អសន្តុស្សនា, ទវត្ថាទិអភិលាសោតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច អសន្តុដ្ឋិតា លោភោ,
អមត្តញ្ញតា អប្បជិសដ្ឋា ច មោហោតិ ឥមេ ទ្វេ ធម្មា “កោជនេ អមត្តញ្ញតា” តិ
វេទិតញ្ញា។

១៣៥៥. “សេយ្យោបាមស្មី” តិអាទិនា បរត្តមាធាវ មានមទោ។
អសទ្ធម្មសេវនាសមត្ថតំ និស្សយ បរត្ថោ មាធា, រាគោ ឯវ វា បុរិសមទោ។
សក្ករសប្បិទ្ធិរាជីនិ យោជេត្វា ពហលបក្កំ កោជនំ បិណ្ឌាសកោជនំ,
ពហលបក្កំ វា មំសរសាទិកោជនំ។ មន្តន្តិ អប្បំ។ វិទិតិយាតិ វិទិតតំ។ តទត្តញ្ច
ភុញ្ញន្តោ យស្មា “កាយំ វេបេស្សមី” តិ ភុញ្ញតិ, តស្មា “វេបនត្ថាយា” តិ វុត្តំ។
អភុត្តបច្ចយា ឧប្បជ្ឈនកាតិ ឥទំ ខុទាយ វិសេសនំ យស្ស អប្បវត្តិ កោជនេន
កាតញ្ច, តស្ស ទស្សនត្ថំ។ សកលំ សាសនន្តិ ចាឡិធម្មម្បិ សព្ភកុសលេបិ
សន្តិណ្ឌាតិ។ អភុត្តបច្ចយា ឧប្បជ្ឈនកវេទនា, ភុត្តបច្ចយា ន
ឧប្បជ្ឈនកវេទនាតិ ឯតាសំ កោវិសេសោ? បុរិមា យថាបរត្ថា ជិយច្ឆានិមិត្តា
វេទនា។ សា ហិ អភុត្តន្តស្ស ភិយ្យោ បរត្តនវសេន ឧប្បជ្ឈតីតិ។ បដិមាបិ

ឧទានិមិត្តរាវ អង្គធាហស្វលាទិវេទនា អប្បវត្តា។ សា ហិ ភុត្តបច្ឆយា បុព្វេ
អនុប្បដ្ឋាវ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ វិហីសានិមិត្តតា ចេតាសំ វិហីសាយ វិសេសោ។

យាត្រាតិ យាបនា វុត្តា, បុព្វេបិ “យាបនាយា”តិ វុត្តំ, កោ ឯត្ថ វិសេសោ?
បុព្វេ “យាបនាយាតិ ជីវិតិន្ទ្រិយយាបនត្តាយា”តិ វុត្តំ, ឥធិ បន ចតុន្ទំ
ឥវិយាបថានំ អវិច្ឆេទសម្មាសា យាបនា យាត្រាតិ អយមេត្ថ វិសេសោ។
នាយកេយ្យេធម្មានំ អត្ថនោ ច បមាណំ អជានិត្វា បដិគ្គហណំ,
សទ្ធាទេយ្យវិនិចាតនត្ថំ វា បដិគ្គហណំ អធម្មិកបដិគ្គហណំ, យេន វា អាបត្តិ
អាបន្នេយ្យ។ អបច្ឆវេក្ខិតបរិភោគោ អធម្មេន បរិភោគោ។ អនវន្នេ អនិទ្ទិតព្វេ
បច្ឆយេ សាវន្នំ សនិទ្ធិំ បរិភោគេន អត្តានំ ករោតិ។ អនវន្នតា ច ភវិស្សតីតិ
អត្ថនោ បកតិអគ្គិពលាទី ជានិត្វា “ឯវំ មេ អគរហិតព្វតា ច ភវិស្សតី”តិ
បមាណាយុត្តំ អាហារេតីតិ អត្ថោ។

សុខោ ឥវិយាបថវិហារោ ជាសុវិហារោ។ ឯត្ថកញ្ចិ ភុញ្ញិត្វា...បេ... បវត្តន្តីតិ
ឥវិយាបថានំ សុខប្បវត្តិយា ការណភូតំ ភុញ្ញនំ បិវនញ្ចា ឥវិយាបថេហិ
ការណភាវេន គហិតត្តា តេហិ សាធិតំ វិយ វុត្តំ។ “អភុត្វា ឧទកំ បិវេ”តិ
លិខន្តិ, “ភុត្វានា”តិ បន ចាថោ។ បុនបិ ហិ អប្បស្សេវ អនុជាននវសេន -

“កប្បិយំ តំ ចេ នាទេតិ, ជីវំ ឥធិមត្តិកំ;
អលំ ជាសុវិហារាយ។

“បល្លេង្គន និសិន្នស្ស, ជណ្ណាកេ នាភិវស្សតិ;
អលំ ជាសុវិហារាយា”តិ។ (ថេរគា. ៩៨៤-៩៨៥) -

អាហា។

កោដនាទិសំសោតិ យថាវុត្តហិ អដ្ឋហង្គេហិ សមន្នាគតស្ស កោជនស្ស
អគរហិតព្ពតា សុខិហារោ ច អានិសំសោតិ អត្ថោ។ យុត្តស្ស និទ្ទោសស្ស
កោជនស្ស បរិមាណស្ស ច វសេន ជាននំ យុត្តបមាណជាននំ នាម។

១៣៥៦. វិនាសំ បត្តិយា នដ្ឋា, បដិបក្ខេហិ អភិភូតត្ថា មុដ្ឋា ច សតិ យស្ស,
សោ នដ្ឋមុដ្ឋស្សតិ, តស្ស ភារោ នដ្ឋមុដ្ឋស្សតិតា។

១៣៥៨. វិសុទ្ធិប្បត្តន្តិ មគ្គជលសីលំ វុច្ចតិ។ លោកុត្តរធម្មាវាតិ
លោកុត្តរសតិអាទិធម្មាវា។ សីលសម្បទា បន រូចារូចាវចរា នត្ថិតិ សម្ពុតោ
យោជេតញ្ចា។

១៣៥៩. ភោគុបករណេហិ សភោគោ។ ចតុន្នំ សច្ចានំ អនុលោមន្តិ
ចតុសច្ចប្បដិវេធស្ស អនុលោមន្តិ អត្ថោ។ “សច្ចាន”ន្តិ ហិ បដិវិជ្ជិតព្ពេហិ
បដិវេជោ វុត្តោ, ចតុសច្ចប្បដិវេធស្ស វា ឧបនិស្សយភូតំ បដិវិជ្ជិតព្ពានំ ចតុន្នំ
សច្ចានំ អនុលោមន្តិវុត្តំ។

១៣៦០. “មម យំ ធុរំ កត្វាភិក្ខុំ បរិសថា”តិ ទិយ្យមានំ ធុរកត្តន្តិ វេទន្តិ។
និច្ចកត្តាទិ វា អញ្ជេបិ អាណាបេត្វា សយំ ធុរំ ហុត្វា ទិន្នំ ធុរកត្តំ។

១៣៦១. បដិវាសេតិ នាមាតិ និវត្តេតិ នាម ឱសក្កេតិ នាម។

១៣៦២. បុព្វេ និវុត្តក្ខន្ធាតិ បុរិមជាតីសុ សន្តតិបរិយាបន្នេ ខន្ធអាហា។
ខន្ធបដិពទ្ធន្តិ វត្តាភរណាយានកាមជនបទាទិ។ ខយសមយេតិ មគ្គក្ខណំ
អាហា។

១៣៦៣. អធិមុច្ឆនដ្ឋេនាតិ អនិក្កហិតបក្ខន្ធនសម្ព័ន្ធតេន យថាសុខំ
បវត្តនដ្ឋេន។

១៣៨២. ទីណាទំ អន្តោ អវសានំ និដ្ឋិតកាវោ ទីណាន្តោ, ទីណាទំ វា
អាទិកាលោ, តស្មី ទីណាន្តោ។ ឯស នយោ និរុទ្ធន្តតិអាទិសុ។

ទុកនិក្ខេបកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

និក្ខេបកណ្ណាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. អដ្ឋកថាកណ្ណំ

តិកអត្ថទ្វារវណ្ណានា

១៣៨៤. នយមគ្គន្តិ សុត្តន្តកាជនីយាទិនយគមនំ
អនុលោមាទិនយគមនញ្ច។ តម្បី ហិ ឯត្ថ អត្ថេសុ និច្ឆិតេសុ សុខំ សមាទេន្តិ។
បញ្ចុទ្វារន្តិ ឯកុនបញ្ញាសាយ ឯកុនបញ្ញាសាយ នវសុ នវសុ ច បញ្ញេសុ
លត្តមាទស្ស ឧទ្ធវរណំ, តេសុយេវ លត្តមាទានំ គណានំ វេបនំ គណានាចារោ។
អត្ថទ្វារន្តិ “ឥមេ នាម ចិត្តប្បាទាទយោ អត្តា កុសលាទិកា” តិ ឧទ្ធវរណំ។
កណ្ណិកំ កណ្ណិកន្តិ ចិត្តប្បាទកណ្ណារូបកណ្ណេសុ វិភត្តេ បសដេ ធម្មេ “ចត្វសុ
ភូមីសុ កុសលំ ទ្វាទសាកុសលចិត្តប្បាទា” តិអាទិនា វាសិវាសិវសេន សហ
គន្ថេត្វាតិ អត្តោ។ យដកោច្ឆកា កណ្ណិកវេវចនានេវ។ ឯត្ថ បន ចត្វសុ ភូមីសុ
កុសលន្តិ ឯកវចននិទ្ទេសោ ចតុភូមកានំ កុសលជស្សាទីនំ កុសលភាវេ
ឯកត្ថូបគមនតោ។ ចិត្តប្បាទកណ្ណារូបកណ្ណេសុ ចតុភូមិចិត្តប្បាទាទិវសេន
វិញ្ញាតធម្មស្ស វសេនាយំ អត្ថទ្វារទេសនា អារទ្វាតិ តត្ថ យំ ចត្វសុ ភូមីសុ
កុសលំ វិភត្តំ យាវវិញ្ញាតំ, ឥមេ ធម្មា កុសលាតិ អត្តោ។

យទិបិ កុសលត្តិកវិត្តារោ បុព្វេវិញ្ញាតោ, តថាបិ តត្ថ ធម្មា សមយវសេន
ជស្សាទិសភាវវសេន ច វិភត្តា ភិដ្ឋាវិញ្ញាតា, ន បន ឯកស្មី លក្ខណោ

សមាណេត្វា, តស្មា តត្ថំ វុត្ថំ សមយាទិភេទំ វុដ្ឋេត្វា សត្តភេទភិដ្ឋានំ ឯកស្មី
កុសលាទិលក្ខណោ សមាណេត្វា ពោជនត្ថំ ឥធ កុសលត្ថិកនិទ្ទេសោ បុន
វិភត្តោ។ ឯត្ថ ច ឯកវចនេន កុសលនិទ្ទេសំ កត្វា ពហុវចនេន និកមនស្ស
ការណំ វុត្ថមេវ។ យទិ ធម្មានំ កុសលត្ថេ ឯកត្ថបគមនំ, កស្មា ឯកវចនេន
បុច្ឆាបិ ន កតា? ឧទ្ទេសេ កុសល-សទ្ធស្ស ធម្មវិសេសនភាវតោ តត្ថិសេសនានំ
ធម្មានំ បុច្ឆិតត្ថា តេសញ្ចា អនិទ្ធវាវិតសម្ពាវិសេសត្ថា, និទ្ទេសេ បន ចត្វាហិ
ភូមិហិ វិត្តារតោ វិញ្ញាតាហិ កុសលេ វិសេសេត្វា ទស្សេតីតិ យុត្តំ “ចត្វសុ
ភូមិសុ កុសល” ត្ថិ ឯកត្ថំ នេត្វា វចនំ។ កុសលបទញ្ញំ ឯត្ថ បធានំ, តញ្ចា
វិសេសិតញ្ញានបេក្ខំ កុសលាការមេវ អត្តនោ សភាវេ បីតំ គហេត្វា បវត្តមានំ
ឯកត្ថមេវ ឧបាទាយ បវត្តតិ, ន ភេទត្ថិ។

១៣៨៥. ឆ្វាទស អកុសលចិត្តប្បាទាតិ ឯត្តាបិ បឋមាកុសលចិត្តប្បាទោ
សមយជស្សនិវេសេន ភេទំ អនាមសិត្វា
សោមនស្សសហគតទិដ្ឋិតតសម្មយុត្តចិត្តប្បាទភាវេ ឯកត្ថំ នេត្វា វុត្តោ, ឯវំ
យាវ ឆ្វាទសមោតិ “ឆ្វាទស អកុសលចិត្តប្បាទា” តិ វុត្ថំ។ ឯវំ ចត្វសុ ភូមិសុ
វិចារកោតិអាទិសុបិ យថាយោគំ យោជេតត្ថំ។ ចិត្តប្បាទាតិ ឯត្ថ ឧប្បជ្ជតិ
ឯត្តាតិ ឧប្បាទោ, កី ឧប្បជ្ជតិ? ចិត្តំ, ចិត្តស្ស ឧប្បាទោ ចិត្តប្បាទោតិ ឯវំ
អវយវេន សមុទាយោបលក្ខណាវេសេន អត្តោ សម្ពាវតិ។ ឯវញ្ញំ សតិ
ចិត្តចេតសិករាសិ ចិត្តប្បាទោតិ សិទ្ធា ហោតិ។ អដ្ឋកថាយំ បន “ចិត្តមេវ
ឧប្បាទោ ចិត្តប្បាទោ” តិ អញ្ញាស្សប្បជ្ជនកស្ស និវត្តនត្ថំ ចិត្តក្កហណំ កតំ,
ចិត្តស្ស អនុប្បជ្ជនកភាវនិវត្តនត្ថំ ឧប្បាទក្កហណំ, ចិត្តប្បាទកក្ខណោ វា “ចិត្តំ
ឧប្បជ្ជំ ហោតិ” តិ ចិត្តស្ស ឧប្បជ្ជនកភាវោ ចាកកោតិ កត្វា “ចិត្តមេវ
ឧប្បាទោ” តិ វុត្ថំ, ចិត្តស្ស អនុប្បជ្ជនកស្ស និវត្តតត្ថស្ស សញ្ញាវា

ឧប្បាទគ្គហធានំ កតន្ត្រី វេទិតត្ថំ។ អយញ្ញោត្តោ “ទ្វេបញ្ចវិញ្ញាណានី”តិអាទីសុ
វិយ ចិត្តប្បធានោ និទ្ទេសោតិ កត្វា វុត្តោតិ ទដ្ឋញ្ញោ។

១៤២០. ធនុ ធារេស្វតិ ឯត្ថ បញ្ចធារេ វត្ថុព្ពមេវ នត្ថិ, មនោធារេបិ
បរិត្តារម្មណមេវ ជវនំ តធារម្មណសម្ពាតំ ភវន្តំ អនុពន្ធិតិ។ តញ្ញោ បរិត្តស្ស
កម្មស្ស វិចាគោ, វិចាគោ ច ឥដ្ឋានិដ្ឋារម្មណានុភវនំ, កម្មានុរូបោ ច វិចាគោ
ហោតីតិ បរិត្តកម្មវិចាគោ បរិត្តារម្មណស្សេវ អនុភវនំ ហោតិ។ តស្មា សព្វំ
តធារម្មណំ “បរិត្តារម្មណា”ន្តិ វុត្តំ។ យទិ ឯវំ មហាគ្គតវិចាគោបិ
មហាគ្គតានុភវនមេវ អាបជ្ជតីតិ ចេ? ន, សមាធិប្បធានស្ស កម្មស្ស
អប្បនាប្បត្តស្ស សញ្ញាវសារម្មណស្ស តាធិសេនេវ វិចាគេន ភវិតព្ពត្តា។
តស្មា សមាធិ សុខានុភវនក្ខតោ, សោបិ កម្មានុរូបតោយេវ កម្មារម្មណោ
ហោតីតិ ទដ្ឋញ្ញោ។ កម្មានុរូបតោ ឯវ ច តធារម្មណំ បរិត្តារម្មណាម្បិ
មហាគ្គតជវនំ នានុពន្ធិតិ។ តតោ ឯវ បដិសន្ធិអាទិត្យតោ កាមាវចរវិចាគោ
កម្មនិមិត្តម្បិ បរិត្តមេវ អារម្មណំ ករោតិ, ន មហាគ្គតំ អប្បមាណំ វា។ យស្មា
បន វុត្តំ “មហាគ្គតារម្មណោ ធម្មោ បរិត្តារម្មណស្ស ធម្មស្ស កម្មបច្ចយេន
បច្ចយោ, អប្បមាណារម្មណោ ធម្មោ បរិត្តារម្មណស្ស ធម្មស្ស កម្មបច្ចយេន
បច្ចយោ”តិ, ន ច មហាគ្គតប្បមាណាវិចាគោ បរិត្តារម្មណោ អត្ថិ, ឥធ ច
សព្វកាមាវចរវិចាកានំ បរិត្តារម្មណាតាវ វុត្តា, តស្មា កម្មានុរូបតោ
មហាគ្គតប្បមាណារម្មណាម្បិ បរិត្តកម្មំ យទិ បដិសន្ធិទេតិ,
កម្មគតិនិមិត្តារម្មណមេវ ទេតិ។ បរត្ថិវិចាកម្បិ រូចាធិបរិត្តារម្មណមេវាតិ
វេទិតត្ថំ។ ឱណាសវានំ វាសនាវសេន សតិវិប្បយុត្តហសនំ បរត្ថមានំ
បរិត្តេស្វេវ បរត្ថតិ, ន ឥតវេសុ កិលេសវិវហោ
តាធិសហសនបច្ចយភាវកាវតោ។ តស្មា តស្ស បរិត្តារម្មណតា វុត្តា។
ឱណាសវានំ អសក្កច្ចធានាធិនិ អាទរាគរណាវសេនេវ វេទិតព្ពានិ, ន

កោសដ្ឋានិអកុសលវសេន។ បដិប្បស្សន្ធសព្ភស្សក្កា ហិ តេ ឧត្តមបុរិសាតិ។
តេសំ អាធរាភរណញ្ចា និរុស្សក្កតា ឯវាតិ វេទិតញ្ចា។

១២២១. អតិបគុណានន្តិ វចនំ និរាធរស្ស ញ្ញាណវិប្បយុត្តបច្ឆវេក្ខណាស្ស
វិសយទស្សនំ, ន តស្សេវាតិ វិសយនិយមនំ។ ញ្ញាណាសម្បយុត្តស្សបិ ហិ
អតិបគុណានំ វិសយតា សុដ្ឋតវំ ហោតិ ឯវា។ យថា បគុណំ គន្ធិ សជ្ឈាយន្តោ
ទ្វេ តយោ វាចនាមគ្គេ គតេបិ ន សល្លក្ខេតិ ញ្ញាណវិប្បយុត្តសតិមន្តេន
សជ្ឈាយិតត្តា, ឯវំ បគុណាជ្ឈានេសុបិ បវត្តិ ហោតីតិ អាហា
“អតិបគុណាន”ន្តិអាទិ។ កសិណានិមិត្តាទិបញ្ញត្តិ តិ បុព្វេ ទស្សិតំ សព្វំ
ឧបាទាបញ្ញត្តិមាហា។ តំ បន រូបាទយោវិយ អវិជ្ជមានោ វិជ្ជមានោ ច អត្ថោតិ
អាចរិយា វេទន្តិ។ សម្មតិសច្ចេ បន វុច្ចមានានំ កសិណានិមិត្តាទិ វាចាវត្ថមត្ថតោ
វចនវេហារេនេវ បញ្ញត្តិ តិ វុច្ចតិ។ តស្ស ហិ បញ្ញាបនំ អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ តិ
តស្ស អវិជ្ជមានត្ថំ អដ្ឋកថាយំ វុត្តន្តិ។ អវិជ្ជមានម្យិ បន តំ វិជ្ជមានមិវ គហេត្វា
បវត្តមានាយ សញ្ញាយ បរិត្តាទីសុ “អយំ នាម ធម្មោ អារម្មណា”ន្តិ ន សក្កាវត្ថុ
តេ ឯវំ ធម្មេ ឧបាទាយ បវត្តមានាយបិ ធម្មេស្សេវ អដ្ឋានតោ។ តស្មា សា
សសម្បយុត្តា បរិត្តាទិអារម្មណាតិ ន វត្តញ្ញាតិ វុត្តា។ នវត្តញ្ញាអារម្មណាតិ ឥទំ
បន វចនំ យថាគហិតាការស្ស សញ្ញាវិសយស្ស នវត្តព្ពតំ សន្ទាយ នវត្តព្ពំ
អារម្មណំ ឯតេសន្តិ នវត្តញ្ញាអារម្មណា, ចិត្តប្បាទាតិ អញ្ញាបទត្ថសមាសំ កត្វា
អដ្ឋកថាយំ វុត្តំ។

ចតុបញ្ញាសចិត្តប្បាទានំ រូបស្ស ច វសេន បញ្ចបណ្ណាសាយ។ កេវលន្តិ
វិនា បរាមសនេន។ អនិជ្ជត្ថវសេនាតិ អនិច្ចយគមនវសេន, អនិច្ចយំ វា ទ្វេជ្ឈំ
គតោ ចិត្តប្បាទោ អនិជ្ជត្ថោ, តេនាការេន បវត្តិ “អនិជ្ជត្ថវសេន បវត្តិ” តិ

វុត្តា។ ឆានាវម្ពណេសុ ចិត្តស្ស វិក្ខិបនំ វិក្ខេហោ។ អនវដ្ឋានំ អវុបសមោ។
គោត្រភុវោធានេ គោត្រភូតិ គហេត្វា “គោត្រភុកាលេ”តិ អាហា។

សព្ពត្ថបាទកថតុត្ថន្តិ ឥធិ សព្ពត្ថ-សន្នោ សាមិអត្ថោ ទដ្ឋញ្ញោ, សព្ពេសុ វា
វិបស្សនាទីសុ បាទកំ ការណំ សព្ពត្ថបាទកន្តិ ផលស្ស វិសយភាវេន
និទ្ទេសោ។ អាកាសកសិណាចតុត្ថន្តិ បរិច្ឆេទាកាសកសិណាចតុត្ថមាហា។
តញ្ញា រូបាវចរំ, ន ឥតវន្តិ។ កុសលតោបិ ទ្វាទសវិធំ កិរិយតោបីតិ
ចតុវិសតិវិធិតា វុត្តា ហោតិ។ វដ្ឋស្សបិ បាទកំ ហោតិយេវាតិ កុសលំ
កិរិយញ្ច ឯកតោ កត្វា សព្ពត្ថបាទកំ វុត្ថន្តិ កិរិយជ្ឈានស្ស អវដ្ឋបាទកត្តា
សាសន្តំ វេទតិ។ មហាគ្គតចិត្តេ សមោទហាតីតិ ឥធំ “សោ ឯវំ សមាហិតេ
ចិត្តេ”តិ អាទិនា នយេន វុត្តំ បាកដំ បាទកជ្ឈានចិត្តំ បរិកម្មេហិ គហេត្វា ចិត្តេ
រូបកាយំ អធិដ្ឋានចិត្តេន សមោទហាតីតិ កត្វា វុត្តំ។ បាទកជ្ឈានចិត្តំ
រូបកាយេ សមោទហាតីតិ ឥធម្មិ យថាវុត្តំ បាទកជ្ឈានចិត្តំ អារម្មណំ កត្វា
ចិត្តសន្តានំ រូបកាយេ សមោទហាតីតិ តទនុគតិកំ កត្វា អធិដ្ឋានចិត្តិ កត្វា វុត្តំ,
ឥធំ បន អធិដ្ឋានទ្វយំ អធិស្សមានកាយតំ ធិស្សមានកាយតញ្ច អាចារេតិ។
គន្ធកាមតាបរិកម្មវសេន តំសម្មយុត្តាយ សញ្ញាយ
សុខសញ្ញាលហុសញ្ញាភាវតោ គមនម្មិ និច្ឆាទេតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

សោតាបន្នស្ស ចិត្តន្តិ សោតាបន្នស្ស បាជិបុគ្គលិកំ មគ្គផលចិត្តន្តិ
វេទិតព្ពំ។ មារាទីនញ្ញា ភគវតោ ចិត្តជាទនំ វុត្ថន្តិ ចេតោបរិយញ្ញាណាលាភី
កស្មា សាសវចិត្តំ ន ជាធិស្សតីតិ។ ជិន្នវដុមកា ជិន្នសំសារវដ្ឋា ពុទ្ធា។
មគ្គផលនិព្វានបច្ចវេក្ខណតោបីតិ ឯត្ថ មគ្គផលបច្ចវេក្ខណានិ តាវ
បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណេន មគ្គផលេសុ ញ្ញាតេសុ បវត្ថន្តិ,
និព្វានបច្ចវេក្ខណញ្ចា និព្វានាវម្ពណេសុ អប្បមាណាធម្មេសុ ញ្ញាតេសុតិ

មគ្គាធិបត្ថវេក្ខណានិ បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណស្ស អប្បមាណាវម្ពណាតំ
សាធន្តីតិ វេទិតញ្ញានិ។ “អប្បមាណា ខន្ធា បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណស្ស
អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ” ឥច្ឆេវ (បដ្ឋា. ២.១២.៥៨) ហិ វុត្ថំ, ន និព្វានន្តិ។ តស្មា
បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណេន វេ មគ្គជលបច្ចវេក្ខណាកិច្ចេ វុច្ចមាធម៌
និព្វានបច្ចវេក្ខណតា ន សក្កា វុត្ថំ, អដ្ឋកថាយំ បន តស្សបិ និព្វានាវម្ពណតា
អនុញ្ញាតាតិ ទិស្សតិ។ កាមាវចរេនិព្វត្តិស្សតិ តិ និព្វត្តក្ខន្ធជាននមាហា។
និព្វានធាតុយា បរិនិព្វាយិស្សតិ តិ និព្វានាវម្ពណេហិ មគ្គជលេហិ
កិលេសបរិនិព្វានភូតេហិ បរិនិព្វាយិស្សតិ តិ អត្ថោ សម្ពុតិ។

១៤២៩. អសហជាតត្តាតិ អសម្បយុត្តត្តាតិ អត្ថោ។ ន ហិ អរូបធម្មានំ
អរូបធម្មេហិ សហជាតតា សម្បយោគតោ អញ្ញា អត្ថីតិ។
“អញ្ញធម្មារម្មណកាលេ” តិ វុត្ថំ, មគ្ការម្មណកាលេបិ បន គរុំ អករណោ
មគ្គាធិបតិការេន នវត្តព្ភតា យោជេតញ្ញា។

១៤៣៣. និយោគាតិ និយោគតោតិ ឥមមត្តំ សន្ធាយ “និយមេនា” តិ អាហា,
និយោគវន្តោ វា និយោគា, និយតាតិ អត្ថោ។ ចិត្តប្បាទកណ្ណោ ហិ ពោធិតេសុ
ចិត្តប្បាទេសុ ឯកន្តេន អនាគតាវម្ពណោ កោចិ នត្ថីតិ។

១៤៣៤. កម្មំ វា កម្មនិមិត្តំ វា អារព្ព បវត្ថិយំ អតីតាវម្ពណាវាតិ វុត្ថំ,
កម្មនិមិត្តំ បន អារព្ព បវត្ថិយំ បច្ចុប្បន្នាវម្ពណាភាវញ្ញោ បដិសន្ធិយា
បដិច្ចសមុប្បាទវិភង្គវណ្ណាធាយំ វក្ខតិ។ តស្មា ឥទំ មនោទ្វារចុតិយំ
អតីតកម្មនិមិត្តំ មនោទ្វារេ អាចាជគតំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។
សតទារម្ពណាយ ចុតិយា បញ្ចចិត្តក្ខណាវសិដ្ឋាយុកេ គតិនិមិត្តេ
បដិសន្ធិយា បវត្តាយ ចត្តារិ កវដ្តានិ បច្ចុប្បន្នាវម្ពណានិ, ឥតវត្ថ ច ន
សន្ធាយាហ “តតោ បរិ កវដ្តកាលេ ចា” តិ។ យទា ហិ គតិនិមិត្តាវម្ពណោ ជវេន

បរវត្ត អនុប្បន្នេ ឯវ តទាវម្ពណោ ចុតិ ហោតិ រូចាវចររូចាវចរសត្តស្ស វិយ
កាមធាតុំ ឧបបន្ន្តស្ស, តទា បដិសន្ធិតោ បរាជ ឆកវដ្ឋានិ
បច្ចុប្បន្នាវម្ពណានិ ហោន្តីតិ។ ទិដ្ឋិសម្បយុត្តេហិ អស្សាទនាទីនិ
សបរាមាសានេវ ទដ្ឋព្ពានិ។ បណ្ណាត្តិនិព្ពានាវម្ពណានព្វា ជវនានំ
បុរេចារិកកាលេតិ យេសំ បុរេចារិកកាលេ ឯកន្តេន អារដ្ឋនាយ
អតីតាទិអារម្មណភាវេន នវត្តព្ពតា, តេសំ វសេន នយំ ទស្សេតិ។
និព្ពានាវម្ពណានម្បិ ជវនានំ បុរេចារិកកាលេ សា តថា នវត្តព្ពា, ន បន
ឯកន្តេន មគ្គជលវីរីសុ តស្សា អនិព្ពានាវម្ពណាត្ថា។

ឥមេ គន្ធាតិ ននុ បច្ចុប្បន្នា គន្ធា គហិតា, កបំ ឯត្ថ អនាគតាវម្ពណាតា
ហោតីតិ? “អដ្ឋាវសវស្សាធិកានិ ទ្វេ វស្សសតានិ មា សុស្សីស្វ” តិ បវត្តិតោ,
អនាគតេ មា សុស្សី ស្វតិ ហិ អនាគតំ គន្ធ�ំ គហិតា បវត្តិតិ អធិប្បាយោ។
ចិត្តវសេន កាយំ បរិណាមេន្តោ អភិមុខីភូតំ តទាវិជ្ជមានមេវ កាយំ
អារម្មណំ ករោតីតិ បច្ចុប្បន្នាវម្ពណំ អធិដ្ឋានចិត្តំ ហោតិ។ តថា អត្ថនោ
កាយស្ស ទីយវស្សណុដូលនីលាទិភាវាចាទនវសេន អញ្ញាស្ស ច
ចាជិហារិយស្ស ករណេ យោជេតព្ពំ។ ឯត្ថន្តវេ ឯកទ្វេសន្តតិវារា វេទិតព្ពាតិ
ឯត្ថន្តវេ បវត្តា រូបសន្តតិអរូបសន្តតិវារា ឯកទ្វេសន្តតិវារា នាមាតិ វេទិតព្ពាតិ
អត្ថោ។ អតិបរិវត្តសភាវឧតុអាទិសមុដ្ឋានា វា “ឯកទ្វេសន្តតិវារា” តិ វុត្តា។
ឧភយមេតំ បច្ចុប្បន្នន្តិ អន្ធាបច្ចុប្បន្នំ ហោន្តំ ឯតំ ឧភយំ ហោតីតិ អត្ថោ។
សំហិរតីតិ តណ្ហាទិដ្ឋាភិនន្តនាហិ អាកឡិយតិ។

កេមីតិ អភយគិរិវាសិនោតិ វទន្តិ, តេ បន ចិត្តស្ស បិទិតិក្ខណំ ន ឥច្ឆន្តីតិ
“បិទិតិក្ខណេ វា បដិវិជ្ឈតី” តិ នវត្តព្ពំ សិយា។ តថា យេ “ឥទ្ធិមស្ស ច បរស្ស ច
ឯកក្ខណេ វត្តមានំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ឈតី” តិ វទន្តិ, តេសំ “បិទិតិក្ខណេ វា ភដ្ឋក្ខណេ វា

បដិវដ្តតិ"តិ វចនំ ន សមេតិ។ ន ហិ តស្មី ខណ្ឌោយេ ឧប្បជ្ជមានំ បរចិត្តេន
សហ ឯកក្ខណោ ឧប្បជ្ជតិ នាមាតិ។ បិតិភក្កក្ខណោសុ ច ឧប្បជ្ជមានំ ឯកទេសំ
បច្ចុប្បន្នាវម្ពណំ, ឯកទេសំ អតីតាវម្ពណំ អាបជ្ជតិ។ យញ្ច វុត្តំ "បរស្ស ចិត្តំ
ជាតិស្សាមីតិ វាសិវសេន មហាជនស្ស ចិត្តេ អារជ្ជិតេ"តិ, ឯត្ថ ច មហាជនោ
អត្តនា បរេ អនេកេ បុគ្គលាតិ បរេសំ ចិត្តំ ជាតិស្សាមីតិ អារជ្ជនប្បវត្តិ វត្តញ្ចា
សិយា។ អថាបិ បរស្សាតិ មហាជនស្សាតិ អត្តោ សម្ពវេយ្យ, តថាបិ តស្ស
បុគ្គលស្សេវ វា ចិត្តវាសី អារជ្ជិត្វា ឯកស្ស បដិវដ្តនំ អយុត្តំ។ ន ហិ
វាសិអារជ្ជនំ ឯកទេសារជ្ជនំ ហោតិតិ។ តស្មា តេហិ "មហាជនស្ស ចិត្តេ
អារជ្ជិតេ"តិអាទិន វត្តព្វំ។

យំ បន តេ វទន្តិ "យស្មា ឥទ្ធិមស្ស ច បរស្ស ច ឯកក្ខណោ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ"តិ,
តត្ថាយំ អធិប្បាយោ សិយា - ចេតោបរិយញ្ញាណាលាភី បរស្ស ចិត្តំ
ញាតុកាមោ ចាទកជ្ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា វុដ្ឋាយ អតីតាទិវិភាគំ អកត្វា
ចិត្តសាមញ្ញេន "ឥមស្ស ចិត្តំ ជានាមី"តិ បរិកម្មំ កត្វា បុន ចាទកជ្ឈានំ
សមាបជ្ជិត្វា វុដ្ឋាយ សាមញ្ញេនេវ ចិត្តំ អារជ្ជិត្វា តិណ្ណំ ចតុន្នំ វា បរិកម្មានំ
អនន្តរា ចេតោបរិយញ្ញាណេន បរចិត្តំ បដិវដ្តតិ វិភាវេតិ រូបំ វិយ ទិព្ពចក្ខុនា។
តតោ បរំ បន កាមាវចរចិត្តេហិ សរកាទិវត្ថានំ ហោតិ នីលាទិវត្ថានំ វិយ។
តត្ថ ទិព្ពចក្ខុនា ទិដ្ឋបាទយវត្ថុបស្ស សត្តស្ស អភិមុខិក្ខតស្ស ចិត្តសាមញ្ញេន
ចិត្តំ អារជ្ជយមានំ អារជ្ជនំ អភិមុខិក្ខតំ វិជ្ជមានំ ចិត្តំ អារម្មណំ កត្វា ចិត្តំ
អារជ្ជេតិ។ បរិកម្មានិ ច តំ តំ វិជ្ជមានំ ចិត្តំ ចិត្តសាមញ្ញេនេវ អារម្មណំ កត្វា
ចិត្តជាទនបរិកម្មានិ ហុត្វា បវត្តន្តិ។ ចេតោបរិយញ្ញាណំ បនវិជ្ជមានំ ចិត្តំ
បដិវដ្តន្តំ វិភាវេន្តំ តេន សហ ឯកក្ខណោ ឯវ ឧប្បជ្ជតិ។ តត្ថ យស្មា សន្តានស្ស
សន្តានគ្គហណតោ ឯកត្តវសេន អារជ្ជនាទីនិ ចិត្តន្ទេវ បវត្តានិ, តញ្ចា ចិត្តមេវ,
យំ ចេតោបរិយញ្ញាណេន វិភាវិតំ, តស្មា សមាធាការប្បវត្តិតោ ន អនិដ្ឋ

មគ្គជលវិធីតោ អញ្ញាស្មី ហ្នានេ នាណាម្ពណាតា អាវជ្ជនជវនានំ ហោតិ។
បច្ចុប្បន្នារម្ពណាញា បរិកម្មំ បច្ចុប្បន្នារម្ពណាស្ស ចេតោបរិយញ្ញាណាស្ស
អាសេវនបច្ចយោតិ សិទ្ធិំ ហោតិ។ អតីតត្ថិកោ ច ឯវំ អភិជ្ឈោ ហោតិ។ អញ្ញាថា
សន្តតិបច្ចុប្បន្នេ អន្ធាបច្ចុប្បន្នេ ច បច្ចុប្បន្នន្តិ ឥធម៌ វុច្ចមានេ អតីតានាគតានញ្ច
បច្ចុប្បន្នតា អាបន្នេយ្យ, តថា ច សតិ “បច្ចុប្បន្នោ ធម្មោ បច្ចុប្បន្នស្ស ធម្មស្ស
អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ អាទិ វត្ថុពុំ សិយា, ន ច តំ វុត្ថំ។ “អតីតោ ធម្មោ
បច្ចុប្បន្នស្ស ធម្មស្ស អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ, បុរិមា បុរិមា អតីតា ខន្ធា
បច្ចិមានំ បច្ចិមានំ បច្ចុប្បន្នានំ ខន្ធានំ អនន្តរ... បេ.... អនុលោមំ
គោត្រភុស្ស” តិ អាទិ វចនតោ (បដ្ឋា. ២.១៨.៥) បន អន្ធាសន្តតិបច្ចុប្បន្នេស្វេរ
អនន្តរាតីតា ចត្តារោ ខន្ធា អតីតាតិ វិញ្ញាយន្តិ, ន ច អភិធម្មមាតិកាយ
អាគតស្ស បច្ចុប្បន្នបទស្ស អន្ធាសន្តតិបច្ចុប្បន្នបទត្ថតា កត្ថចិ ចាឡិយំ
វុត្ថា។ តស្មា តេហិ ឥទ្ធិមស្ស ច បរស្ស ច ឯកក្ខណោ ចិត្តប្បត្តិយា
ចេតោបរិយញ្ញាណាស្ស បច្ចុប្បន្នារម្ពណាតា វុត្ថា។ យថា បន “យំ ឥមស្ស ចិត្តំ
បរវត្ថំ, តំ ជានាមិ។ យំ ភវិស្សតិ, តំ ជានិស្សាមិ” តិ វា អាភោគំ កត្វា
ចាទកង្ក្រានសមាបជ្ជនាទីនិ ករោតិ, តថា អាវជ្ជនបរិកម្មានិ
ចេតោបរិយញ្ញាណាញា អតីតានាគតារម្ពណានេវ ហោន្តិ អាវជ្ជនេនេវ
វិភាគស្ស កតត្តា។

យេ បន “ឥទ្ធិមា បរស្ស ចិត្តំ ជានិតុកាមោ អាវជ្ជេតិ, អាវជ្ជនំ ខណបច្ចុប្បន្នំ
អាវម្ពណំ កត្វា តេនេវ សហ និរុជ្ឈតិ, តតោ ចត្តារិ បញ្ចា វា ជវនានិ។ យេសំ
បច្ចិមំ ឥទ្ធិចិត្តំ, សេសានិ កាមាវចរានិ, តេសំ សព្វេសម្បិ តេនេវ និរុទ្ធិ
ចិត្តមារម្ពណំ ហោតិ, ន ច តានិ នាណាម្ពណានិ ហោន្តិ, អន្ធាវសេន
បច្ចុប្បន្នារម្ពណាត្តា” តិ ឥទំ វចនំ និស្សាយ “អាវជ្ជនជវនានំ
បច្ចុប្បន្នាតីតារម្ពណាតាវេបិ នាណាម្ពណាត្តាភារោ វិយ

ឯកទ្វីតិចតុបញ្ចចិត្តក្ខណៈនាគតេសុបិ ចិត្តេសុ អារម្មណ៍តេសុ អារម្មណ៍ជន្មនាមំ
យថាសម្ពុរំ អនាគតបច្ចុប្បន្នាភិការម្ពណ្ណភារេបិ នាសារម្ពណ្ណភារា ន សិយា,
តេន ចតុបញ្ចចិត្តក្ខណៈនាគតេ អារម្មណ៍តេ អនាគតាម្ពណ្ណាបរិកម្មានន្តរំ
ខណៈបច្ចុប្បន្នាម្ពណ្ណំ ចេតោបរិយញ្ញាណំ សិទ្ធិ"ន្តរំទន្តិ, តេសំ វាទោ
“អនាគតាម្ពណ្ណា ធម្មោ បច្ចុប្បន្នាម្ពណ្ណាស្ស ធម្មស្ស អាសេវនបច្ចយេន
បច្ចយោ, បច្ចុប្បន្នាម្ពណ្ណា ធម្មោ អភិការម្ពណ្ណាស្ស ធម្មស្ស
អាសេវនបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ ឥមេសំ បញ្ញាណំ អនុទ្ធជត្តា គណនាយ ច
“អាសេវនេ តីណី”តិ វុត្តត្តា ន សិដ្ឋតិ។ ន ហិ កុសល កិរិយមហាគ្គតំ
អនាសេវនំ អត្ថិតិ។

ឯតស្ស ច វាទស្ស និស្សយភារោ អារម្មណ៍ជន្មនាមំ
ខណៈបច្ចុប្បន្ននិរុទ្ធាម្ពណ្ណភារាចនស្ស ន សិដ្ឋតិ, យំ បវត្តំ យំ បវត្តិស្សតីតិ វា
វិសេសំ អកត្វា គហរោ អារម្មណ៍ស្ស អនាគតគ្គហរណភារំ, តទភារា
ជន្មនាម្យំ វុត្តមានគ្គហរណភារាញ សន្ធាយេវ តស្ស វុត្តត្តា។ តទា ហិ
ភវន្ត្ថលនាមន្តរំ អភិមុខីភូតមេវ ចិត្តំ អារត្ត អារម្មណ៍ បវត្តតីតិ។
ជាននចិត្តស្សបិ វុត្តមានាម្ពណ្ណភារេ អារម្មណ៍ជាននចិត្តានំ
សហជ្ជាននោសាបត្តិយា វាសិឯកនេសាវន្តបដិវេជេ
សម្មត្តសម្មត្តាវន្តជាននេ ច អនិដ្ឋេ ហានេ អារម្មណ៍ជន្មនាមំ
នាសារម្ពណ្ណភារាទោសាបត្តិយា ច យំ វុត្តំ “ខណៈបច្ចុប្បន្នំ ចិត្តំ
ចេតោបរិយញ្ញាណាស្ស អារម្មណ៍ ហោតី”តិ, តំ អយុត្តន្តិ បដិក្ខិបិត្វា
យថាវុត្តនោសាបត្តិកាលវេសេនេវ អន្តរាសន្តតិបច្ចុប្បន្នាម្ពណ្ណា
នាសារម្ពណ្ណភារា ទិស្វា អារម្មណ៍ជន្មនាម្យំ វុត្តមានតំ និរុទ្ធាម្ពណ្ណភារោ
វុត្តតិ, តម្បិ វេនំ បុរិមវាទិនោ នាទុជានេយ្យំ។ តស្មិញ្ញា សតិ អារម្មណ៍
កុសលានន្តិអាទិសុ វិយ អញ្ញបទសន្តិហិតស្ស អនន្តបច្ចយវិជានតោ

“បច្ចុប្បន្នារម្មណា អារជ្ជនា អតីតារម្មណានំ ខន្ធានំ អនន្តរបច្ចយេន
បច្ចយោ” តិ វុត្តត្ថំ សិយា, ន ច វុត្តត្ថិ។

កស្មា បនេវំ ចេតោបរិយញ្ញាណស្ស បច្ចុប្បន្នារម្មណតាវិចារីតា, ននុ
“អតីតោ ធម្មោ បច្ចុប្បន្នស្ស ធម្មស្ស, អនាគតោ ធម្មោ បច្ចុប្បន្នស្ស ធម្មស្ស
អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ ឯតេសំ វិភង្គេសុ “អតីតា ខន្ធា
ឥទ្ធវិជញ្ញាណស្ស ចេតោបរិយញ្ញាណស្ស បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណស្ស
យថាកម្មបកញ្ញាណស្ស អារជ្ជនាយ អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ (បដ្ឋា.
២.១៨.២), “អនាគតា ខន្ធា ឥទ្ធវិជញ្ញាណស្ស ចេតោបរិយញ្ញាណស្ស
អនាគតំសញ្ញាណស្ស អារជ្ជនាយ អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ (បដ្ឋា.
២.១៧.៣-៤), ឧប្បន្នតិកេ ច “អនុប្បន្នាខន្ធា, ឧប្បាទិនោ ខន្ធា ឥទ្ធវិជញ្ញាណស្ស
ចេតោបរិយញ្ញាណស្ស អនាគតំសញ្ញាណស្ស អារជ្ជនាយ អារម្មណបច្ចយេន
បច្ចយោ” តិ ចេតោបរិយញ្ញាណគ្គហាលំ កត្វា “បច្ចុប្បន្នោ ធម្មោ
បច្ចុប្បន្នស្ស” តិ ឯតេស្ស វិភង្គេ “បច្ចុប្បន្នា ខន្ធា ឥទ្ធវិជញ្ញាណស្ស អារជ្ជនាយ
អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ (បដ្ឋា. ២.១៨.៣), ឧប្បន្នតិកេ ច “ឧប្បន្នា ខន្ធា
ឥទ្ធវិជញ្ញាណស្ស អារជ្ជនាយ អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ (បដ្ឋា. ២.១៧.២)
ឯត្ថកស្សេវ វុត្តត្ថា “បច្ចុប្បន្នចិត្តេ ចេតោបរិយញ្ញាណំ នប្បវត្តតី” តិ
វិញ្ញាយតិ។ យទិ ហិ បវត្តេយ្យ, បុរិមេសុ វិយ ឥតរេសុ ច
ចេតោបរិយញ្ញាណគ្គហាលំ កត្តត្ថំ សិយាតិ? សច្ចំ កត្តត្ថំ, នយទស្សនវសេន
បនេតំ សំខិត្តន្តិ អញ្ញាយ ចាឡិយាវិញ្ញាយតិ។ “អតីតារម្មណោ ធម្មោ
បច្ចុប្បន្នារម្មណស្ស ធម្មស្ស អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ (បដ្ឋា. ២.១៨.២០),
អនាគតារម្មណោ ធម្មោ បច្ចុប្បន្នារម្មណស្ស។ បច្ចុប្បន្នារម្មណោ ធម្មោ
បច្ចុប្បន្នារម្មណស្ស” តិ (បដ្ឋា. ២.១៨.២២) ឯតេសញ្ញាវិភង្គេសុ
“ចេតោបរិយញ្ញាណោ អតីតារម្មណបច្ចុប្បន្នចិត្តសមម្ពិស្ស ចិត្តំ ជាតាតិ។

អតីតការម្មណា បច្ចុប្បន្នា ខន្ធ ចេតោបរិយញ្ញាណស្ស អារដ្ឋនាយ
អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ"តិ (បដ្ឋា. ២.១៩.២២), "ចេតោបរិយញ្ញាណន
អនាគតារម្មណបច្ចុប្បន្នចិត្តសមន្តិស្ស ចិត្តំ... បេ... ចេតោបរិយញ្ញាណន
បច្ចុប្បន្នារម្មណបច្ចុប្បន្នចិត្តសមន្តិស្ស ចិត្តំ ជាតាតិ។ បច្ចុប្បន្នារម្មណា
បច្ចុប្បន្នា ខន្ធ ចេតោបរិយញ្ញាណស្ស អារដ្ឋនាយ អារម្មណបច្ចយេន
បច្ចយោ"តិ (បដ្ឋា. ២.១៩.២៣) ចេតោបរិយញ្ញាណស្ស បច្ចុប្បន្នារម្មណ បរត្តិ
វុត្តាតិ។ តេនេវាយំ វិចារណា កតាតិ វេទិតញ្ច។

តេសន្តិ តេសុ ទ្វីសុ ញ្ញាណសូតិ និទ្ទារណេ សាមីវចនំ។ កុសលា ខន្ធតិ
ឥទ្ធវិធម្មត្ថេនិវាសនាគតំសញ្ញាណាបេក្ខោ ពហុវចននិទ្ទេសោ, ន
ចេតោបរិយញ្ញាណាយថាកម្មបកញ្ញាណាបេក្ខោតិ។ តេសំ
ចតុក្កន្ធារម្មណភាវស្ស អសាធរកោតិ បេ? ន, អញ្ញត្ថ "អវិតក្កវិចារមត្តា ខន្ធ
ចវិចារោ ច ចេតោបរិយញ្ញាណស្ស បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណស្ស
អនាគតំសញ្ញាណស្ស អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ"តិ (បដ្ឋា. ២.៦.៧២)
"សវិតក្កសវិចារា ខន្ធ ចវិតក្កោ ច ចេតោបរិយញ្ញាណស្ស
បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណស្ស អនាគតំសញ្ញាណស្ស អារម្មណបច្ចយេន
បច្ចយោ"តិ (បដ្ឋា. ២.៦.៦៩) ច វុត្តត្តា ចេតោបរិយញ្ញាណាបេក្ខោមិ
ពហុវចននិទ្ទេសោតិ ឥមស្សត្ថស្ស សិទ្ធិតោ។ ឯវមមិ យថាកម្មបកញ្ញាណស្ស
"អវិតក្កវិចារមត្តា ខន្ធ ចវិចារោ ចា"តិអាទីសុ អវុត្តត្តា ចតុក្កន្ធារម្មណតា
ន សិជ្ឈតីតិ? ន, តត្ថ អវចនស្ស អញ្ញការណត្តា។ យថាកម្មបកញ្ញាណេន ហិ
កម្មសំសដ្ឋា ចត្តារោ ខន្ធ កម្មប្បមុខេន គយ្ហន្តិ។ តញ្ចិ យថា
ចេតោបរិយញ្ញាណំ បុរិមបរិកម្មវសេន សវិតក្កាធិវិភាគំ សរាគាធិវិភាគញ្ច
ចិត្តំ វិភាវេតិ, ន ឯវំ សវិភាគំ វិភាវេតិ, កម្មវសេនេវ បន សមុទាយំ វិភាវេតីតិ
"អវិតក្កវិចារមត្តា ខន្ធ ចវិចារោ ចា"តិអាទីកេ វិភាគករណេ តំ ន វុត្តំ, ន

ចតុក្កុដ្ឋានារម្មណតោតិ។ ឥទំ បន អវចនស្ស ការណានិ។ កេចិ តត្ថាបិ
“បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណស្ស យថាកម្មបគញ្ញាណស្ស
អនាគតំសញ្ញាណស្ស”តិ បឋន្តិ វេ។ ន ហិ តំ កុសលាកុសលវិភាគំវិយ
សវិតក្កាធិវិភាគំ កម្មំវិភាវេតុំ អសមត្ថំ។ ធុច្ឆវិតសុចរិតភាវវិភាវនម្បិ ហិ
លោភាធិអលោភាធិសម្បយោគវិសេសវិភាវំ ហោតីតិ។

១៤៣៥. និយកជ្ឈត្ថបរិយាយស្ស អភាវេនាតិ សភាវធម្មត្ថា កេនចិ
បរិយាយេន និយកជ្ឈត្ថំ អហោន្តំ សព្ពថា ពហិទ្ធាភាវេនេវ “ឯកន្តពហិទ្ធា”តិ
វុត្ថំ, ន អសភាវធម្មត្ថា ពហិទ្ធាបិ អហោន្តំ កសិណាធិវិយ
និយកជ្ឈត្ថមត្ថស្ស អសម្ភវតោ។ អសភាវធម្មត្ថា វេ ហិ
កសិណាធិអជ្ឈត្ថធម្មត្ថតោ ច កោចិ ភាវេ ន ហោតីតិ អជ្ឈត្ថត្ថិកេ ន វុត្ថន្តិ
អធិប្បាយោ។ តំ សព្ពំ អាភិញ្ញញ្ញាយតនាធិ អតីតារម្មណត្ថិកេ
“នវត្តញ្ញារម្មណ”ន្តិ វុត្ថន្តិ សម្ពុទ្ធា។ ឯត្ថ ច វុត្ថន្តិ អនុញ្ញាតត្ថា វចនតោតិ
ឯតេហិ ការណេហិ បកាសិតន្តិអត្ថោ។

ឥនាទិ តន្តិ “ឯតញ្ញា អាភិញ្ញញ្ញាយតន”ន្តិ វុត្ថំ អាភិញ្ញញ្ញាយតនំ តំ-សទ្ធន
អាកង្ខិត្វា វេទតិ។ យោ បនាយមេត្ថ អត្ថោ វុត្ថោ “អាភិញ្ញញ្ញាយតនំ ឯកម្បិ
ឥទ វុច្ឆមាទំ អតីតារម្មណត្ថិកេ តេន សហោការម្មណាតម្បិ សន្ធាយ
កាមាវចរកុសលាធិនំ នវត្តញ្ញារម្មណតាយ វុត្ថត្ថា ឥនាបិ តេសំ
នវត្តញ្ញារម្មណាភាវំ ធិបេតីតិ កត្វា តស្មី វុត្ថេ តានិបិ វុត្ថានេវ ហោន្តិ, តស្មា
វិសុំ ន វុត្ថានី”តិ, តមញ្ញោ នានុជានន្តិ។ ន ហិ ព្យៀទិសំ លេសវចនំ
អជ្ឈកថាកណ្ណោ អត្ថិ។ យធិ សិយា, បរិត្តារម្មណត្ថិកេ យេសំ
សមាណារម្មណានំ បរិត្តាធិអារម្មណតា នវត្តព្ពតា ច វុត្ថោ។ បុន
អតីតារម្មណត្ថិកេ តេសុ ឯកមេវ វត្វា អញ្ញំ ន វត្តព្ពំ សិយា។ តថា

វេទនាត្តិកេ សមាទវេទនាទំ យេសំ សុខាយ វេទនាយ សម្មយុត្តតា វុត្តា,
តេសុ ឯកមេវ បីតិក្កិកេ សុខសហគតនិទ្ទេសេ វត្វា អញ្ញំ ន វត្តព្ពំ សិយា។ ឯវំ
ឧបក្ខាសហគតនិទ្ទេសាទីសុ យោជេតព្ពំ។ លេសេន បន វិទា អដ្ឋកថាកណ្ណោ
អត្ថទ្វារស្ស កតត្តា អាកិញ្ចញ្ញាយ តនស្ស វិយ កាមាវចរកុសលាទីនម្បិ
អដ្ឋត្តារម្ពណាត្តិកេ នវត្តព្ពតាយ សតិ តានិបិ នវត្តព្ពានីតិ វត្តព្ពានិ, ន បន
វុត្តានិ។ តស្មា អភាវនាសាមញ្ញេបិ យាយ អភាវនានិដ្ឋប្បវត្តិយា
អាកិញ្ចញ្ញាយ តនំ បវត្តមាទំ នវត្តព្ពំ ជាតំ, តស្ស បវត្តិយា អភាវេន តានិ
នវត្តព្ពានីតិ ន វុត្តានិ។ គហធារិសេសនិម្មិតានេវ ហិ កសិណាទីនិ សភាវតោ
អវិជ្ជមានានីតិ តទារម្ពណាទំ ពហិទ្វាគហធារិសេន ពហិទ្វារម្ពណតា វុត្តា។
អាកិញ្ចញ្ញាយ តនំ បន ន ពហិទ្វាគហធារិសេន បវត្តតិ, នាបិ
អដ្ឋត្តគ្គហធារិសេន បវត្តតិ តិ នវត្តព្ពន្ធិ វុត្តំ។ យេន បន គហធារិសេន
អាកិញ្ចញ្ញាយ តនំ បវត្តតិ, ន តេន សព្ពញ្ញតញ្ញាណម្បិ បវត្តតិ។ យទិ
បវត្តេយ្យ, តម្បិ អាកិញ្ចញ្ញាយ តនមេវ ភវេយ្យ។ យថា ហិ កិលេសាទំ គោចរំ
បវត្តិវិសេសញ្ច សព្ពំ ជានន្តំ សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ ន យថា តេ គណ្ណាតិ, តថា
គណ្ណាតិ តស្សបិ កិលេសភាវបត្តិតោ, ឯវំ អាកិញ្ចញ្ញាយ តនស្ស ច
បវត្តនាការំ យថាសភាវតោ ជានន្តំ តំ អាកិញ្ចញ្ញាយ តនមិវ ន គណ្ណាតិ,
កិមន្តំ បន អញ្ញន្តិ។ តេន កាមាវចរកុសលាទំ នវត្តព្ពតា ន វុត្តានិ។ អយំ
“អាកិញ្ចញ្ញាយ តនស្ស វិសយភូតោ អបគមោ នាម ឯកោ អត្ថោ អត្ថី”តិ
អនិច្ឆន្តានំ អាចរិយានំ វិនិច្ឆយោ។

វិចាកំ បន ន កស្សបិ អារម្មណំ ហោតីតិ វិចាកំ អាកាសានញ្ញាយ តនំ
វិចាកាទីសុ វិញ្ញាណញ្ញាយ តនេសុ ន កស្សបិ អារម្មណំ ហោតីតិ អត្ថោ, តថា
អាកិញ្ចញ្ញាយ តនញ្ច នេវសញ្ញានាសញ្ញាយ តនស្ស។ យថា ហិ វិចាកត្តិកេ
វិចាកធម្មធម្មនេវិចាកនិវិចាកធម្មធម្មមូលកេសុ បញ្ចេសុ

“អាភាសានព្យាយាមតនកុសលំ វិញ្ញាណព្យាយាមតនកុសលស្ស
អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ, អាភិញ្ញាព្យាយាមតនកុសលំ
នេវសញ្ញាឆាសញ្ញាយតនកុសលស្ស, តថាវិចាកស្ស កិរិយស្ស។
អាភាសានព្យាយាមតនកិរិយំ វិញ្ញាណព្យាយាមតនកិរិយស្ស។
អាភិញ្ញាព្យាយាមតនកិរិយំ នេវសញ្ញាឆាសញ្ញាយតនកិរិយស្ស
អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ (បដ្ឋា. ១.១.៤០៦, ៤១០) វុត្ថំ, ន តថា
វិចាកធម្មមូលកេសុ “អាភាសានព្យាយាមតនអាភិញ្ញាព្យាយាមតនវិចាកា
វិញ្ញាណព្យាយាមតននេវសញ្ញាឆាសញ្ញាយតនវិចាកកុសលកិរិយានំ
អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ វុត្ថា។ វិចាកតោ វុដ្ឋហិតា ចិត្តស្ស
អភិនិហារាសម្ពុរេតោតិ វិចាកំ អារម្មណំ កត្វា អភិនិហារាសម្ពុរេតោតិ
អត្ថោ។ វិចាកស្ស ហិ អារម្មណំ កត្វា នត្ថិ អភិនិហារេតិ។

អត្ថនោ ខន្ធទីនីតិ អរូបកូន្នេ “ខន្ធទី”តិ គហេត្វា អាទិ-សន្នេន រូបំ
គណ្ណាតិ។ អដ្ឋត្ថំ វា គយ្ហមាណំ អហន្តិ បញ្ញត្តិ អាទិ-សន្នេន គណ្ណាតិ។ ឯស
នយោ បរេសំ ខន្ធទិគ្គហណោ ច។ បុន បញ្ញត្តិគ្គហណោ
កសិណាវិហារាទិអនិជ្រៀយពន្ធានាយបញ្ញត្តិមាហា។ អាទិ-សន្នេន វា អហំ បរំ
បណ្ណាតិគ្គហណោ សព្វំ ឧបាទាយបញ្ញត្តិ។ កម្មាទីសុ កម្មំ អដ្ឋត្ថំ, កម្មនិមិត្តំ
ឧភយំ, គតិនិមិត្តំ ពហិទ្ធាតិ ទដ្ឋព្វំ។ អត្ថនោ សរីរេ ឯវ កិមិ ហុត្វា
និព្វត្តមានស្ស គតិនិមិត្តម្យិ អដ្ឋត្ថំ សិយា។ មល្លិកាយ កុម្មាសំ ទទមាទាយ
រញ្ជោ អគ្គមហេសីជ្ជានលាភំ, សន្តតិមហាមត្តស្ស ហត្ថិក្ខន្ធគតស្ស
អរហត្តប្បត្តិ, សុមនមាលាការស្ស ច បុប្ផមុដ្ឋិនា បូជេន្តស្ស
បច្ឆេកពោធិសង្ឃិកិរិយំ និស្សាយ ភគវា សីតំ ចាត្វាកាសិ។

ឥមស្មី តិកេ ឡិកាសំលកន្តីតិ បរិត្តារម្មណាតីតារម្មណាត្តិកេសុ
អលទ្វេកាសានិ នវត្តញ្ញានីតិ វុត្តានិ, ឥធិ បន នវត្តញ្ញានិ នហោន្តិ, អដ្ឋត្តានិសុ
ឯការម្មណាតំលកន្តីតិ អត្ថោ។ ឯតានិ ហិ បញ្ច
សព្ពត្តចានកាកាសាលោកកសិណាបតុត្តានំ កសិណារម្មណាត្តា,
ព្រហ្មវិហារបតុត្តស្ស បញ្ញត្តិអារម្មណាត្តា, អាណាចានបតុត្តស្ស
និមិត្តារម្មណាត្តា ពហិទ្វារម្មណានីតិ។ សកាយចិត្តានន្តិ សកកាយចិត្តានំ,
តេន បយោជនំ នត្ថិ, តស្មា ន តំ អដ្ឋត្តារម្មណាត្តិ អត្ថោ។ អនិជ្រៀយពទ្ធស្ស វា
រូបស្សតិ ឯត្ថ “តិស្សន្នំ វា បញ្ញត្តិន”ន្តិ ឥធិម្បិ វា-សន្នេន អាហរិតតំ, នយនស្សនំ
វា ឯតំ ទដ្ឋតំ។ ព្យាធិសេ ហិ កាលេ ពហិទ្វារម្មណាត្តិ។

តិកេអត្ថទ្វារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ទុកអត្ថទ្វារវណ្ណានា

១២៧៣. មាណោ...បេ.... ឯកធាវាតិ ឥទំ អវុត្តប្បការនស្សនវសេន វុត្តំ,
អញ្ញថា មាណោ កាមរាគាវិជ្ជាសញ្ញាជនេហិ ឯកតោ ឧប្បជ្ជតីតិ ទិដ្ឋាតិ
វត្តញ្ញោ សិយា។ ឯស នយោ ភវរាគាធិសុ។ តថាវិចីកិច្ឆាតិ ឯត្ថ តថាតិ ឯតស្ស
ឯកធាវាតិ អត្ថោ។

១២៧៤. សសន្តិវិកេស្វតិ ឥទំ កាមច្ឆន្ទនីវរណាស្ស តីហិ នីវរណេហិ សន្តិ
ឧប្បជ្ជនជ្ជាននស្សនមត្តំ ទដ្ឋតំ, ន និយមតោ តត្ថ តស្ស តេហិ ឧប្បត្តិនស្សនត្តំ
ជិនមិទ្ធស្ស អនិយតត្តា។ ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទនាតិ ឧទ្ធច្ឆស្ស សញ្ញកុសលេ
ឧប្បជ្ជនតោ ឧទ្ធច្ឆសហគតេ ទេ, អញ្ញេសុ ជិនមិទ្ធកុក្កច្ឆរិហេ តីណិ
ហេដ្ឋិមន្តតោ ឧប្បជ្ជន្តីតិ កត្វា “ទេ តីណី”តិ វុត្តន្តិ អត្ថោ។ យត្ថកានំ បន
ឯកតោ ឧប្បត្តិយំ នីវរណា ចេវ នីវរណាសម្មយុត្តា ចាតិ អយមត្ថោ សម្ភវតិ,

ហេដ្ឋីមន្តេន តេសំ ធន្យនត្ថំ “ទ្វេ” តិ វុត្ថំ។ តតោ ឧទ្ទម្មិ បវត្ថិយំ អយមត្ថោ
សម្ភវតិ ឯវាតិ ធន្យនត្ថំ “តីណី” តិ វុត្ថំ។ ទ្វេ តីណីតិ ច ទ្វេ វា តីណី វាតិ
អនិយមនិទ្ទេសោតិ ចត្តារិ វា បញ្ច វាតិបិ វិញ្ញាយតិ។ យត្ថ សហុប្បត្តិ, តត្ថ
នីវរណា ចេវ នីវរណាសម្បយុត្តា ច ហោន្តិតិ ឯតស្យ វា លក្ខណាស្យ
ធន្យនមេតន្តិ។ យត្ថ ចត្តារិ បញ្ច ច ឧប្បជ្ឈន្តិ, តត្ថ ហាយមត្ថោ សាធិតោ
ហោតិ។ ឯវញ្ច កត្វា កិលេសគោច្ឆកេ ច “ទ្វេ តយោ” តិ វុត្ថំ។
លក្ខណាធន្យនវសេន ហិ កិលេសា ចេវ កិលេសសម្បយុត្តា ច វុត្តា, ន
សព្ពេសំ សម្ភវត្តានំ សរុបេន ធន្យនវសេនាតិ។

យទិ ឧទ្ទម្មំ សញ្ញាកុសលេ ឧប្បជ្ឈតិ, កស្មា វុត្ថំ “ឧទ្ទម្មនីវរណំ
ឧទ្ទម្មសហគតេ ចិត្តប្បាទេ ឧប្បជ្ឈតី” តិ? សុត្តន្តេ វុត្តសុ បញ្ចសុ នីវរណេសុ
អញ្ញនីវរណាហិតស្យ ឧទ្ទម្មស្យ វិសយវិសេសធន្យនត្ថំ។ ធម្មំ បន នីវរណំ
អភិធម្មេ ឥតវេហិ សហគតន្តិ តស្យ អញ្ញនីវរណាហិតស្យ ន កោចិ
វិសយវិសេសោ អត្ថិ, អត្ថនា សហគតេហិ វិនា ឧប្បជ្ឈនជ្ជាណាភាវា
តទុបលក្ខិតស្យ ចិត្តប្បាទស្យ អភាវា ច នត្ថវិសយវិសេសោ, តស្មា “តំ
សញ្ញាកុសលេ ឧប្បជ្ឈតី” តិ វុត្ថំ។ ឧទ្ទម្មសហគតោ បន វុត្ថចិត្តប្បាទោ
សេសធម្មានំ ឧទ្ទម្មាធុវត្តនភាវេន តទុបលក្ខិតោ ឧទ្ទម្មស្យ វិសយវិសេសោ,
តស្មា សញ្ញាកុសលេ ឧប្បជ្ឈមានំ ឧទ្ទម្មំ សាមញ្ញេន “ឧទ្ទម្មនីវរណ” ន្តិ គហេត្វាបិ
តំ អត្ថនោ វិសយវិសេសេន បកាសេតុំ “ឧទ្ទម្មសហគតេ ចិត្តប្បាទេ
ឧប្បជ្ឈតី” តិ អាហា។ ឯវញ្ច បកាសនំ វិសយវិសេសេសុ
លោកនោមនស្យសហគតសសម្ពាវិកវិចិត្តិឧទ្ទម្មសហគតេសុ បញ្ច
នីវរណានិ វុត្ថបេត្វា តេសំ ព្យាបកភាវេន ធម្មំ បកាសេតុំ កតន្តិ វេទិតព្ពំ។

កេចិ បន “ឧទុច្ចសហគតេតិ សាមញ្ញេន សត្តំ ឧទុច្ចំ ‘ឧទុច្ច’ន្តិ គហេត្វា តេន
សហគតេ ចិត្តប្បាទេ” តិ វទន្តិ, អយំ បនត្ថោ ន ពហុមតោ
ឆ្ងាទសមចិត្តប្បាទស្ស វិយ សញ្ញាកុសលចិត្តប្បាទានំ ឧទុច្ចេន អនុបលក្ខិតត្តា,
សតិ ច ឧបលក្ខិតត្ត “អដ្ឋសុ លោភសហគតេសូ” តិ អាទិសុ វិយ អញ្ញេសំ
ចិត្តប្បាទានំ និវត្តនត្ថំ “ឆ្ងាទសសុ ឧទុច្ចសហគតេសូ” តិ វត្តព្ពត្តា។
ឧទុច្ចានុបលក្ខិតត្តា បន សញ្ញាកុសលានំ អវិជ្ជានីវរណំ វិយ ឥទម្បី
“សញ្ញាកុសលេសុ ឧប្បជ្ជតិ” តិ វត្តព្ពំ សិយា, ន បន វុត្តំ, តស្មា វុត្តនយេនេវ
អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។ យស្មា ច អវិជ្ជានីវរណំ វិយ ឧទុច្ចនីវរណាញា
សញ្ញាកុសលេសុ ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា និក្ខេបកណ្ណោ “កាមច្ឆន្ទនីវរណំ
ឧទុច្ចនីវរណេន នីវរណាញោ នីវរណសម្មយុត្តញ្ញោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តេន
ឯកស្មីយេវ ចិត្តប្បាទេ ឧទុច្ចនីវរណំ ឧប្បជ្ជតិ តិ អគ្គហេត្វា អធិប្បាយោ
មគ្គិតញ្ញោតិ។

កិលេសគោដ្ឋកេ លោភាទីនិ ទស កិលេសវត្ថុនិ ឥមិនា អនុក្កមេន ឥដេវ
អភិធម្ម អាគតានិ។ តស្មា ឥដេវ វុត្តស្ស ឧទុច្ចកិលេសស្ស អត្តនា សហ
វុត្តេហិ កិលេសេហិ វហិតស្ស វិសយវិសេសោ នត្ថិតិ វិសយវិសេសេន
បកាសំ អកត្វា “ឧទុច្ចញ្ញោ អហិរិកញ្ញោ អនោត្តប្បញ្ញោ សញ្ញាកុសលេសុ
ឧប្បជ្ជតិ” តិ វុត្តំ។ កិលេសា ចេវ សំកិលិដ្ឋបទនិទ្ទេសេ យស្មា សំកិលិដ្ឋបទំ
កិលេសសម្មយុត្តបទេន អសមាទត្ថំ កេវលំ មលេន ឧបតាបិតតំ
វិពាធិតតញ្ញោ ទីបេតិ, តស្មា កិលេសា ចេវ កិលេសសម្មយុត្តបទនិទ្ទេសេន
សមាទំ និទ្ទេសំ អកត្វា “តេវ កិលេសា កិលេសា ចេវ សំកិលិដ្ឋា ចា” តិ វុត្តំ។

១៥៧៧. ទ្វេ តយោ កិលេសាតិ ឯត្ថ “ទ្វេ តយោតិ ហេតុគោដ្ឋកាទីសុ
វុត្តាធិការវសេន វុឡិយា វុត្ត” ន្តិ កេចិ វទន្តិ។ យទិ អត្ថំ អនបេក្ខិត្វា វុឡិយា

វុច្ចយ្យ, គន្ថគោដ្ឋកេ ច “យត្ថ ទ្វេ តយោ គន្ថា ឯកតោ ឧប្បជ្ជន្តី” តិ វត្ថុតំ
សិយា។ យញ្ច វជន្តិ “យត្ថ ទ្វេ តយោ អញ្ញេហិ ឯកតោ ឧប្បជ្ជន្តី តិ ឥមស្សត្ថស្ស
សម្ពុតោ ឯកតោ-សន្ថោ កិលេសគោដ្ឋកេ សាត្ថកោ, ន ហេតុគោដ្ឋកាធិសុ
តេន វិនាបិ អធិប្បាយវិជាននតោ” តិ, តម្បី ន, ហេតុគោដ្ឋកាធិសុបិ
នាណឧប្បត្តិយំ ហេតុ ចេវ ហេតុសម្បយុត្តាធិគ្គហណនិវាវណត្ថត្ថា ឯកតោ-
សន្ថស្ស, តស្មា វុទ្ធិអនុត្តកថារោបនញ្ច វជ្ជេត្វា យថាវុត្ថេនេវ នយេន អត្ថោ
វេទិតញ្ញាតិ។ លោភោ ធនាតិអាទិនា លោកបដិយមោហានំ អញ្ញេហិ ឯកតោ
ឧប្បត្តិធស្សនេនេវ តេសម្បី លោភាធិហិ ឯកតោ ឧប្បត្តិ ធស្សិតាតិ វេទិតញ្ញា។
សេសំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

អដ្ឋកថាកណ្ណាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ចត្តារិ ច សហស្សានិ, បុន តីណិ សតានិ ច;
អដ្ឋសាលិនិយា ឯតេ, បទាលីនត្ថជោតកា។

ធម្មមិត្តាតិ នាមេន, សក្កច្ចំ អភិយាចិតោ;
អានន្ទោសតិ នាមេន, កតា គន្ថា សុពុទ្ធិនាតិ។

ឥតិ អដ្ឋសាលិនិយា លីនត្ថបទវណ្ណានា

ធម្មសង្កណ្ឌ-មូលដីកា សមត្ថា។

